

HERTA BERGMANN

HEA, ET SA SIIN OLED!

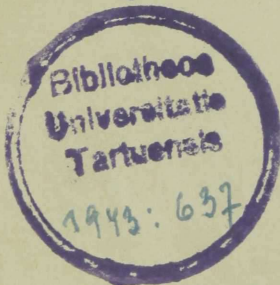
ROMAAN

33746

KIRJASTUS „MARET“, TARTUS, 1939

A-14324

2

161395

„Mareti“ trükk, Tartus, 1939

I RAAMAT

Nad olid naabrilapsed: Johannes ja Renate.

Renate oli rikka kaupmehe ainuke tütar. Ta isa laskis ehitada enesele ühes väikeses linnas suure uhke maja, et leida seal igatsetud rahu pärast rasket ja ülespiit-
sutatud võitlust olemise eest suurlinnas. Renate ema oli surnud lapsevoodis.

Johannes oli lihtsa pastori vanem poeg. Ta isal oli toita peale oma väikese ümmariku naise veel viis last.

Johannes õppis lähedalolevas linnas humanitaargümnaasiumis ja tuli pühadevaheaegadeks koju. Kui ta parajasti kooli läks, sõidutati väikest Renatet veel lapsevankris ja Johannes ei aimanud tol korral, milline sügav sõprus neid hiljem pidi siduma.

Pastori mõlemad nooremad tütreid olid Renate mängu-
selsilised ja suur oli rõõm, kui Johannes tuli pühiks koju. Elu ja askeldus valitses pastoraadis. Vanikuid põimiti, pärgi seoti; terve maja lõhnas kookidest ja värskelt küpsetatud kohviubadest. Pidulik meeleolu oli kõikjal.

Renate aitas ehtimise juures. Ka tema rõõmustus pastori vanema poja kojutuleku üle, kuigi ta seisis ikka kuidagi kõrval ja tundis oma sisimas, et ta ei kuulunud nende hulka. Ta muutus siis nukraks, sest tal oli suur poolehoid pastori suure poisi vastu; ta armastas Johanese vaikset loomust, ta tõsis ja sügavat karakterit.

Kunagi ei naernud poiss, et Renate kandis ainult elegantseid rõivaid ja peeni kingi. Kunagi ei nimetanud ta tüdrukut „ehitud nukuks“; kunagi ei pilganud Johannes teda, et ta veel kaheteistkümne-aastaselt oli vaimustatud Grimmi muinasjuttudest, ja kunagi ei raputanud ta pead, kui Renate metsiku oravana kõige kõrgema kuuse otsa ronis ja siis ülal ladvas end siia-sinna kõigutas, nii et teised lapsed kõvasti kilasid ja ümmarik pastoriproua

hirmunult käed kokku löi, kuna ta ei mõistnud selle lapse isesugust temperamenti.

Tundide viisi võis Renate vaikselt muinasjutte lugeda, et siis äkki väikese kuradina teiste laste sekka karata ja neile hulle mõtteid pähe ajada. Alati juhtis ta teisi, kas nad mängisid siis „indiaanlasi“ või „röövleid ja printsessi“. Kõik paindusid tema juhtimise alla.

Pastoriproual hakkas vahel päris hirm, kui ta Renatet mängimisel vaatles. Renate ei käsutanud kunagi, ta ainult küsis: „Kas teeme nii?“ Ta ei leidnud kunagi vasturääkimist või mingit teist ettepanekut; tehti, mida Renate soovitas.

Johannes rahustas siis oma ema ja ütles: „Ära muretse tema pärast, ema, ta on tore tüdruk! Vaata, meie viiekesi oleme endid üheskoos välja tuisanud ja endid vastamisi kasvatanud, kuid tema oli alati üksinda, tal pole ema ja ta on liiga tõsine ning varaküps oma vanuses; ükskord lööb ikkagi lapselik elulust seda tugevamalt lõkele — ole talle emaks ja aita teda pisut.“

Pastoriproua hea süda mõistis Johannese sõnu. Tal oli küllalt armastust varuks võõragi lapse jaoks, kellele ta pidi nüüd emaks olema.

Kuid nii väga kui pastoriproua last armastaski, Renate jäi ikkagi talle pisut võõraks. Ta ütles vahel murelikult oma mehele: „Ma ei saa südamlikuks muutuda Renatega. Ta tundub mulle mingi erilise võõra taimena, nagu orhidee minu rõõmsate priimulate keskel meie aias. Ma näen küll ta ilu, kuid ta ei sobi minu lillede keskele, teda ei saa puudutada või majja võtta, kuna nagu kardad, et võid talle kuidagi kahju teha või ka enesele, sest pole teada, kas peidab ta eneses head või halba.“

„Minu väike paksuke muutub poeetiliseks,“ ütles pastor naerdes. „Kuid ega Renate pole halb, ta on ainult eriline laps. Mõtle ometi, eile mängis ta parajasti meie lastega ‚indiaanlasi‘, kui ta järsku oli võlutud minu oreli-mängust. Kui ma oma mängu lõpetasin, istus Renate mõtteisse süvenenult trepiastmel ja tal olid pisarad silmis. Kui ma temast möödusin, ehmus ta ja kargas püsti, vaadates ise mulle suuril unistavail silmil otsa. Ta ütles: ‚Kui ilus, härra pastor! Oli see Bach? Kui hästi sobib

see nimi! Ta muusika on kui jahe selge vesi, nagu metsaallik, milles kümmeldes muutud puhtaks ja rõõmsaks! Ma arvasin, et Renate on seda kuskilt lugenud. Aga kui ma ta silmi nägin, teadsin ma, et see on ta oma tunne ja tema oma sõnad. Ütlesin talle siis, et tahan talle õpetada orelimängu. Sa oleksid pidanud nägema ta silmi — tüdruk nägi välja nagu väike metsanäkk, nii särased ta silmad! Ja kirjeldamatu südamlikkusega ütles ta mulle: „Olete nii hea, ma ei unusta teid kunagi.“ Siis jooksis ta külmast kirikust välja päikesse ja kargas üle aia oma parki, mis on palju uhkem kui meie aed. Kuid päriselt rõõmus kõigest südamest on Renate ainult meie juures. See on nii imelik, et meie lihtne Johannes mõistab nii hästi kohelda seda jonnakat last.“

Johannes hoidis väga seda blondi naabrilast — teda üllatas, kui kerge oli neil teineteisest aru saada. Tal oli õige viis lapse usalduse võitmiseks. Kunagi ei kõnelnud ta temaga üleoleva täiskasvanu tooniga; Johannes oli seltsimehelik ja nimetas Renatet oma „väikeseks õeks“. Renate oli seeütle väga õnnelik ja vastas rõõmsalt: „Minu suur vend.“ Aga siis võis vahel juhtuda, et kogu rõõm ta silmist kadus ja ta peaaegu vihaselt ütles: „Miks ei ole sa minu vend? Miks pean ma alati nii üksinda olema, Johannes?“

Kui teised õed-vennad Johannest ümbritsesid, läks ta vaikselt eemale, ja kui lapsed teda tagasi hüüdsid, raputas ta ainult pead. Vahel muutusid ta mängukaaslased vihaseks, sest nii heasüdamlikud, kui nad ka olid, nad kadestasid Renatet ta ilusate rõivaste ja ta suure maja pärast ja seepärast, et kõik ta soovid täideti.

Lapsed ei aimanud, kui meelsasti Renate oleks kannud paigatud rõivaid ja lapitud kingi, kui meelsasti oleks ta loobunud autosõitudest, kui ta oleks saanud olla üks nendest. Kuid ta ei kõnelnud sellest kunagi, ja kui väikesed pastoritütred oma lapsiku viha temale välja paiskasid, ei kaitsnud ta ennast ega kartnud peksu.

Johannes lõi vahel sekka ja lahutas riihimulised tüdrukud, sõimas õdesid argpüksideks, et nad kahekesi ühe vastu võitlevad, ja manitses Renatet, et ta nii tihti oma kõrgi loomusega põhjustab tüli. Renatet tabas säärane

tõrelemine kibedalt ja haavas teda valusasti — ta silmad võisid muutuda lõpmata kurvaks, kuid ta suu ütles pilkavalt: „Mis see sulle korda läheb?“ Siis löid ka Johannese silmad põlema ja viha tahtis ajada karme sõnu ta huultele. Kui ta aga vaatas sellele väikesele olevusele, siis meenusid talle ta oma jõud ja aastad, mis ta Renatest ees oli, ja ta ütles naerdes: „Las olla, väike.“

Johannes oli hea kamraad, keda õrn, hellitatud tüdruk armastas sügava tundega. Kuid need tundepuhangud ei väljendunud kunagi õrnustes, sest Renate oli uhke laps. Ta kuulus juba lapsena nende inimeste hulka, kes võivad sügava tundega armastada ja sügava tundega kannatada.

Ta süda valutab, kui koolivaheaeg oli lõpul ja Johannes pidi lahkuma.

Alati oli rõõm suur, kui Johannes tuli, aga valu seda suurem, kui ta jälle läks. Üksinda seisis siis õrn laps värvavõre juures ja viipas käega oma suurele sõbrale jumalagajatuks. Kurvana läks ta tagasi oma isa suurde majja. Avarad, rikkalikult sisustatud ruumid tegid ta veel kurvemaks ja mahajäetumaks; ta viskus oma toas valgele karunahale ja haaras mõlema käega looma pea ümbert kinni. Mis oli sellest kasu, et tal oli rikas isa? Tal polnud ema ega õdesid-vendi, ja kogu poolehoiule vaatamata, mis ta tundis pastoripere vastu, oli ta seal ikkagi ainult hästisallitud külaline.

Isa tuli koju, paitas ta pead ja küsis: „Ons sul mõni soov, mu laps?“

Kuid Renatel oli harva mõni soov. Mida pidigi ta enesele soovima? Tema nõrkust muusika vastu teadis ta isa ja lubas tal külastada iga kontserti; ta saatis vahel ise Renatet ja tal hakkas päris hirm, nähes, kui võrd sügavat mõju avaldas muusika tütarlapsele.

Tundide kaupa istus Renate klaveri ees ja ta tillukesed käed võtsid raskeid akorde.

Muusika kiskus teda kaasa; ta tundlik hing aimas suurte helimeistrite üksindust.

Kuid vahel võis ka juhtuda, et ta keset mängu äkki üles kargas, klaverikaane kinni virutas ja vihaselt jalaga vastu maad lõi.

Säärane käitumine oli isale mõistmatu. Ta ei saanud aru, et laps sattus meeletusse, kui ta ei saanud nii mängida, nagu ta oleks tahtnud. Isekas tüdruk kannatas oma saamatuse pärast.

Peale muusika armastas Renate veel raamatuid. Juba varakult leidis ta neis enesele sõbra ja päästja oma üksinduses ning mahajäetuses.

Mida oli tal veel enesele soovida?

Õde-vendi ei saanud isa talle anda ja teiste laste hulgas ei leidnud ta rõõmu. Kuid kord avaldas ta äkki ühe soovi! „Isa — hobust — palun, palun kingi mulle hobune,“ anus ta. „Siis on mul midagi elavat, vend, õde, kaaslane!“ Ja isa oli rõõmus, et võis valmistada oma ainukesele lapsele rõõmu.

Kiiresti õppis Renate ratsutamise selgeks; õpetaja oli vaimustatud oma õpilasest, kes oli julge ja distsiplineeritud: „Tüdruk, sa oled nagu hobuse seljas maailmale tulnud!“

Nüüd oli Renate rõõmus! Nüüd võis ta galopis kihutada üle aasade, karata üle hekkide ja lasta hõisates hobusel teha pööraseimaid kaprioole.

Nagu omal ajal, kui tüdruk kuuseladvust enesele kiige valmistas, oli pastoriproua nüüdki hirmul Renate pärast. Väike naine oli suures imestuses, kui ta nägi tütarlast hobuse seljas.

Kord vaatas Johannes, kui ta jälle kodus oli, kuidas Renate üle laia kraavi kihutas ja sealjuures hobuselt pea-aegu õhku lendas. Ta tegi Renatele pärast etteheiteid. Kuid Renate vastas talle, et ainult raugad istuvad paigal, ja sellele polnud Johannesel midagi vastata.

Johannes naeratas, aga seesmiselt oli ta vihane, sest ta tundis seda kuristikku, mis neid lahutas. Ta tundis end nii saamatuna Renate kõrval. Väle ja osav oli Renate. Nõtkena kargas ta hobuselt ja viskas hobusepoisile ratsutid; suurena paistis ta oma ligi keha hoiduvast ratsutamiskostüümis. Paksud blondid juuksed olid kammitud pat-sidesse ümber pea, sest need olid nii pikad, et oleksid häirinud ratsutamisel.

Ja äkki nägi Johannes seda suurt aia raudvõret, mis neid lahutas. Ta nägi nende vahet: rikast, uhket maja,

ümbritsetud muinasjutulisest pargist, ja seal sees väikest hellitatud tütarlast, kes võis hiljem miljonite üle valitseda. Ja siis nägi ta oma vanemate tagasihoidlikku maja keset väikest puuvilja-aeda ja oma odavat ülikonda... Edasi ta enam ei saanud, sest Renate ronis üle aia, haaras tal kätest kinni ja hakkas teda ringiratast keerutama.

„Ilus on elu, Johannes! Ära ole nii õiglane ja igav, ära tee säärast morni nägu; tule parem minuga, mu suur vend!“

Johannes mõtles sellele, et tal pole hobust, ja ütles vihaselt: „Metsik oled sa ja hull; sinust ei saa ükski aru. Hoopis teistmoodi kui minu õed. Kui sa suureks kasvad, siis sa kindlasti ei tunnegi mind. „Pastoripoeg naabrimajast,“ ütled sa õlgu kehitades, kui keegi elegantsetest härradest sult küsib, kes on see kohtlane mees, kes sind tervitab?“

Renate silmad muutusid vihast tumedaks. „Loll oled sa, Johannes! Pöörane oled sa ja ei mõista end teistest eraldada! Jäta mind rahule, ma ei taha sind enam näha, sa nosupea!“ hüüdis ta ja jooksis tagasi oma aeda.

Rabatuna seisis Johannes seal ja vaatas ärajooksvale tütarlapssele järele.

„Väike metsloom,“ ümises Johannes ja läks segasena oma tuppa; seal võttis ta peegli ja vaatles end kriitiliselt. Oma keha ta tundis, see oli tugev ja sihvakas, kuid oma laupa polnud ta veel kunagi tähele pannud. „Renatel on õigus,“ mõtles ta häbistunult, „minu laup on tõepoolest madal!“ Ta leidis end äkki väga inetuna. Ta häbenes, et oli nii rumal ja vihastus seeüle. Aga veel rumalamana paistis talle, et ta seda väikest tütarlast nii tõsiselt võttis ja väikese kooliplikana end peegli ees vahtis, et jõuda otsusele Renate sõnade õigluses. „Nosupeaks“ oli ta teda nimetanud. See haavas Johannest sügavasti ja ta otsustas nüüdsest alates Renatega mitte enam tegelda.

Kui ta seal nii istus ja selle üle järele mõtles, et kas võib ilus naine armastada madala laubaga meest, avanes tasahilju uks ja Renate astus sisse.

Johannes kargas üles, ja kui ta tütarlast märkas, muutus ta nägu tõrjuvaks; kuid Renate naeratas lapselikult,

jooksis ägedalt Johannese juurde ja ulatas talle valge roosi. „Ära ole kuri, suur vend,“ palus ta. Ta põimis oma käed ümber Johannese kaela ja Johannes võttis ta enesele sülle.

Renate oli siiski alles päris laps. Siiralt istus ta Johannese süles ja meelitas: „Sul on ilusad sinised silmad, ilus nina ja üllas suu!“ Ja lisandas pisut tagedalt: „Sa oled nii ilus ja sellest pole midagi, et su laup on pisut madal! Kuule, ära ole enam kuri!“

Nii leppisid nad uuesti ja nende poolehoid kasvas truuks sõpruseks.

Tuli Johannes pühiks koju, siis veetis ta suurema osa oma ajast Renatega. Renate oli küll palju noorem temast, kuid mõistis teda ometi nii hästi, et tal polnud mingit tarvidust omavanuste tütarlaste järele.

Renatega võis kõigi asjade üle kõnelda, sest ta polnud mitte ainult tähelepanelik kuulaja, vaid ta oskas ka kaasa mõelda ja leidis sagedasti õige lahenduse.

Renatega oli hea hulkuda mööda metsi ja põlde. Temaga kõndides olid elamused märksa sügavamad, kuna ta oli vastuvõtlik ja nägi rohkem kui ennast. Ja siis suutis ta seda, milleks teised tütarlapsed polnud võimelised: vaikida ja teist inimest vaikselt kuulata.

Alati oli ta abivalmis, kuid kunagi ei lasknud ta end valitseda. Temas oli ohjeldamatut uhkust. Juhtus sageli, et ta Johannesele välkuvail silmil otsa vaatas, kuna ta kujutles, et Johannes teda küllalt tõsiselt ei võta. Jääkülmal ja kõrgilt võis see väike olevus suurt poissi kantseldada, kui poiss teda kuidagi solvas.

Uhel päeval sõitsid nad Hamburgi kunstihoonesse. Renate seisis vaikselt ja mõtlikult piltide ees ja taipas vaistlikult suurte meistrite taotlusi. Üks väike pilt kalarrannast köitis teda eriti. Kaasakistuna seisis ta selle ees ja talle tundus, nagu kuuleks ta merekohinat. Ta tundis tuult, mis kiskus naiste seelikuid, ja tundis mere soolast lõhna. Ta fantaasia viis ta pildilolevate naiste keskele ja ta unustas, et Johannes seisis sealjuures. Johannes seisis ta kõrval ja leidis, et ta on juba liiga kaua vaadelnud seda pilti. Pisut jämedalt lükkas ta Renatele külge ja ütles

irvitades: „Sa arvad vist, et see avaldab väga head muljet, kui seistakse pool tundi ühe pildi ees?“

Renate ehmus, vaatas talle otsa ja ütles: „Loll!“ Siis pöördus ta ja oli saalist kadunud, enne kui Johannes sai midagi öelda. Alles pärast vaevalist nelja tundi nägi ta Renatet rongis, mis pidi teda kodulinna tagasi viima.

Kuid need vahejuhtumid ei seganud seda sõprust mitte põrmugi ja kumbki tundis end süüdlasena pärast säärast riidu.

Lapsesõprusest võrsus ehtne kamraadlikkus, mis mõlemale noorele inimesele andis jõudu ja rõõmu.

Johannes oli abituuriumi eel, kui äkki puhkes orkaan, mis heitis kõik tulevikuplaanid üle parda, — 1914! Sõjakuulutus!

Johannest ei saadud tagasi hoida. Ta astus vabatahtlikuna sõjaväkke.

Ta ema nuttis; isa haaras piibli järele: „Sa ei tohi tappa!“ Vanamees klammerdus nende sõnade külge, kuna ta ei tahtnud kaotada oma poega.

Kaheldes küsis Johannes Renatelt: „Kas sa mõistad mind, et ma pean minema?“ Ja Renate mõistis teda. Renate tundis ainult valusasti, et ta ei saanud saata Johannest sel teekonnal. „Oleksin ma ometi kaheksateistkümne-aastane, Johannes, hakkaksin põetajaks või halastajaõeks ja me võiksime siis kusagil teineteisega kohtuda. Miks olen ma nii noor?“

Johannes läks ja Renate seisis kahvatuna ning põlevate silmadega aiavõre taga, viibates käega jumalagajätuks oma suurele vennale.

Renate sai peagu iga päev postiga teateid Johanneselt; väikesed armsad tervitused postkaartidel ja siis jälle vahetevahel pikki ning põhjalikke kirju. Renate vastas tõsiselt kõigile noore sõduri küsimusile ja kirjutas talle innukalt kirju oma saamatu lapse-käekirjaga.

Nii noor kui Renate ka oli, aimas ja tundis ta sõjatraagikat. Ta uskus Jumalat ja palvetas tema poole: „Kaitse Johannest ja lase me kodumaal võita.“

Ta palus niikaua, kuni ühel päeval ta tuli valulisele äratundmisele. Prantsusmaal, Venemaal, Inglismaal palu-

vad lapsed Jumalalt sedasama: „Kaitse meie isasid, meie vendi ja lase meie isamaal võita!“

„Kellele peab Jumal võidu kinkima,“ mõtles ta ja sat-
tus küsimuste ning probleemide labürinti, mis röövisid
talt öörahu. Jumal! Renate muutus veel tõsisemaks kui
varem, sest oma piinavatele küsimustele ei leidnud ta
kunagi vastust.

Ja sinna lisaks tuli veel hirm Johannese pärast! Oid
valvas ta, hirm, piinav hirm Johannese elu pärast pani ta
südame värisema.

Sõda kestis edasi ja Johannes oli [keset hädaohtlikku
tsooni. Skagerrak... Palju langenuid... Kuid Johannes
pääses. Kui piinarikas oli mure armastatud inimese elu
pärast. Renate tahtis aidata, sama saatust jagada oma
sõbraga; seikluslikke plaane haudus ta lapsik aju. „Juuk-
sed ära lõigata, poisirõivad selga...“ Kuid selles sõjas pol-
nud võimalik ka poisikesi kasutada! Miks ei suutnud
üks tütarlaps milleski abiks olla?

Siis tuli Johannes! Jälle lõhnas pastoraat kookidest
ja lilledest ning rõõm oli veel suurem kui kunagi varem.
Kui aga noor leitnant kõhnana koju tuli, vaibusid rõõmu-
hõisked ja ainult tõsine jällenägemisrõõm võttis maad.

Ulal Johannese toas seisis Renate. Vaiksena ja kah-
vatuna oli ta seal oodanud, et mitte segada vanematel ja
õdedel nende jällenägemisrõõmu. Kui Johannes sisse
astus, jooksis Renate talle vastu ja põimis oma käed ta
kaela ümber. „Johannes, armas Johannes,“ kogeles ta ja
suured pisarad voolasid üle ta põskede. Johannes naera-
tas ja küsis: „Kartsid väga, mu väike õde?“ Renate
ainult noogutas...

Tulid head päevad. Käsikäes kõndisid nad üle õits-
vate aasade, mis olid täis punaseid hapuoblikaid. Rõõm-
salt ja lapselikult hullasid nad teineteisega või istusid vai-
kides koos ja kõnelesid asjade üle, mis neid liigutas. Neil
oli nii palju teineteisele öelda.

Siis oli puhkeage möödas. Uued kuud hirmu ja
muresid ootasid eel kuni järgmise jällenägemiseni.

Relvaderahu! Sõda oli lõpuks lõppenud, kuid veel
raskem aeg tuli asemele: kodusõda ja revolutsioon!

Johannes tuli tagasi, et edasi võidelda. Ta läks vaba-tahtlikkude korpusesse ja võitles rasket võitlust, täis pin-gutusi ja äärmist meeleheidet.

Siis oli ka see võitlus lõppenud ja Johannes tuli oma isakoju tagasi.

Renate rõõmu asendas aga varsti valu. Ta arvas, et ta süda lõhkeb, kui Johannes talle ühel päeval ütles: „Sõidan troopikasse, Sumatralle; tahan rajada seal enesele uue elu. Ma ei saa revolutsioonilipule vanduda truudust! Sa pead seda mõistma, Renate.“

Renate mõistis teda. Kuid see kõige raskem veel tuli. Johannes ei läinud üksinda. Kusagil Kielis oli ta leidnud ühe tütarlapse, keda ta armastas ja kelle ta kaasa tahtis võtta. Renate, õieti veel laps, mõistis ka seda, kuid ta kannatas raskesti.

Tulid pulmad ja ühes sellega lahkumine. Renate andis Johannesele mõlemad käed ja palus: „Hoi mind ikka, suur vend!“

Johannes võttis Renate oma käte vahele ja suudles ta silmi ning laupa. Ta kinnitas: „Ikka ja alati, väike Renate, ikka ja alati väike, armas õde!“

* * *

Möödusid aastad. Renatest sai küps tõsine inimene. Ta tegi abituuriumi ja tahtis hakata juurat õppima, sest ta ei saanud oma päevi kasutult yeeta. Ja nii jätkas ta õppimist, et olla hiljem teistele nõuks ja abiks.

Varsti sai ta tunda, kui vähe võis arvestada raha ja varandust. Tuli inflatsioon ja isa varandus, mis oli paigu-tatud peajasjalikult ettevõtetesse, kaotas oma väärtuse.

Ka suurde hinnalisse majja tulid rahutud ajad. Inimesed kõndisid sisse ja välja, et selle väärtust hinnata.

Renate hakkas arvestama ja märkas, et midagi ei saada ilma hinnata, et kõige eest pidi maksma. Isegi hommikune kümblusvesi maksis raha. Kuid see oli ka ainukene lõbu, millest ta ei loobunud.

Isa ja tütar, kes olid alati teineteisele võõrad olnud, muutusid nüüd lähedasteks uutes elutingimustes.

Nad pidasid üheskoos nõu, kas anda suur maja müügile, aga siis jõudsid nad ühisele kokkuleppele, et parem piirata isiklike väljaminekuid ja elada edasi suures majas.

Ja nüüd, kus nad ühiselt pidid võitlema oma suure maja pärast, muutus see neile alles päris kodukohaks.

Renate sai varsti üheksateist aastat vanaks. Siis tuli Johanneselt kiri:

„Väike armas õde!

Minu sõber sõidab Saksamaale. Ta tahab Sind tundma õppida. Kas ta tohib Sind külastada? Sa valmistaksid mulle sellega suurt rõõmu!

Mu mõtted on sageli Sinu juures. Kindlasti on mu väikesest õest kasvanud ilus naine! Kui saaksin vahel Su juures olla!

Sind tervitades

Sinu Johannes.

Ka minu naiselt Sulle palju tervitusi!“

Fred Berger tuli. Ta oli suur, sihvakas, blond mees; ta ratsutas niisama hästi kui Renate, tantsis niisama hästi kui Renate ja oli teistes asjades veel osavam kui Renate.

Kui nad seisisid teineteise kõrval, mõtles küll igaüks: „Milline ilus paar!“

Nad tantsisid ja ratsutasid üheskoos. Oli kevad, õienupud lõid õitsele ja noorte inimeste veri voolas kiiremalt läbi soonte.

Nad armusid teineteisesse, ihaldasid teineteist ja tütarlaps otsustas Fred Bergeri abieluettepaneku vastu võtta.

Ta oma mõistus ja isa hoiatasid teda; isa palus: „Jää minu juurde! Oled veel liiga noor ja leidub veel mehi, kes sind armastavad. Miks tahad sa Bergerit? Sa arvad, et ta on õige mees sinu tarvis, aga ma tunnen, et sa ei saa õnnelikuks temaga. Ja siis — sa seisad praegu keset õpinguid ning arenemist, mida tahad sa teha Sumatral?“

Renate tunnustas isa põhjendusi, kuid tal oli ainult üks vastus: „Olen armunud. Inimesed nagu mina kar-

gavad abiellu või ei abiellu üldse mitte. Lase mul hüpata, isa, see on terve tunne, mis ajab mind sellele hüppele.“

Esimene kokkupõrge tekkis siis, kui Renate nõudis oma tulevaselt mehelt arstitunnistust tervisliku seisukorra kohta. Mees leidis selle nõude olevat solvava, kuid see ei aidanud midagi, sest Renate jäi oma nõudmise juurde.

Siis tulid pulmad. Johannese isa laulatas noorpaari. Ta kõneles puhtast armastusest ja ta kõneles mõlema noore inimese südamesse.

Jumalagajätt oli Renatele raske; esmakordselt nägi ta oma isa nutmas.

Kuid üks lohutus ootas Renatet — Johannes! Pastorirahvas saatis tervitusi, kirju, kingitusi kaasa ja Renate suutis vaevalt uskuda, et ta oma suurt venda jälle näeb.

Sõit Saksamaalt Sumatralle oli kui seiklusrikas unenägu. Uued inimesed, uued maad.

Renate huuled muutusid täidlasemaks, ta muutus iga päevaga ilusamaks — ja noorest tütarlapselt sai noor naine täis vaikset tuld ning tugevat kirge.

Aga ta temperamenti oli raske mõista. Ta evis selleks liiga suurt enesevalitsust.

Ta röömustus troopikasemineku üle ja ühtlasi oli tal hirm selle kuumuse eest. Kas suudab tema, heleblond naine, seda kuumust taluda?

Ühel päeval — see oli India ookeanis — küsis ta Fredilt, kui kaugel asub Johannese istandus sellest linnast, kuhu nad pidid elama asuma. Ja ta sai teada, et see on vaid poolteise tunni autotee kaugusel.

„Tore, Fred, tore, siis saame ju igal ajal sinna sõita,“ hüüdis ta rõõmsalt.

Fred kortsutas laupa ja ütles erutatult: „Kuule, Renate, vaata mulle otsa, kas polnud sa mitte armunud Johannesesse?“

Renate polnud üllatunud tema küsimusest, aga ta ebales vastusega, kuna ta seda isegi ei teadnud. Armunud? Johannesesse armunud? Tal oli tol korral küll väga valus olnud, kui Johannes abiellus, kuid mitte see pärast, et ta Johannesesse oli armunud, vaid ta oli kartnud, et Johannes jääb talle võõraks. Kunagi polnud ta

hellitanud soovi — Johannese naiseks saada! Ja siis naeratas Renate siiralt ja ausus säras ta silmist, kui ta Fredi poole pöördus: „Tead, Fred, ma hoian väga Johannest! Ta oli mu lapsepõlve-sõber, jagas mu valusid ja rõõme ning oli mu rüütellik kaitsja kõigis ohtudes. Enne kui rästik sai mu jalga oma mürgise hambaga salvata, oli Johannes ta juba surnuks löönud. Ta oli mulle suureks vennaks; kuid kunagi pole ma seda soovi eneses kandnud, et sellest sõbrusest saaks abielu. Kunagi pole ma teda enesele meheks ihaldanud, mitte kunagi!“

„Keelangi sulle selle, Renate!“ hüüdis Fred ja oli väga õnnelik.

Mõlemad noored inimesed seisid laeva reelingi ääres ja nende silmad jõid looduse lõpmatut ilu. Hõõguvana vajus päike merre.

Kabiini akendest võisid nad õhtul näha troopika taevast säravaid tähti, mis peegeldusid meres...

Sel ööl täis rasket magusust kiindus Fred veel tugevamini Renatesse, sest ta meeled olid kooskõlastatud tunnetega, ja kui ta vabastas armastatud naise oma embusest, vandus ta: „Kunagi, Renate, ei armasta ma ühtki teist naist!“

Renate oli õnnelik nende sõnade üle, kuid juba järgmisel hetkel ta mõtted selginesid ja vaevalt üheksateistkümne-aastane tütarlaps naeratas emalikult ning manitses: „Kunagi ei tohi sa nii öelda, Fred, sest meie saatust määravad paljud tundmatud jõud ja me ei tea kunagi, mis meid ootab! Ja siis, Fred, me jääme mõlemad, vaatamata abielule, vabadeks inimesteks ja ei käitu teineteisega kunagi väiklaselt. Nii palju kõneldakse abieluprobleemi üle, nii palju kirjutatakse selle üle, ja kui vaadata abielusid, siis tuleb hirm, sest nii vähe taipavad inimesed abielu mõtet: õnnelikust sidemest teevad nad valusad köidikud ja kannavad ahelaid, mis suruvad maha nende inimsuse. Abielu peaks tegema inimesest tugeva inimese, kuna selle kaudu on rajatud kodu. Kuid enamalt jaolt on see ümberpöördukt. Selle asemel et isiksus küpseks, kängub inimeses kõik. Miks? Abielu ei tohiks raske olla, kui teineteist armastatakse. Ma usun, vajatakse ainult üht: piiratud siirust mõlemalt poolt. Fred, see on mõttetu, kui sa mulle

igavest armastust vannud, sest tundeid ei saa sundida; võib end truuks inimeseks kasvatada... aga minule on midagi muud tähtsam: usaldus teineteise vastu. Seepärast palun sind, ole aus, ole siiras minu vastu! See on ainuke tingimus, mida ma nõuan meie abielult. Kas täidad seda, nagu ka mina seda tahan täita?"

Ja Fred lubas. See Renate soov — olla aus teineteise vastu — paistis talle nii kergesti täidetav ja ta lubas, mida ta kunagi ei saanud pidada, sest ta loomus ei ihanud siirust.

Seepärast tulid hiljem konfliktid, rasked varjud mõlema noore inimese vahele...

Kuid see kõik oli veel kaugel... Nüüd lähenes Sumatra ja laev sõitis sadamasse, kus ootasid neid Johannes ja Margot. Johannes ja Renate surusid teineteisel kätt ja ei suutnud uskuda, et nad olid jälle teineteise lähedal.

Nende jälleenägemisrõõm oli nii suur ja otsene, et see kandus ka Fredile ja Margotile. Neljakesi pühitsesid nad pidu, mille Johannes oli ette valmistanud.

Hotelli ilusaimad toad oli ta üles otsinud ja terrassi, mis kuulus noorpaari eluruumide hulka, oli ta muutnud lilleaiaks, kus orhideed ja õitsvad kaktused levitasid uimas-tavaid lõhnu.

Johannes istus Renate kõrval. Üha uuesti pidi ta noort naist vaatama: nii ilus oli see „väike õde“, nii palju tuld ja temperamenti varjasid ta liigutused.

Ja äkki meenus talle, et Renate ei olnud enam see õrn, karge laps tollest möödunud ajast.

Mõttessevajunult vaatas ta Renatet ja tasane valu hakkas närima ta südant.

„Mis sul on, Hannes?“ kuulis ta oma naise häält. Johannes katsus ära ajada kurbi mõtteid, mis vaevasid ta hinge. Ta võttis enda kokku, tõusis püsti, kõlistas oma klaasi vastu, milles säras šampanja, ja rääkis selge häälega, kuigi peened kõrvad, mis südamega kuulasid, võisid sealt kuulda tasast värinat: „Väike õde, esimene klaas šampanjat olgu pühendatud meie jälleenägemisele ja mu suurim soov on, et sa sel maal, millest saab nüüd su teine kodumaa, oma õnne leiaksid! Minu naine ja mina soovime teile teie soovide täidumist. Jääme neljakesi hea-

deks sõpradeks. Tõstame klaasi Renate õnneks ja meie kõikide sõpruseks!”

Klaasid kõlisesid üksteise vastu.

Neli inimest kaugel võõrsil, olles seotud ühise keelega, leidsid üksteist troopilises ümbruses kiiremini, kui see oleks sündinud kodumaal. Nad ütlesid üksteisele „sina“, andsid käe üksteisele ja olid tänulikud selle kingi eest, mis nad vastastikku ulatasid.

Renate võttis Johannese käe ja ütles: „Palju tänu, suur vend! Ole terve oma heade sõnade eest, lillede eest ja peo eest, mille sa meile valmistasid. Olen nii lõputult õnnelik, et me pole teineteisele võõraks jäänud!”

*

Nii algasid Renate troopika-aastad rõõmsas taktis, kuid juubeldav akord tumenes varsti ebakõla kaudu, mille tõid sinna inimesed.

Suurt vabadust, millest Renate oli unistanud, ei toonud talle abielu ega inimesed. Seda leidis ta ainult mägedest ja Sumatra ürgmetsadest.

Väikese koloonia elanikud olid peaaegu veelgi kitsarinnalisemad kui tema kodulinna kodanlikes ringides. Renate oleks kõige meelsamini seltskondlikust läbikäimisest hoopis tagasi tõmbunud ja elanud ainult oma mehele ja armastusele, kui see oleks olnud võimalik.

Leidus siiski paljugi, mille vastu Renate huvi tundis, sest ta kuulus nende inimeste hulka, kes ei tunne kunagi igavust. Ta õppis tundma pärismaalaste keelt, nende kombeid ja usku. Ta oleks olnud õnnelik, kui oleks saanud täiesti anduda sellele uuele ja temale nii tundmatule alale, aga siis tulid vahele säärased asjad, mida ta polnud ette näinud.

Fred oli konsul, vaatamata oma noorusele. Ta polnud riigi poolt seatud ametnik, vaid selle firma juures, kus ta oli šefiks, oli juba aastaid konsulaat. Nii juhtus siis, et Renate sattus seltskonda, mis jättis ta täiel määral rahuldumata. See polnud mitte troopika kuumus, mis teda sageli väsinuks tegi. Need olid inimesed ja eriti naised. Neil polnud mingeid huvisid. Flirt ja mood asendas tööd. Ja millist tööd pididki nad tegema?

Majapidamine hoiti korras rohkearvulise teenijaspere poolt. Enamalt jaolt olid kõik need naised oma arengutasemelt Renatest erinevad. Kõik see oli veel talutav, aga naiste väiklane kadedus ja armukadetsemine solvas Renatet.

See oli päris loomulik, et mehed tiirlesid Renate ümber, mehed, kes muidu ainult meeste seltskonda eelistasid. Et need sageli targad ja vaimukad mehed Renatet tema arenenud mõistuse pärast hindasid, oli arusaadav; kuid nende suur lugupidamine Renate vastu hoidis neid tagasi isegi temaga flirtimast.

Flirt... See nii tugevasti moodiläinud mõiste oli Renate loomusele vastumeelt. Ta kuulus nende inimeste hulka, kes ei saa mängida. Võib-olla oligi ta ligitõmbejõud seepärast nii suur!

Ta kodu oli alati tulvil lilli — juba suur põhjus, miks lõksutajad ei saanud vait olla.

Renate katsus enesele luua ringi, kus ta võiks end hästi tunda; ainult osaliselt läks tal see korda.

Tarku, huvitavaid mehi leidis siin küllaldaselt: arste, teadlasi, ärimehi, kes olid tulnud siia igast maailmakaarest, siis kunstnikke, kes tegid reisi läbi Sumatra ja peatusid konsuli juures. Kuid need paistsid Renatele komeetidena, neil puudus öise tähistaeva püsivus. Nad tulid ja läksid ja jätsid ainult ilusa mälestuse enesest...

See on troopika traagika: leitakse inimesi, kes võiksid sõpradeks saada, kuid siis viib tee neid teise linna, teise maale ja sa ei näe neid enam kunagi. Kodumaal asuvad sõbrad muutuvad aastate jooksul võõramaks — ainult väga sügavad sõprussidemed jäävad püsima — ja hiljem tuntakse üksindust.

Renate otsis enesele sõpra naiste seast, ei leidnud aga sellist, kellega ta huvid oleksid ristelnud.

Ta katsus neid lünki tööga täita. Algul hakkas ta oma kodu sisustama. Valmis mööbel, mida sealt võis saada, oli maitsetu, kuid leidis osavaid ja tublisid hiina tislereid. Arhitektuurilistest ajakirjadest otsis ta mudeleid ja koostas ise plaane.

Päev päeva kõrval sõitis ta linna — ta maja asus nagu kõikide eurooplaste majad linnast väljas — ja vaatas pealt

tisleri tööd. Ta otsis ise välja parema puu ja seadis kokku nii, nagu talle meeldis. Talle valmistas rõõmu näha valmimas ilusaid mööblitükke hiinlaste osavate käte all. Vaibad, esriided, pildid ning muud säärased asjad, mis kuuluvad kodusisustise juurde ja annavad kodule isikliku noodi, oli ta kodumaalt kaasa toonud.

Juba lapsena häiris Renatet elada maitsetus ruumis. Ta ei salanud seda, et ta sisemine heaolu oli kõvasti mõjutatud välistest teguritest.

Kui kodust oli saanud mugav ja maitsekas varjupaik, katsus ta oma meest töö juures aidata. Kuigi seltskondlik läbikäimine talle huvi ei pakkunud, võttis ta ometi sellest osa, kuna see kuulus ta mehe töö hulka.

Fred oli vaimustatud oma naise loogilisest mõtlemisviisist. Ta leiutas Renate juures ikka uusi ja häid omadusi ja ta mehelik uhkus kasvas iga päevaga, kuna ta nägi, et kõik mehed, kes Renatet lähemalt tundsid, sattusid temast vaimustusse. „Lähemalt tundsid“ oli siin just oluline, kuna Renate oli väga tagasihoidlik ja ei leidnud silmapilkselt tunnustust.

Fred oli ka muidu vaimustatud oma naisest. Talle meeldis, kui Renate istus autorooli juures, sest see nägi elegantne välja. Ta hindas seda, et Renate temaga tennist mängis. Ka ratsutamisel mõjus Renate oivaliselt. Ta ostis Renatele kõige kallimad rõivad, kuna ta oma sarmiga suutis esile tuua suurt elegantsi. Kui aga Renate tahtis oma isalt saada raha eest klaveri osta, laitis Fred selle ära. Fredile meeldis raadioaparaat enam, kuna sellega oli võimalik Euroopatki kuulata.

Renate, kes juba lapsena tundide viisi musitseeris ja sellest rõõmu ja lohutust leidis, kui ta sai meloodiaid nii esile kutsuda, nagu ta tunne ette kirjutab, kes nii mängis, et ta õpetajad talle soovitasid täiesti muusikale pühenduda, pidi raadioaparaadi ostma!

Ta mõistis küll, et Fred ei tahtnud teda solvata, kuid tal oli valus, märgates, et neid lahutas kogu maailm...

Fredi nõudmised olid palju kasinamad nii vaimses kui ka hingelises suhtes, sest ta oli rahul, kui tal oli käepärast väike tuttavatering. Täielik usaldus, teineteise hingeline mõistmine või ühised vaimsed huvid olid tema arust

luksus või sentimentaalsus. Renate suhtumist inimestesse ta ei mõistnud. Ta oli meeletult armunud oma nooresse naisesse. Mis läksid talle veel teised inimesed korda?

Kuid tal oli oma töö, ja kui Renate ka enesele mingit tööd otsis, mis oleks võinud ta päevi täita, siis tuli midagi sinna vahele, mis teda selles takistas, — kliima. Püsiv kuumus tegi ta nõrgaks; kuidas ta ka selle vastu ei võidelnud, ta pidi end võidetuks tunnistama.

*

Kuigi troopika nõudis Renatelt palju jõudu, jäi ta kõigest hoolimata terveks inimeseks. Ja kuna ta omas puhast ja loomulikku natuuri, tekkis temas varakult loomulik soov lapse järele.

Vahel tundis ta väikest hirmu, mitte selle mõtte juures, mis naisel tuli läbi teha lapse ootusel — selle peale naeratas Renate. Sest mida iga teine naine suutis taluda, seda suudab ometi temagi — ei, väike hirm tuli tal siis, kui ta mõtles selle väikese olevuse kasvatamisele. Ta oli ise ju ka nii noor. Aga sealsamas mõtles ta teisipidi: kas ei soodustanud just tema noorus teda sellele väikesele olevusele õiget teed näitama, teda abistama, teda mõistma, sest Renatel olid ju veel värskest meeles lapse soovid ja tunded?

Frediga ei saanud ta nende küsimuste üle kõnelda. Ta kaalutles päevad ja ööd, kas on ta ka küllalt küps lapsele elu kinkima. Kindlasti takistas see tal Sumatrat põhjalikult tundma õppida, kuna säärane väike olevus vajaks kogu päeva emalikku hoolt. Aga kuna ta mees pidi veel järgmiseks aastaks jääma samasse linna, siis polnud tal nagunii võimalust reisimiseks.

Ta süda avardus, mõeldes lapsele. Ka oli tal kindel tunne ja usk, et temast saaks toreда lapse ema. Fredi terve, lihtsakoeline loomus, ühendatud tema kahjuks küll liiga problemaatilise loomusega, pidi ometi andma suurepärase iseloomu.

Siis naeratas ta oma teoreetiliste mõtiskluste üle ja mõtles pisut häbenedes: kuidas võib ometi nii mõelda? Paljud naised ei mõtle üldse sellele, ja ilma et nad aimaksid, teatab enesest äkki uus maailmakodanik.

Kuid ei, kuidas see ka ei oleks, ta tahtis oma lapse vastu võtta teadlikult.

Ta palus tasa: „Kingi mulle laps, Fred! Tahaksin last, et ta täidaks selle tühjusetunde minus. Fred, me saame toredad lapsed. Terved ja targad lapsed saame me, seda tunnen ma päris kindlasti.“

Tasa, pisut ebalevalt kõlas värisev hääl Fredi kõrva juures. Fred kuulis küll neid sõnu, kuid ta süda ei mõistnud naise igatsevat soovi. Ta oli lihtsalt hämmastunud. Lastele polnud ta kunagi mõelnud ja Renate, tema noor armsam, tahtis lapsi?

Ta tahtis oma noore keha ära moonutada? Fred ei suutnud taibata oma naise sisimat iha ja ta katsus nende pinnaliste ning edevate põhjendustega Renate mõtteid ja soove muuta.

Renate uhkus oli solvatud, ta heitis ainult sügava ja imestuva pilgu oma mehele ja sammus toast välja, lastes uktsel enese järel lukku langeda.

Veel õitses flambojaan hõõgivate sütena akna all, veel viskus tuppa läbi kardinatate troopikaõite uimastavaid lõhnu, kuid Renate oli lahkunud nende ühisest magamistoast. Ainult kerge, õrn aroomihõng tema rõivastest meenutas teda veel.

*

Renatele sai selgeks, kui tühine ja pealiskaudne oli ta mees; ületatamatu kuristik tekkis mõlema noore inimese vahele ja nad kaugesid teineteisest iga päevaga ikka enam ja enam.

Renate muutus järjest vaiksemaks. Troopika väsitask teda ja ainust kosutust leidis ta oma raamatutest, muusikast ning Johannesest.

Nädalalõpuks sõitis noorpaar mägedesse, et külastada Johannest ja Margotit. Nad veetsid võrratuid tunde mägede looduses. Margot oli tähelepanuväärne perenaine ja mõistis oma kodu külalistele mugavaks teha.

Johannesele ja Renatele oli see jällenägemine ikka ja alati elamuseks.

Hommikuti ratsutasid nad istandustesse; ei Fredil ega Margotil olnud lusti kell viis hommikul üles tõusta.

Mõlemad sõbrad rõõmustusid üksioleku üle ja olid õnnelikud, et nad said teha ühiseid ratsasõite.

Varahommikul, kui kõik veel magasid, koputas Johannes oma „väikese õe“ magamistoa uksele. Varsti pärast seda ilmus Renate hommikueinele. Ta kandis pehmet siidist spordisärki, kitsalt liibuvaid halle ratsapükse, musti lakksäärikuid ja valget troopikakiivrit. Juuksed olid laubalt taha kammitud ja meenutasid ilusat noort meest.

Pärast seda kui mõlemad olid einestanud, asusid nad ratsutades teele. Millist nõiduslikku looduseilu nad nautisid! See oli seda väärt, et tõusta hommikul kell viis!

„Troopika päikesetõusu peab ise nägema, sest seda värvide võlu pole võimalik kirjeldada,“ kirjutas Renate hiljem oma päevikus. „Päike tõusis ja õhk oli täis maalõhna. Oli oiavaliselt jahe. Linnud siristasid ja ahvid karjusid, kui ratsutasime ürgmetsa. Väänkasvud ja orhideed põimused djatipuuokste ümber ja me pidime laskuma sageli hobusekaelale, kui teravad okasbambuse-oksad ulatusid üle meie tee. Kõigest hoolimata rebis üks väänkasv mu põse veriseks. Kuid seetõttu, et ta lõi mulle valusalt näkku, märkasin ma alles teda ja ta ilu.

Veerandtunni pärast väljusime metsast ja meile avanes pilt, mida on võimatu edasi anda sõnade kaudu.

Meie ees olid kohviistandused põõsas põõsa kõrval, tumeroheline läikivate lehtede meri, mis sätenas valgetest õitest ja punasest viljast. Õied ja vili ühel ajal! Uimastav lõhn hoovas meile vastu.

Vahetevahel nägime teel heleroheliste lehtedega põõsaid — kokaiin. Hollandi valitsus on ära keelanud selle taime ümbertöötamise, et vältida uimastavate mürkide levitamist.

Pöördusime peateelt kõrvale ja ratsutasime kitsastel radadel läbi õitsvate ja viljakandvate kohvipõldude. Põõsaste all töötasid pärismaalased, kes korjasid marju; ettevaatlikult ja painduvalt liikusid nad, et mitte õitele haiget teha. Mul oli rõõm vaadata neid pruune saledaid inimesi töö juures; rahulikud ja ilusad olid nende liigutused ja nende usinus oli imetletav. Üks malailane jooksis meist mööda ja lõi vahetpidamatult gongi. Ma arvasin, et ta

tahtis kuulutada sellega puhketundi, siis aga kuulsin Johanneselt, et malailane tahtis viia töölisel teisele tööpõllule. Kõik on säärases istanduses täpselt organiseeritud. Ma olin imestunud, kui kuulsin, et pärismaalased töötavad võistluskava järgi.

Ratsutada või joosta koos Johannesega läbi istanduste, see pakub mulle suurt rõõmu. Ikka oli sel armsal poisil minu jaoks mõni üllatus. Nii ka eile! Ratsutasime vara välja. Kitsas teerada viis meid djatimetsa, kus ahvid karglesid puust puusse ja pildusid puuokstega. Mõned üksikud ahvid istusid teel, kuid niipea kui jõudsimel lähedale, kadusid nad sädistades puuokste vahele. Sealt sõimasid nad meid, rahurikkujaid. Johannes hüüdis, et tal on mulle järgmise teekäanu juures suur üllatus. Kui me metsast välja jõudsimel, oleksin ma peaaegu karjatanud, nähes seda võlu, mis mulle avanes. Niikaugemale kui silm ulatus, säntendas lumivalgena õitemeri. Lõhna hoovas uimastavalt miljonist õiest. Selle kirjeldamatu õitemere taga kerkisid mäed ja nende keskel rippus punane hommikupäike! Tummalt nautisin seda ilu. See oli tõeline muinasjutumaa mägede, vulkaanide ja järvedega. Siin uskusid inimesed veel headesse ja kurjadesse väimudesse, kellele nad ohvraid tõid, ohvraid, mida meie ei mõista, nii nagu me neid endidki ei mõista, sest nende väimulaad on hoopis erinev meie omast.

Tundide viisi oleksin võinud seal viibida, kuid et see polnud võimalik, siis kiskusin enese vägisi lahti ja tormasin galopis minema.

Mu armas sõber, kui mul poleks sind, mis hakkaksin ma siis peale!

Kas ta on õnnelik? Ma loodan, et ta on!"

Kuid ka Johannes ei leidnud oma abielust, mida ta oli oodanud. Johanneski oli palju pettumusi üle elanud ja polnud kunagi leidnud õiget koosõla oma naisega. Kuid seitsaadik kui Renate oli Sumatral, oli kõike nagu kergem taluda.

Kui Renate oli ta juures, muutus Johannes rõõmsaks inimeseks.

Ikka veel oli Renate talle hea sõber, kuid Johannesel osutus raskeks ainult sõprustundeid oma südames kanda,

sest ta väike õde polnud enam see endine tütarlaps: ilusaks oli ta muutunud, võrratuks naiseks, kes omas peale kehalise ilu, peale kõrge vaimulaadi ja suure intelligentsi veel ilusat hinge.

Renatel oli nagu varemgi kõigeks huvi.

Ta ratsutas temaga läbi sirgete alleede, vaatles pruune inimesi ja nautis neid.

Ta tundis kokaiini ja hiniini, ta mõistis teha vahet haige ja terve taime vahel.

Johannesel oli jälle suur rõõm oma väikesest õest, kes võttis osa ta elust samuti nagu lapsepõlveski. Ka Johannes oli nüüd ratsutama õppinud ja ei kartnud enam, kui Renate kargas üle kraavide. Toredasti istusid nad mõlemad hobuse seljas ja olid õnnelikud teineteise kõrval.

Mõnel ilusal kohal puhkasid nad ja küsisid teineteiselt: „Johannes, kas mäletad veel?“ „Renate, mäletad sa?“

Kunagi ei kõnelnud nad oma abielust, häbitunne hoidis neid tagasi teineteiselt küsimast, kas nad on leidnud oma igatsetud õnne.

Peaagu alati, kui Bergerid külastasid Johannest ja Margotit, kohtasid nad seal suurt laiaõlalist meest, kedagi härra Lettnerit. Renatele oli see mees väga ebasümpaatne, kuid ta märkas, et Margot seda külalist hindas. Alati otsisid Margoti silmad ta silmi ja Renate tundis, et Lettner võib saada ohtlikuks Johannese kodurahule. Margot polnud halb naine, kuid ta armastas väga seltskonda. Kindlasti polnud temalgi kerge, sest pidi omatama kindlat iseloomu, et taluda seda istanduste üksindust. Inimene, kes ei armasta loodust, võib seal kiiresti hukkuda. Peab julgust omatama.

Peale tiigrite, pantrite ja metssigade on seal veel teisi hädaohte, mis võivad hirmu valmistada!

Nagu hiilivad mürkmaod, nii tulevad piinavad mõtted ja riisuvad sult sisemise rahu.

Peab omatama jõudu, et jääda troopika üksinduses terveks inimeseks.

Võib-olla armastas Renate ürgmetsa just seepärast, et see peitis eneses hädaohte! Sumatra ürgmetsa võlu ja hääli pidi mõistma näha ja kuulda!

Kas polnud see muinasjutuline — joosta koos Johannesega troopikaõhe!

Ta ei mõistnud Fredi ja Margotit, kes meelsamini Lettneriga ja esimese kättesattuva seltskonnaga mängisid bridži. Aga ta ei tahtnud Margotit vastupidises veenda, sest ta oli nii rõõmus Johannesega kahekesi.

Oivalisi tunde elasid nad mõlemad ja Renate ei saanud hiljem enam sellest aru, et nendest ei saanud armastajapaari neil ilusail õil, millal ürgmetsa salapärased hääled ja huiked neid ümbritsesid.

Kui nad oma öösistelt ratsutamistelt koju jõudsid, istusid teised veel ülal ja mängisid bridži. Neid võeti vastu rõõmsate hüüetega: „Halloo, te pöörased ööhulkurid!“ Siis lisandati: „Oodake veel pisut, me varsti lõpetame.“

Johannes ja Renate ootasid meeeldi, nad istusid terrassil ja kõnelesid oma kodumaast.

Kuu paistis ja sageli särasid jaaniussid läbi öö. Taamalt kostsid ürgmetsa hääletsused, vahel kostis tallist hobuse hirnumine ja kõikjal oli tunda õitsva kohvi lõhna.

Säärased ööd tegid tasa Renate lootusetud kuumad päevad, mis imesid talt välja elujõu.

Mõlemad lapsepõlve-sõbrad leidsid teineteises suurt tuge. Nad teadsid, et on olemas ausus, usaldus ja sügav sõprus, ja see aitas neil kanda mõlema abielupoole pealiskaudsust.

Oli Renate jälle linnas, siis talus ta vaikselt troopika-kuumust ja temale sisemiselt võõraste inimeste seltskonda. Mehed hellitasid teda ja naised olid lahked ta vastu, kuigi nad teda ei armastanud. Talle oli see kõik ükskõik. Tühjad, leiged ja õõnsad olid need seltskondlikud kokkupuuted ja tal oli hirm nende ees.

Ühel õhtul oli ta ühes suuremas seltskonnas. Ta istus klubi terrassil ja tundis end väga üksikuna. Talumatu oli talle see pinnaline jutuajamine ja ikka ja jälle ütles ta enesele: ole õiglane! Kuid see ei aidanud palju.

Ta kõrval istus dr. Steen, tark, aga kummaline inimene, kes samuti nagu Renategi põgenes säärate seltskondade eest. Nad sattusid jutuajamise ja arheoloog rõõmustus väikese naise üle, kelle vaim ja sarm teda köitsid. „Mida te loete praegu, armuline proua?“ küsis ta. „Höl-

derlini ja Christian Morgensterni. Mul on mõlemast väga palju raamatuid," vastas Renate. „Siis armastate ju minu mõlemaid kirjanikke!“ ütles rõõmsalt dr. Steen. Erutatult jutlesid nad ja ei märganudki, et teised neid pealt kuulasid.

„Morgenstern," viskas üks daam vahele, „Morgenstern — just praegu lugesin ma tema ‚Võllalaule‘ — see tegelane on ju hull!“

Renate kahvatus; ta vaikis, aga sellega veel ei lõppenud. „Hölderlin, see on ju ka hulluks läinud," hüüdis keegi ja arvas, et ta on valmis saanud vaimuka naljaga.

„Nüüd tuleb Nietzsche," mõtles Renate. Ja tõepoolest — teisest kandist möirgas sügav õllebass: „Nietzsche oli naistetundja; ta laseb vanal naisel oma ‚Zarathustras‘ nii õieti öelda: ‚Sa lähed naise juurde? Ära unusta piitsa!‘ — Muidu oli see mees ka pisut põrunud.“

Sellele järgnev pisut joobnud inimeste kriiskav naer vaikis äkki.

Renate, see noor, vaikne Renate, seisis surnukahvatult laua juures ja värises vihast:

„Hulluks nimetate te Christian Morgensterni, Hölderlini ja Friedrich Nietzschet? Kust võtate selle õiguse neid suuri inimesi maha teha paari pinnalise sõnaga? Kui need inimesed on hulluks läinud, siis küll ainult sellest, et nad ei suutnud taluda oma ümbruse väiklust ja arenematust. Eluraskuste vastu suutsid nad võidelda, aga heatahtliku rumaluse vastu, selle vastu oli võitlus asjatu! Oh, ma mõistan seda. Kuid ma ei mõista seda, kuidas julgetakse inimesi, nagu on Hölderlin, Morgenstern ja Nietzsche, ‚pisut põrunuks‘ nimetada.“

Hinge tagasi tõmmates peatus ta. Mis oli ta teinud? Ta nägi ehmunult vihaseid nägusid enese ümber. Kuidas oli ta lasknud end libiseda nii kaugemale? Kuid ta teadis: nii ja mitte teisiti pidid sa toimima. Las nad sosistavad ja raputavad päid!

Ta vaatas oma mehele otsa, märkas, kui ‚kuulmatu‘ leidis see olevat Renate käitumise, kuid isegi selles seisukorras jäi ta aumeheks. Ta tõi Renate õhtumantli ja ütles lahkelt: „Tule, Renate, on juba hilja ja on aeg koju minemiseks. Muide, sul ei tarvitse alati teisi inimesi

kaitsta; eriti siis, kui keegi neile liiga teha ei taha.“ Renate näis enesele väikese tüdrukuna, kes on teinud suure rumaluse ja nüüd koju viidi, et saada oma teenitud karistust.

Kuid siis tõsis dr. Steen püsti ja ütles naeratades noorele naisele: „Hölderlini peate te mulle laenama! On juba hilja, tahaksin ka koju minna. Tohin ma teid saata, armuline proua?“

Renate oli naeratades nõus. Kui nad väljas olid, sirutas Renate impulsiivselt oma käe talle vastu: „Palju tänu teile, härra Steen!“ Peaaegu kohmetult lisandas ta lapselikus nukruses: „Mis lollusi ma täna küll tegin! Kindlasti sain enesele tänase õhtuga palju uusi vaenlasi.“

„See-eest leidsite aga enesele terveks eluks ühe sõbra, kes on valmis alati teid aitama, kui te seda vajate!“ vastas dr. Steen tõsiselt. Ta suudles Renate kätt ja lahkus abielupaarist.

Fred oli halvas tujus, kuid ta vaikis. Nii sõitsid nad vaikides koju.

Kaua viskles Renate sel ööl poolmagades ja ärkas väsinuna ning hingeliselt murtuna järgmisel hommikul, mis tõi ta ellu uue saatuselöögi.

Ta pidi uue köögitüdruku võtma, sest vana haigestus. Ta leidiski ilusa, puhta tütarlapse, kes talle meeldis. Naeratades ütles ta lõunalauas Fredile: „Noh, kuidas maitseb sulle süök, mis meie uus köögikarukene valmistas? Liiga ilus on ta küll köögikaruks, sa pead teda nägema, sest ta näeb tõepoolest hea välja.“

Kui Renate õhtul köögitüdrukuga sisseostude-arveid kokku arvas, astus Fred tupp. Ta ei näinud, et Fred kahvatus, kuna pärismaalanna näol mängles demonlik naeratus.

Järgmisel hommikul ütles Fred telefoni teel Renatele, et ta vallandagu see uus teenija, kuna temale ei meeldivat ta põrmugi. Renate ei pannud neid sõnu aga õieti tähelegi ja unustas nad juba järgmisel silmapilgul.

Esmakordselt eksis Fred selle tingimuse täitmise vastu, mida Renate temalt oli palunud: vastastikune otsekoheesus. Ta vaikis seletamatust argusest, selle asemel et oma targal ja kõikemõistval naisel käest kinni võtta ja talle öelda:

„Armsam, selle köögitudruku peame me vallandama, sest ta on mu endine armuke. See pole minu süü, et ta siia tuli, kuid ta peab siit kohe lahkuma, sest ta on häda- ohtlik sinule.“

Nii jäigi köögitudruk sinna. Renate haigestus varsti raskesse maomürgitusse. Ta viidi haigemajja, ja kui arst tungivalt nõudis, et kas ta pole mingit mürki sisse söönud, taipas Renate instinktiivselt seda salapärast lugu.

Ka siin polnud Fred selline, nagu Renate oli oodanud. Renate ei teinud talle mingisugust stseeni, ta ainult ütles: „Ma vabastan ennast ja sind meie lubadusest. Kuid et minule on abielu vastuvõetamatu ilma vastastikuse usalduseta, arvan ma, et on kõige parem, kui läheme lahku.“

Aga Fredi sügav valu ja siiras meeleheide, ta palved ja pisarad liigutasid Renatet jälle ja ta katsus veel kord oma abielu üles ehitada.

Kuude viisi lamas ta voodis. Ta ei saanud end liigutada ja kannatas hirmsaid valusid.

Ta ei tahtnud kedagi võõrast näha, ainult dr. Steen ja mõlemad arstid, kes teda ravisid, tohtisid teda külastada. Dr. Steen ja Johannes hellitasid teda lilledega ja tõid talle puuvilja, mida ta aga kahjuks süüa ei tohtinud. Fred ostis talle hinnalisi ehteasju, millega Renate ainult selleks end ehtis, et Fredi mitte solvata.

Kannatlikult talus ta kõik valud ja ta mõlemad arstid istusid tundide viisi ta voodi veerel. Renate oli neile väga armsaks saanud, ja kuigi nende patsientide arv oli väga suur, leidsid nad ikka ja alati aega Renate jaoks. Mõlemad arstid soovitasid tal lahkuda sellest kliimast.

„Kui sõidate oma kodumaale, siis võiksin teid saata, sest ma saan varsti puhkuse,“ ütles noor blond arst. Renate tõstis paluvalt käed ja ütles: „Ärgem kõnelgem sellest, härra doktor!“

Professor, kellele Renate võlgnes oma elu, ütles: „See oleks hea teile, armuline proua, kui te teeksite mu kolleegi nõuande järgi. Kodumaa õhk tooks kosutust teie tervisele.“

Renatele tulid pisarad silma. Ta igatsus kodumaa järele kasvas iga minutiga, kuid ta võitles oma igatsuse vastu. Nüüd puudutasid arstid seda haava. „Mitte nuk-

rutseda, armuline proua,“ lohutas professor. „Tõin oma viiuli kaasa, mängin teile midagi. Kas te armastate Smetanat? Ei ole ükski muusikamees oma kodumaast nii ilusasti laulnud kui Smetana oma „Moldaus“! Tohin ma teile sealt ette mängida?“

Imelise kergusega puudutas ta poognaga viiulit.

Sageli tõi ta oma viiuli kaasa ja ta mäng röömustas Renatet ja pahandas Fredi, sest alati lõpetas ta oma musitseerimise Beethoveni palaga: „Armastan sind.“

Need olid Renate troopikaelu sõbrad. Siis oli tal veel ilus elamus, mille eest ta võlgnes tänu professorile. Viimane tõi ühel päeval enesega kaasa ühe oma kolleegi, kes viibis ainult külaskäigul Sumatral.

„Kõnelesin doktor Lindbergile oma huvitavast ja armsast patsiendist — ja uudishimulik nagu kõik inimesed, tahtis ta teid kohe tundma õppida. Tohin ma esitleda: doktor Lindberg — proua Berger, meie konsuli proua. Nii, nüüd on see pidulik esitlemine möödunud ja ma teen teile, mu armas kolleeg, ühe ettepaneku: te lõbustage nüüd noort prouat niikaua, kuni mina külastan oma patsiente. Kui ma tagasi tulen, siis mängin teile viiulit, sest doktor Lindberg on ka muusikahull. Kas olete nõus?“

„Kas me tahame või ei taha, peame nõus olema,“ naeris Renate.

„Oo, mina tahan!“ vastas doktor Lindberg. Nad sattusid varsti jutuajamise ja mitte kunagi oma elus polnud Renate kellegagi nii kiiresti leidnud kontakti. See suur, tumesblond mees oli saanud üheainsa tunni jooksul nii omataks ja lähedaseks, nagu oleksid nad juba aastaid tuttavad.

Neli päeva oli Rainer Lindberg selles linnas. Iga päev tuli ta Renate juurde ja Renate röömustus ta külaskäigu üle nagu mõne suure kingituse üle. Neljast päevast ei jätkunud, et teineteisele seda kõike öelda, mis neid huvitas ja mis neid liigutas. Nad kõnelesid Sumarast, troopikaelust, abielust ja truudusest, moraalist ja kombelisusest, muusikast ja kirjandusest, maalikunstist ja arhitektuurist, surmast, elust ja usust. Ja kui nad kõnelesid, nad mõistsid teineteist. Keset kõnelust pidi Renate sellele

mehele otsa vaatama ja mõtlema: „Kummaline, kui kummaline!“

See võõras inimene oli talle nii lähedane, nagu ainult Johannes võis seda olla. Doktor Lindberg jutustas talle oma väikesest kodulinnast ja oma praksisest. Igatsus õppida tundma troopikat oli toonud ta aastaks Sumatralle, kuna naine ja laps jäid kodulinna.

„Abielus olete te ka?“ küsis Renate ja vaatas doktor Lindbergile suuril silmil otsa.

„Jah, ja mul on suurepärase poiss. Lahusolek minu väikesest poisist on mulle väga raske. Nii ilus kui ka on minu väikeses mägilinnas, ma pidin reisima! Kas olete näinud Dolomiite? Kuni aprillini ja maini on nendel lumi ja talvel külastan oma patsiente suuskadel. Pole midagi ilusamat kui vaikne talvine mets, lumised kuu-
sed, mille vahel ekslevad hirved ja kitsed. Loodus on imepärase asi ja sealt leitakse jõudu ja rahu.“

Renates tärkas põlev igatsus selle jaheda lumise mägi-
linna järele ja ta ütles paluvalt:

„Kui ma kord sinna tulen, kas võtate mind siis kaasa oma sõitudele talvisesse metsa?“

Vastuseks võttis Rainer Lindberg noore naise käe ja suudles seda õrnalt.

Renatel oli soov mehe käest kinni võtta ja paluda: „Jää minu juurde!“ Kuid ta valitses end. Lõpuks tundis ta seda meest ju ainult neli päeva. Aga veel kunagi elus polnud ta kohanud ühtki inimest, kes teda oleks nii köitnud kui see võõras.

Sel päeval, kui Rainer Lindberg jättis Renatega jumalaga, tõi ta kimbu ilusaid orhideesid ja ühe raamatu. Vaikselt ulatas ta juba pisut kulunud raamatu Renatele. Ujeda poisikesliku naeratusel sõnas ta: „Hamsuni ‚Viktoria‘ on ilusaim raamat, mida ma olen lugenud viimasel ajal, ja ma usun, et teiegi leiute rõõmu sellest oivalisest raamatust. Andestage, et kingin teile oma eksemplari, kuid ma ei leidnud siit seda raamatut ja ma tahaksin, et te seda õige pea loeksite, sest ma tean, et ta teile meeldib!“

Renate rõõmustus kõigest südamest kingi üle ja ütles: „Armas doktor, see raamat peab omama suurt väärtust, kui teie seda armastate. Olgu ta selleks sillaks, mis aitab

mind teie juurde viia. Annan sellele raamatule ilusaima koha!“

Renate raamatukapp sisaldas sadu köiteid, milliseid ta omas juba lapsepõlvest saadik. Raamatud andsid talle lohutust ja jõudu. Iga kuu korraldas ta ise kappi. Hoolimata suurest kuumusest, võttis ta hoolikalt iga üksiku köite, pühkis tolmust puhtaks ja vaatles teda. Alati oli ta õnnelik, kui ta viibis oma raamatute keskel.

Siis ta mõtles: „Kunagi ei saa ma tunda igavust ega üksindust, sest mul on olemas raamatud ja terve elu kuulub nende mõttemailma tungimiseks.“

„Ma ei pane Hamsuni oma kappi,“ ütles ta mõtlikult, „panen ta riulile oma voodi kõrvale, kus seisavad need raamatud, mis on mulle kõige kallimad.“

„Seal on tal kindlasti hea, armuline proua, ja te peate mind uskuma, et ma kadestan seda raamatut, et ta saab alati teie läheduses olla!“ ütles doktor Lindberg.

Siis pidi ta lahkuma. Kui ta ulatas Renatele käe, pidi Renate võitlema pisaratega — nii raske oli talle lahkumine. Ka Rainer Lindbergil polnud kerge. Veel kord suudles Rainer ta kätt, siis läks ta . . .

Alati kui Renate mõtles sellele mehele — ja seda juhtus sageli —, voogas kuum laine läbi ta soonte ja ta mõtles: „Kui imelik on see kõik!“

Ta pidi ikka veel lebama ja Johannes tuli tihti, nii tihti, kui ta vähegi vabanes oma tööst. Kuid ta näis väsinuna, ja kui Renate küsis Margoti järele, põikles ta vastusest kõrvale.

Möödusid nädalad. Renate toibus piinavast haigusest pikkamisi. Siis tuli aga teade isa surmast. See oli raske löök, mis tabas rängasti ta südant. Ta lamas ööde kaupa ärkvel ja mõtles hirmuga oma tulevikule. Fred muutus talle iga päevaga võõramaks ja ta ei suutnud teed leida tema pinnalisusse.

Siis tuli ühel päeval kiri Johanneselt, mis täitis Renate hirmuga.

„Renate, armas, väike õde!

Enne kui Sa seda teada saad võõrastelt inimestelt, tahan ise Sulle öelda: Margot läks Lettneriga ära minu juurest. Ära tee enesele mingit muret minu pärast, küll saan enesega juba toime. On küll raske, sest mu uhkus kannatab selle löögi all, kuid see kõik on siiski talutav. Kui Sina lähleksid mu juurest ära, minu väike, armas õde, siis ei oleks mu elul küll enam mõtet, kuid Sina oled ju siin ja seepärast pole ka mingit põhjust meeletehiks.

Sinu Johannes.“

Renate ei kahelnud hetkegi. Ta pidi kohe Johannese juurde minema. Fred oli ärireisil ja pidi alles järgmisel päeval tagasi tulema. Renate tahtis kutsuda autojuhi, kuid siis meenus talle, et see oli palunud enesele vaba päeva. Nii istus ta siis ise rooli taha ja sõit algas.

Renate oli kurb ja mõttes: vaene Johannes, armas Johannes, ma tulen! Kui ma leiaksin ainult sinu jaoks õigeid sõnu ... mu suur vend! Kui saaksin sind ometi aidata!

Nii väga kui ta ka Johannese valule kaasa tundis, ei tohtinud ta sellele tundele täiesti anduda, sest ta pidi end kokku võtma, et autot juhtida. Uhes väikeses külas võttis ta bensiini ja pärismaalased vaatasid suuril silmil seda blond naist.

Kuigi ta mure Johannese pärast oli suur, nautis ta siiski loodusilu. Läbi viljakate riisipõldude viis maantee, mille ääres olid imeilusad väikesed kirevad majad.

Siis pöördus tee suhkruväljade vahele. Tasa hõljusid mehekõrgused pillirood tuules. See pilt, mis avanes ta ilujanulisele silmale, mõjus kui imepeen motiiv jaapani portselanmaalil. Riisipõllud sätendasid nüansirikkalt õrnast helerohelisest kuni tumerohelise varjundini. Siin ja seal seisis üksikult kuningapalmid. Kuid kõige ilusamad olid kõrged mäed ja vulkaanid, mille pead hõõgusid nagu tuli; eriti võimsalt mõjus üks vulkaan, mille kraatrist tuli halli suitsu, mis segunes kõrgele tõustes õhtupilvedega.

Iga minutiga muutusid värvid ja ühes sellega kogu maastik, sest päikeseloojenemine kestab troopikas õige lühikest aega. Alles mõne minuti eest olid mäed pruunikaspunased, riisipõllud rohelised, linnud, kes lendasid põldude kohal, ja pühvlid, kes neist mööda kihutasid, tumedad; siis aga muutusid loomad ebamääraselt valgeks; mäed omandasid õrn-halli tooni, mis looriti kahvatu lillaga. Taevas ei põlenud enam kirevates värvides, vaid sätendas pehmes roosas toonis, millest lõikusid läbi smaragdrohelised viirud. Päike oli loojunud. Malailased pöördusid tööpõldudelt koju. Naised kandsid juustes sirbitaolisi nuge, mille abil nad riisi lõikasid; lapsed, kes ei saanud veel joosta, olid seotud räti abil puusa külge. Suuremad lapsed, kes viie- ja kuueaastastena riisipõldudel pidid töötama, jooksid ees ja rõõmustusid oma vabaduse, võib-olla ka varstisaabuva õhtusöögi üle. Väikesed sõlmeseotud juustega tüdrukud, kes täpselt nagu täiskasvanud kandsid ümber puusade maaniulatuvat „sarvengi“ (seelikutaoliselt kantavat puusarätti) ja „kabayat“ (pluusi), ning poisid, kes suure iseteadlikkusega suitsetasid sigaretti, mõjusid suurte inimeste miniatuuridena.

See oli rahulik pilt, mida pakkus maastik, kuid Renate ei kinkinud sellele enam mingit tähelepanu; tal oli vaid ainus mõte: „Kui oleksin juba kord Johannese juures.“

Sõit ja autojuhtimine olid väga pingutavad. Ta pea valutas, mootoripõrin näksas närvidesse kinni — ta kõrvad hakkasid kohisema, higi tuli näole, käed kleepusid rooli külge ja ainult suure pingutusega juhtis ta veel autot. Kord pidi ta isegi peatama, sest äkiline kurv heidutas ta ära. Ta pidi end väevõimuga kokku võtma, et veel edasi sõita. Lõpuks tuli djatimets. Metsa pimedus ja jahe-
dus mõjusid talle rahustavalt, ta süütas lambid ja sõitis aeglast käiku mööda metsateed, mis viis administratiivhoone juurde.

Johannes tuli talle tee peale vastu. Nad surusid kindlalt teineteise kätt ja Johannese silmad särasid tänulikkusest. Ta ütles tasa: „Sa hea sõber.“

Johannes viis ta majja, kus tahtis kõnelda Margotist ja enesest, aga siis nägi ta ehmudes, et Renate värises. Ta võttis Renate käed. Kohutav külmavärin raputas

naist, ta käed muutusid hõõguvalt kuumaks ja silmades oli palavikuline läige. „Renate, mis on sinuga?“ kogeles Johannes. Renate ei suutnud vastata, ta oli peaaegu teadvusetu, palavik näis tõusvat iga sekundiga.

Johannes mässis ta vaipa ja kandis ta nagu lapse oma kätel autosse. Ta kutsus autojuhi. Ja auto, mis Renate oli siia toonud, viis ta jälle linna tagasi. Johannes hoidis oma käte vahel ta palavikus keha ja kogeles, ilma et ta isegi oleks teadnud: „Renate, armas õde, ainult mitte surra, ainult mitte surra!“

Ta nägi, kuidas palavik värvis Renate põsed punaseks ja kuidas ta äkki jälle muutus surnukahvatuks, ja ta ei teadnud, mida pidanuks ta õieti tegema. Suur hirm valdas meest; kokkusurutud hambail katsus ta pisaraid alla suruda, sest need pimestasid ta silmi.

Ta sõitis otseteed arsti juurde, selle professori juurde, kes nii õrnasti oskas mängida oma viiulil: „Armastan Sind!“ Sada viiulit tahtis ta professorile kinkida, kui ta ainult päästaks Renate.

Arst vaatas haiget, katsus ta pulssi, võttis talt vereproovi ja pani varsti diagnoosi: „Troopika malaaria.“

Johannes kahvatus. „Troopika malaaria?“ küsis ta heitunult. Professor noogutas murelikult ja ütles tõsiselt: „Raske juht. Oleneb sellest, kas ta süda peab vastu, kui — siis on tervenemine võimalik. Kuid ma pean teie tähelepanu sellele juhtima, et Renate küll väga terve organism on mürgituse tagajärjel tugevasti nõrgestatud. Teen kõik, mis on minu võimuses.“

Ta ulatas Johannesele käe ja siis viisid nad Renate, kes oli kõrvaltoas õe hoole all, kanderaamil haigemajja.

Fred kutsuti telefoni teel tagasi. Kui ta nägi Renate kahvatut, palavikust piinatud nägu, hakkas ta kõvasti nuuksuma. Valusa selgusega meenusid talle mälestused.

Renate, noor ja blond, ülekeevas elulustis hobuse seljas.

Renate, tema kirklik armuke, nii nagu tema teda ainult tundis, kelle külma suursugususe taga ei võinud keegi aimata säärast metsikut tuld.

Renate, tema ilus uhke naine, kes tahtmatult oli kõigi meeste unistus ja kellel siiski ainult kätt suudeldi,

kuna ta paistis nii puhtana, et iga mees unustas oma too-
rused. Renate omas nii palju sisemist soojust, et Fred
tundis end nii pisikesena ja viletsana ta kõrval.

Renate, keda ta armastas ja keda ta nii vähe mõistis.

Renate, keda tahtis mürgitada tema, Fredi, endine
armuke ja kes ei öelnud mitte üht etteheitvat sõna, tema
pidi nüüd võib-olla suurema?

See ei tohtinud sündida? Fred lubas arstidele kogu
oma varanduse, kui nad päästavad ta naise.

Nädalate kaupa lamas Renate haigemajas, nädalate
viisi värisesid Johannes ja Fred ta elu pärast. Siis tuli
kriis ja Renate oli päästetud. Hädaoht oli ikkagi veel
olemas ja oli vaid üks vahend, mis võis tuua lõpliku para-
nemise: otsekohene tagasimineku Euroopasse!

Fred ei saanud oma naisega kaasa sõita, kuid Johannes
võttis enesele puhkuse. Haige oli talle tänulik, sest see
teadmine tegi ta õnnelikuks: alati on sul inimene, kes
seisab su kõrval. Kuid see tegi talle valu, et Fred ei
teinud isegi mitte katset tema saatmiseks.

Kuigi troopika-aastad olid olnud talle kannatusajaks,
oli tal valu lahkuda sellest maast. Reisupäeval olid sõb-
rad ja tuttavad neid sadamas saatmas. Veel kord nägi
ta oma mehe saledat, kõrget kuju, kes armastas teda nii
sügavasti ja kes oli jäänud talle siiski sisemiselt nii võõraks.

Aegamööda lahkus laev sadamast. Pisarad tulid Rena-
tele silma ja kibe mahajäetusetunne võttis võimust; siis
võeti õrnalt ta käest ja Johannese soe hää lohutas teda:
„Ära nuta, väike õde, olen ju sinu juures.“

Ja Johannes oli ta juures, hellitas ja ravis teda,
ümbritses teda hoole ja armastusega ning luges iga ta
soovi ta silmist. Kuid mitte ainult tema — kõik reisijad
hellitasid Renatet ja igas sadamas uuendati lilli ta kabiinis.
Isegi kapten, esimene ohvitser ja ka paks vana insener
ei jäänud külmaks noore naise külgetõmbejõule ja ülla-
tasid teda igasuguste tähelepanekutega.

Renate armastas seista laeva ahtris, ta sai kaptenilt
loa seal lamamiseks; Johannes võis teda saata. Igal õhtul
ja hommikul veetsid nad seal unustamatuid tunde. Nad

olid seal nagu lähemal loodusele ja merele, millest lahutas neid ainult raudne laevasein.

Oli päikest ja oli tormi ja Renate tundis, kuidas ta muutus iga päevaga tugevamaks. Ta lamas lamamistoolil ja tundis enesel päikeskiiri, mis kuhjasid ta üle soojuse ja valgusega, ning tal oli tunne, nagu imeks nahk terven-davad päikeskiired ahnelt enesesse.

Ta tundis end keset merd vabana, sest ta silmad ei näinud raasugi maad. Suur lõpmatus mõjus tasse rahustavalt. Sätendavalt helkis meri päikesekullas ja tuhanded lendavad kalad vilksasid mööda laevaahtrist.

Oivalised olid Renate arust need loomakesed ja ta arvas, et nad peaksid olema õnnelikud, sest õhk ja vesi oli nende kodumaa.

Tõenäoselt ei leidnud need tillukesed päikeses säravad olevused aga enesele õnne, sest õhus tormasid kajakad neile kallale, et neid neelata, ja vees langesid nad saagiks suurematele röövkaladele, kõikjal luuras hädaoht.

Johannes ja Renate seisid päevast päeva laevaahtris. Nad seisid seal, kui paistis päike — ja siis, kui sätendasid tähed öisel taeval.

Nad olid seal vaikselt õhtul, kui meri nagu pehme sinine kalev nende ümber lamas, ja olid seal tormis ja tuules, nii et pidid kinni hoidma reelingist, et tuulest mitte nende kantud saada.

Renate armastas tormi; ta laskis tuulel oma juustes sasida ja ei põrganud tagasi lainete eest, mida meri viskas üle parda laele. Johannes manitses teda vahel: „Laps, sa külmetud ja rikud oma rõivad!“ Siis näitas Renate naerdes linastele rannapükstele: „Rõivad, Johannes, rõivad? Püksid, loomuliku värviga püksid — neid kahjustab soolane vesi täpsalt niisama vähe kui mindki. Terveks teeb see meri ja tugevaks ja ajab arstirohu maigu suust. Siin on oivaliselt ilus, Johannes!“

Väljasirutatud käega näitas ta merele ja ütles säravail silmil: „Midagi ilusamat vaevalt leidub. Ja tuul ja torm, Johannes, kuidas nad puhuvad lausa sinust läbi ja sinust nagu osa enesega kaasa kannavad. Oivaline on see ja tore ning ilusam kui ükski ihaldusväärne mees.“

Ja Johannes mõtles: „Sa kummaline olevus, alles siin tunnen ma sinu omapära!“

Ja ikka ja jälle üllatas Renate teda oma mitmekesiste naiselikkude väärtustega.

Hommikuti, kui ta oma linastes pükstes ja lendlevate juustega laevalael ringi kargles, paistis ta väikese vallatu lapsena. Vaevalt võis veel uskuda, et see sale pruunikpõlenud poiss oli veel vähe aja eest surmagaheitlev naine.

Õhtul võlus ta seltskonda oma healõikelises õhtukleidis. Matt-valgelt särav pärlikee, mis tõstis ta õrna nahavärvuse veel rohkem esile, oli peale hinnalise orhidee ja suure smaragdsõrmuse ainuke ehe, mida ta heameelega kandis. Rikkalikud juuksed olid sõlmeks köidetud ja Johannes nimetas oma väikest õde „kuldšärgis suureks daamiks“.

Sageli viibis Renate reisijate lastepere hulgas, kellele ta seletas muinasjutte ja kõiksugu lugusid. Lapsed armastasid teda väga, sest ta mõistis neid kohelda. Seda tundsid lapsed ja oskasid teda hinnata. Renate lohutas ja noomis neid ja oli õnnelik, kui selline väike ilmsüütu olevus oma käed ta kaela ümber lõi ja sosistas: „Armastan sind!“

Ikka jälle pidi ta sellele mõtlema: „Miks ei ole mul last?“ Valuline naeratus libises tal üle näo ja ta tundis kibedust oma südames. See lohutas teda õige vähe, et ta on veel noor ja et tal elu seisab ees — võib-olla teostub veel kord ta soov?

Et sääraseid mõtteid eemale peletada, võttis ta raamatud ja hakkas nendega tegelema.

Iga päevaga hakkas Johannes Renatet ikka enam ja enam armastama ja tema mänguseltsilise kummaline viis köitis teda ikka enam ja enam. Ta mõistis selle naise suurejoonelist loomust, mis oli tõsine ja küps. See naine kandis palju haavu, mida ta mõistis varjata inimeste eest; ta ihaldas seda naist, kes oli tundnud valu ja kes paistis siiski üsna ärahellitatud naisena, kui teda ainult pealiskaudselt tunti.

Nende paljude tundide kestel, mis ta veetis koos Renatega laevaahtris, muutusid ta usaldus ja armastus Renate vastu nii tõsiseks, et see vaikne kinnine mees esmakordselt oma lapsepõlvest saadik otseselt ja siiralt terve oma

elu Renate ees avas. Renate hoidis ta kätt oma käte vahel ja kuulas vaikselt ta jutustust.

Johannes kõneles sõjast, oma elamustest U-paadis, Skagerraki lahingust, kannatlikkusest, truudusest ja surmast, kuid ainult põgusalt riivas ta sõjakoledusi ja oma sõduriaastaid.

Ta kõneles revolutsioonist ja tänavvõitlustest, mida ta oli kaasa teinud vabatahtlike korpuses.

Ta kõneles sellest, kuidas ta sillutas tänavaid ja vedas mõisas sõnnikut, et saada Sumatrale minekuks raha.

„Ja naised, Johannes? Sa kõneled ainult tööst, sõjast ja revolutsioonist, aga kunagi ei nimeta sa oma naist!“ viskas Renate vahele.

„Naised? Ah, neid ei mõistnud ma kunagi õieti kohelda. Kui ma kord tõepoolest armusin, siis surusin maha selle tunde juba eos, sest abielluda ma ei saanud, kuna ma polnud midagi ega mul ei olnud midagi. Mis pidin ma veel naisega peale hakkama? Ma ei tahtnud enesele osta armastuseelamust ja unistasin naisest, kes võib mind siiralt armastada.“

Äkki jäi ta vait ja küsis siis tasa: „Renate, kas tohin ma üldse sulle neist asjust kõnelda?“

Renate naeratas ja ütles siis: „Sa võid mulle kõik öelda, sest ma mõistan sind kõigis asjus. Isegi siis katuksin ma sind mõista, kui su elu poleks olnud nii puhas.“

Ja Johannes kõneles enesest, oma võitlustest, kiusatustest ja oma loobumistest.

Renate silitas õrnalt ta pead ja ütles: „Täna, suur vend, tänu sulle su usalduse eest! Olen rõõmus, et leidub sinutaolisi mehi, kes nii puhtalt läbi elu kõnnivad. Ma tean, et see on haruldane ja et palju mustust ja ebaõiglust leidub maailmas.“

Renate ja Johannes seisid käsikäes laevaahtris ja vaatasid tumedaltloksuvaid laineid, mis lõhenesid kaheks laevaninas ja valgusid laiali hõbedase vahuna.

Tasa kohises meri kahe inimese kummalise jutu juurde. Tähed ja mustjassinine öötaevas andsid lõpmatu harmoonia. Vajadusest õrnuse järele surus Renate end oma sõbra vastu ja sallis vaikselt, et Johannes pani oma käe ta ümber. Johannes oli suurem kui Renate, seepärast

Renate pidi oma pea üles tõstma, et Johannesele silma vaadata.

Renate vaatas talle otsa, ta nägu säras kahvatult öise tähistaeva paistel, ja ta palus: „Armas Johannes, tulgu, mis tuleb, meie ei kaota teineteist mitte kunagi — kuuled sa!“

Johannes kummardus ta poole, otsis ta suud ja suudles teda õrnalt ning vennalikult. Johannes lubas: „Mitte kunagi!“

Äkki nägi Renate, et Johannes muutus kahvatuks, ta silmadesse tärkas igatsustuli ja Renate mõistis, et Johannes teda ihaldas — ka tema!

Renate ehmus. Ta pani mõlemad käed Johannese õlgadele ja palus: „Johannes, palun, jää mulle kamraadiks ja vennaks! Lähedasem ei saa ükski inimene enam olla.“

Valuline naeratus libises üle Johannese näo ja ta hääled kõlas kurvalt, kui ta ütles: „Sa nõuad palju minult ja tahad, et peaksin sealjuures aus olema su vastu. Hea... Siis pead sa teadma, et ma sind armastan mitte ainult kui vend — ei, kui mees. Kui sa läheksid lahku oma mehest, siis tahan paluda, et saaksid mu naiseks, Renate. Kas oleks see mõeldav?“

Liikumatuult seisis ta Renate ees ja ootas vastust. Renate mõtted põlesid peas. Johannes tahtis temaga abielluda?! Renate armastas teda tõsiselt, kuid mitte kunagi ei olnud ta ihaldanud teda enesele meheks. Kuid abielu Johannesega ei paistnud talle ebatõenäosena. Kaitstud oleks ta Johannese juures ja midagi inetut ei võiks nende abielus juhtuda. Ta teadis — nad mõlemad sammuksid otsest ja siiralt teineteise kõrval ja kunagi ei astuks ükski vale nende vahele, kuid võib-olla kirg!? Ta saaks lapsi, kas poleks see isegi ilus õnn?

Kuid sisemiselt tundis ta, et Johannese pärast ei läheks ta lahku oma abielust, mis polnud küll mingi õige abielu.

Ta pani tasa oma käsivarre Johannese õla ümber ja ütles väriseyal häälel: „Johannes, armas Johannes, ma usun, et meie sõprus on ilusam, kui saaks kunagi olla meie abielu. Anna mulle aega, sinu küsimus tuli liiga ootamatult, ma pean selle üle rahulikult järele mõtlema. Kuid usu mind, sa oled mulle armsaim inimene maailmas.“

Ja Johannesele oli ta liiga armas, et teda piinata. Nii ei kõnelnud nad enam abielust, kuid see küsimus seisis nende vahel ja ootas vastust. Aga nad ei puudutanud kunagi enam seda õrna kohta, et see ei heidaks varju nende päikesepaisteliste päevadele.

Nad olid tänulikud, et võisid veeta ühiselt kauneid päevi, ja nad ei tahtnud mõelda sellele, mis neid võiks lahutada.

Päev päeva kõrval olid nad üheskoos ja neil ei olnud kunagi igav. Renate oli täpselt sama elamishimuline nagu varem: ta silmad nägid rohkem ja sügavamalt kui teiste inimeste silmad.

Johannesele oli alati naudinguks rännata Renatega läbi linnade ja sadamate.

Nad nautisid Colombo kirevust, kõndisid läbi vaiksete budhausuliste templite ja läbi rahvarikaste tänavate, kus leidis igasuguste rasside esindajaid.

Nad jälgisid pruuni juhi seletusi, kes viskas kivi kaevu sügavikku, et kivi kukkumise kõlaga kaevu sügavust näidata. Johannes ja Renate hoidsid teineteisel käest kinni ja pärast hinge kinni pidavaid hetki kuulsid nad kivi tumedat langemist: kui salapäraselt sügav pidi küll kaev olema! Kummaline, kui ligitõmbav oli igasugune sügavus! Ikka ja jälle pidid nad pimedasse kuristikku vaatama ja kummaline kõitev tunne valdas Renatet, kui ta mõtles sellele kohutavale sügavusele. Raske oli neil lahkuda selle kaevu juurest.

Nad sõitsid läbi araablase linnaosa, jõid seal ühes araabia kohvikus tugevastivürtsitatud kohvi ja vaatlesid pärismaalasi, kes õnnemängu süvenenult piilusid vargsi valget naist.

Seal polnud kombeks, et naine külastas avalikku loakaali, sellega said hakkama ainult häbitud loorimatud eurooplased. Need polnud alati imetlevad pilgud, mis vaatasid Renatet, kuid Renate vastas neile pilkudele ükskõikselt lahke naeratusega ja mõtles: „Teile ma võiksin alles õpetada maneere.“ Johannes, kes taipas Renate mõtteid, ütles tõsiselt: „Sa ülehindad ennast!“

Ja nad sattusid vaidlusse naise õiguste üle ja ei jõud-

nud ka siis veel kokkuleppele, kui jälle lahkusid Adeni sadamast.

Järgmine sadam oli Djibuti. Koht oli huvitav, kuid Renate pöördus sealt väga segaste tunnetega sadamasse tagasi. Algul pakkusid talle somaali neegrid suurt huvi. Need olid suured ilusad poisid, kelle mustad kräsus juuksed, sügavalt pruun nahk ja valged läikivad hambad sobisid hästi värvirikaste või ka valgete rätide juurde, mida nad kandsid.

Kuid see kisa, mille saatel nad pakkusid oma kaupu, ja pealetükkivad liigutused mõjusid pikapeale Renatele närvidele. Ta oli rõõmus, kui ta pääses lõpuks läbi larmitseva rahvamurru ja istus jälle autos.

Nad sõitsid läbi linna ja pöördusid teele, mis viis pärismaalaste külla. Autojuhi kõrval istus tõlk, kes tuli Ida-Aafrikast. Renate jutles kogu tee musta mehega.

Johannesele tegi rõõmu, et Renate nii rõõmsalt vestles, ja ta mõtles: „Teda võiks jätta isegi kõrvesse, küll juba mõni pruuni- või kollasenahaline kavalier ta üles leiaks ja ta eest hoolitseks.“

Tõlk küsis, kas nad ei tahaks minna naiste külla, et vaadata seal somaali naiste kõhutantsu. Renate oli nõus, kuid Johannes arvas, et need tantsud pole midagi eurooplase jaoks.

Renate naeris ja nokkis. „Pastoripoeg, mulle ei tee see moraalselt mingit kahju, kui ma neid tantse vaatlen. Kui tahetakse tundma õppida võõraid rahvaid, siis ei tohi ka nende kõlvatusi ignoreerida ... niisiis!“

Nad pöördusid maanteelt ja sõitsid naiste külla. Kuid mis nüüd tuli, seda polnud Renate ette näinud.

Kolmkümmend peaaegu alasti naist ümbritsesid autot. Nad tantsisid Johannese ümber ja kutsusid kohmetunud ja punastuvat Johannest enesega kaasa. Igaüks kiitis enast, oma voorusi ja paremusi. Renate sai üle oma piinlikkusest ja seadis fotoaparaati, et Johannest kolmekümne alasti naisega pildile võtta.

Johannes tahtis pildistamist takistada, aga mustad ei lasknud teda oma ringist välja. Renatele valmistas palju nalja selle situatsiooni koomika ja ta võttis pildi, mis küll

kunagi ei võinud ehtida Johannese vanemate pastoraadi seinu.

Johannes ja Renate oleksid heameelega loobunud kõhutantsu vaatamisest, aga nad kartsid, et kogu naiste küla tormab neile kallale.

Tõlk ütles, et nad peavad välja otsima kaheksa tantsijatari, sest kaheksa kuuluvad tantsu juurde.

Johannes sattus segadusse ja siis läks Renate ise nende keskele ning otsis oma kriitilise silmaga kaheksa kõige ilusamat naist välja.

Üks usutamatu paks neegritar viis seejärel Renate, Johannese ja tantsijatariid ühte onni. Pisut müstilisena tundus Renatele kogu see olukord, kuid ta ei lasknud oma hirmu kuidagi välja paista ja näis üsna ükskõiksena.

Uurivalt vaatas ta ringi pimedas ruumis. Palju polnud siin vaadata, sest ruum oli täiesti tühi ja Renate hakkas vaatlema neegritare, kes seadsid endid tantsuks ritta.

Tantsijatariid viskasid oma rätid ära ja tants algas. Käteplagina ja monotoonse laulu saatel liigutasid nad rütmiliselt oma kehasid. Onn kõlas metsikust naiste laulust ja päikeskiir, mis vaatas sisse bambusseinas olevast aknast, libises üle ahtakeste ilusate kehade ja pani pruuni naha pronksina läikima.

Naiste suured pruunid loomasilmad läikisid ja õnnest-säravatelt nägudelt peegeldus rõõm, mida nad tundsid tantsust.

Ei tohi vaadata neid naisi ja nende tantsu euroopaliku mõõdupuuga. Peab tundma seda laia kõrbe, lõpmatuid ürgmetsi nendes pesitsevate röövlomade ja hädaohtudega, kogu seda tsiviliseerimata maailma seal ülal, et neid olevusi natukenegi mõista!

Johannes oli hämmastunud ja Renate muutus vaikselt; häbitunne hakkas ta tuju rikkuma. Ta oli rõõmus, kui tants lõppes.

Vaikselt ja heitunud istus ta Johannese kõrvale autosse ega mõistnud midagi öelda. Natukese aja pärast tekkis järgmine jutuajamine, mis oleks peaaegu arenenud tülik.

Johannes: „Noh, Renate, kas oled rahul?“

Renate: „Ei!“

Johannes: „Sa ütlesid ju, et ei tohi ignoreerida võõra rahva kombeid ja kõlvatusi, kui tahetakse neid tundma õppida! Kas õppisid nüüd neid tundma, Renate?“

Renate: „Ei!“

Johannes: „Kas leidsid need tantsud olevat kõlbelised?“

Renate: „Ei!“

Johannes: „Olid need tantsud sinu arust ilusad?“

Renate: „Ei!“

Johannes: „Ah, ma mõtlesin, et leidsid nad olevat ilusad!“

Renate välkuvail silmil ja väga vihaselt: „Ah, sina mõtlesid, et minu arust on need tantsud ilusad? Ei, pastoripoeg, ka mina ei näinud selles häbituses mingit ilu!“

Johannes naeratades ja pisut pilkavalt: „Ah siis ikkagi häbitud!“

Renate järelemõtlikult ja pisut nõutult: „Häbitud? Me võime nimetada neid tantse niisama vähe häbituiks kui neid naisigi. Mida teame meie neist? Nad on primitiivsemad kui meie ja pole veel õppinud neid tundeid loorima, mida meie ei taha näha paljastatutena! Jah, Johannes, nüüd pöörad sa oma näo kõrvale. Miks sa provotseerisid siis?“

Johannes: „Ma ei provotseeri, aga sa pead ka kõike alati nägema! Sa oled teadusehimuline — teiste naiste juures nimetaksin ma seda uudishimuks!“

Renate: „Muidugi tahan ma kõike näha. Kui oleks teisiti, siis jookseksin ma niisama pimedalt ringi nagu paljud teised.“

Johannes: „Need paljud teised polegi nii pimedad! Sa ülehindad end ja oma tarkust, Renate!“

Renate: „Mis on somaali neegritel tegu minu tarkusega? Sa oled ikka veel niisama ebaloogiline kui vanasti. Seepärast ei saanudki sa oma matemaatika-ülesannete lahendamisega koolis hakkama?“

Johannes: „Ja mis on minu matemaatikal ühist meie tüliga? Sa oled, vaatamata oma matemaatika-andele, niisama ebaloogiline nagu kõik naised!“

Renate: „Miks ja mille üle me õieti tülitseme nüüd?“

Johannes: „Hästi, ärme tülitseme enam, lepime ära!“

Johannes andis Renatele käe ja nad sõitsid sadamasse tagasi.

Seal kohtasid nad teisi reisijaid ja nad võtsid ühiselt paadi, mis pidi neid laeva juurde viima. Kuid härrased ei saanud paadijuhiga hinna suhtes kokku leppida. Algas vastik kauplemine ja kõik ronisid paadist välja, kuna paadimees ei tahtnud neid küllalt hea hinna eest — viiskümmend senti isiku pealt — laeva juurde viia. Renate toetus vaikselt sadamamüürile ja vaatas merele. Kauguses särasid laevatud. Suurena ja leebena vaatas kuu taevast, pillates hõbedast valgust sügavtumedale veele. Kirjeldamatult ilus oli loodus — ja kui vastikult kauplesid inimesed üksteisega!

Mõtetessevajunult seisis Renate seal. Siis tekkis äkki ta ümber jõuk somaali neegreid ja araablasi, kes pakkusid talle kisades ja žestikuleerides oma kaupa. Nad kiitsid oma jaanalinnusulgi, kirevaid pärle; ja üks mustadest meestest tuli Renatele nii lähedale, et ta haaras Renate käest kinni. Õrnast ja leebest Renatest sai nüüd vihastlõkendav naine. Kogu jõuga lõi ta mehe käe enese küljest ära ja karjus: „Neetud jõnglane, jäta mind rahule!“ Mustad vaatasid imestunult energilisele naisele, kuid siis lõi põlema nende mustades silmades hädaohtlik tuluke. Jaheda ükskõikse pilguga riivas Renate pruune kaupmehi, pöördus ära ja läks, hoolimata vihasest urinast, reisijate juurde ning küsis Johanneselt: „Kas olete juba valmis?“ Veel kunagi polnud Johannes näinud teda nii vihasena. Kõikide imestuseks hüppas ta paati — Johannes kargas talle meeleheites järele — ja nimetas härrandlikul toonil endise mittevastuvõetud hinna: „Te sõidate nüüd ära ja saate 50 senti isiku pealt, kas saite aru!“ Ta pöördus teiste reisijate poole ja küsis, kas nad tahavad ka kaasa sõita, aga teised ootasid politseid. Taevast ise teab, milline jõud hoovas sellest õrnast naisest: somaali neegrid võtsid vaikselt aerud kätte ja viisid nad mõlemad üle vee laevapardale, nõudmata kõrgemat hinda. See oli Djibuti, kust Renate pöördus tagasi segaste tunnetega ja kus Johannes jälle „uue“ Renate avastas.

Kui laev öösel sadamast välja libises, seisis Renate

reelingi juures ja vaatas kaduva maa poole. Uduselt paistsid tuled ja õrnalt mõjus kogu maastik kuuvalguses.

Äkki seisis Johannes Renate kõrval ja küsis tasa ning armsalt: „Mis on sinuga, suur isekas laps? Miks oled kurb, väike õde?“

Renate ei teadnud seda isegi. Päevased elamused jätsid tasse valulise mälestuse, kuid sõnus oli võimatu seda kahe teraga tunnet väljendada.

Ta andis Johannesele tasa oma käe ja tundis end kaitstuna tema läheduses.

Nii sõitsid nad edasi, libisesid India ookeanist Puna-sesse merre, läbistasid Suessi kanali, Vahemere, tükikese Atlandi ookeani ja jõudsid lõpuks Põhjamerre.

* Siis ühel päeval ütles Renate: „Johannes, varsti oleme Hamburgis ja sealte lähuvad meie teed lahku.“

Imestunult küsis Johannes: „Miks peaksid meie teed minema lahku, Renate? Tahaksin sind ometi saata. Mis kavatsused sul siis on, et mina ei või neist osa saada?“

„Ei mingisuguseid, Johannes! Tahaksin mõned nädalad üksi olla; siis kirjutatan sulle ja me teeme väikese reisi kevadesse. Palun, mõista mind, Johannes!“

Nii läksid nende teed Hamburgis lahku.

Johannes oli kurb ja tal oli igatsus Renate järele, kuid Renate sõitis üksinda talvisesse metsa.

* * *

Renate igatsus talvise metsa järele oli muutunud juba lausa maaniaks. Nüüd tahtis ta seda igatsust rahuldada.

Talle meenusid arsti sõnad, kui ta kõneles tol korral Sumatras mägedest: „Kuni aprillini, maini on lumi. Talvel panen iga päev suusad alla, et oma patsiente külastada. Pole midagi ilusamat kui vaikiv talvemets, lumega kaetud kuused, mille all hüplevad hirved ja kitsed; loodus on imeilus ja loodusest leitakse jõudu ning rahu.“

Äkki meenus Renatele Rainer Lindberg ja tema sõnad. Doktor Rainer Lindberg, see võõras mees, kes teda Sumatras külastas ja kes talle kui inimene niipalju oli andnud, et oli võimatu teda unustada.

Renate teadis, mis tal tuleb teha. Ta sõitis ühte mägilinnakesse, kus praktiseeris doktor Lindberg. Ta röömustus jällenagemise üle, kuid see reis tõi talle pettumuse. Doktor Lindberg oli oma naise ja lastega puhkusreisil.

Pisut kurvana pöördus Renate tagasi, kuid see kurbus haihtus varsti lumises talvemaastikus. Troopikaväsimus kadus. Iga uut päeva tervitas ta hõisates.

Igal hommikul ärkas Renate röömsa tundega. Naerdes kargas ta voodist, sirutas end ja jooksis akna juurde, ikka ja uuesti võlutud säravast talvehommiku lumest.

Renate veetis oiivalisi päevi. Ta sõitis suuskadel ja oli röömus kamraadlikust vaimust, mis seal valitses. Varsti oli ta ümber koondunud hulk noori röömsaid inimesi. Hommikuti harjutati harjutusväljakul ja pärastlõunal tehti suuremaid suusaretki.

Renate oli terve päeva suuskadel; ta muutus pruuniks nagu neeger, ta nautis oma noorust täiel sõõmul värskes karges lumes. Pärast rasket mäkkeronimist jõodi kohvi mäeonnis. Tantsiti palju ja Renate oli kaasa kistud röömsate inimeste eluröömust ja ta ei tundnud üldse puudust dr. Lindbergist.

Päeva suurimaks röömuks oli sõit suuskadel. Millist kirjeldamatut röömu pakkus sahisev allasõit mäest! Oli, nagu kasvaksid tiivad.

Ühel päeval sõitis Renate järsakulist metsateed pidi, äkki tuli ristteel keegi mees täies hoos tema suunas. Renate ei suutnud kõrvale põigata, mõlemad põrkasid kokku... ja Renate kanti meelemärkusetult ära.

Kui ta jälle teadvusele tuli, tundis ta metsikuid valusid, kusjuures ägedad külmavärinad tegid ta piina veel rohkem talumatuks. Kutsuti arst, see oli... Rainer Lindberg!

Renate tahtis talle käe vastu sirutada, aga ta kaotas teadvuse.

Kui ta jälle ärkas, oli ta seotud mähistesse ja Rainer Lindberg hoidis ta kätt oma peos. „Naine troopikast, kurb on meie jällenagemine, kuid ma olen lõpmatult röömus, et ma saan teid aidata. Just täna hommikul tulin oma reisilt tagasi. Mind kutsuti haige juurde, ma näen... naist, kes pani mind igatsema troopikasse!“

*

Iga päev tuli doktor Lindberg Renate juurde ja veetis oma vaba aja Renate voodi veerel.

Renatele tähendasid need tunnid väga palju. Ta õnnistas oma jalavigastust ja kirjutas selle õnnetu juhtumi saatuse hea tahte arvele.

Nende hingede kooskõla oli peaaegu salapärane. Rainer istus ühel päeval jälle Renate voodi juures ja hoidis ta õrna kätt oma mehises peos. Kui Renate pani oma käe rusikasse, siis võis Rainer ta pihku võttes täiesti katta oma käega — ja Renate tundis sealjuures sügavat kindlusetunnet. „Olen roima sooritanud, armuline proua,“ seletas arst.

„Roima — kuidas nii?“ küsis Renate naeratades, sest muidugi võis see ainult nali olla. Kuid siis tuli Renatele kummaline mõte: kui see mees teostaks roima, ei segaks see nende oivalist hingelist suhet, mis neid teineteisega seob. Muidugi teeks see talle valu, kui Rainer toimiks toorelt, kuid ta teadis, et see oli võimatu. Kindlasti ei võinud Rainer olla ebamoraalne. Kuid mis tähendab ebamoraalne?! Aga säärast roima, säärast tegu, millel pole loomulikku õigustust, ei saaks Rainer sooritada. Siis pidi Renate enese üle naeratama. Millise kindlusega võis ta oletada, mida see mees on suuteline teostama ja mida mitte?

Ta pöördus Rainer Lindbergi poole ja ütles: „Tunnistage nüüd mulle üles oma roim. Seda te ei tohi minu eest varjata!“

Ja doktor Lindberg seletas, et ta töötab eilsest alates novelli kallal „Naine troopikast“.

Renate silmad muutusid imestusest suureks, kuid arst ei taibanud seda üllatunud ilmet. Siis tõmbas Renate lahti oma öölaua laeka, võttis mõned paberid sealt välja ja näitas nüüd ehmunud Rainerile oma ööselkirjutatud novelli „Võõras mees mägedest“.

Renate ütles ainult: „Kummaline, nii kummaline on see. Mul on sageli selline tunne, et pean end välja puistama. Tunnen end sageli nii üksikuna, pea on täis mõtteid, mille üle tahaksin kellegagi kõnelda, aga siis pole kedagi, kes annaks vastust ja kinnitust mu küsimustele. Siis mõtlesin sageli: „Kirjuta, kirjuta kõik oma hingelt!“

Kuid alati olen selle mõtte jätnud, sest arvasin, et sellest ei saa tulla midagi head ega suurt. Istusin siis klaveri ette ja katsusin end muusikas lohutada. Eile puudus mul aga klaver, siis võtsin tahtmatult pliiatsi ja hakkasin kirjutama „Võõrast meest mägedest“.

Äkki küsis arst: „Kunas sõidame Prantsusmaale? Te kõnelesite, et tahate sõita sinna. Ma tahan nimelt ka minna Pariisi. Kas me ei võiks seal kohtuda?“

Renate punastus rõõmust. Jälleenägemine säärase mehega oleks ihaldusväärt... Kuid siis vastas Renate kõige suurema tõsidusega: „Muidugi võime seal kohtuda, kuid ma ei või saada teie armukeseks! Kui see tee teile sellest hoolimata ei ole liiga pikk, oleksin ma väga rõõmus.“

Mees hingas sügavalt ja leidis õige vastuse:

„Võib-olla paistan teile nüüd ebamehelikuna, kuid ma ei ole julgenud sellele soovile üldse mõeldagi. See on võib-olla kõige ilusam meie suhetes, et meie vahel pole midagi erootilist, kuigi ma teie suud, teie nähka, teid tervikuna esimesest hetkest alates armastan. Ma ei taha sellega aga öelda, et see soov minus alati jääb magama, me oleme mõlemad selleks liiga terved inimesed, et ignoreerida loodusetungi.“

Renate naeratas kergendatult. Ta oli rõõmus see üle, et Rainer Lindberg samuti tundis kui tema. Sest see oli hoopis eriline hingeline külgetõmbejõud, mis tõmbas Renatet ja Rainerit teineteise poole. Säärane tugev seesmine siduvus — säärast võis harva leida! See oli eriskummaline kink, jumala and!

Äkki muutus Renate tütarlapselikult ujedaks. Talle oli see enesele peaaegu usutamatu, et ta ühele mehele, keda ta ju nii vähe tundis, nii lihtsalt sai öelda: „Teie armukeseks ei või ma saada!“

„Sa oled nii häbelik... kui veetlev sa näid — nagu päris pisike tüdruk,“ ütles mees.

„Sina?“ küsis Renate.

„Andestust, armuline proua,“ vastas mees naerdes, tundes rõõmu nagu koolipoiss Renate ujedusest.

Kuid ka rõõmsaid, peaaegu lapsikuid asju juhtus nendega. Ühel päeval istus Rainer Renate voodi juures,

paari sammu kaugusel voodist. Nad vestlesid päris asjalikult malaaria üle. Siis koputati. Rainer kargas püsti ja hakkas askeldama oma sidumiskasti juures. Renate satustas ka segadusse Raineri äkilisest üleskargamisest ja oli rõõmus, kui põetaja eemaldus. „Rainer, kuidas võid sa nii pööraselt käituda? Istud korralikult toolil ja siis kargad üles nagu pisike poiss, kes on varastanud ema tagant marmelaadi. Mis mulje sai nüüd küll põetaja!“

Sageli oli Raineril olnud sääraseid clamusi, millest ta kohe pidi seletama Renatele. Neil oli teineteisega niipalju kõnelemist, et Rainer unustas vaadata Renate haiget jalga. Siis kutsuti ta äkki mõne haige juurde ja ta jättis Renatega jumalaga. Natukese aja pärast kuulis Renate kiireid tuttavaid samme trepil ja koridoris, siis koputati uksele ja pisut häbelikult muheldes astus Rainer sisse. „Kuule, ma unustasin sind läbi vaatamast. On sul valusid? Vannun sulle, seda ei ole minuga veel kunagi juhtunud. See tuleb ainult sellest, et ma kõik materiaalse unustan, kui olen sinu juures.“

*

Nii elasid nad kahekesi õnnepäevi ja leiutasid isegi pisikestes igapäevsetes asjades paralleele. Alati, kui Rainer oli Renate juures, pidi Renate mehele otsa vaatama ja mõtlema: „Kuidas võivad ta mõlemad lapsed küll välja näha?“ Nüüd said talle sõnad „tema liha ja veri“, mida nii sageli kuuldakse ja mille sisu nii harva tõeliselt mõistetakse, arusaadavaks. „Tema liha ja veri!“ Raineril olid lapsed, lapsed, kes ei kuulunud Renatele, kellest polnud temal, Renatel, mingit osa. Ta vaevalt suutis uskuda, et Raineri lapsed polnud mitte tema omad. Soov Raineri lapsi näha kasvas iga päevaga. Ta ei tahtnud Rainerile sellest oma soovist kõnelda, sest ta mõtles, et haavab sellega laste ema.

Ühel pealelõunal koputati tasa uksele ja sisse astusid kaks last. Umbes üheksa-aastane poiss, kelle käe kõrval oli võib-olla kahe-aastane tüdruk, imekena olevus, nisukollaste juustega ja suurte hallikasroheliste silmadega, mis vaatasid südantvärskendavalt maailma. Unistavate silma-

dega poiss tegi kummarduse ja küsis kartlikult: „Kas olete proua Berger?“

Renate sirutas lastele käed vastu ja tõmbas nad enese juurde. Ta ütles lahkelt: „Ja teie olete kindlasti väikesed Lindbergid? Ons mul õigus?“

Lapsed noogutasid ja Renate sõnas: „Nüüd peate aga mulle ütleva, missugused nimed teil on!“

„Minu nimi on Eugen Lindberg,“ ütles poiss.

„Ja sina, minu pisike, kuidas on sinu nimi?“ küsis Renate tüdrukult.

„Rena Berg,“ vastas väike usaldavalt oma heleda häälega.

„Rena Berg?“

„Renate Lindberg on ta nimi,“ seletas Eugen tõsiselt. „Ta on aga nii väike ja ei saa seda pikka nime veel täiesti välja öelda, seepärast ütleb ta Rena Berg.“

Impulsiivselt tõmbas Renate väikese olevuse enese vastu ja suudles teda.

„Renate on su nimi? Minu nimekaim oled sa! Tead sa, et nimekaimud peavad üksteist armastama? Tahad sa mind armastada, väike Renate?“

Väike Renate noogutas tõsiselt peaga. „Armastan,“ kordas ta ja andis suurele Renatele suud.

Siis tundis äkki Renate poisi silmi uurivalt enesel. Ta tundis veidi piinlikkust, kui ta ütles: „Eugen, nii suuri poisse, kui oled sina, ei tohi muidugi suudelda?“

Peaaegu trotslikult vastas poiss: „Sina tohid!“

Südamliku naeratusega tõmbas Renate Eugeni enese juurde ja suudles teda õrnalt põsele ning laubale.

„Kuid nüüd oleme rõõmsad! Tule, Eugen, helista, et kelner tuleks. Kas te teate muinasjuttu ‚Lauakene, kattu‘? Seletan teile, ja kui olen lõpetanud, siis tuleb muinasjutt ‚Lauakene, kattu‘ siia tuppa ja siis vaatame, kes meist kõige enam jõuab süüa neist häist asjust. Kas teeme nii?“

Oivalise pealelõuna veetis Renate Raineri lastega ja ta oli rõõmus, et teadis nii palju muinasjutte, mis ta lastele võis seletada ja milliseid nad nii heameelega kuulasid.

Kui Rainer õhtul tuli, ütles Renate: „Rainer, ole südamest tänatud, et sa mu soovi täitsid, ilma et ma sulle sellest kõnelnud oleksin! Kas pole see õnnestavalt ilus, et me teineteist nii mõistame?“

*

Kas polnud see kummaline, et Renatele nii sageli kingiti orhideesid, sest leiti, et tema juurde sobivad need lilled? Rainer võttis enesele isegi aega oma praksisse kõrval orhideede kasvatamiseks. Renate tundis, et see polnud mitte ainult nende lilleõite iseäraline kuju, mis teda oma iluga võlus, vaid need kummalised lilled tõid talle koju ürgmetsa, džungli oma mõistetamatu kaugusega.

Kord, kui Renatele paistis päris usutamatu, et see võõras mees nii osa võttis tema hingest, ütles ta väikese pilkega, kuid valuleva südamega: „Me oleme mõlemad hullud, säärast poolehoidu ei või üldse nagu olemas olla, äärmisel juhtumil mõnes tagatrepi-romaanis, kus öeldakse: „Armastus esimesest silmapilgust!“ Ma tean, miks see eriline fluidum on tekkinud meie vahele. Minus äratas troopika taltsutamatu nälja inimeste järele. Seal on nii vähe enesega sarnaseid inimesi. Viimaste aastate jooksul kohtasin ma ainult marionette. Nüüd kohtasin ma aga inimest nagu sina, kultiveeritud tarka meest, ja meil mõlemal on, nagu öeldakse tavalisest ajalehe-kuulutustes, samad huvid.“

Renate muutus tõsiseks ja lisandas tasa, peaaegu kuuldamatult: „Kohtasin sind, kes sa täpselt samuti nagu mina pole seda suurt igatsust eneses veel tapnud. Säärane inimene satub minu teele, kas pole siis enesestmõistetav, et sa mind juba lühikese aja kestel paremini mõistad kui teised? Ja sina? Arst mägilinnast, kes puutub kokku ainult pastori, apteekri ja metsaülema naistega, näeb minus, kaugelreisinus, vahendit, kes toob talle tükkise maailma ta enese pessa. Ja siis: ma olen noor — mida ükski mees kunagi ei hinda alla — ja ma ei ole inetu ega ka mitte rumal. Väikekodanliku rõivastise asemel näed sa mind ainult hiina öösärkides või säten-davates kimonotes, mis liibuvad paremini ümber keha kui puuvill. Sa näed mu käsi ja nimetad neid ilusaiks,

kuna nad on sihvakamad kui paljudel teistel naistel, sest need on ‚troopikanaise‘ hellitatud käed, kes ei puutunud isegi oma majapidamist, vaid kes käsutas teenreid ja ümardajaid. Seda kõike näevad sinu silmad, mehe silmad, kes armastab ilu ja kultuuri ja kes loodab leida minus mõlemaid. Tead sa, see on õhkkond, mis sind õnnelikuks teeb; sinna lisaks kuulub vaid üks argument, mis kõneleb minu kasuks. Sa tunned, et ma kõigest hoolimata pole mingi ‚luksusnaine‘, vaid inimene, kes tunneb kohustust elu vastu, kes tahab tööd teha, et omada õigust elamiseks. Naine, kes tahab saada enesele lapsi, kuna ta arvab, et ta on hea inimeste kasvataja. Kõike seda tead sa minust ja usud nüüd, et ma olen eriliselt väärt naine. Armas Rainer, usume rahulikult, et kõik on nii, nagu me unistame. Kuid unistusi ei pea ega tohi realiseerida. Enne kui argipäev oma nõudmistega vahele astub, läheme lahku, siis on me elu ühe ilusama elamuse võrra rikkam!“

„Lahku minna? Mitte enam näha? Renate, see ei või ometi sinu tahtmine olla?“ ütles mees tasa.

„Kuid, Rainer, usu mind, nii on parem sulle ja mulle . . . ja ka sinu naisele! Ma ei taha, et üks teine inimene kannatab minu pärast, ma ei taha, et kaks last kaotavad vanemate maja, kuna keegi võõras naine kisub nende isa oma võrku. Et mees unustaks oma naise, kes talle on sünnitanud lapsed . . . ma ei taha, kuulge ometi!“

Renate kõneles ägedalt. Need sõnad olid mehele nagu piitsahoobid.

Peaaegu tardunult kummardus Rainer ettepoole, et näha Renate nägu. Renate tundis mehe lähenemist ja tõstis mõlemad käed tõrjuvalt üles . . . kuid pani need siis päris kamraadlikult mehe õlgadele. Aga Rainer tundis, et Renate käed olid ainult selleks ta õlgadel, et teda eemale tõrjuda.

„Renate, võta käed ära, nad teevad mulle valu. Ons sul hirm, et võin su usaldust kurjasti tarvitada? Meie vahel olgu alati vahemaa, seni kui sina seda tahad, alati, Renate, kuigi see on mulle väga raske. Kas sa ei taha mulle enam ‚sina‘ öelda? Usun, ma pole ‚teiet‘ ära teinud. Tulen homme enne kõnetundi ja uuendan sideme su jalal. Ela hästi homseni!“

Arst vaatas veel korraks Renatele ja läks siis.

Renate südamesse tekkis kuum valu ja ta hüüdis päris, päris tasa: „Rainer.“

Kuid Raineril olid teravad kõrvad: ta kuulis seda hüüdu, nägi Renate kätt, mis sirutus paluvalt talle vastu.

„Andesta mulle! Otsisin karme sõnu, kuna uskusin, et pilge aitab mind. Palun, mõista mind. Mul on hirm sind jälle näha. Tunnen hädaohtu ja näen, et see on veel välditav; hiljem võib-olla mitte enam. Ma ei taha oma jõudu ülehinnata!“

Tasa, õrna käega võttis Rainer Renate pea naeratava tõsidusega oma käte vahele: „Väike Renate, kui sa aimaksid, kui õnnestav see juba on, et mina, metsa-, põllu- ja aasa-arst, sinule, hellitatud naisele, nii palju tähendan, et näed minus hädaohtu, — sina — juba see üksi teeb mind õnnelikuks! Kuid, laps, kuigi me ei tahaks teineteist enam näha, me kohtume ikkagi kusagil, kunagi, kuidagi, sest ma usun, see on meie kismet.“

Rainer võttis Renate käed omadesse ja suudles neid hapraid sõrmi. Siis näitas ta Renate sõrmusele: suur smaragd oli ümbritsetud neljast valgest briljandist. Need hinnalised kivid olid kunstipäraselt asetatud kuldplaadil plaatinasse.

„Liiga suur?“ küsis Renate. „Smaragd kuulus mu vanaemale, see oli ümbritsetud liiga paljudest briljantidest ja sätendas liiga tugevasti minu jaoks. Siis lasksin ta ümber teha. Kas ta ei meeldi sulle?“

„Siiski, laps, see on oivaline sõrmus. Kui ma nägin seda esimest korda su käes, mõtlesin ma: naine kannab oma risti enesega alati kaasas!“

Renate naeratas. Kui kummaline, et Rainer seda kõike nägi. Kui ta omal ajal selle sõrmuse laskis teha, polnud ta üldse mõelnud ristikujule, ja kui juveliir ulatas talle sõrmuse, ehmus ta, kui ta avastas risti. Ükski inimene polnud seni seda märganud — ja ometi nii paljud olid seda sõrmust vaadanud, kuna see oma uhkete kivide poolest silma torkas.

„Rainer, kui ilus, et sa mõistad kõike näha,“ ütles Renate. Siis pidi arst minema. Kolm tundi oli ta Renate

juures veetnud ja ta ooteruum oli kindlasti tulvil ootavaid patsiente.

Tormiselt tõmbas ta Renate enese vastu ja hüüdis enne äraminekut: „Sa võid teha minuga, mis tahad, ütlen sulle kõigest hoolimata: armastan sind!“

Siis sulgus uks ta järel.

Nagu soe, õnnestav laine voogasid need sõnad läbi Renate südame. Ta sõnas endamisi: „Sa armastad mind! Mina sind ka, võõras, võõras mees!“

Sel ööl kannatas Renate väga ega saanud uinuda. Ikka jälle tulid mõtted nagu hallid varjud ja panid valutama ta südame. Ta tundis suurt armastust „võõra mehe“ vastu ja äkki valdas teda raske meeleheide; ta nägi kujutluses Rainerit, seda teise naise meest.

Meeleheide näris Renatet. Ta tahtis need mõtted peletada ja tegi katset teistele asjadele mõelda; kuid ikka jälle hiilis see mõte talle pähe ja mürgitas põletava haavana ta verd.

Renatel oli häbi, aga piin jäi.

Värisevi käsi võttis ta bromuraaltablette ja kugistas need vähese veega alla, kuid need ei andnud talle und, vaid ainult pisut rahu.

Järgmisel päeval lamas Renate väsinuna patjades. Ta nägu paistis veel kõhnemana kui muidu ja tumedad varjud ümbritsesid ta silmi. Kui Rainer astus tuppa, tundis ta, et Renate kannatas; ja kui arst nägi ta, et Renatega polnud kõik korras. Ta tahtis küsida, aga Renate tegi käega tõrjuva liigutuse. Rainer istus Renate voodi veele, võttis ta käe oma kätte ja ütles siis, vaevaga oma segiolekut maha surudes:

„Pea sulle midagi ütleva, Renate, võib-olla ei mõista sa seda ja sõimad mind oma sisimas pööraseks! Aga sa pead kõik minust teadma. Vaata, kogu öö nägin ma sinu sõrmust enese ees, ta muutus rüütlikilbiks, mida tahtsin kanda sind kaitstes, kilbiks, mis kaitseks sind kõige eest, mis võib sind haavata. Võib-olla leiad sa mu olevat kummalise, kuid sa pead teadma, et ma jään sulle truuks, et ei ole midagi, mis saaks mind selles takistada; ja kui seda mu kodus ei mõisteta, siis teen ma vastavad järeldused!“

Rõõm täitis Renate südant.

Tasa võttis ta mehe pea oma käte vahele, tõmbas ta enese juurde ja suudles ta suud, kindlalt ja soojalt, kuid Raineri suudlus jäi vennasuudluseks. Hetkeks tundis Renate valulist igatsust — käsi ta kaela ümber panna ja kirgliku suudlusega lämmatada kõik takistused, kuid siis sundis ta end rahule ja ütles tasa: „Täna sind!“

Kui Rainer kutsuti operatsioonile, helistas Renate ülemkelnerile ja palus ta abi pakkimise juures.

Renate oli otsustanud veel samal päeval ära sõita. Palavikulise kiirusega pakiti, siis kirjutati ta arstile mõned read, et ta peab ära sõitma. Ta andis kirja ülemkelneri kätte, tellis sõiduki ja sõitis jaama. Tal oli veel viisteist minutit aega. Kioski juures ostis ta mõned ajakirjad ja raamatud. Just enne rongi ärasõitu nägi ta üht meest suure kiiruga jaama jooksmas. Renate tundis ta ära — see oli Rainer, kes tormas ilma mantli ja mütsita nagu metsaline rongi poole; viivuks neelas teda jaamahoone ja varsti seisis Rainer ta ees.

Ta hingas lõõtsutades, ta suutis vaevalt kõnelda ja kogeles ainult: „Miks teed sa seda? Miks lähed sa äkki ära ilma jumalaga jätmata? Miks? Miks teed sa mulle seda?“

Siis hakkas rong liikuma. Renate karjus: „Sina!“ ja kõik kirm ja armastus olid koondatud sellesse hüüdesse — sellesse „sinasse“. Renate sirutas välja oma käed ja ütles: „Ma pean minema, kuna armastan sind, kuna see on hullumeelsus ja kuna ma kunagi ei saa olla nii toores, et võtaksin teiselt naiselt mehe! Ela hästi, Rainer — armsam!“

Rainer jooksis rongi kõrval, ta vaatas Renatele otsa valusa, solvunud pilguga ja Renate uskus, et ta ei suuda kauem seda pilku taluda ja peab välja hüppama sõitvast rongist. Ta sirutas välja mõlemad käed ja nägi smaragdi päikese käes rohelisena säramas; ta kiskus sõrmest sõrmuse, mis oli tema talisman, ja viskas selle Rainerile. Ta nägi veel, kuid Rainer kummardus ja sõrmuse üles tõstis, siis sõitis rong läbi tunneli ja pimedus ümbritses teda.

Nagu vanglamüür vajus pimedus ta ümber. Väljendamatu valu täitis ta hinge, tal oli tunne, et ta läheb

hulluks: igaveseks pidi ta kaotama selle mehe, kellest ta tundis, et ta on tema ideaal!

Siis langes loojeneva päikese kiir ta vagunikupeesse. Ta sulges silmad ereda valguse ees ja surus pea sügavalt nurka. „Ainult mitte midagi näha, mitte midagi kuulda!“ mõtles Renate. Siis peatus rong ja üks abielupaar tuli kupeesse. Renate asus akna juurde, et vältida nende võõraste inimeste pilke. Väljas sätendas lunni, päike seisis põletavalt kuumana hõbevalgel taeva laotusel, aga sel silmapilgul ei näinud Renate seda ilu.

Rong sõitis läbi kuusemetsa. Tibatilluke ojake, juba pooleldi jääst vaba, liugles tasakesi edasi. Siin suvel Raineriga rännata, päikesega läbiimbunud maapinnal lamada ja kuulata ojakese vulinat — kui ilus oleks see! Maa lõhnab suvest ja kuusemets hingab enesest vaigulõhna. Päris vaikselt lamada teineteise kõrval, tunda ainult suvelõhna ja teada: kui ma sirutan käe välja, siis puudutan teda. Võin ta käte vahele heita, kui ma ainult tahan, või vaikselt ta kõrval lamada ja talle ainult kamraadiks olla; kui palju võimalusi seisab meil mõlemal ees!

Siis äkki aga hakkas kahetsuseuss temas närima: mitte kunagi ei saa ma teda enam näha. Ta ei tea isegi linna, kuhu ma elama asun, teab ainult mu nime, muud midagi minust, sest tahtsin ju jääda talle „võõraks naiseks“. Kas polnud ma hullumeelne? Mis läheb mulle lõpuks korda teine naine, kui ma teda armastan? Kas see naine arvestaks mind? Tal on vanemad õigused! Mis tähendus on õigusel armastuses? Armastus tuleb ja läheb; teda ei saa kinni hoida, ja kelle käest ta ära libiseb, see peab ise enesega hakkama saama. Muidugi on see traagiline, kuid kas pole veel traagilisem kohata meest, kes on sinu ideaal... ja siis teda uuesti kaotada? „Nee tud on need, kes leiavad ja ei tohi võtta!“

Mina leidsin... Kuidas võin ometi nii hull olla, et lasen eneselt röövida kõige ilusama oma elust — ja ainult puhtast haledameelsusest! Rainer ja mina oleksime võinud kokku moodustada täiusliku elu, elu, nagu meile meeldib. Oleksin võinud saada temalt lapsi ja ta armastaks mind ja meie lapsi. Kui tulekski argipäev, sellest ei saaks kunagi kurba päeva, sest me ei unustaks iialgi oma elu

pühapäeva. Argipäeva ei saaks kunagi vältida; kuid abielude traagika ei seisne mitte selles, et argipäeva nõudmised oleksid liiga suured, vaid just selles, et enamalt jaolt abielud teevad pühapäeva argipäevaks. Rainer võiks visata arstimantli seljast ja nõuda: „Tule, läheme reisima, sõidame troopikasse, džunglisse. Peale selle peame me kokku hoidma — suudaksid sa seda?“

Ma ei raputaks heitunult pead ja ei kehitaks kahetsevalt õlgu; mõistvalt arutaksin ma toda seikluslikku plaani ja ütleksin „jah“.

See ongi see tugev side, mis meid köidab: me oleme ühesuguse põhiloomusega. Võib-olla suured unistajad, pisut pöörased, aga kindlasti sama vaimulaadiga. Miks poleks ma kunagi Johannese naiseks võinud saada? Johannese, keda ma armastan ja austan? Kuna ma tunnen: kunagi astub mu ellu suur Sina — ja siis peaksin ma Johannesest lahkuma, vaatamata armastusele ja austusele tema vastu. Miks ei hoolinud ma ühestki neist paljudest meestest, kes minu pärast on kannatanud? Fredi pärast? Mõtlesin küll tol korral nii, sest minu liiki naised vihkavad truudusetust. Nüüd alles taipan ma kõike!

Renate otsustas järgmisel hommikul Fredile kirjutada ja paluda talt lahutust.

Kui ta ka kunagi enam Rainerit ei näeks, abielus Frediga edasi olla paistis mõeldamatuna. Kui aga Fred, kes teda armastab kuni meeletuseni, ei anna teda vabaks? Enamus inimestest on liiga nõrgad või liiga suured harjumuse orjad, et selgete silmadega ja ausa südamega teineteisele jumalagajätuks kätt ulatada, öeldes: „On parem, kui me teed lähavad lahku. Oleme koos rännanud, nüüd ei saa me aga teineteisele enam heaks kaaslaseks olla, sest kummalgi meist on isesugune eesmärk silme ees. Nüüd võime teineteist tänada kõige hea ja ilusa eest, mis oleme teineteisele kinkinud ühisel eluteel. Kuid kui jääksime veel kauemaks teineteise kõrvale, tuleksid vaid pettumused!“ Kas on Fred küllalt tugev, et minu palvet täita? Renate sattus otse probleemide ja küsimuste nõiakatlasse, mis ootasid veel vastust, kui ta astus rongist välja, et ümber istuda teisele rongile, mis

viis X. linna. Ta leidis tühja kupee ja istus akna juurde. Hämarus laotus vaikselt üle maa; nõrgalt võis veel lugeda jaamade nimesid. Rong möödus väikestest küladest. Nukumajadena mõjusid ehitised, kuhu viis lai tee. Suur silt pealkirjaga „Arsti juurde“ meenutas Renatele jälle Rainerit ja tal oli raske nende mõtetega tegelda. Kas tundis Rainer samuti?

Väljas kahvatusid viimsed päikeskiired. Renate oli väsinud ja pingul, ta vigastatud jalg valutas ja ta südamel lasus raskus. Ta tellis restoranvagusis kelnerilt tassi kanget kohvi. Kui see toodi, süütas kelner lambid põlema, kuid hele valgus tegi Renatele valu ja ta jättis põlema ainult sinise ootule. Kohv värskendas teda ja ta läitis sigareti. Kui ta raputas tuhka tuhatoosi, luges ta tuhatoosi veerelt: „D. R.“ Otsekohe tekkis tal assotsiatsioon: doktor — ja doktorist sai Rainer ja jälle tiirlesid Renate mõtted Raineri ümber. „Olen meeletu, täiesti meeletu!“ ütles ta enesele. Ta kargas üles, vajutas põlema mõlemad laelambid, nii et hele valgus lõikas silmi. Ta katsus lugeda. Hajameelselt sirvis ta üht magasin, kus üks pilt äratas ta tähelepanu: keegi noor suusaülikonnas tütarlaps suuskadel. „Ilus tüüp,“ mõtles Renate, „ainult kael ja käerandmed pisut liiga tugevad... Niisugune puhkus on suurepärane, kui oled end väsinuks joosnud... Lumi — suusad — metsatee — hüpe — arst — Rainer... Rainer!“ Renate oli oma mõtetega jälle seal, kus ta ei tohtinud olla. Ta katsus üht jutustust lugeda. Mehhaaniliselt keeras ta lehti, millestki aru saamata. Kuidagi katkendlikult läbisid pead mõttesähvatused: kaks noormeest ja üks tütarlaps suusaretkel. Üks meestest oli arst ja ta nimi oli Bert. „Tore nimi,“ mõtles Renate, „ja arst on ta ka — kas ta mõistab seda noort tütarlast niisama hästi nagu Rainer mind? Rainer... Rainer... Rainer!“ Renate ei lugenud jutustust lõpuni. Ta vaatas ainult pilte. Seal oli üks mehe pilt. Mida meenutas talle see pilt? See oli luuletaja B. Münchhausen. Muidugi tundis Renate tema luuletusi ja oli kindlasti ka tema pilti näinud — kuid see polnud siiski see... Ja äkki teadis ta, mida see pilt talle meenutas. Luuletajal olid täpselt samasugused tihedad silmakulmud nagu Raineril. Renate

sulges väsinult silmad. Tal oli tunne, et ta käis ringi nagu veskitiib — ikka ringiratast, ikka ringiratast. Väsinult tõusis ta üles ja kustutas tuled, neelas bromuraali viimase külmaksläinud kohvivilga abil, heitis siis pingile pikali, tõstis siis valutava jala pingi käetoele ja katsus uinuda. Kuid rahutus ja kohvi erutav mõju ei lasknud unel tulla. Põlevail silmil vahtis ta sinisesse hämarusse. „Kui hea, et siin pole punaseid lampe, punane tuli teeks mind hulluks,“ mõtles ta ja uinus seepeale.

Kui Renate ärkas, ehmus ta. Suurena rippus kuu taevas ja paistis aknast sisse; kuid sealsamas muutus hirm rõõmuks. Ta istus akna juurde. Imeilus oli väljas, pea-aegu niisama valge kui päise päeva ajal. Selgesti olid näha puud põldudel ja Renate eraldas põõsaid, mille küljes sirendas õienupukesi. „Siin on juba kevad, kodumaa kevad... Kui suurt puudust olen ma juba ammu tundnud kevadest! Kevad ja õienupud! Troopikas pole õiepungi, seal on ainult õied ja vili! Kõik valmib seal liiga kiiresti, ka inimesed. Noored tüdrukud? Täna veel lapsed, kuid juba homme — üle öö on nad küpsed naised.“

Renate mõtted rändasid. Imeilus kuuvalge maastik köitis Renate meeled enesesse. „Miks pidin ma Fredisse armuma? Miks ei saanud Johannesest mulle meest? — Johannes, armas hea kamraad, kuidas võisin sinu unustada ühe teise mehe pärast, kes astus järsku minu ellu ja kes mulle nii palju tähendab? See on ülekohus, äärmine ülekohus. Kas andestad mulle selle, kas mõistad mind? See on ju kõik siiski nii mõistetav. Homme olen ma sinu juures ja pihin sulle.“ Renate mõtles kurvalt: „Miks pean ma Johannesele säärast valu valmistama?“

Veel ikka seisis kuu taevas. Renate vajus kummalisse meeleollu. Ta heitis uuesti pikali ja sirutas käe välja. „Rainer, armsam, kui sa saaksid olla minu juures.“

Renate südamesse tärkas sügav igatsus mehe järele. See muutus iga silmapilguga tugevamaks ja haaras teda nii tugevasti, et muutus lausa piinaks. Kustki kostsid lõõtspillihelid. Renate kuulis selgesti nukrat viisi ja ühes nende helidega muutus ta igatsus Raineri järele veel põletavamaks. „Sa pead minu juurde tulema... Sa pead, sa pead, kuuled sa? Meil on teineteisele veel palju öelda.“

Me seisame ju alles alguse ees. Meil ei ole tarvis hirmu tunda igavuse ja hingelise tühjuse ees, sest meil on nii palju veel teineteisega läbi elada. Me võime üle aasade rännata, läbi väikeste kodumaa linnade, nii vabalt nagu vagabundid. Hamburgi peaksime minema, näitaksin sulle seal noore kalurinaise pilti. Sa kindlasti mõistaksid seda, et mulle see pilt juba lapsena nii meeldis. Seletaksin sulle selle intermetso, mis me Johannesega tol korral läbi elasime. Sellest võiksid sa näha, kui valitsejaliku iseloomuga ma juba tol korral olin ja seda võib-olla veel praegugi olen. Muusikat võiksimme kuulata. Sa oled ainukene inimene, kellega tahaksin ühiselt kuulata suurte meeste töid. Beethovenit, Bachi ja Mozartit! Ma armastan nii väga muusikat ja mul pole kunagi mingit tahtmist olnud teise inimesega üheskoos kontserti külastada. Kuid sinuga üheskoos kuulata üheksandat sümfooniat! Rainer, see on ju hullumeelsus, et me teineteist enam ei näe?”

Renate mõtted ekslesid, otsisid... Ta kaalutles ja arutles igasuguseid võimalusi, mis võiksid viia teda Raineri juurde tagasi. Kas näeb ta veel kunagi Rainerit? Veel kaua oleks Renate arutlenud neid teid ja võimalusi, aga siis jõudis rong X. jaama ja Renate pidi väljuma.

*

Surmväsinult ja hingeliselt lõhestatuna jõudis Renate pastoraati. Teda võeti seal vastu südamlikult. Pastor oli enesele võtnud Renate isamaja müümise. Võõrad inimesed elunesid nüüd Renate isamajas ja Renate oli tänulik talle pakutud teise kodu eest.

Pastorirahva kaastunne oli suur, kui nad kuulsid Renate õnnetusest. Teda raviti, hoiti ja hellitati ning katsuti kõigiti tema isamaja asendada. Sageli tulid Renatele pisarad silmi, kui Johannese ema hoolikalt kompressse vahetas ta vigastatud jala ümber, Renate pead silitas ja teda oma tütreks nimetas. Sügav tänutunne täitis Renatet inimeste vastu, kes osutasid talle nii palju armastust.

Siis tuli Johannes, keda kutsuti Hamburgist telefoni teel, ja esmakordselt tundis Renate oma elus hirmu jälle-nägemise ees suure vennaga.

Rõõmsalt ja õnnelikult sirutas Johannes Renatele mõlemad käed vastu: „Rumal, armas tüdruk, miks saatsid sa mind tol korral ära? Karistuseks selle eest murdsid oma jala. See kõik tuleb sellest, et ma ei saanud sinu järele valvata!“

Renate nägi rõõmu Johannese silmis ja tal polnud julgust mehe rõõmu oma ülestunnistusega tuhmistada.

Kui Johannes istus Renate voodi veerele ja küsis, miks Renate ei ole talle kirjutanud, ütles Renate ainult: „Johannes, anna mulle aega! Mul on sulle nii palju öelda, kuid mul on raske, sest ma kardan, et sa ei mõista mind.“ Johannes vaatas Renatet ehmunult ja nägi alles nüüd, et naise nägu oli väsinud ja kahvatu. Renate kannatas mingi mure all ja Renate ise mõtles, et Johannes ei mõista teda. Äkki läbistas Johannest kuum, põletav hirm: on siis Renate, tema väike õrn õde, hirmsaid asju vahepeal läbi elanud? Renate oli puhas hing, kuid ta võis olla teinekord mõtlematu, sest ta oli suurejooneline ja ei arvestanud pennidega. Kes teab, millised tormid olid käinud üle väikese õe? Ta oli seletanud Johannesele — see oli ühel soojal hommikul Puna-sel merel, et ta on andnud oma mehele täieliku kehalise vabaduse. Võib-olla võttis ta enesele ka samasuguse vabaduse? Päris segasena vaatas Johannes noorele naisele otsa. „Sa ei tohi hakata mõtlema sellele, Johannes, sest sa ei tule kunagi sellele. Kui olen jälle päris terve ja võin kõndida, siis kõnnime üheskoos üle aasade ja siis tahan katsuda sulle kõnelda sellest.“

Mõne päeva pärast sai Renate arstilt loa pool tundi väljas jalutamiseks. Toetudes vastu Johannest, läks ta läbi vana armsa kaseallee, mis viis nõmmele. Kased olid juba rohelised, täis urbi. Päike sädeles ja valged pilved hõljusid sinises taevas. Linnud siristasid ja kõik oli täis õiepungi. Oli oivaliselt soe, nii et Johannes ja Renate, kaks troopikainimest, teineteiselt imestunult küsisid: „Ons siis alati aprillis nii soe kodumaal?“

Väikesel mäenõlvakul laotas Johannes kase alla oma mantli ja mõlemad istusid sellele, et puhata. Oli vaikne, ainult mõned mesilased sumisesid nende peade kohal kasepungades ja Renate arvas kuulvat oma südamelööke.

Ta tundis, kui väga Johannes ootab ta kõnelemist. Renate andis enesele sisemiselt tõuke ja algas: „Johannes, enne kui ma sulle seletan, mis mind liigutab, palun ma sind, et sa jääd minu kamraadiks, nagu sa oled olnud kõik need aastad. Sa oled ainukene rahulik hing minu elus, ja kui inetud asjad mind puudutavad, siis mõtlen ma: „Mul on ju Johannes!“ Ja see oli lohutus ja andis mulle jõudu!

Mis ma sulle nüüd kõnelen, paistab sulle päris usutamata, sest sa tunned mind ja tead, et ma olen tõsine inimene, aga just seetõttu paistabki sulle see kõik päris võõrana. Johannes, kirjutasin oma mehele ja palusin teda, et ta annaks mulle lahutuse, kuna meie abielu pole mingi õige abielu. Sa tead, et ma tahtsin enesele lapsi, aga ma pole sulle kõnelnud, miks ei saanud ma ühtki last. Fred kartis, et mu keha muutub inetuks. Vaata, säärase vaadete lahkuminekul abielu ja elu suhtes ei saa harmoonilisest abielust juttugi olla.

Johannes, kui ma olin sinuga koos Sumatral ja laeval loendamatu tunde, kui olime teineteisele nii lähedal, tundsin ma kokkuvarisemist; kuid nüüd on mul täiesti selgeks saanud meie abielu ebakõla. Ära ehmu, Johannes, kuid meie vahel peab kõik olema alati aus, ka siis, kui see võiks meid lahku viia!

Kohtasin meest, keda olen otsinud kogu eluaeg! Vaata, ma pean sulle seda ütlema, kuigi see on valus sulle, et sa teaksid, et see kõik ei sündinud sinu pärast. Johannes, armas, armas Johannes, ma tean, et sa mind armastad, ja tunnen ka seda suurt ülekohut, mis olen sulle teinud, sest ma kannatan isegi selle all. See on saatus — juhus — või ette määratud!“

Johannes oli väga kahvatu, väikesed higipärliid särased ta laubal. Ta huuled olid kitsad, kui ta nad avas, et küsida: „Ja see mees? Sa armastad teda? Ta armastab sind? Te tahate abielluda?“

Siis naeratas Renate, hoolimata valust: „Mitte kunagi, Johannes. Me ei kohta teineteist mitte kunagi. Ta on abielus ja tal on kaks last. Usud sa, et ma suudan võtta kahelt lapselt nende isa?“

Ootamatult kaotas Renate enesevalitsuse, nuuksudes viskus ta Johannese käte vahele ja nuttis meeleheitel.

Ainult kord — siis, kui Johannes tuli sõjaväljalt, oli ta näinud väikest Renatet nutmas. Alati oli Renate täis enesevalitsemist, kuid nüüd lamas ta abitult Johannese käte vahel. Ta nuuksus tasa ja nagu allikast voolasid ta pisarad. Johannes unustas oma valu, sest valu, mida Renate tundis, oli nii suur, et see ei heitnud ühtki varju nende vahele. Renate kannatas piiritult, kannatas seda enam, et tundis end ülekohtusena Johannese vastu, sest sügavamalt ja tõsisemalt kui Johannes ei saanud ükski mees teda armastada, ka Rainer mitte!

Johannes võttis Renate kõvasti oma käte vahele, kuivatas ta pisaraid ja silitas tasa ja kohmetult üle ta sassis juuste. „Ära nuta, armas õde, kõik muutub veel heaks! Jään sinu juurde — jään sinu kamraadiks, sinu suureks vennaks. Sa ütlesid tol korral — mäletad sa veel, kui meri oli nii oiavaliselt ilus —, et meie sõprus on väärtuslikum, kui meie abielu saaks kunagi olla! Tule, Renate, ole tubli tüdruk. Ma mõistan sind ... tahan katsuda sind mõista, sest kui see mees sulle nii palju tähendab, siis on ta sulle ka õige mees. Nüüd tule, ära nuta! Vaata, kuidas kaseurvad õitsevad, kuidas päike naerab ja kõik on nii säravalt ilus. Pea püsti, Renate!“

Nii aitas Johannes Renate tema valust üle, sellest valust, mis ta õieti Johannesele tegi.

*

Kevad lähenes kiiruga, kõik oli roheline, õitses, ajas pungi. Veri voolas kiiremini soontes ja laulis igatsevaid laule, kuid Renate sulges oma kõrvad nende võlude ees ja sarnanes noore nunnaga, kes kokkusurutud huultega ja langetatud pilgul oma igapäevast tööd teeb.

Renate otsis ja leidis tööd, mis andis talle pisut lohutust. Algul oli ta mõelnud oma õpingute jätkamisele. Kuid mida lõpuks selle doktoritiitliga peale hakata? Ta tundis, missuguses töös oleks tal kõige suurem edu. Ta andis end üles lasteaia-seminari kursustele lähemasse linna. Hiljem, kui ta oli eksamid sooritanud, tahtis ta asutada enesele lasteaia. Renate kujutles oiavalisena omada väi-

kesi olevusi kolmandast kuni kuuenda eluaastani enese ümber. Ta saaks siis nende pisikeste olevustega üheskoos veelkordselt läbi elada lapseaastad, need aastad, millal lapsed veel suurte süütute silmadega vaatavad tundmatusse ellu.

Varahommikul sõitis ta X-st ära ja tuli alles õhtusöögiks tagasi.

Pastorirahvas oli hea ta vastu. Pastoriproua valmistas talle ta lemmikroogi ja pastor läks Renatega pärast õhtusööki kirikusse ning kuulas pealt Renate orelimängu. Vaikselt istus Renate orelil ees ja hardalt kõlasid Bachi harmoonilised helid. Nii puhas ja suur oli see muusika ja rahustas noore inimese mässavat verd ning igatsusi.

Vaikselt kõndis Renate pastori käe kõrval pastoraati tagasi, tänulik vanale mehele tema mõistmise eest.

Vahel, kui Renate uskus enese olevat päris rahuliku, äratas äkki lõokese hõiskav trillerdus temas igatsuse tolle võõra mehe järele. Bachi vaiksed meloodiad tuhmenesid lõokese hõiske ees, mis pani vere südames pulbitsema ja igatsema. Ilus, aga pisut sünge pastorimaja rõhus Renatet ja ta jooksis välja aasale. Nuuksudes viskus ta roheliste kanarbikku ja kaebas: „Rainer, Rainer, miks ei tule sa, miks ei kirjuta sa, miks ei kuule ma sinust midagi — miks?“

Päike paistis päev-päevalt põletavamalt ja õied, allikad ja pungad muutusid ikka ilusamaks. Peaaegu iga päev kirjutas Renate võõrale mehele, rebis siis kirjad katki ja põletas ära. Kui ta istus kirjutuslaua taga, lõid õitsvad puud vastu ta akent. Okstest tilkus vett, vihmakastet ja Renatel oli tunne, nagu jookseks puuokstest verd.

Ühel päeval avastas Renate õitsva mandlipuu . . . päris peidetuna aianurgas. Kirjeldamatult ilusasti õitses see väike puu ja iga üksik õis tõendas, et loodus võis luua täiuslikku ilu. Renate seisis sageli selle õitsva ime ees ja ta südamel oli peaaegu valus, nähes seda ilu. Renate murdis talt õitsvaid oksid ja pani oma öölauale. Tal oli tunne, et need õied on neitsilikkuse sümboliks, lauluks, ja ta lootis, et see laul hajutab ta pöörased punased unelmad oma leebete meloodiatega.

*

Uhel päeval tuli kiri Fredilt Sumatralt. Johannes tahtis selle Renatele viia, kuid ta ei leidnud Renatet kusa-
gilt. Siis läks ta aimusest aetuna mööda kasealleed, mis viis nõmmele, ja nägi sõbratari rohus lamamas. Ta ei kuulnud Johannese samme ja Johannes märkas Renate keha värisemisest, et ta nuttis. Tasa hüüdis ta Renatet, et ta ei ehmuks. Renate ajas enda püsti, vaatas Johannesele heitunud otsa ja korraldas piinlikkust tundes oma juukseid ja rõivaid.

Johannes istus ta kõrvale ja küsis tasa ja õrnalt:

„Ons sul nii raske, mu väike õde?“

Renate kehtas õlgu ja katsus naeratada, kuid sealjuures tulid tal pisarad uuesti silma.

„Otsisid sa mind, Johannes?“

„Tahtsin sulle midagi anda, Renate. Postiljon tõi sulle kirja Fredilt.“

Johannes ulatas talle kirja. Tasa värisid Renate käed, kui ta ümbrikku avas. Ta luges ja naeratas rõõmsalt.

„Fred annab mind vabaks tingimusel, et ma enne aastat ei tohi abielluda. Kui õnnelik ma olen, Johannes, et võime lahku minna ilma stseenideta ja inetute süüdistusteta. Meie lahkumineks lepitas mind niipaljugi inetuga meie abielus.“

Ta ulatas sõbrale käe.

„Rõõmustu ühes minuga, Johannes!“

Johannes silitas tasa ta kätt ja ütles:

„Kas tohin sult midagi küsida, Renate?“

„Sa võid kõik küsida, Johannes, ja kui ma saan, vastan sulle igale su küsimusele.“

„Kuidas mõtled seada oma edaspidist elu? Sa oled noor — mis saab edasi?“

Renate punastus ja muutus kohmetuks. Siis vaatas ta Johannesele selgelt ja siiralt otsa.

„Ma mitte ainult ei võta arvesse Fredi soovi, vaid teen täpselt ta soovi järgi; ma ei abiellu mitte kunagi. Mul on nii palju raha, et saan viis aastat sellest elada, sest see on enesestmõistetav, et ma oma lahutatud mehelt raha vastu ei võta. Tahad sa veel midagi küsida, Johannes? Ma näen seda su silmist, et sul on veel midagi südamel.“

„Renate, mis sa ütlesid, see sobib nii hästi sinu ja su käitumisega! Aga ma arvan, et siin kõneles ainult sinu mõistus, sest ma tean, et sa seda meest armastad; sa võibolla ei tunnista enesele seda, kuid kui kannatatakse nii ühe inimese pärast, nagu sina kannatad, siis armastatakse seda inimest.“

Johannes naeratas valusalt — ta oli ise seda tunda saanud, millest ta kõneles.

„Ah, Johannes, ärgem rääkigem enam sellest, mina olen enesega valmis saanud. See oli kummaline elamus — lühikene uni, millest ei saanud kunagi tõelist elu. Ma ei unusta seda kunagi, kuid ma tahan enesele luua uue elu. Mind nõelas kord üks moskiito, väike putukas, pea-aegu samasugune nagu tavaline kärbes. Kuid kui ta mind hammustas, nakatas ta mulle malaaria: selles seisneski see vahe. Ikka veel kannatan ma selle haiguse all, kuid moskiitole, kes tõi mulle selle haiguse, ma ei mõtle enam kunagi. Ta jõi minu verd ja lendas minema, otsis enesele partneri ja sigitas jälle omataolisi. Nii on ka selle võõra mehega. Ainult seda ma ei unusta, et ta haiguse asemel tõi mulle tervise ja midagi lõpmatult ilusat: nimelt tean ma nüüd, et on minu laadi inimesi. Tahan mõelda sellele ilusale, mis ta mulle andis, kuid tema enese tahan ma unustada. Ja siis, Johannes, kuigi süda kõneleb mõnikord teisiti, ütleb mõistus: „Mis on mul sellest mehest? Kas võiksin ma temaga abielluda, võiksin ma temaga abielu üles ehitada ja sealjuures teha õnnetuks teise naise ja kaks last, kes kaotavad oma isakodu?“ Vaata, Rainer on minust viiasteist aastat vanem, on võimalik, et vanusevahe meid ei lahuta. Siis edasi: mida võib teenida praktiseeriv arst? Ta peaks oma sissetulekust toitma naist ja kaht last ja ma oleksin pigem valmis kannatama äärmist ainelist kitsikust, kui et Raineri naine ja lapsed peaksid veel sealjuures majanduslikke raskusi tunda saama; naine oleks ju süütu, kui nende abielu puruneks. Kindlasti elaksin ma heameelega kasinalt ja tagasihoidlikult. Aga Rainer? Temale osutuks enesepiinamine täiesti võimatuks. See oleks talumatu, kui ta ei saaks osta mõnd raamatut, orhideeõit, mida ta tahab enesele, ja ainult seepärast ei saa, et gaasiarve

tuleb tasuda. Ta kindlasti kannataks selle all ja mõtleks alati sellele, et ma olin siis kallites rõivastes, kui ta mind tundma õppis, ja et ta sai mulle siis osta, mida ma tahtsin. Ta mõtleks alati sellele, kui ta näeks, et mul on seljas kantud kleit, ja arvaks, et ma kannatan selles olukorras. Ei, Johannes, see mees jääb „võõraks meheks“ ja me ei kõnele sellest enam kunagi.“

*

Kevad möödus ja tuli suvi. Öitemeri muutus suuremaks ja uhkemaks. Roosid lõhnasid ja linnud laulsid hilise ööni. Isegi kalmistu ei pakkunud mingit nukrat vaadet ja Renatel polnud enam nii kurb külastada oma isa hauda.

Ühel õhtul nägi ta kuud tõusmas, veel kunagi polnud ta näinud kuud nii punasena. Oli, nagu paistaks öine päike.

Renate töötas usinasti. Kui ta õhtul hilja pastoraati läks, võttis teda vastu naer ning lõbusus ja rõõmus meeleolu kandus üle ka Renatele.

Aga sel õhtul tegi talle valu teiste naer ja lärm. Ta kaebas peavalu üle, aga äkki, enne kui ta veel sai toast lahkuda, purskas ta nutma. Kõik kargasid püsti ja jooksid ta juurde. Renate vankus, värinad raputasid ta keha. Vaevaga suutis ta öelda sõna „malaaria“, kui ta nägi pastorirahva ehmust. Kutsuti arst ja see kutsus otsekohe troopikaspetsialisti nõuks. Tehti kindlaks, et Renatel oli uus malaariahoog.

Johannes, kelle puhkus hakkas lõpule jõudma, tuli Hamburgist ja jäi päevaks ja ööks Renate voodi juurde.

Renate keha oli vastupidavamaks muutunud heast toidust ja kliimast, kuid elu oli ikkagi hädaohus selle salakavala haiguse tõttu, mis vaevas just peamiselt südant.

Renatel oli palavik sageli nii kõrge, et ta inimesi ära ei tundnud. Ta sonimistest kõlas ikka ja jälle nimi „Rainer—Rainer“ läbi toa. Ja arst arvas, et oleks hea, kui tuleks see mees, kelle nime ta nii igatsevalt hüüdis, võibolla võiks ta paranemisele kaasa aidata.

Suurtena ja sihvakatena seisid mõlemad mehed teineteise vastas. Rainer küsis külastaja soovi ja haiguse järele.

Johannes raputas pead: „Ma ei tule mitte enese pärast, härra doktor. Üks teine inimene on haige ja oma palavikulistes sonimistes hüüab ta teie nime! Kas mäletate Renate Bergerit?“

Rainer Lindberg kahvatus. „Mäletan? Milline küsimus! Mis on Renatega, palun öelge ometi, mis on Renatega? Kas teie olete Johannes?“

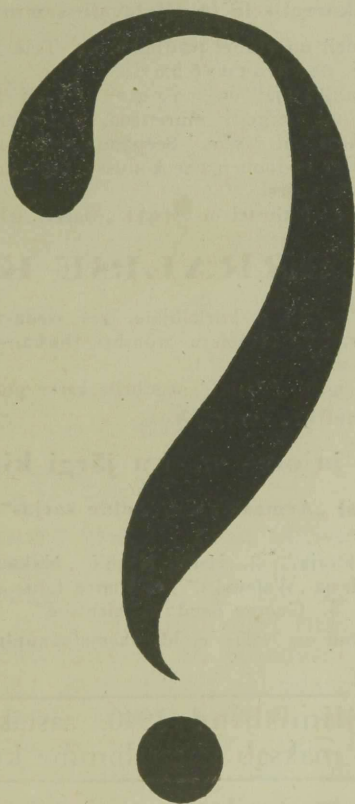
Johannes vaatas küsijale uurivalt otsa ja ta tundis, et ta selles mehes oli leidnud inimese, kes täitis ta lootused ja need isegi ületas. „Miks ei kirjutanud te talle mitte kordagi? Te pidite ometi tundma, et Renate ootas seda!“

Vastuse asemel tõmbas Rainer ühe võtme taskust välja, avas kirjutuslaua-laeka ja Johannes nägi kirjadega täidetud laegast, mis kandsid kõik Renate Bergeri nime. „Ma ei saanud neid ära, kuna ma uskusin, et Renate on oma sisemise rahu tagasi saanud ja mõtleb minule ainult kui ilusale elamusele. Veel kunagi elus pole mulle ükski inimene nii lähedal olnud kui see naine; kuid ma ei suutnud uskuda, et tema seda tunnet, mis mind tema juurde ajas, niisama tugevasti vastab. Ma ei tahtnud ta abielu lõhkuda ja siis ... ta on hellitatud naine. Mida oleksin mina suutnud talle pakkuda? Kuid nüüd on kõik jälle hästi: Renate peab kõigepealt jälle terveks saama. Tulen otsekohe järele, kui minu assistent on saabunud.“

Terve öö sõitis Johannes. Hommikul astus ta Renate voodi juurde. Ikka veel möllas palavik, kuid vahetevahel oli Renate selge mõistuse juures. „Kus sa olid, Johannes? Küsisin eile sinu järele ja mulle öeldi, et sa oled ära sõitnud. Mul oli juba nii suur hirm, et oled Sumatralle reisinud.“

Johannes vastas peaaegu haavunult: „Kui sina oled haige, siis peaksin mina Sumatralle minema ja sinu üksi jätma? Ma ei sõida enam kunagi sinna. Ma jään kodumaale. Hiljem, kui sa terveks saad, ratsutame mõlemad üle väljade ja meie sõidud on veel ilusamad kui tol korral, sest ma näitan sulle selle vilja lõikust, mida ma ise olen külvanud. Sa pead terveks saama, Renate, sest ilma sinuta pole mul elu. Kas mäletad veel meie kõnelusi, kui teised mängisid bridži ja kui me oma õhtustelt ratsasõitudel koju tulles terrassil istusime ja ürgmetsa kohi-

Mida täna võid teha,
seda ära jäta homseks.

Armas romaani lugeja!

Seekord olete romaani lugedes küll vist veidi kohkunud, leides keset kõige huvitavamat lugemist tükikese igapäevsust. Tehes seda siin, loodame leida kindlasti Teilt oma

erakorralisele ja üllatavale sammule

sooja poolehoidu, sest meil on kindel teadmine, et Teie armastate lugeda häid romaane ja olete raamatuseõber.

Praegusel erakorralisel ajal on raamat üsna kallid. Igaüks meie seast ei saa seda enam nii kergesti muretseda, sest perekonna ülalpidamiseks kulub nüüdsel ajal rohkem kui varem. Seepärast peab tahes või tahtmata loobuma raamatust, olgugi et ta toob igasse kodusse kultuurset õhkkonda ja kannab lugeja eemale argipäevsusest.

Neil ülalmainitud kaalutlustel otsustaski „Maret“ teha

ERAKORRALISE KINGI

esimesele 1000 „Mareti“ 1940. a. kiirtellijale, kes saavad oma „Mareti“ kiirtellimise ühes rahaga kr. 3.60 käesoleva numbril ilmumise päevast alates kuni 30. novembrini s. a. ära.

Selleks on lisatud igale „Mareti“ numbrile kaasa posti jooksva arve kaart.

Need 1000 kiirtellijat saavad

tasuta ja oma valiku järgi kingiks

1 raamatu (brošüüri) „Armastusromaanide sarjas“ ilmunud järgmistest romaanidest:

1. Knut Hamsun'i „Viktoria“,
2. Herb. Roch'i „Niikaua kui süda tuksub“,
3. Lucile Decaux' „Marja Walewska“,
4. Pierre Loti „Madam Krüsanteem“,
5. George Sand'i „Valentine“.

Kõik need raamatud on väärt eraldi raamatukaupluses müügil kr. 2.50 kuni kr. 4.—

„Mareti“ kiirtellimishind 1940. aastaks on kr. 3.60.

Hiljem maksab aastatellimine kr. 4.—

Nii võite saada „Mareti“ 1940. aastaks täiesti tasuta.

Peake selle on veel hulk muid soodustusi ja kinke, millest palume lugeda käesoleva „Mareti“ teiselt kaaneküljelt.

Kõik oleneb Teist endast ja kiirusest.

Tervitades

„MARET“

nat kuulasime? Kodumaa oli peaaegu alati meie jutu-
ajamise sisuks. Nüüd oleme siin ja äkki taipasin ma, kui
rumal oleks jälle ära sõita, et seal kohvi ja kummit löi-
gata, kuna siin on võimalik nisu ja rukist külvata. Juba
nädalaid kannan ma seda plaani eneses, kuid ma ei saa-
nud ju sulle sellest kõnelda, sest sa ei tunnustanud mind,
mu väike õde. Hakkan tegelema põllupidamisega, et
hiljem enesele muretseda talu, ja siis, Renate, kui mul
läheb hästi, seisab sinu jaoks alati valmis üks tuba ja üks
hobune tallis. Meie sõprus, mis pidas vastu troopika-
aastad ja rasketel aegadel veel enam süvenes, jääb igavesti
püsima. Kuigi meil oli kannatusi ja valusid, kuid armas-
tusest ja truudusest polnud meil kunagi puudu. Ja nüüd,
Renate, tee oma süda kõvaks — ma toon sulle midagi,
mis sulle rõõmu teeb: tulen Raineri juurest ja toon sulle
tema kirjad!“

Renate kahvatus — ta süda kloppis metsikult ja ta
purskas kõvasti nutma, kui ta hoidis oma armsaima
kirju käes.

Johannes lahkus vaikselt toast ja Renate unustas teda
täna, nii õhinal avas ta Raineri kirja.

„Võõras naine!“

Minu ainuke elulootus on võõrast naist jälle näha
kunagi, kusagil. See on mu ainuke elumõte nende
kuude ja nädalate kestel, millal olen Sinust lahus.
Nii kaugelt tulid Sa, kuid oled mulle selle kaheksa
lühikese päeva jooksul nii lähedaseks muutunud, ta-
haksin öelda: saatuslikult lähedaseks. Ainukeseks
lohutuseks meie lahusolekule oli mälestus meie koos-
viibimise ilusatest tundidest kuni lahkumiseni jaa-
mas. Hiljem oli mul üsna häbi enese pärast ja ma
tundusin enesele koolipoisina, kuna ma ei suutnud
Sulle otsa vaadata ilma ennast kaotamata, kui Sa
säravail silmil lahkumiseks käe ulatasid „võõrale me-
hele“. Siis tundsin ma vihaga, et meie lahkumist
segasid teised inimesed oma ligiolekuga, kuni äkki
rongirataste liikumahakkamine tõi mu uuesti mõis-
tuse juurde.

Ja siis langes klirinal sinu sõrmus mu jalgade ette, sõrmus, mida ma nii armastasin Sinu ahtakes-tes kätes. See kink oli liiga hinnaline. Võta vastu mu südamlikum tänu. Kõikjal saadab mind see sõrmus nagu sõber minu eesmärgini — Sinuni.

Sinule kuulub see sõrmus, alles Sinu sõrmes tuleb esile selle sõrmuse täiuslik ilu. Sinule kuulun ka mina, alles Sinu kaudu jõuan ka mina küpsuseni ja seesmise harmooniani.

Armsaim naine, kui ma kummardusin sõrmuse järele, et seda üles tõsta, oli see lohutuseks, et midagi jäi Sinust minu juurde.

Kuid siis, kui tahtsin veel kord Su silmi näha — oli rong juba kaugel. . .

Ma ei saada oma kirja sihilikult ära, et mitte Sinult Su rahu riisuda.

Miks ei astunud Sa varem minu eluteele? Mil- line teine inimene oleks minust saanud!

Renate, armas naine, nimeta seda armastuseks või hingesuguluseks või kuidagi teisiti, üks on kindel: saatus viis kokku kaks olevust, kes kuuluvad teineteise juurde, kes täiendavad teineteist, vaata- mata kõigile takistusele ajas ja ruumis.

Renate — Sa võõras naine, Sa oled mulle armas ja ma kannan Sind alati südames.

Rainer.“

Valu, meelega kadusid Renatest ja ta süda värises rõõmust, et Rainer tundis samuti nagu tema.

Ta luges kirja kirja järel ja iga kirjaga tundis ta ikka tugevamini seda sidet, mis neid ühendas. Kõik ta mõt- ted seisid selgelt Raineri kirjades, just nagu oleks ta ise need kirjad kirjutanud. Nad tundsid nii ühtmoodi. Kui ta luges Raineri viimast kirja, tundis ta sellist rõõmu, et ta arvas, et ta süda lõhkeb.

„Armsaim,

ma ei suuda teisiti öelda ja tahaksin kõik õrnused mahutada sellesse sõnasse.

Johannes oli minu juures ja nüüd tean ma, et Sa tunned täpselt samuti kui mina, ja mina, hull, ei

saatnud Sulle oma kirju, kuna ma ei tahtnud Sinu südamerahu rikkuda!

Kuid kõik on jälle hea, ainult terveks pead Sa saama. Homme olen Su juures! Tulen Su juurde kui arst ja kui . . . jah, kuidas ütlen Sulle seda? Ütleme: kui Rainer. Ta paneb oma käe Su kuumale laubale, suudleb Sinu kuuma südant ja sosistab Sulle kõrva: „Sa oled mulle armas!“

Ja ära võta liiga palju hiniini külmaväriinate pärast, Sa näed, ma tulen kui võhik Sinu juurde ja jätan doktorimütsi koju. Tulen Su südames armu leidma. Renate — armsaim — homme olen Sinu juures.

Ainult Sinule mõtlen ma, sind ümbritsevad minu igatsused, minu süda ja . . . ja vaimus mu käed, tasa, päris tasa. Suudlen Su südant ja käsi.

Rainer.“

Renate veri pulbitses. Haigus ja palavik taandusid silmapilkselt suure rõõmu ees.

Ta tõusis voodist üles, pesi jaheda selge veega oma higist nägu ja rõivastus. Siis jooksis ta aeda ja nägi, et kõik roosid õitsesid. Kogu õhk oli täidetud magusatest lõhnadest ja seda kõike polnud Renate veel näinud ega tundnud. Ta sirutas ennast, ajas käed laiali, murdis õitsva oksa puust ja hingas enesesse joovastavat lõhna.

Siis otsis Johannes ta üles.

Johannes polnud üllatunud teda tervena leides. Renate sirutas Johannesele mõlemad käed vastu ja ütles pisarsilmil: „Andesta, Johannes, et ma sind enne ei tänanud. Olin nii erutatud ja segane, et unustasin kõik. Tänu, mille oled ära teeninud, on nii suur, et ükski inimene ei saa sulle seda anda. Kuid ma vannun sulle, Johannes, et ma seda ohvrikäiku, mis sa minu eest tegid, kunagi ei unusta ja et ma olen valmis su eest surema, kui ma saaksin su elu päästa oma surmaga. Sa oled suurim ja vapraim inimene, keda ma kunagi olen kohanud!“

*

Ja siis tuli Rainer.

Ei Renate ega Rainer mõistnud leida tervitussõnu. Nad seisid teineteise vastas — ja vaikisid.

Renate haaras armsaima käed ja viis ta enesega. Nad läksid mööda vana kasealleed, mis viis nõmmele.

Renate süda peksis kui meeletu, kuid ta ei tundnud seda. Ta tundis ainult seda, et Rainer on tema juures.

Renate viis ta läbi kuusemetsa õitsvale nõmmele. Lillakasroosalt hõõgus ja meelitas kanarbikvaip ja liblikad lendasid kui õrnad jumala saadikud üle selle mõõtmatu ilu. Väsinud õnnest, viskus Renate kanarbikku. Ta naeratas vastu mehele, kes seisis suurena ta ees ja kummardus tema poole alla. Siis nägi Rainer, kuidas Renate vere-sooned tuiksid kaelas. Ta katsus Renate pulssi ja ehmus. Ettevaatlikult laskus ta Renate kõrvale ja avas Renate kleidi. „Pean su südant kuulama, Renate! Ara karda!“

Ta tõmbas kleidi alla. Valuline tunne läbistas Rainerit, kuid ta surus selle maha... ja muutus arstiks.

„Teen su terveks, Renate. Tahan olla sinu arst.“ Siis tõmbas ta õrnalt särgi Renate rinna peale tagasi.

Renate jälgis suurte imestunud silmadega oma armsaima kummalisi liigutusi — siis taipas ta.

Säravail silmil võttis Renate ta käed, pani nad oma südamele ja ütles: „Vabastan sind su lubadusest, sina, arst!“

*

„Vannun sulle, Johannes, et ma seda ohvrikäiku, mis sa minu eest käisid, kunagi ei unusta ja et ma olen valmis surema su eest, kui ma saaksin sinu elu päästa oma surmaga.“

Ikka ja jälle kordas Johannes Renate viimaseid sõnu ja kibe meelegehitetunne tegi valu tublile ja heale inimesele.

„Miks pidid mulle valu tegema, Renate? Kas armastan sind vähem kui see võõras mees, kellele ma pidin järele minema, enne kui ta tuli sinu juurde? Renate, väike, väike õde, kas muutud nüüd nii kuulekaks, nagu enamus naised on oma meestele? Lapsest saadik kaitsen ma sind, lapsest saadik kannatasin ära sinu tujud ja su isekad teod, kuna ma enesele ütlesin: „Kus on valgust,

seal on ka varju!“ Ja nüüd jooksed sa nagu armunud tütarlaps ühe mehega nõmmele ja usud, et oled leidnud oma unistuse.“

Johannes peitis pea käte vahele ja üleüldliku pingutusega katsus ta oma tundeid summutada.

Uimastavalt tungis õitsvate rooside lõhn tema tuppa ja ühes selle meelietutava lõhnaga ärkas Johanneses allasurumatu iha näha Renatet ja olla ta juures.

Ta kargas üles, tormas trepist alla ja jooksis läbi aia nõmmele.

Ta jooksis kui meeletu piki vanu pehmeid teid, mida piirasid valged kased.

Aga kui ta nii tormas, silmad kaugusesse suunatud, ei pannud ta teed tähele ja komistas samblagakaetud puukännule.

Värisevana lamas ta maas ja surus sõrmed kramplikult lõhnavasse õitsvasse rohtu.

Taevas oli mahedalt helesinine. — Päike sädeles täisvaikset kullast jõudu ja pani kerged valged sulgpilved hõbedana sätendama. Pääsukesed lendasid nagu tumedad nooled üle õitemere ja kusagil eemal tõusis hõisates löoke taeva poole, et viia Loojale tervitust maa pealt.

Mesilased sumisesid tasa ja kandsid magusaid kanda-meid oma majakeste poole. Liblikad lendlesid kui puist lahti kistud lehed sinavas õhus. Johannes tundis, et on löömas tema suur tund.

*

Päike vajus looja ja Renate sosistas, ikka veel joobunud ülemaisest õnnest: „Näha päikest loojumas ja armastada inimest!“

Aegamisi hakkasid taevas särama tähekesed, pehme hämarus hõlmas mõlemaid armastajaid. Märgatamatult vajus öö üle maa ja külmavärinad läbisid Renatet. Ehmunult kummardus Rainer üle naise ja ütles nagu häbistatult: „Andesta, Renate, tahan olla su arst — ja . . .“

Pehmelt silitas Renate üle ta põse ja naeratas. Kui ta püsti tõusis, vankus ta jalul ja Rainer tõstis ta kätele ning kandis koju kui lapse.

„Kuidas tähed säravad — kuidas nad valgustavad kogu laotust ja põletavad taevakummi heledaid, kiirgavaid augukehi,“ sosistas Renate. „Tead, Rainer, kui olin laps, siis öeldi mulle, et jumal olevat lõiganud taevasse väikesed augukesed, et meil, inimestel, oleks aimu, milline särav maailm meid ootab pärast surma. Täis õnne ja hirmu kuulasin neid sõnu, sest tundsin tookord küll rõõmu surma üle, kuid kartsin siiski, et ma ei suuda kogu seda taeva hiilgust taluda. Sageli istusin õhtuti väljas, uurisin tähistaevast ja olin õnnetu seeüle, et ma paradiisis ei näe enam ühtki tähte. Kuid, Rainer, lase mind nüüd maha, olen sulle liiga raske,“ sõnas ta ja surus käed kõvemini mehe kaela ümber.

„Oled mul jah raske küll,“ naeratas Rainer ega mõelnudki käsi vallandada.

Pastoraat helendas eemalt, kuid polnud näha ühtki tuld, paistis, et kõik magavad.

Ettevaatlikult avas Rainer ukse. Tasa nagises trepp kahe inimese jalgade all. Renate võttis mehe käe oma pihku ja juhtis ta oma tuppa.

„Kui imeline on su tuba, Renate. Kui sügavalt ja rahustavalt mõjub seinte sinine samet, kogu tuba on täis ilu ja rahu.“

Renate naeratas ja astus väsinud sammul kirjutuslaua juurde.

„Vaata siia, Rainer. Keegi kunstnik maalis siin minust portree — kuidas sulle meeldib?“

Rainer vaatas portreed tükk aega ja sõnas siis veidi surutult: „Kõik kingivad sulle midagi — kõik tahavad sulle midagi anda! Nii palju mehi sinu ümber! Kui olen kaugel, siis võin muutuda armukadedaks iga inimese peale, kes tohib olla su lähedal.“

„Armukadedaks?“ küsis Renate tasa. „Sina suur, suur mees? Tead, Rainer, mina ei saaks seda olla! Minu usaldus sinu vastu on liiga suur ja ma mõtlen ka, et armukadedus on ainult inimese nõrkus.“

Rainer võttis ta käe ja sõnas kõhklevalt: „Sul on õigus, kuid sinu paljud sõbrad Sumatral ja Saksamaal panevad mind siiski vahel pead vangutama ja küsima eneselt, mis küll sina ütleksid, kui mul oleks niisama palju

sõbratare? Ja siis olen ma ka pisut uhke sellele, et sina, hellitatud ja paljuarmastatud naine, just mind armastad!”

Renate naeris ja sõnas siis pisut vallatult: „Oo, Rainer, suur mees, miks astud sa maha oma Olümposelt sääraсте maiste mõtete juurde ja muutud maiseks inimeseks kõigi selle nõrkustega?”

Äkki muutusid ta silmad suurest erutusest tumedaks ja ta sõnas: „Rainer, meiesuguste inimeste vahel ei tohi olla armukadedust — see oleks inetu!”

Rainer ütles kindlalt: „Ei iialgi! Minu usaldus sinu vastu on piiritu.“ Ja lisandas siis: „Kui ma sind tookord Sumatral tundma õppisin, küsisin eneselt: mõistusevõi tundeinimene? Sinuga võis vaielda ja arutleda kui mehega, ja kui sa klaveri taha istusid ja rändasid helide maailma, olid sa nagu kõigi unistuste kehastis — läbi ja läbi naine. Nüüd tean, et sul on nii mõistuse- kui ka tundejõudu — väga õnnelikus vahekorras. Sa võid olla õrn ja hell, sealsamas aga kõik tunded külmalt, brutalselt eemale tõugata ja ainult mõistusest lasta end juhtida.“

„Kas ma pean olema teissugune?“ küsis Renate.

„Ei ja tuhat korda ei! Tahan sind näha niisugusena, nagu sa oled: tark ja tasakaalukas, aga ühtlasi ka metsik kõigis tundeajedes!”

Renate pilk eksles kaugel, kaugel: värav oli tema jaoks avatud. Kui ta ainult teed tunneks!

Rainer arvas, et ta on väsinud, ja sõnas hoolitsevalt: „Jätame nüüd kõik arutlused, sa pead magama. Tule, anna oma jalad, ma võtan su kingad ära.“

Ta põlvitas maha: „Võid sa kujutleda, Renate, et on mehi, kes naise ette põlvitavad selleks, et neile näidata oma mehemeelt?”

Renate naeris: „Kas on sääraseidki?”

Rainer võttis kinga ja vaatles jalga uuriva pilguga. „Sul on imeline jalg, Renate. Õrn ja täiuslik kõigis vormes.“

Renate kargas üles, pani oma käed ta õlgadele ja ütles punastades: „Sa ei tohi mulle kiidulaulu laulda. Ma ei saa sulle varjata oma keha ilu ega inetust. Annan sulle oma päeviku. Seal on ühe lapse, teatud Renate, arvustavad vaatlused keha ja vaimu kohta. Sa võid seda seniks lugeda, kuni ma kümblen.“

Renate võttis kirjutuslaua laekast lihtsa raamatu ja andis selle Rainerile.

Minu päevik.

Elasin oma lapsepõlve lahtiste silmadega.

Vaatlen ennast päevast päeva, tunnist tundi. Salajase hirmuga märkan ma, et palju, mis eile oli veel minu seesmine veene, on täna võtnud juba hoopis teise kuju. Ons see püsivus? Ons see arenemine?

Me, noored inimesed, võime vahel olla pateetilised, kuid meie paatos on siiras ja aus! —

Me tahame võidelda! Aga võitlus on seotud harmooniaga.

Võitlus on arenemine — harmoonia on täius!

Me kõik igatseme. Mõned kannavad eneses vereigatsust, teised vaimuigatsust, kolmandad hingeigatsust.

Vereigatsust saab rahuldada, vaimuigatsust võib vaigistada, kuid hingeigatsus on peaaegu alati täidumatu maa peal. —

On piin, et ei saa end väljendada! Kannatan selle all!

Mulle öeldakse sageli, et olen andekas. Mis aitab andekus, kui mul pole ühtegi õiget vaimuannet?

Arvatavasti oleksin ma õnnelikum, olles kurtumm.

Nii paiskun ma ühest probleemist teise, kuna ma ei saa lahendamatuist asjust mööduda, omamata soovi neid lahendada. Ikka ja alati pörkan ma siis oma piiride vastu. See on kindlasti tark, aga väga valus! —

Õine elamus.

Kõik magavad — tüdrukute hingamine kostab minuni ja vaevab mind. Vaikus! Siin ja seal nagiseb voodi, köhib keegi ja kõneleb üksikuid sõnu unes. Kustki kaugemalt kostab isegi norskamist.

Kõik magavad — ainult mina valvan. Nii sageli pean ma valvama, kui teised magavad.

Mõtted rändavad. Olen ma teissugune kui teised? See on kummaline, taltsutamatu igatsus minus — soov ennast päris pühendada mingisugusele teole, mõnele ideele: olen valmis! Ma ei saa — nagu teised tüdrukud klassis —

vaimustatud olla ühest mehest, mõnest kooliõpetajast või mõnest kleidist.

Ma otsin rohkem — otsin — otsin! Kas leian ma kunagi? Ma ei saa isegi nii mängida! Kõik muutub tõeks, otsustavuseks! Alati pean ma mingisuguse otsuse langetama. Vahel usun ma, et ma kuhugi ei kuulu, olen üksik, kuid siis loen ma Nietzschet: „Jah, ma tean, kust ma pärit olen, täitmatu, sarnane leegiga, hõõgun ja neelan end ise!“

Siis tunnen ma, et peab leiduma veel teisigi inimesi.

Alati vaevab mind luupainajana soov end väljendada.

Kui võiksin ometi maalida või saaksin end muusikas avaldada! Alati ikka seesama: kui võiksin — aga ma ei suuda!

Paari päeva eest, ühel väljasõidul klassiga, kammi-sime me, tüdrukud, enestel juukseid. Siis ütles preili R.: „Vaadake ometi Renatet! Ons ta näkineid või nõid? Lase kord oma juustel lehvida, siis võib arvata, et oled näkineidude tantsuplatsilt meie keskele ilmunud. Tüdrud nagu sina on hädaohtlikud olevused!“

„Ma lõikan enesel juuksed ära. Kui ma tahaksin nad üles panna, peaksin kakskümmend nõela peas kandma!“

Kõik karjusid: „Sa ei tohi oma juukseid ära lõigata, ilusaimaid juukseid terves koolis! Sa pead ometi jõulude ajal Mariat mängima!“

Ma naersin ja ütlesin: „Siis mängin ma Mefistot ja Lutsiferi!“

Liesel ja mõned õilsamad olid piinlikult puudutatud. Preili R. ütles tõsiselt mulle:

„Renate, kas ei tahaks sa siiski Mariat mängida?“

Seitsaadik kutsutakse mind klassis ainult Mariaks või madonnaks. Ainult Gerda ütles mulle „nõid“.

Hilja õhtul ütles preili R. mulle: „Renate, ära lõika oma juukseid, nad on ilusad ja ilma juusteta ei ole sa õnnelikum.“ Ja lisandas: „Kui sul on nii raske olla kariloom, siis katsu juhiks hakata.“

Pea sageli neile sõnadele mõtlema.

Kuid nüüd ei kannata ma voodis enam kauem välja. Tahaksin välja minna. Kui jahe võib väljas olla!

Mul on äkki igatsus jaheduse järele.

Tasa tõusen ma üles, et mitte teisi äratada; ühed vihastuksid ja teised teeksid hõisates-lärmi: „Renate, võta meid kaasa, see on tore mõte!“ Ja kolmandad peaksid öösel väljaminemist hullumeelsuseks.

Ma ei salli seda kõike ja tahan ainult üksi ja vaikselt olla.

Rõivastun tasa, kingad võtan ma kätte. Ronin aknast välja: milleks olen ma parim võimleja? Panen kingad kõigepealt jalga, sest ei või teada, mis mind all võib oodata.

Üks hüpe — seisan aias.

Siin on nii jahe ja on nii hea ningata. Ilus on väljas. Roosid lõhnavad mu ees: valged, punased, roosad. Punased roosid, sametpehmed õielehed — lõhn! See on kui muinasjutt.

Valged roosid — nad sarnanevad nukrate ja habraste tütarlastega, kes kannatavad oma puhtuses! Loobumine meelelisest rõõmust!

Valged ja punased roosid on ilusad, roosad on tavalised nagu enamik inimesi, ainult pisut armsamad.

Lähnen punaste rooside juurde. Päril ülal põõsas õitseb tumepunane. Pean ennast ta juurde sirutama — salapäraselt hõõgub ta purpurne õiekarikas, milles sätendab kastepisar.

Lõhn, lõhn, oivaline lõhn. Hingan enesesse seda lõhna nii tugevate sõõmudega kui võimalik ja ei saa seda siiski niipalju enesesse, kui tahaksin. Nii palju lõhna, et inimest soovidetuks muuta, pole ka punases roosis mitte.

Jätan roosid ja lähnen läbi aia mere äärde. Mere veerde, mere veerde tõmbab mind!

Liiv krudiseb mu jalgade all. Ta on jahe ja rahustav.

Meri lamab mu ees. Lained löövad vastu kallast. Rahulik ja ühtlasi liikuv on meri, rahulik nagu taltsutatud loom, valmis hüppeks.

Mu veri peksab kuni sõrmeotsteni. Midagi võõrast, metsikut kihutab läbi mu liikmete, valusalt ja kutsuvalt. Äkki hakkab ma jooksuma, jooksen kui pöörane üle mere-liiva. Mu patsid peksavad vastu mu selga. Komistan

kivi vastu, kukun, tõusen uuesti üles, jooksen edasi, ikka edasi. Tunnen, miski jookseb üle mu paljaste jalgade: veri — punane nagu need roosidki seal aias, punane ilma lõhnata.

Viskun liivale. Mu süda taob. Mul on higi laubal. Laman vaiksena, kuid veri pulbitseb ja mässab.

Tahaksin tantsida, tantsida, kõik enesest välja tantsida!

Tantsin kikivarbail. Liiv tuiskab mu jalge all. Ikka metsikumaks muutub minu tants ja liiv karjub.

Meri, rand, taevast — kõik pöörleb, kõik hõljub, kõik liigub, tiirleb — ja mina panin ta tiirlema.

Äkki seisatan, istun segasena maha. Kui mind keegi nüüd nägi? Mõtlen pastorirahvale. Nad peaksid mind hulluks.

Kuidas võib ometi nii teha — kuidas võib ometi nii, Renate Godehusen? Ja siis pean ma naerma kõigest südamest: vaene, armas pastor, armas pastoriproua!

Näen merd tema igaveses rahutuses, väsimatu nagu ma isegi, ja siis viskan rõivad seljast ja jooksen lainetesse.

Hüpe — jääkülmalts lööb vesi üle minu kokku. Silmapilguks ähvardab mul süda lõhkeda.

Ujun, tõukan end edasi, nii et mu veri hakkab uuesti ringlema, ja siis tunnen varsti soojust oma soontes.

Lained kannavad mind, tahavad mind kaldale tagasi viia. Ajan neile vastu, tõukan end järskude tõugetega edasi. Mul kohiseb kõrvus. Kuni sõrmeotsteni tunnen enesest elupulbitsust. Vesi on tume ja valged vahukobarad tantsivad üle vee.

Minus hõiskab kõik ja ma tahaksin seda välja karjuda, kuid soolane vesi tungib mulle avatud suhu. Neelan soolast vett, kuni kõri hakkab kipitama.

Metsikus mässab minus. Tahaksin merd välja kutsuda ja hüüda taevale: „Lase tormist, piitsutatavat vihma üle minu tulla, ava oma lüüsid. Pane välgud sähvima ja kõõ murisema, lase mul oma elu pärast võidelda!“

Meri või mina, üks jääb meist võitjaks!

Kas seisatan ma võitjana rannas või jään lamama merepõhja!

Aga taevast ei kuule mu häält ja meri kannab mind pehmetel lainetel.

Taevas laotab oma võimsa siidse, sinise räti üle rahuliku mere ja nagu nukker lamp ripub kuu selle keskel.

Aegamisi ujun ma tagasi. Oivaline rahu on minus. Rõõmsana seisan ma rannas, kuivatan särgiga oma märga alasti keha ja väanan oma pikkadest blondidest juustest vett välja.

Aegamisi lähen üle krudiseva liiva. Tasa kragiseb üks hingedes. Jälle seisan ma aias rooside keskel ja vaatan nende ilu. Valge roos — punaste rooside vaikne õde —, mitte nii lõhnav, aga kõnelemata ilus oma jahe-
das puhtuses.

Olen jäänud üsna rahulikuks, päris vaikseks ja tähed põlevad nagu kuldsed augukesed rahulikus öötaevas.

*

Mõttessevajunult istus Rainer ja luges Renate päevikut.

Kui tark ja tõsine oli see laps küll olnud, kui palju lahendamataid mõtteid elas selles peakeses ja kui palju metsikuid kirgi selles noores kehas.

Laps-Renate muutus talle peaaegu sama kalliks kui Suur-Renate ja võitmatu igatsus olla selle olevuse lähedal viis ta vannituppa.

Külm veejuga voolas üle Renate ja suletud silmil laskis Renate veel suliseda üle oma keha.

Ta oli nii andunud värskendavale veele, et ei kuulnudki, kui üks avanes.

Rainer otse jõi silmadega seda pilti.

Akki avastas Renate Raineri ja kargas veepaisu alt välja.

Hele puna valgus ta põskedesse, siis keeras ta kraani kinni ja ütles paluvalt: „Ulata mulle kuivatuslina, Rainer!“

Sõnakuulelikult täitis Rainer ta soovi ja kattis valge froteerlumega Renate jaheda keha.

Renate lõi käteräti ümber oma keha ja kinnitas ta ülaltpoolt rinda.

„Nii, Rainer, kuidas oleks, kui sa järgneksid minu eeskujule? Värskendav kümbelus ei teeks sullegi halba. Sinu pidžaama on võõrastetoas — teine üks minu ruumi-

dest. Kuivatuslina saad minu käest. Rõivastu lahti oma toas.“

Mehe silmad puhkasid täis uhkust Renatel: jumalik oli see naine. Osav ja painduv igas olukorras.

„Armsaim, armas, ma mõistan mehi, kes põlvitavad säärase naise ees, et näidata talle oma alandlikkust,“ ütles Rainer, kui ta vannitoast lahkus.

Värskena kümblysest pöördus ta Renate juurde tagasi. Renatel oli seljas lumivalge hiina pidžaama, milliseid ta juba Sumatral oli väga armastanud.

Niisked juuksed olid siledad ja piirasid lihtsalt tumedat pead. Ta näis hoopis teissugusena kui muidu, nagu noor poiss, ja Raineril oli suur rõõm teda vaadelda.

Renate keetis kanget kohvi, seadis tasse ja taldrikuid lauale, võttis kapist kristallvaasi küpsistega, asetaski lauale ning hüüdis võimsalt Rainerile: „Rutta, ma suren muidu näljast!“

Renate täitis tassid ja kange kohvilõhn meenutas Rainerilegi, et ta on näljane.

Mõlemad sõid suure isuga. —

Siis Renate koristas laua ja süütas küünla põlema.

„Sigaretti, mu sõber? Üks ambra-sigaret!“

„Kust said sa ambra-sigarette?“

„Port Saidis tuli üks araablane sadamas mu juurde ja sosistas mulle salapäraselt: „Osta sigarette, suur käskija, su tuba on siis täis lõhna ja su keha täis jõudu.““

„Tead sa, Renate, mis ma sinu juures kõige enam hindan? Sa oled nii julge ja otsene ja ometi sealjuures vooruslikum kui teised naised!“

„Vooruslikum? Kui ma kingin oma keha mehele, kellel on kohustused teise naise vastu?“ ütles Renate ja sügav kurbus libises üle ta näo.

Mees kargas üles ja võttis ta oma käte vahele.

„Tänasest alates on mul ainult ühe naise vastu kohustused ja see naine oled sina! Tule, Renate, ära ole kurb, kõik muutub veel heaks!“

Ta võttis Renate oma põlvedele ja suudles õrnalt ta nägu.

„Kui ilus on su laup! Kui su juuksed on siledad, siis on näha veel selgemalt su näo ilu. Veel kunagi pole ma näinud säärast otsaesist! Kõrge, kitsas, särav kahvatusest, kuid kõige ilusam on kerge võlv meelegahtade juures. Tead sa, Renate, on nii, nagu kummarduks su otsaesine tasa, et su mõtteid kuulatada.“

„Kui mu laup tõepoolest nii ilus on, siis tuleb see sellest, et ta varjab eneses peale minu mõtete veel palju teiste inimeste mõtteid ja laule. Kuula, mu armsaim, Rilket.“

Tumedalt kõlas Renate hääl ja pidulik vaikus valitses nende mõlema vahel.

„Renate, kõnele edasi, lase mul kuulda suurte inimeste mõtteid, et mu süda sulaks ühte sinu südamega.“

Emalik naeratus libises päikeskiirena üle Renate ilusa suu.

„Hea, mu armsaim, kõnelen sinuga värssides ja muudan argipäeva armutunniks. Ma heidan vaibale maha, sest mu liikmed on armastusest väsinud. Tead sa, Rainer,“ jätkas ta, „mul oli juba lapsena kummaline harjumus maha heita, kui ma kuulasin muusikat või lugesin muinasjuttu. Mul oli tunne, et ma maast hoopis paremini võisin kuulda ja tunda.“

„Sa oled kummaline, mu Renate. Juba lapsena jooksid sa tormi ja päikesepaistesse ja viskusid maamullale, et mullalõhna sisse hingata. Enese teadmata tundsid sa juba tol korral maa jõudu, mida nii paljud inimesed ei tunne, kuna nad on kaotanud oma ürgsed tunnetused; sa oled alati olnud tugevasti loodusega seotud ja oled alati evinud, vaatamata oma tarkusele, palju instinkti ja tugevat meelelisust, mida sa aga oma vaimu ja tahte abil valitsesid, mistõttu võõras neid omadusi ainult vaevu su juures võib aimata. See on su isiksuse suurim võlu, mida kõik targad mehed su juures avastavad ja mis on nii tugev, et sind keskajal oleks võidud tuleriidal nõiana ära põletada! Kuid kõnele edasi! See on nii ilus, kui deklameerid Rilke või Morgensterni värse, täis sügavust on need tunnid.“

Ja jälle kõlas Renate hääl läbi sinise toa.

*

Mara, Raineri naine.

Ta oli Rainerile halb armuke, kuid ta kinkis talle terveid lapsi! Ta ei taibanud oma mehe õrnimaid hingeliigutusi, kuid hea söök oli alati laual, kui mees väsinuna töölt koju tuli. Ta ei suutnud jälgida mehe kõrget mõttelendu, kuid ta pidas hästi majapidamisraamatut ja hoolitses selle eest, et materiaalne osa elust oli hästi korraldatud, ja võttis mehelt kõik igapäevsed mured. Ärge naerge tema üle, sest ta täitis oma kohust

Autor.

Tume vaikus lasus doktor Lindbergi majas. Peaaegu rusuv vaikus valitses neis lihtsalt sisustatud tubades, milliste ainukeseks uhkuseks olid laeniulatuvad raamaturiulid täis raamatuid.

Õitsvate rooside lõhn ei suutnud summutada karboolilõhna, mis alati püsis arstiruumides, ja pisut pleekinud perekonnapildid seintel ei suutnud anda ruumidele elavust ega jumet. Kuid valged puhtad kardinaid andsid tunnistust osavast ja valvsast perenaisekäest.

Toa sisustis oli lihtne. İsesuguse noodi andsid sellele väikekodanlikule ümbrusele aga säravalt õitsvad orhideed arstitoa töölaual.

Mara Lindberg ei armastanud neid lilli. Nad vajasid palju hoolt, nii et ta sageli tundis viha nende tarbetute taimede vastu.

See oli omane Rainerile, et ta nagu narr neid kalleid õisi armastas ning ikka enesele uusi sorte muretses, olgugi et ta sissetulekud suure pere kohta olid kasinad.

Raineri igatsus ilu ja võõraste maade ning tundmatute kauguste järele tegid muidu nii hea ja mõistva inimese rahutuks. Kunagi poleks teda suutnud rahuldada õnnelik abielu ja töörikas elu. Ikka otsis ta, õppis ning püüdis kõrgemate eesmärkide poole, et unustada kohustusi, mida nõudis igapäevane elu, mõtles Mara ohtes.

Mara ei suutnud magada. Rahutult vähkres ta voodis, kuigi ta oli päevatööst väga väsinud.

Kas ei kostnud lastetoast väikese Eugeni köhimine? Väsinud liigutusega lükkas Mara õhukesed blondid

patsid kõrva taha, et paremini kuulda. Ta sulges oma selged, pisut kahvatud silmad, et kuulda iga häält lastetoast.

Kogu päev ei tundnud väike poiss end hästi. Oli ta tõsiselt haigestunud?

Instinktiivselt helistas ta kliinikusse Rainerile. Kuid Rainer ei vastanud.

Mara naeratas kibedalt: Rainer oli ära läinud — teadmata põhjusel pidi ta ära reisima, aru andmata oma tegudest.

Sügav vaikus katkestati köha, piinatud köha läbi, mis kostis lastetoast.

Mara kargas voodist, viskas puhta, kuigi juba ära kantud hommikmantli oma pisut kondiste liikmete ümber ja jooksis lastetuppa.

Eugen oli end istukile ajanud väikeses lapsevoodis ja katsus köha tagasi suruda, et mitte segada oma väikese õe und.

„Me peame alati olema õrnad ja hoolitsevad naiste vastu, sest nad on nõrgemad kui meie!“ oli isa talle ühel päeval öelnud. Ja see oli jäänud ta südamesse.

Eugen tahtis suureks kasvades loodusteadlaseks saada ja ta liblikakollektsioon oli ta esimese unistuse täidumine.

Reni, rumal väike olevus, oli ühel päeval üksinda olles kõik liblikad klaasi alt välja võtnud ja nad ettevaatlikult asetanud õitsva akaatsia okstele. Kuid ta väikesed käekesed olid veel saamatud ja kohmetud ja ta tegi mõned liblikad katki. Eugen valas palavaid pisaraid selle barbaarsuse üle.

„Reni ei teinud midagi halba — ta võttis ainult kastist välja ilusad liblikad ja pani nad puuokstele. Liblikatel oli nii heameel, kuid Eugen sai vihaseks ja tahtis Renit lüüa!“ seletas tüdruk.

„Isa, Renate võttis liblikad kastist välja ja pistis nad õite külge. Sealjuures vigastas ta minu ilusaimaid liblikaid! Vaata seda sinist liblikat — tal on alles ainult üks tiib! Kas polnud mul õigus teda lüüa?“ küsis Eugen isalt ja ta tumedates silmades oli imestus oma õe rumaluse üle.

Renate, väike rõõmus olevus, naeris.

„Liblikad ei kuulu klaaskasti — liblikad peavad

istuma õitel. Eugen on paha. Vaene liblikas läks katki; ma teen ta jälle terveks!" ütles ta armsalt ja kleepis murdunud tiiva süljega liblika külge.

Rainer võttis oma pojalt käest kinni ja ütles talle sel tunnil, et ta peab olema hell ja hoolitsev naiste vastu.

Need sõnad tegid Eugeni väikese õe kaitsjaks ja sestsaadik oli ta ikka hoolitsev oma õe vastu, kes oli palju elavam ja rõõmsam oma vennast.

Isegi nüüd, kui teda kõha piinas, katsus ta kõha tagasi hoida, et väikest õde mitte segada.

Mara pidi naeratama, kui ta nägi oma poisi suuremeelset käitumist. Ta astus Eugeni voodi juurde ja silistas tal armsalt üle kuuma lauba.

"Sul on palavik, laps! Mis on sinuga? Ons sul valusid?"

"Kutsu isa, palun, et ta mind läbi vaataks — mu kael valutab!"

Mara põskedesse tekkis puna.

"Isa ei ole kodus, isa pidi ära sõitma."

"Ära sõitma? Kas keegi on jälle haigeks jäänud? Kunagi ei saa isa rahu!" ütles Eugen etteheitvalt.

Mara silmad täitusid pisaratega. Ta embas oma poega ja tõmbas Eugeni pea oma rinna vastu, et laps ei näeks ta kohmetust ja piina. Siis ütles ta tasa: „Isa pidi äkki ära sõitma, kuna ta sai käsu kõrgemalt poolt. Oma puhkeajal peab ta suurt noortelaagrit juhtima ja teda kutsuti Berliini läbirääkimistele. Doktor Petersen on tema asemel ja tema vaatab sinu homme läbi, mu poiss!"

Eugeni silmad läksid imestusest suureks: „Nii äkki pidi isa ära sõitma, et ta ei saanud meid isegi jumalaga jätta? Siis pidi küll midagi üsna tähtsat olema!" Ja särades lisas väike poiss juurde: „Võib-olla teenib siis isa palju raha ja saab sulle kasuka kinkida, et sa külma ei tunneks, kui sa meiega kõndima tuled."

Mara hakkas kõvasti nuuksuma; kuid kui poisi silmad imestunult talle otsa vaatasid, ütles ta: „Ma nägin nii halba und, et ma veel praegugi olen sellest päris segane. Oota, Eugen, ma kraadin su palavikku!"

Ebakindla käega aetas ta kraadiklaasi poisi kaenla alla. Lühikese aja jooksul näitas kraadiklaas 39,9⁰. Jälle

pidi Eugen kõhima ja Mara mõtles meeleheites: „Mis pean ma küll tegema, Rainer? Millist arstimit pean ma meie lapsele andma? Nüüd, kus me arsti vajame, pole sind kohal, kuna sa pidid üles otsima ühe võõra naise mulle päris arusaamatuil põhjusil! Naine, kes oma vaimu ja sarmiga hoiab sind eemale su kohustustest!“

Mara laubale tekkis sügav murekorts ja tegi ta näo vanaks ning tigidaks. Kuid poisi kõha äratas ta mõtetest ja õrnalt hoolitsev ilme asendas näol viha ning selgitas ta emaliku näo. „Kannata pisut, Eugen, lähen kööki ja valmistan sulle kuuma piima ning mett, see vähendab valu su kaelas!“

Ettevaatliku käega kohendas ta voodit, tõmbas vaiba sirgeks ja vahetas padjapüüri.

Väsinud sammul läks Mara kööki, soojendas väikeses topsis piima, pani mett sinna lisaks ja ootas, kuni piim läks keema.

Rainer oli alati selle vastu olnud, et lapsele palju arstirohtu anda. „Loodus aitab ise kõige paremini!“ ütles ta alati ja tal oli kaheldamatult õigus nii öelda. Kuid sel silmapilgul oli Maral põletavalt valus, et ta pidi aitama oma last koduse abinõuga, kuna isa ei olnud seal, et kergendada oma lapse vaeva paari kergendava tilgaga.

Kui Mara aurava joogiga astus oma poja voodi juurde, näis palavik olevat suurenenud, sest lapse tumedates silmades põles sügav tuli ja tegi ta ebaloomulikult ilusaks.

„Hädaohtlikud silmad!“ mõtles Mara. „Võib-olla teeb ta oma elus nende silmadega palju halba niimõnelegi tütarlapsele, sest see sügav pilk on võrgutav ja köitev! Kas võõral naisel peaksid ka olema sellised silmad?“

Mara hajutas piinavad mõtted ja andis lapsele lusikaga piima suhu.

Kergendava ohkega laskus Eugen patjadesse tagasi.

„Renate ei ole üles ärganud, ta magab nagu kott!“ ütles poiss naeratades ja otsis silmadega õe voodit.

Väike Renate magas sügavat lapseund. Ta põsed hõõgusid ja rasked mustad ripsmed andsid sügava varju ta põskedele. Magus ümmarik lapsenägu lamas rahulikult valgel padjal. Üks käsi oli kõvasti rusikasse pigista-

tud ja puhkas rinnal; näis, nagu peidaks väike käsi eneses kallist varandust, mida ta uneski oma südame vastu surub, et keegi ei saaks talt seda võtta.

Mara silmad vaatasid ühelt lapselt teisele. „Vaiksele, tumedate unistavate silmadega ja tõsise suuga Eugenile toob elu kindlasti palju kannatusi!“ mõtles Mara kurvalt. „Tal pole kerge tulevikus, ainult ta küps ülev vaim võib anda talle hiljem jõudu taluda eluraskusi. Renate aga meisterdab ise oma elu: värskena ja muretuna kulgeb ta elu ja jõuab otsusele, et elu on ilus, kui ainult mõistetakse teda nautida. Renate on õnnelik loomus: kuhu tema läheb, sealtpõgenevad varjud! Teda hellitatakse! Ja vaevalt jätkaks teda maha ükski mees. Ta on hoopis teine kui mina!“ mõtles Mara. „Ta võiks olla peaaegu selle võõra naise laps — nii vähe sarnaneb ta minuga. Eks andnud talle Rainer selle võõra naise nime, keda ta troopikas kohtas ja kellest ta seletas: „Mara, kui sa tunneksid seda haiget õrna naist, sa armastaksid teda kindlasti, sest temast hoovab jõud, mis sindki köidaks!“

Ikka ja alati oli Mara palunud oma mehel kõnelda võõrast naisest troopikas, sellest naisest, kes oli Rainerile kinkinud niipalju sügavaid tunde. „Ilmsüütuid tunde!“ nagu Rainer tol korral ütles.

„Ei mingit armastust — ei mingisuguseid erootilisi soovide, Mara, vaid kahe sarnase vaimu teineteise leidmine. Meie laubad põrkasid vastamisi, mitte meie suud! Usud sa mind, Mara?“

Kuidas võiski Mara kahelda, kui Rainer küsis: „Usud sa mind?“ Ja Mara uskus.

Kuid nüüd oli sündinud hirmsaim: jälle astus see võõras mehe ellu. Mara teadis seda, et tema peab loobuma, kui see võõras naine Rainerit kutsub!

Ta armastas oma meest — armastas ja jumaldas teda, sest ta tundis tema erakordseid väärtusi ja oli alistuv.

Ikka ja alati paistis talle usutamatu õnnena, et ta võis päevast päeva ta juures olla ja tema eest hoolitseda.

Kas polnud nad elanud õnnelikkude abielu? Muidugi, paljud Raineri mõtted olid talle arusaamatud ja ta oli nii-

mõnigi kord endamisi mõelnud: „Ta on pisut hull nagu teisedki tähelepanuväärt inimesed!“

Mõnel õhtul oli ta Marale ette lugenud Dante „Jumalikust komöödiast“. Mara kuulis küll neid kummaliselt kõlavaid sõnu, kuid ta vaim ei suutnud taibata nende rasket mõtet.

„Kuuled sa, Mara?“ äratas teda Raineri hääl ja Mara katsus kuulatada.

Raineri silmad särasid ja Maral polnud julgust öelda, et ta ei leia nendes värssides mingit sügavat mõtet.

Kord küsis ta kartlikult Rainerilt: „Kas sinu arust on ‚Jumalik komöödia‘ ilus? See polegi nagu komöödia!“ Ja ta oli imestunud, kui Rainer nende sõnade juures üles kargas — ta käte vahele haaras ja ütles: „Näed sa, Mara, kui palju sa oled arenenud, et sa Dante sügavat laulu ei pea komöödiaks! Ma loen sulle homme edasi ja avan sulle hoopis uue maailma. Ainult kahju, et ma ei saa lugeda seda algtekstis.“

Mara ohkas nende sõnade juures ja mõtles: „Kui põrgu on mu selja taga ja ta mind paradiisi poole viib, pean ma veel kaheksakümmend kaheksa laulu kuulma! Veerand tundi vajab ta igaks lauluks, see kestab siis üldse kaksikümmend kaks tundi! Kaksikümmend kaks tundi!“ Ja talle oli seegi nagu väikeseks lohutuseks, et ta niihästi arvutada mõistis.

Kuid ta oli valmis ära kannatama kõik Dante värsid ja Homerose lugulaulud ning tema jaoks kõik mõistmatud asjad, kui ainult Rainer tagasi tuleks.

„Kui ma teda esmakordselt nägin, tundsin ma, et ta otsustab minu edaspidise elu üle. Nagu jumal astus ta minu ellu! Ta oli hoopis teissugune kui teised üliõpilased, kes külastasid meie maja. Rainer oli tõsisem kui teised ja ometi oli ta sealjuures rõõmsam kõigist. Tema rõõm tuli otsesest südamest ja oli sügavam kui teiste larmakas lustlikkus. Tundsin end pisikesena ta kõrval ja pidin teda ometi armastama. Olen teda armastanud — armastanud — armastanud ja mu armastus oli nii tugev, et ta pidi mind vastu armastama. Armastus sunnib vastu armastama! Olin õnnelikem naine maailmas, kui seisin mõrsjakleidis ta kõrval ja ta mulle ütles: ‚Sinust saab

minu elukaaslane! Miks ei suutnud ma teda kinni hoida? Mis puudub minus? Alati olen ma tema eest hoolitsenud ja oma kohuseid naisena ning emana täitnud! Kunagi pole tal kusagilt puudunud ühtki nööpi ja kunagi pole ma meie abielu kestel ühtki sööki liiga soolaseks teinud. Kindlasti ei seisne abieluõnn etteõmmeldud nööpides ja maitsvates söökides, kuid ka need pisiasjad kuuluvad sinnajuurde, et mehe elu mugavaks teha. Ma olen kokku hoidnud, iga riideraasu kasulikult ära tarvitanud. Kunagi pole ta ennast vaevanud, et raha teenida, kuigi ta võiks olla rikas mees, kui ta tahaks. Kuid ta on fantast ja tema unistused on talle tähtsamad kui mugav reaalsus. Olen tema jaoks võib-olla tõepoolest liiga rumal ja see teine naine sobiks talle võib-olla hoopis paremini, kuid paremini kui mina ei hoolitseks tema eest keegi!“

Nende mõtete juures ärkas Maras viha selle võõra naise vastu, selle luksusnaise vastu, kes segas kohuse-truude inimeste rahu ja tõi muret ning piina rahulikku abiellu.

„Sääraseid naisi peaks karistatama, sest nad on roimarid. Varas, kes varastab ehteasja, saab karistuse. Kuid inimene, kes varastab teiselt inimeselt tema kõige kallima, mis ta omab — mis annab ta elule väärtuse, sisu ja eesmärgi, jääb karistamata. Ja missugust karistust anda talle? Vangla? Ei, sest kuidas saab seda varguseks nimetada, mida ei saa kätega katsuda ja silmadega näha? Mis aitab siin karjumine: „Mult võeti mu kõige kallim!“ „Mind varastatakse!“ „Minu kallal toimitakse kuritegu!“ Keegi ei mõistaks seda, välja arvatud see, kes tunneb seda oma nahal; kuid see on võimetu ja ei saa end kaitsta saatuse vastu. Terve elu — kogu ta vilets elu oli rajatud sellele ühele inimesele, sellele inimesele, keda ta armastas. Kui see oli rõõmus, siis oli ka tema rõõmus! Kui ta kannatas, siis kannatati temaga ühes: kuidas ka ei olnud, oldi õnnelik ühes temaga — elati ainult temale! Ja seda hoolt ning armastust tasuti rahuliku õnnestava armastusega, mis andis kaitset. See polnud mingi hõõguv armastus, mingi loitev tuli, vaid soe, kestev leek. Tulid lapsed ja nendega ühes mured ning rõõmud, mida

kanti üheskoos. Ja äkki purunes see kooskõla, kuna teine, kellega kanti varem kõik üheskoos, äkki tundis, et uue inimesega, kes ta ellu astus, täidusid tema unistused ja et ta peab tema juurde minema, kuna see on saatuse tahe! Ainult säärased naised nagu Renate, kellel pole midagi teha, on täis niisugust ülevoolavat jõudu, et nad teisi inimesi selle jõuga ligi tõmbavad ja sõnakuulelikuks teevad! See naine lõhub Raineri elu, ta kuuleb selle võõra naise iga sõna ja unustab kõik muu: oma prak-sise, oma kohustused ja oma lapsed. Kuidas võis Rainer neid ühe naise pärast unustada? Alati arvasin ma, et ta on parem kui kõik teised mehed, kes unustavad hetkelise lõbumomendi pärast oma parima sõbra! Kuid see pol-nud ainult meelus, mis viis selle mehe teise naise juurde; selles võõras naises peavad olema sügavamad väärtused. Tark on ta, väga tark, sest Rainer ütles mulle tol korral järelemõtlikult: „Ma usun, see naine on targem kui mina — ta leiab veel kiiremalt mõtte sisu. Seda märka-sin ma paar korda Sumatral, kui ta mu tähelepanu juhtis mõnele raamatule ja mõne koha mulle ette luges või kui ma temale midagi näidata tahtsin, alati oli ta minust ette jõudnud!“ Targem kui Rainer ja sinna lisaks veel ilus, see naine võis tõepoolest Raineri pea segi ajada!“ mõtles Mara kurvalt.

Ta peitis oma pea käte vahele ja mõtles järele, mis-sugust teed ta peaks minema, et Rainerit uuesti leida ja talle näidata, et tema jaoks peaksid maailmas olema veel ainult: tema lapsed, naine ja haiged! Kui Rainer nõnda tunneks, siis loobuks ta sellest võõrast naisest.

Ja Mara palus jumalat, et jumal annaks talle jõudu Rainerit selle äratundmiseni viia.

*

Pimedus varjas seda ruumi, mis kaitses kaht inimest, kes kuulusid elus ühte.

Keha, vaim ja hing olid ühinenud täielikus koos-kõlas.

Rahulikult ja korrapäraselt hingas mees sügavas unes, kuid Renate ärkas üles.

„Tänasest alates tunnen ma kohustusi ainult ühe naise vastu — ja see naine oled sina!“

Ikka ja jälle meenusid Renatele need sõnad.

Teadmine, et Rainer teda armastas — ainult teda —, õhutas teda uuele lootusrikkale elule.

Milline saaks küll nende kahe abielu? See oleks vaimne sõprus, sügav teineteise mõistmine ja üldine sobivus.

See on nüüd nii, aga kas jääb see ka alati nii?!

Nagu tasased varjud hiilisid mõtted, liikudes kui tume hoiatus.

Kas sallib saatus säärast armastust, mis on teise käest ära kistud?

Renate hingeks tuksatas. Valusalt ja selgelt seisis akki see mõte esmakordselt alasti ta ees: patt Mara vastu!

Patt kahe lapse vastu, kellele Rainer oli andnud elu!

Kindlasti ei olnud ükski naine varem Rainerile nii lähedal olnud, kuid kas õigustas see fakt nende tegu?

Renate ei suutnud seda mõtet enam taluda, ta tahtis kuidagi oma südametunnistust vaigistada.

Ta kummardus üle magava mehe, nagu tahaks ta lugeda mehe näost vastust oma piinavale küsimusele.

Kuid pimedus ei lasknud tal näha mehe nägu.

Renate süda lõi meeleheitlikult.

Ta pidi loobuma, kui ta ei tahtnud eneses tappa südametunnistust.

Ta pidi lakkamatult mõtlema oma armsaima naisele, kes samuti kannatas nagu temagi.

Ta mõtles mõlemale lapsele, kes oiid talle kord kin- kinud oma usalduse ja kes järgmisel hommikul muidugi pärisid emalt isa järele, ja Marale, kes pidi neile vale- tama, et oma lapsi kaitsta kohutava tõe eest.

Eugen, tumedasilmaline unistav poiss, ja Rena, see heledajuukseline tütarlaps, säravate lapsesilmadega, seisid tema ja Raineri vahel.

Lapsed on inimese suurim kohustus ja ei ole midagi nii suurt elus, mis annaks inimesele õiguse oma lapsed unustada.

Ja olgu armastus kui suur tahes — kirk nii äravõit-

matult suur kuitahes — need tuleb peatada laste pärast, peab peatatama, kui sealjuures hukutaksegi.

Renate süda tõmbus kokku nende mõtete juures ja ta mõtles: „Kui mul oleks laps — ka mina võiksin uuesti elumõtte leida, ka mina, vaatamata oma piinadele, vaatamata loobumisele sellest kõige suuremast ja kallimast, mis elu mulle kinkis, kõigest hoolimata! „Laps!“ mõtles ta valusalt. „Laps!“ Ja uuesti tärkas temas suur soov — ärkas põletavalt ja tugevasti ning täitis ta aukaruse ja põletava ihaga. Ja hämaras kauguses nägi ta värvavat, mis avanes ta silmade ees ja ta nägi teed, ainsat teed temale!

*

Päike valas säravat valgust varasele hommikule. Kaste säras põõsastel ning puudel ja õied levitasid oma lõhna, pakkudes sumisevatele mesilastele esimest hommikujooki.

Renate seisis oma toas ja lõikas suurelt maaleivalt käärusid, mis levitasid head värsket leivalõhna.

Ta määris paksult võid leivakäärule, kattis selle suitsu-
singiga, ja jagades maitsvalt valmistatud võileivad parajateks tükkideks, asetas need pärgamentpaberisse.

Suurelt ja selgelt vaatasid ta silmad kahvatust näost, kuid ei muret ega häda polnud märgata ta silmist, kui Rainer ta juurde astus.

„Pea ma tõesti siis esimese rongiga ära sõitma, Renate?“ küsis ta ebalevalt.

„Sinu haiged ootavad sind ja parimgi assistent-arst ei suuda sind asendada!“ vastas Renate ja pani paar punapõselist õuna ning kollast pirni Raineri reisitaskusse.

„Sinu reisimoon on valmis! Rong väljub poole tunni pärast, tule, ma saadan sind poolele teele — kuni kolme pirnipuuni, mis tunnevad nii hästi minu lapsepõlve ja mille all ma olen nii palju unistanud. Ja veel üht, Rainer — mul on sulle palve ja sa pead lubama, et täidad selle. Kas lubad mulle?“

„Loomulikult, Renate, kõnele ainult — täidan kõik su palved, kui see seisab mu võimuses!“

Renate astus Rainerile päris lähedale, pani oma mõle-
mad käed ta õlgadele ja vaatas talle otsa. „Rainer, ma tahaksin, et sa läheksid tagasi oma laste ja oma töö

juurde — ilma et sa sellest otsusest, mis sa oled teinud meie tuleviku suhtes, kõneleksid Marale! — Ei argus ega autus ei pea sind ülestunnistamisel takistama — minu palve on: jää omaste juurde! Ja sa lubasid mu palvet täita!”

„Aga Renate, ma pean ometi Marale ütleva, et me lahku läheme, et sina — ainult sina — see naine oled, kellega ma elada saan ja tahan.“

„Muidugi, Rainer, kuid Mara märkab seda saatuslikku muutust juba niigi sinu juures, ilma et sa sellest kõneleksid. Rainer, ära ütle talle, et tahad abielu lahutada, enne kui ma sind palun!“

Raineri silmad vaatasid täis sügavat imestust Renatele. Ta ei suutnud mõista Renate kummalist soovi, kuna ta aga oli lubanud Renatele, ei leidnud ta enam mingit ettekäänat sellest palvest vabanemiseks. Renate kuulus nende kummaliste naiste hulka, kes ei esita rumalaid palveid. Selle palve taga pidi seisma kindlasti mingi sügav mõte, kuigi seda esimesel hetkel oli raske taibata.

Renate, see muinasjutuolevus, seisab varsti tema kõrval eluseltsilisena — käsikäes meisterdavad nad oma elu.

Väikesena ja pisarateta sammus Renate tagasi pastoraati. Sügav otsustavus oli ta õrnas näos.

Mõttes istus ta kirjutuslaua taha ja hakkas paberile lükkima sõnu, mis pidid selgitama teisele naisele kõik.

„Armsale proua Mara Lindbergile!

Pean sammuma tuhandeid astmeid,

Pean jõudma edasi ja kuulen teid hüüdmast:

„Karm oled sa! Kas oleme siis meie kivist?“

Pean astuma üle tuhande astme

Ja keegi ei taha olla astmeks.

Nii võib kõnelda suur inimene — genius, kuid kes meist tohib teha teist inimest astmeks, et oma õnne juurde jõuda?

Tunnistan oma eksimust ja tulen Teie juurde, et paluda Teilt andestust!

Rainer ja mina armastasime teineteist ja me uskusime, et kõik peab nii olema, vaatasime oma

armastusele kui saatusele, sest meie silmad olid pimedad armastusest.

Täna tean ma, et armastuse ees seisab kohustus, ja nii tahan minagi järgneda kohustusele, mille ma ohverdasin ühele armastusepäevale.

Võtsin Rainerilt, mis ei kuulunud mulle, pidin võtma, et mitte veel suuremat roima korda saata!

Võtsin inimeste seaduse järgi, mida ma poleks tohtinud võtta, võtsin midagi, mida ma ei saa enam tagasi anda — aga ma tahan tasuda selle eest!

Ja nii palun ma Teid, Mara Lindberg, mind uskuda, et loobumine Rainerist on raskeim loobumine minu elus! Ja ma palun Teid, ärge mõõtke mind väikeste mõõtudega, vaid minu armastuse suuruse järgi Teie mehe vastu.

Ma rikkusin Teie abielu. Kuid ta on veel nüüdki rikas, sest teil on lapsed.

Lapsed on sild, mis viivad üle kõigi arusaamatuste uue elu poole.

Ja ma palun Teid, andke Rainerile tagasi ta kodu, mida ta vajab pärast raskeid elamusi.

Niipalju jõudu peab Teil olema, et Te ei tee oma mehele etteheiteid. Aidake teda, sest ta kannatab nagu minagi, kannatab nagu Teiegi: ühe inimese kaotuse pärast!

Üle kõige seisab ikkagi tõeline naise armastus, kes suures hädas õena pakub mõistmist ja abi oma armastatule.

Renate Berger.“

Siis läks Renate pastorirahva juurde.

Heledasti paistis päike läbi vuaalkardinate ja pani pähklipuust mööbli särama.

Abielupaar istus hommikueinel, kuid rõõmus päikese-
paiste ei näinud neid nakatavat. Ainult lühidalt vastasid nad Renate hommikusele tervitusele.

„Sulle on mõned kirjad tulnud, Renate!“ ütles pastoriproua tasa ja andis talle kolm kirja. Renate tänas. Ta silmad otsisid Johannest, ja kui pastor seda märkas, ütles ta külmalt ja vihasel pilgul: „Johannes sõitis eile

õhtul Berliini. Enne kui ta oma põllumajanduslikku tegevust alustab, tahab ta seal veel mõningaid asju korraldada. Meie ei saa...“

Tasa tõusis Renate üles, seisatas vana abielupaari vahel ja ütles: „Palun teid, kuulake mind, sest ma tunnen teie võõrastamist minu vastu ja tean, et te arvate, et teie majas on midagi juhtunud, mis ei ole kooskõlas moraalliga. Kuid enne kui te arvate, et olete kinkinud ühele üleannetule inimesele lapsest saadik oma armastuse, et olete lasknud kasvada oma puhtas aias ühel vastikul umbrohul — kuulake mind!“

Ja Renate seletas — seletas kogu oma abielu algusest peale kuni kohtumiseni Raineriga, ainult ühest vaikis ta: Johannese armastusest.

Vaikselt andis ta pastorile oma kirja Marale ja ütles lihtsalt: „See sündis täna öösel ja ma tean, et see on ainuke tee, mida mööda pean minema. Kord elus peab iga inimese südamesoov täiduma — võib-olla isegi ülekohut tehes, et oma eesmärgini jõuda. Olen seda teinud, kas pean lahkuma teie majast?“

Pastoriproua nuttis tasa. Pastor läks aga kirjutuslaua juurde, võttis kirikuvõtmed ja ütles tasa ning leebelt: „Siin on kirikuvõti, on aeg harjutamiseks! Kas tahad oreli t mängida? Ja kiri jäta minu kätte, pean tegema oma hommikuse jalutuskäigu, siis viin ta posti, sest ma arvan, on kiire selle ärasaatmisega!“

Üle Renate näo läks rõõmus sära ja ta ütles samad sõnad, mis ta oli öelnud kord juba lapsena pastorile: „Te olete nii hea, härra pastor, ma ei unusta teid kunagi!“

*

Kui keegi sel hommikul kirikust möödus, pidi ta küll tahtmatult oma samme tasandama — nii võimsalt kõlasid orelihelid läbi paksude seinte õitsvale aasale.

Valusalt nuttis orel — hüüatas nagu inimene oma hingehädas.

Väsinult istus Renate oreli ees, ta ahtad käed lebasid nagu tormist väsinud tiivad rüpes ja ta süda jäi aegamööda vaiksemaks.

Tasa kõndis ta läbi vaikse kiriku, avas raske ukse ja

astus päikesest üleujutatud nurmele, seal viskus ta väsinult maapinnale ja leidis sügavas unenägudeta unes uut jõudu, uueks eluks.

*

Kirjutuslaual lebab veel avamata kolm hommikust kirja. Renate võtab nad mõttes kätte ja vaatleb käekirju: üks on Johanneselt, teine dr. Steenilt Sumatralt, kuid kolmas käekiri on talle tundmatu.

„Renate!

Eilsest alates ei saa ma Sulle enam öelda „väike öde“, sest ma ei saa Sulle enam vennaks olla!

Midagi on tükkideks purunenud, mida ma kord nägin ilusana; kinni kleepida seda enam ei saa ja ma pean enesega valmis saama.

Kas Sa minu sammu mõistad, ma ei tea.

Ja kuigi ma võiksin Sind päris vihata, kuna Sa liiga palju purustasid minus, ei suuda ma ka seda. Täna tean ma, et ebatavalised inimesed mõnikord ebatavalisi teid kõnnivad.

Peaksid Sa kunagi hätta sattuma, siis tule minu juurde. See õigus peaks mulle siiski jääma, et tuled kõigepealt minu juurde.

Johannes.“

Renate luges kirja ja need sõnad tegid talle haiget, sest ta teadis, et ta on kaotanud oma sõbra.

Võib-olla parandab aeg haavad — aeg on parim arst —, kuid õelik-vennalik suhe, sügav sõprus oli purustatud.

Jälle tundis Renate, et kõige eest tuli maksa.

Siis luges ta dr. Steeni kirja.

„Austatud sõbratar!

Nii kaua pole me teineteisest midagi kuulnud ja ma loodan, et Teil läheb hästi nii tervislikult kui ka muidu.

Kas Te ei tahaks mulle kord kirjutada enesest ja oma elust?

Vahel on mul hirm Teie pärast — näen Teid Saksamaal, ümbritsetuna nii paljudest inimestest, kes kindlasti nagu meiegi tahaksid kuuluda Teie ringi.

Muidugi nähakse vaeva, et Teile elu kodumaal teha huvitavaks. Just seda ma kardan, sest võib-olla ei leia Te enam teed meie juurde tagasi, kuna olete tunnetanud, et Teie koht on kodumaal.

Kuidas ka ei oleks, ikka Teie teenistuses

Teie vana Georg Steen.“

Renate naeratas ja mõtles: „Minu vana sõber pole mind unustanud. See on ilus ja hea ja annab mulle jälle eneseusaldust.“

Nüüd avas ta kolmanda kirja ja sügav rõõm libises üle ta näo, kui ta seda kirja luges.

„Lugupeetud proua!

Kindlasti olete üllatunud seda kirja lugedes.

See päev jättis sügava mulje mu mälestusse, ja kui Te saaksite heita ühe pilgu minu ateljeesse, näeksite Te kõikjal vaid ennast!

Siniseis, tumepunaseis ja valgeis rõivais ja isegi spordikleidis võib Teid näha minu studios ja alati on hõbedased oreliviled või säravad kirikuaknad Teie tagaseinaks.

Nii tugev oli elamus, mille sain Teie mängu kaudu, et ma ei suutnud kiusatusele vastu panna Teid maalida.

Eile olin ma „Taevaredelis“, ühes lokaalis, kus istusid kunstnikud veini juures koos. Ja siis juhtus, ilma et ma isegi oleksin tahtnud, et hakkasin Teist kõnelema: Teie orelimängust!

Armas proua, ärge võtke minu käitumist taktitusena, vaid siira mõtteavaldusena.

Kui ma just parajasti Teist kõnelen, tuleb äkki keegi vanem härra meie laua juurde, esitleb end direktor Skaldenina ja ütleb: „Kus elab siis see musikaalne naine? Mulle paistab, et pidin täna sial tulema, et temast kuulda! Kui see daam tõesti

nii hästi orelit mängib, nagu te kirjeldasite, võiksin talle pakkuda organistikoha!

Selgus, et see mees on Hamburgi suurema kino direktor.

Loomulikult ütlesin ma, et Te seda pakkumist kunagi vastu ei võta; kuid ta viis mind lõpuks niikaugemale, et ma talle viimaks lubasin Teile teatavaks teha tema ettepaneku. Tegingi nii — kas olete mulle kuri?

Kui juhtute kord Hamburgi tulema, rõõmusuksin väga, kui Te mulle sellest teataksite, seisan Teile käsutuses!

Südamlikkude tervitustega?

Teie Gerd Borgner.“

Renate oli rõõmus, kuigi see oli ainult vaikne rõõm pärast karmi valu.

Algul oli ta pisut pettunud: „Kino ja kirik?“

Siis ütles ta enesele: „Kui orel on hea, miks mitte? Ja kui see annab mulle võimaluse end toita oma käte abil — nii on kõige parem!“

Ta sõitis Hamburgi.

Direktor Skaldenit külastades leidis ta eest väikese ümmariku paljaspease härra.

Kui Renate talle nimetas oma külaskäigu põhjuse, ütles ta imestunult: „Te tahate tööd teha? Selleks olete te liiga hea ja huvitav!“

Renate silmis peegeldus äge viha ja väike mees ei saanud veel ümbergi vaadata, kui noor naine haaras kiire haardega käekoti ja kindad ning ruttas energilise sammuga ukse juurde.

Taevast küll — ta oli arvanud, et teeb komplimendi, kuid noor daam oli hoopis haavunud! „Õpeta, vana jumal, mulle ise naisi tundma!“ urises ta hädas ja jooksis nii ruttu, kui jalad kandsid, Renatele järele.

„Armuline proua, oodake ometi! Ma ei tahtnud teid sugugi haavata!“ Ja Renate ootas, sest ta kahetses isegi juba oma äkilist tegu. Ja kui ta nägi väikese mehe head nägu, läks ta lahkelt tagasi.

„Kas tohin teile ette mängida, härra direktor? Kui teile mu mäng meeldib, siis tahaksin meeeldi teie juures kohta saada.“

„Muidugi, armuline proua, sõidame otsekohe teatrisse!“ Skalden tellis telefoni teel auto.

Renate istus oreli ees — mahedalt ja tasa kõlasid helid, paisudes hõiskavateks akordideks.

Skalden oli haaratud, vaikselt võttis ta Renate käe ja suudles seda.

„Mul oleks tõsine rõõm, kui hakkaksite mängima meie juures! Tohin ma teile teha ühe ettepaneku? Eines-tame nüüd mugavasti Ehmke juures ja kõneleme seal asja ärilise külje üle. Nõus?“

Renate naeratas: „Nõus!“

Väikeses valges majas turu ääres oli ta istunud sageli varem oma isaga.

„Vähid või austrid eelsöögiks?“ küsis direktor.

„Vähid on liiga rasked kõhule ja austreid ei ole veel!“ ütles Renate ja ehmus isegi, sest tema ütlusest võis kergesti jääda säärane mulje, nagu tahaks ta Skaldenile mõista anda, et ta on neist asjust palju teadlikum kui tema. Ta punastus sügavasti ja ütles vabandavalt: „Varem sel ajal ei olnud veel, kuid nüüd võib-olla on siiski?“

Direktor Skalden naeratas peenelt, sest ta taipas noore naise mõtteid, ja ütles lohutavalt: „Võtame rootsi laua, ja kuigi teile paistab aeg ebasobivana, joomme klaasi sektit. Ja sealjuures seletate mulle, miks te enne minu peale nii vihane olite!“

„Kuna ma tahan tööd teha, kuna mul kui igal teisel inimesel on õigus enesele ülalpidamist teenida. Teie laadi inimesed on tööinimesed; ja mind üllatas, et tulete täpselt samasuguste pööraste fraasidega nagu paljud inimesed teatud seltskonnakihist.“

Jälle punastus Renate, sest jälle oli ta direktor Skaldenit riivanud oma ettevaatamatu lausega. Ohates jõudis ta äkki otsusele, et ei ole kerge diplomaatiliselt ärilist jutuajamist pidada. Ta muutus pisut närvlikuks ja mõtles: „Mul on vähe distsipliini!“ Ta oleks enesele kõige parema meelega mööda kõrvu andnud.

Direktor Skalden algas uuesti: „Millised rasked prob-

leemid vaevavad nüüd teie peakest?“ — „Peakest? Pead, härra direktor,“ oleks Renate peaaegu vastanud ja ta hakkas naerma.

„Mitte midagi erilist, härra direktor! Mõtlesin ainult sellele, et peab palju kesti ära koorima, enne kui jõuad tõelise tuuma juurde. Kest on tõepoolest hea kaitse mõnelegi välisele mõjule, kuid täpselt nii nagu pähkli juures on ta vaid koor, mis varjab eneses palju tähtsat. Milline pettumus juba pähkli katkitemise juures, kui tehakse kindlaks, et ilusaim, terveim pähkel on sageli seest tühi. Selle võrdluse juures tuli mul mõte, et paljud inimesed meie seltskonnakihist nõrdimusega õlgu kehivad, kui nad näevad mind oreli ees istumas ja mängimas mitte omaenese naudinguks. Kuid ma vilistan nendele kõlupeadele, sest samm daamist töötava naiseni paistab mulle meelitavana; muide ei muuda see põrmugi asja, daamiks võib jääda sellest hoolimata.“

„Tuhata ja tuline!“ mõtles Skalden. „See naine meeldib mulle! Mängida oskab hästi, tõeline kunstnik, sellele lisaks veel ilus!“

Ta pöördus uuesti Renate poole: „Kas oleksite valmis juba järgmisel kuul astuma teenistusse?“

Renate noogutas nõusolevalt.

„Kas teeksime lepingu terveks aastaks?“

Renate raputas pead: „Pooleks aastaks! Ma saan mängida ainult pool aastat!“

„Loodetavasti saan ma ainult pool aastat mängida!“ mõtles Renate kirglikult.

„Kui olen kuus kuud teie juures mänginud, siis tahaksin ma reisima minna. Ja kui minu mäng veel meeldib, siis võiksime teha uue lepingu!“

„Hea! Kui palju soovite honorari, armuline proua?“

„Viissada marka! Ma ei vaja rohkem, vähem aga ka mitte, sest nii palju on mu mäng väärt!“ ütles ta lihtsalt.

Skalden naeratas jälle ja ütles: „Nõus! Nüüd joome oma ühise töö alguseks!“

Heledalt kõlisesid klaasid ja tõotasid uut elu: tööd ja kohustusi!

*

Võimsalt kõlasid oreliheli läbi uhke kinoteatri ruumide ja võimas oli käteplagin, mida jagati kunstnikule.

Renate pühitses oma debüüti ja oli tänulik neile, kes juubeldasid talle.

Väljas seisis noor maalikunstnik. Ta ulatas Renatele kaks lumivalget orhideed.

Kui ta Hamburgi tuli, oli Gerd Borgner, kellega ta nii ebatavalisel viisil tuttavaks oli saanud, viinud ta keset suurlinna elu.

Kunstnik ise kuulus nende vaiksete inimeste hulka, keda nähakse heameelega enese lähedal, sest nende rahu tuleb sügavast seesmisest tagasihoidlikkusest.

Renate seisis sageli ta piltide ees ja vaatles suure naudinguga maalide toredaid värve ja selgeid vorme. Ta võttis osa noore kunstniku loomingust ja see andis mehele uut jõudu ja inspiratsiooni uueks loovaks tööks.

Renate oli lubanud kunstnikule õhtu pärast oma esimest esinemist kahekesi koos veeta. Oli ta ju õieti Borgnerile tänu võlgu, et ta oli saanud selle koha, sest tema huvitav kirjeldus oli äratanud direktor Skaldeni huvi tema orelimängu vastu.

Muidugi oli see õieti Renate oma saavutis, mis talle tõi edu ja tasu, kuid ilma Borgnerita poleks ta seda pakumist saanud ja seepärast oli Renate talle tänulik.

Ta põlgas inimesi, kes olid sel arvamusel, et tänulikkus oli alandav; ainult inimesed ilma uhkusega võivad arvata, et nad pole kohustatud tänulikkuseks.

Renate oli rõõmus, kirjeldamatult rõõmus.

Ta võis teha oma elust meistriteose! Tal oli tööd ja varsti polnud ta ka enam üksi. Kõik tundemärgid näitasid sinnapoole, et ta suurim soov oli täidumas.

Ta vaatles toredaid lilli, haaras impulsiivselt Borgneri käe ja palus: „Palun mitte autot! Tahan hingata värsket õhku. Pool tundi värsket õhku — ja siis võtan ma tänumeeles vastu teie kutse õhtusöögile — mul on hundiisu. Teate, Gerd, õieti peaksin teile olema vihane — kõikjal Hamburgis näen ennast oreli ees istumas, kõikjal kargavad teie plakatid mulle silma!“

„Plakatid? Kuidas võite neid pilte, millised ma kin-

kisin tänavaile, et möödaminejatel oleks rõõm, plakatiteks nimetada?“

Gerd Borgner oli solvunud nii suurest võõriti mõistmisest ja mõlemad noored inimesed tülitsevad nagu sageli varemgi kunsti kasvatuslikkude ülesannete ja kunsti mõju üle.

„Vaadake, Borgner,“ ütles Renate järeleandvalt, „ma ei olegi teie peale pahane, et olete mind ‚plakatitele‘ maalinud, sest teie reklaampildid on ehtsad kunstiteosed, nad on ilusad värvis ja vormis. Olete mind isegi pisut ilusamaks teinud, sest mu nina on natuke laiem ja mitte nii aristokraatne kui teie piltidel.“

Borgner tahtis hakata vastu vaidlema, kuid Renate ütles tõsiselt: „Reklaam kuulub muidugi suurlinna juurde ja ta ei tarvitse mitte sugugi alati maitsetu olla, seda olen ma viimasel ajal tõesti märganud. Ilma reklaamita pole nii kerge ruttu tuntuks saada, seepärast on tal oma suured hüved ja ta sobib siiski hästi meie ajaga.“

„Teil on õigus, Renate,“ ütles Borgner ja ta oli rõõmus, et ta Renatega võis kõnelda nagu hea, targa kamraadiga.

Viivaks kõndisid nad vaikides, siis ütles Borgner: „Fritz Högerit peaksite te tundma õppima ja — — —“

„Küllalt, Gerd! Ma ei taha praegu ühtegi nendest meestest tundma õppida, kuigi mind nende kunst huvitab või õigemini vaimustab. Tahan töötada ja näidata, et see pole profaneerimine orelit kinos kiriku asemel mängida: tähtis pole mitte koht, mitte väline vorm, vaid sisuväärtus, mis peab leidma väljenduse üllas vormis. Seepärast võtsingi vastu direktor Skaldeni pakkumise. Ja nüüd peaasja juurde: see koht annab võimaluse muretseda mulle ja mu lapsel ülalpidamist ilma võõraste abita! Päev läbi hoolitsen ma oma lapse eest ja õhtul mängin orelit, mis annab meile tööd ja leiba!“

„Teie laps?“ küsis Borgner.

„Jah, minu laps!“ juubeldas Renate. „Ta tuleb ja ühes temaga minu õige kutse: emakutse.“

II RAAMAT

1. peatükk

Sünd

Renate laubal särasid suured higipiisad. Ta suu oli kitsas, hambad olid vajutatud huultesse ja peenike vere-nire nirises üle kahvatu lõua kaelani.

„Kas kestab veel kaua, härra doktor?“ küsis ta piinatult.

Arst raputas asjatundlikult pead ja ütles lohutavalt: „Varsti oleme valmis!“

Renate otse klammerdus nende sõnade külge. — Ta suutis veel ainult vaevaga taluda neid kohutavaid valusid ja ei tahtnud siiski näidata oma nõrkust.

Kaheteistkümne tunni eest algas see — algul polnudki nii raske, kui ta oli mõelnud, kuid kaks tundi oli juba talumatu.

Ta oli surmani väsinud — ta polnud nii kaua maganud, sest valupiits oli teda lakkamatult piinanud.

„Kas võiksin kohvi saada? Olen nii väsinud!“ oigas ta.

Ülemõde raputas pead.

„Kohvi juua sünnitamise ajal?“ ütles ta etteheitvalt.

Renate ei suutnud vastata, uus valuhoo võttis jälle võimust.

„Tellige otsekohe kohvi, õde! Aga ruttu!“ käskis arst, kes kuulas parajasti Renate südamelööke, ja ta silmad olid ähvardavad.

„Kui see surmani väsinud naine kohvi tahab, on teie kohus seda muretseda! Vastutust kannan mina!“ lisas ta juurde ja mõtles: „Vagatsev hernehirmutis, sa peaksid ise kord lapse sünnitama!“

Doktor Wiemann ulatas Renatele oma käsivarre ja

ütles: „Näpistage kõvasti — see aitab teie valu vähendada — ja mul pole sellest midagi!“

Renate naeris läbi pisarate ja küsis: „Sportlane?“

„Loomulikult! Ratsutaja ja poksija!“ vastas Wiemann. Siis katkes nende jutuajamine uue valuhoo tõttu.

Juba kaksteist tundi oli arst oma patsiendiga vestelnud kummalistel teemadel — ja korrapäraste vaheaegade järel olid valuhood nende jutuajamist katkestanud.

„Tark naine!“ mõtles Peetér Wiemann. „Aga õrn, väga õrn!“ Ja siis oli ta sügavasti imestunud noore naise enesevalitsemisjõu üle, kes sünnitas oma esimest last.

„Mingi asi ei klapi seal hästi!“ mõtles Peeter Wiemann edasi. „Kus on ta mees? Neetud idiot peab see mees küll olema, kes jätab säärase naise jumala hoolde!“

Ta kohtles Renatet kui oma patsienti, kes vajas tema abi. Võib-olla oli ta pisut õrnem tema kui teiste patsientide vastu.

„Naistearstid ei tohi liiga lahked olla!“ Säärasele mitte just ilusale veendumusele oli ta tulnud juba noore arstina — seetõttu oli ta külm oma patsientide vastu, eriti siis, kui nad olid noored ja ilusad.

Peeter Wiemann oli igatahes hea inimestetundja. Nii tegi ta siis Renate juures erandi, oli õrn ja hoolitsev tema vastu ja ei kartnud, et tema heatahtlikkust mõistetakse valesti.

Kohv tuli. Õde tõi selle morni näoga. Roosipärg klirises, kui ta tassi järsu liigutusega lauale asetas.

Wiemann valas Renatele musta kohvi suhu, tänu-likult jõi Renate elustavat mürki.

„Degenerereerunud naine!“ ütles ta ja näitas sealjuures enesele. „Isegi lapsi ei saada ilma komplikatsioonideta! Sumatras läheb pärismaalastel palju loomulikumalt ja kergemalt.“

Wiemann pidi südamest naerma. Sel õrnal valudest vaevatud olekusel oli veel reserve, ta võis veel valude vahel mõelda. „Vapper naine! Pean oma emale temast jutustama,“ mõtles arst.

Kuid siis muutusid valud järjest ägedamaks.

Doktor Wiemann andis märku oma assistendile — ainult silmade vihje mõlema arsti vahel. Arst valmistas maski.

Tuli teiste abinõudega vahele astuda, muidu võis naine surra nende käte all või laps võis lämbuda.

„Siis karjuge ometi! See pole ometi enam talutav!“ ütles Wiemann Renatele, tal enesel oli külm higi otsaesisel.

Veel kord lõi Renate silmad lahti — ja ütles peaaegu karjudes: „Ma karjun siis, kui ma tahan, idioot!“ Siis vajus mask üle ta valust moondunud näo: magus, lääge lõhn tungis sisse. Ümberringi hakkas kohisema, nagu puuriks mäeallikas enesele teed läbi kaliukivide.

Veel kord ajas Renate end üles ja hüüdis üleilmliku pingutusega: „Ma tahan enesele last!“

*

„Üles ärgata, proua Godehusen, üles ärgata!“ Nii kisti Renate tagasi ellu. Ta oleks veel nii hea meelega maganud, aga nii käskivalt kõlas arsti hääl.

„Üles tõusta — üles tõusta!“

Renate avas silmad. Ta esimene pilk langes pastori-prouale — viimane oli tulnud, et olla Renate juures tema raskel tunnil.

Renate naeratas ja tahtis talle ulatada käe, kuid tal ei olnud julgust.

Ta pöördus arsti poole: „Laps, härra doktor?“

„Poiss, armas proua! Kaalub seitse naela ja on pikk 57,8 sentimeetrit — tore poiss!“

„Tahan teda näha!“ nuuksus Renate.

Ülemõde tahtis keelata, kuid Renate silmist paistis säärane energia, et ta läks ja tõi lapse.

„Minu laps!“ ütles Renate tasa ja vaatas tibatillukest inimolendit. „Minu laps!“ nuuksus ta ja rõõm ujutas üle ta südame. Pisarad jooksid üle ta väsinud näo ja ta suudles seda olevust, kes valude kaudu oli saanud päris tema omaks.

Ettevaatlikult silitas ta üle ta peakese, suudles tibatillukeksi käsi ja jalgu ning küsis: „Ons ta ka päris terve, härra doktor?“

Peeter Wiemann naeratas: „Minu suur ausõna — kõik on olemas ja kõige parema tervise juures!“

Renate vajus väsinult patjadesse tagasi, surus väikese olevuse enese vastu ja ütles kergendatud ohkega, mis oli täis kirjeldamatut õrnust: „Hea, et sa siin oled!“

*

Pastoriproua pani kimbu valgeid lilliaid ja punaseid roose Renate voodile.

„Johanneselt?“ küsis Renate ja avas kirja.

„Palju õnne Sulle, väike õde! Ristimiseks söidan koju ja siis pühitseme jälleenägemist!“

Mõtetega Sinu juures

Sinu Johannes.“

Renate pidi nüüd nutma. Johannes oli talle andestanud. „Kui ilus on nüüd elu!“ mõtles ta tänulikult. „Kõik on nüüd hästi — mul on töö, leib ja laps! Läbi valu ja mure muutus elu mulle lõpuks siiski kingiks! Ja ma tahan seda ausalt pälvida!“

See oli nagu töötuks, mille ta enesele andis.

*

Doktor Wiemann astus sisse.

„Noor ema, kuidas läheb?“

„Hästi, väga hästi, härra doktor! Tänan teid, te olete mind nii palju aidanud!“

„Selle eest olete mind aga ka idioodiks nimetanud!“ ütles arst ja naeris kõigest südamest.

„Mina?“ küsis Renate uskumatult. „Võimatu!“

„Siiski! Kui teil väga raske oli ja ma ergutasin teid karjuma, ütlesite te lihtsalt: „Ma karjun siis, kui ma tahan, idioot!“ naljatas Wiemann ja jätkas: „Ma ei mäleta, et mind kunagi oleks nii tulleeritud! Kuidas mõtlete selle solvamise heaks teha?“

Renatel oli piinlik. Ta punastus nagu laps ja ütles: „Ma tõesti ei tea! Ma pidin nähtavasti sõimama, et mitte karjuda, ja ma palun vabandust oma käitumise pärast!“

Peeter Wiemann vaatles noort naist arvustavalt. Nii õrnana ja tütarlapselikuna lamas ta kitsas haigevoosis. Ta taipas, et selle naisega polnud nii lihtsad lood. Ta ei teadnud midagi selle naise elust. Tema vend, kelle patiensidiks ta oli olnud Hamburgis, oli kirjutanud talle, et see noor naine on vapper ja väärtuslik inimene.

Kus võis olla lapse isa? Jälle vaatles ta Renatet. Kui õrn ta oli! Ja äkki valdas meest tugev tahe olla abi-valmis ja hea selle naise vastu. Ta raputas enese üle imestunult pead, kui ta tegi Renatele ettepaneku, mis paistis pisut eriskummalisena.

„Tahaksin teha teile ettepaneku! Olen kolmkümmend viis aastat vana, mul ei ole lapsi, mul on hea sissetulek ja sugugi mitte halb iseloom...“ ütles ta naeratades.

„Jumala pärast, nüüd teeb ta abiellumisettepaneku!“ mõtles Renate ehmunult.

Doktor Wiemann naeris. Ta näis taipavat oma patiensendi mõtteid ja ütles rahustavalt: „Nii hull see asi ei ole! Tahtsin ainult küsida, kas ei tahaks te mind oma poisile ristiisaks?“

Renate hingas kergendatult.

„Elu mõtleb minuga hästi!“ ütles ta tänulikult. „Ma tahan — isegi väga tahan teid oma poisi ristiisaks.“

*

Noor leebe pilguga õde tõi lapse. „Täna annate talle süüa!“ ütles ta armsalt. „Poisil on nälg!“

„Algul on pisut valus!“ ütles pastoriproua kaastundlikult. Ta istus oma mustas siidkleidis rahutult toolil, nihutas end kärsitult edasi-tagasi ja nägi välja nagu hea kartlik linnuema.

Renate naeris: „Seda talun ma — ära karda — sa ise oled ju toinud kuut last! Ja mina ei peaks ühega valmis saama?“

Arst astus haigetuppa, istus Renate voodiveerele, kõhatas piinlikult, silitas käega üle oma juuste ja ütles pisut ebakindlalt: „Jah, armuline proua, lapse toitmisega on vahel raskusi!“

„Kuidas nii?“ küsis Renate rahutult.

„Tjaa — hm — alati ei lähe see nii libedalt. Mõned lapsed peavad aegamööda emarinnaga harjuma!“

„Ja mis edasi, härra doktor? Te teete mind närvlikuks! Miski ei klapi nagu!“

Ja äkki ajas Renate enese voodis sirgu ja küsis põlevail silmil: „Ons midagi juhtunud minu lapsega? Oelge, palun, mulle tõtt!“

Doktor Wiemanni otsaesine lõi punetama. Säärast käskivat tooni ta ei sallinud, kuid siis nägi ta Renate suuri, ehmunud silmi — ehmunud emasilmi, mis vaatasid oma last ja aegamööda pisaratega täitusid.

„Ei, ei, armuline proua! Siin on mu käsi — poiss on täiesti terve, ainult ta suu limanahad on sündimise ajal pisut viga saanud ja siis võib juhtuda — ei, siis on tõenäone, et ta alles aegamööda harjub imemisega. Võib-olla peame algul piima talle suhu tilgutama.“

Renate hingas kergendatult. Doktor Wiemann ei vaeletanud, seda ta teadis. Kuid Renate oli siiski väga kurb, et võib-olla tundis ta laps suurt nälga ja ei saanud kohe juua — ometi oli tal piima ülikülluses.

„Loodus on vahel ebaõiglane!“ mõtles ta ja surus lapse enesele kõvasti vastu rinda.

Morn ülemõde astus lapsekaaluga tuppa, et last enne toitmist kaaluda. Ta polnud suutnud Renatele veel andestada, et see sünnitamise ajal oli kohvi nõudnud ja et teda saadeti kohvi järele, kuigi ta oli selle vastu olnud.

Renate tundis, et vana daami suhtumine temasse polnud kuigi hea, ei mõistnud seda aga kuidagi enesele seletada.

Noor õde ulatas värskelt mähitud lapse ja silitas õrnalt üle Renate juuste. Renate silmad särasid tulvil siirast meelega, nii et ta haaras noore nunna käe ja surus selle oma põse vastu, mõeldes seejuures: „Sa oled selle jaoks loodud, et meid õnnelikuks teha ja meile lapsi kinkida. Miks peidad oma nooruse nunnarüüsesse?“

Ülemõde pesi Renate rinda piiritusega. Kuigi ta ei armastanud seda noort isekat naist, siis täitis ta ometi oma kohustused truult ja karmuseta.

Suur silmapilk saabus. Peeter Wiemann ütles ettevaatlikult manitsedes: „Nüüd kannatust! Paar päeva või

nädal ja siis läheb poisil söömine üsna hästi! „Laps asetati rinnale.

Karjatus. — Nii tormakalt haaras poiss ema rinna ärele, et ühes piimaga tuli veri.

„Säärane vampiir!“ ütles vanem öde nõrdinult ja tahtis lapse ära võtta. Peaaegu kaastundlik pilk langes emale osaks.

Kuid siis jäi Peeter Wiemann keeletuks. Tervelt pool tundi oli ta nii õrnalt ja ettevaatlikult noort ema ette valmistanud, et ta laps ei saa juua, ja nüüd imes pisike elukas nii tormiliselt, et õrnad veresooned lõhkesid.

„Nojah! Selle naise juures peab küll kõik ebatavaline olema!“ mõtles ta.

Siis pöördus ta kahvatuksmuutunud pastoriproua poole.

„Pöörane poiss, mis?“ Kuid pastoriproua vaatas kaastundlikult Renatele otsa ja pisarate veeredes üle ta ümmarate põskede küsis ta: „Kas teeb väga haiget?“

Renate noogutas säravana, pühkis vatiga verepiisad oma rinnalt ja ütles tulvil armastust: „Joo, mu poiss, joo ainult! Sul on suur nälg elu järele. Niikaua kui mina saan su nälga rahuldada, on kõik hea, sa väike inimeseloom!“

2. peatükk

Renate mäng

Doktor Peeter Wiemann astus välja väikesest tagasihoidlikust autost, sulges selle hoolikalt ja sammus läbi puhta, hoolitsetud aia oma vanemate maja poole.

Uhkena seisis lihtne valge maja ühes vaiksemas Kölni tänavas. Juba viis generatsiooni kuulus see maja Wiemannidele.

„Proua salanõunik ootab juba härra doktorit!“ ütles vana majapidajanna ja vaatas suurele mehele pisut etteheitvalt otsa. Ta võis enesele seda lubada, oli ta ju väikesel Peetrikesel niimõnedki korrad salaja, ema teadmata pükstes augukesi kinni nõelunud, et ta pääseks karistusest.

Metsik oli olnud see väike Peeter ja hoopis teisesugune kui ta vanem vend Ernst, kes juba lapsena ainult raamatutes tuhnis ja väga harva katkikäristatud pükstega koju tuli.

Alati kuulus Ernst parimate õpilaste hulka klassis, enamalt jaolt olles priimus. Alati olid ta õpperaamatud piinlikus korras ja ta ülesanded laitmatult lahendatud, enne kui ta mängima läks.

Vana salanõunik ütles sageli järelemõtlikult: „Ernst saab enesele kõik töötades ja Peetrile kingitakse kõik! Tahaksin teada, kumb neist elus kaugemale jõuab...“

Ta ei elanud aga niikaua, kuni ta poistest said tublid mehed. Ernst oli professoriks Hamburgis ja Peeter tuntud arst Kölnis. Vanaproua vaatas uhkusega suurt Peetrit, kes nagu väike Peetergi võttis kaks trepiastet korraga, et kiiremini ema juurde jõuda...

Proua salanõunik vaatas südamlikult naeratades oma suurele poisile ja ütles: „Mis ajast alates on mu poiss ebatäpne? Juba kella neljast alates seisab kohv tanu all ja koogid on kortsuliseks muutunud nagu minu põsed.“

Peeter suudles vana daami südamlikult ja ütles rüütlikult: „Mitte kortsulised, vaid magusad nagu koogid on su põsed!“

„Noh, ütle mulle kohe, mis pean tegema sinu heaks; sest kui sa nii viisakas oled, on sul kindlasti mõni soov!“

„Täitsa õige — tahtsin paluda, et kutsuksid ülehommeks ühe daami meie juurde teele!“ ütles Peeter naerdes.

„Daami?“ Proua salanõunik vaatas veidi imestunult oma poega.

„Mis ajast peale meeldivad sulle teevisiidid? Oled sa armunud?“

„Ei, ei, ema, kindlasti mitte, kuid pastoriproua sõidab ülehommeks Jenasse. Ta tütar on käeluu murdnud ja teda on seal tarvis. Mina aga tahaksin, et...“

„Ah soo — minu mõlema poja huvitav patsient! Kui Ernst poleks nii õnnelikult abielus, võiks vaevalt uskuda, et ta ühe patsiendi vastu võiks säärase huvi tunda. Ta peab tõepoolest olema huvitav naine, sest sa pole kunagi tahtnud ühtegi patsienti teele kutsuda. — Kas ei nimeetanud ta sind idioodiks?“

Peeter Wiemann naeris. „Ema, ta on väga üksinda ja siis mõtlesin ma, et sa . . .“

„Hästi, Peetrike, kirjutan proua Godehusenile kirja ja palun teda meie juurde. Tahaksin teda tundma õppida, sest nii Ernst kui ka sina olete mõlemad suures vaimustuses temast. Mis ma temast kuulnud olen, ei meeldi just mulle eriti! Ta on noor, saab lapse. Taevast teab, kus ta mees on. Sellele lisaks on ta veel kunstnik! Nähtavasti pisut kergemeelne olevus! Kunstnikud pole kunagi truid!“ ütles vana daam rõhuga.

„Aga miks siis mitte?“ küsis Peeter imestunult. „Seda ei saa ometi nii lihtsalt öelda! Sa ei tunne ju Renate Godehusenit veel!“

„Säärane naine elab kõik enne läbi, mis ta kirjutab, — ja siis nimetab ennast kirjanikuks!“ ütles proua Wiemann energiliselt.

Peeter raputas pead. „Kunstnikkudel on just suur fantaasia! Nad ei tarvitse seda sugugi läbi elada, millest nad kirjutavad!“ vaidles Peeter vastu. „Sul on ju suur fantaasia, ema! Kui sa muusikat kuulad, on sul elamusi ja nägemusi, mida teistel ei ole. Kuid teised ütlevad siis, et kõneled ebatõtt, et midagi säärast ei ole, sest nad kuulsid sama muusikat nagu sinagi ja nad ei tundnud midagi sealjuures!“

„Muusika, Peeter, see on midagi muud. Muusika — sealjuures võib unistada ja ilusaid asju kujutleda! Aga naised, kes kirjutavad raamatuid, — ei, ma ei tea!“

Peeter Wiemann võttis ema oma käte vahele, kiigutas teda edasi-tagasi ja küsis: „Mis ajast peale on proua salanõunik ebaõiglane? Varemalt kunagi arvasid sa, et minust saab kergats, ja sul oli hirm minu pärast; kuid kuna sa olid mõistlik naine, kõnelesid sa minuga oma murede üle. Oma rasketel aegadel võisin ma sinuga paljude asjade üle kõnelda, mille üle tavaliselt emaga ei kõnelda. Sa mõistsid mind ja vastasid mu küsimustele otseselt, sest sa ei tunne valehäbi. Võib-olla poleks ma nii kergesti läbi tulnud oma nooruse ja arenemisaja hädadest, kui sa poleks mulle kord öelnud: „Ei ole kerge, poiss! Kuid ma usun, mees peab evima ikka ja alati niipalju distsipliini, et end mitte asjatult raisata, ja naine niipalju enese-

valitsust ja häbitunnet, et mitte takistamatult kõigele alistuda!“

Vana naine punastus. Tal olid veel meeles need sõnad. Oli nii raske olnud omal ajal oma suurele pojale neid asju diskreetselt selgeks teha.

Peeter Wiemann katkestas oma ema mõtted ja ütles tormiliselt: „Ema, oma ilusaimat omadust — mitte otsust teha ilma asja tundmata — ei tohi sa kaotada! Seepärast ei tohi sa ka hukka mõista inimest, kellel on kalduvus kunsti poole suurem kui kodanliku perekonnaelu poole. Me teame proua Godehusenist ainult seda, et ta on kunstnik — muud ei tea me midagi. Ma ei usu aga kunagi, et Renate Godehusen oleks enesele võtnud suurema koorma, kui ta kanda suudab! Naine, kes nii sünnitab ja toidab nagu see naine, on raudse enesevalitsusega!“

„Sul on õigus, Peeter! Olin võib-olla rumal vana naine!“ ütles proua salanõunik heatahtlikult ja Peeter suudles südamlikult oma ema kätt.

*

Renatele meeldis väga dr. Wiemanni ema.

„Ma ei mõista, miks inimesed ei salli vanu naisi!“ mõtles ta. „Vanad daamid, kes on auga vanaks saanud, on nagu rahulikud saared keset rahutut elumõllu. Nad on ilma kadeduseta ja seetõttu head, nad ei taha olla elu keskpunktiks ja neil on arusaamist meie jaoks. Ma armastan isegi väga vanu naisi!“

Proua salanõunik Wiemann uuris Renatet ja ei leidnud teda põrmugi ekstravagantsena, vaid liigutavana oma kehalises õrnuses ja huvitavana oma targas olekus. Ta oli iseteadlik ja sealjuures tagasihoidlik.

„Kummaline, et need kaks teineteisele vastukäivat omadust võivad nii harmooniliselt ühte sulanud olla!“ mõtles vana daam.

Ta küsis Renatelt lahkesti, kas ta kirjutab romaane ja luuletusi.

„Raamatuid? Luuletusi?“ küsis Renate ja punastus, kuna talle meenus, mis ta kord oli kirjutanud.

„Kirjutasin ühe raamatu, kuid see sündis ainult see-

pärast, et mul polnud ei klaverit ega orelit, kus oleksin saanud oma meeleolu välja reageerida!“ ütles ta tasa.

„Te tegelete muusikaga?“ küsis proua Wiemann rõõmsalt üllatunult. Oma impulsiivsel viisil juhatas ta Renate muusikatuppa ja ütles paluvalt: „Ah, mängige ometi, palun. Muusika on mulle kõige ilusam — peale minu laste! Ta annab meile sügavat rõõmu ja sügavat igatsust ja ta ei jäta meid maha ka meie vanaduses!“

Renate avas klaveri ja ta haprad käed libisesid üle klahvide.

Tasa voolasid tundmatu laulu helid.

Vana daam kuulas imestunult. Ta silme ette kerkisid eredad kujutluspildid.

Okkalisest hekest tõusid tumepunased roosid, mille sametisi õielehti katsid jahedad hõbedased kastetilgad. Neist voogas uimastav lõhn ja ööbiku õrn trillerdus. Täis igatsust kõlas linnulaul, tulvil magusat igatsust üle punaste rooside, mis avasid oma õiekarikad jahedale ööle. Meevärvi kuusirp helendas öötaevas ja tähed sätendasid kui väikesed laternad sügavsinisel taustal.

Ikka võimsamalt ja kirglikumalt kõlas laul, magusamalt ja uimastavamalt voogas rooside lõhn, nuuksuvalt ja tulvil igatsust kutsus ööbikulaul ja hämaras öömaastikus kõndisid kaks inimest tihedalt teineteise kõrval roosiheki poole.

Naeratades murdis mees ilusaima roosi ja pistis selle armsaima heledaisse juustesse. Ja hämaras heki varjus embasid kaks inimest teineteist ja olid õnnelikud.

Tulisemaks muutus mäng — hõiskavalt kõlasid köitvad meloodiad.

Nüüd muutusid helid jälle tasasemaks — õrnemaks ja meelitavamaks, oli, nagu hirmutaksid esimesed tõusvad päikeskiired kahvatut kuud.

Ööbik vaikis ja löoke tõusis punaselt õhetavasse taevasse ja hõiskas vastu uuele päevale. Kastetilgad aurasid.

Heledalt paistis hommikupäike ja hajutas oma valgusega hämarad öövarjud.

Renate sõrmed libisesid pehmelt üle klahvide.

Vana daam ohkas, eemaldas käega hõbehalli juukse-

salgu oma otsaesiselt ja küsis: „Mis laul see on? Mul oli tunne, et selles on ühendatud taevas ja põrgu!“

Renate kehtas naeratades õlgu: „See oli minu laul, mängisin ta ja nüüd on ta unustatud! Taevas ja põrgu ei ole kunstis kuigi kaugel teineteisest.“

„Tohoh! Miks nii heitute, nagu oleksin ma mõni paha vaim!“ ütles naerev hääl ükselt.

Proua salanõunik polnud koputamist kuulnud ja ehmus tugevasti, kui poeg äkki toas seisis.

„Hee!“ hüüdis see veel rohkem imestunult. „Kell on juba pool kuus ja te ei ole veel teed joonudki! Täna on koogid tõepoolest kortsulised nagu vana naise põsed!“

„Peeter, ära väljenda end alati nii drastiliselt! Sa peletad meie õrna meeolu!“ ütles proua Wiemann etteheitvalt.

„Mis meeolud teil siis siin on?“ küsis doktor Wiemann pead raputades. „Kõnelge ometi midagi! Te olete mõlemad nagu eetris, see paistis mulle kohe silma, kui ma sisse astusin, aga mulle hakkab see pikapeale närvidele. Niipea kui kaks naist on koos, algab kohe meeleolutsemine!“

„Kui oleksid kuulnud proua Godehuseni mängu, siis oleksid sinagi unistlevas meeolus,“ ütles ema. „Nüüd aga istu. Joome teed ja katsu siis meiega nii vestelda, nagu see on kohane ühele eurooplasele!“

„Hea, see on aga äärmiselt igav,“ naeris Peeter.

„Ta on ja jääb lootusetuks!“ pöördus proua Wiemann vabandavalt Renate poole.

Peeter Wiemann võttis koogi ja ütles mõnuga: „Nii hästi nagu teie seltskonnas pean ma ennast harva ülal!“

„Ma tean — tean seda liigagi hästi!“ ohkas proua Wiemann. „Mõelge ometi, proua Godehusen, mõne aja eest oli meil külas professor Rhön oma abikaasa ja tütreaga. Nende tütar, hästikasvatatud noor tütarlaps, on pisut verevaene ja kannatab unepuuduse all. Proua Rhön küsis minu pojalt, mida peaks tegema selle vastu. Ja mis see koletis ütles? „Tjaa, armuline proua, teie tütre nooruse juures ei saa ma kuidagi veronaali soovitada. Kas siis enne magamaminemist külm jalavann või jälle noor armunud abielumees ja kari lapsi. Need on mõlemad loomulikud, kahjutud ja mõjuvad vahendid!““

Renate naeris, kuid Peeter ütles veidi aja pärast pisut häbelikult: „Kui sa minu kasvatamatuses niiviisi edasi kõneled, ei tohi sa ka sellest vaikida, et see hästikasvatatud ja tagasihoidlik tütarlaps tahab minuga abielluda! Ja pead veel sedagi pihtima, et tal on pudikeel ja et ta nahk on kirju nagu lillepeenar, ainult mitte nii ilus! Ja nüüd tahaksin sind paluda, et sa ei kõneleks nii ebadiskreetsete asjade üle; see ei sobi ühele õrnale vanale daamile!“ lõpetas Peeter ja suudles emal õrnalt kätt.

„Nii, ja teie, armuline proua, te sõidate veerand tunni pärast minuga haigemajja,“ pöördus ta Renate poole. „Kui pastoriproua tagasi tuleb, jätab proua Godehusen meid maha ja vahetab rõõmsa Kölni vihmade Hamburgi vastu! Või sõidate pastoriprouaga hoopis maale?“

„Ei, ei, minu majapidamine ja Reesi ootavad mind!“ ütles Renate.

„Ons teil õde?“ küsis proua Wiemann.

„Reesi? Ei, Reesi on minu abiline majapidamises! Leidsin ta hoopis kummalisel viisil, võtsin ta enese juurde ja mulle tasuti hästi selle eest, sest Reesi on parim tüdruk maailmas!“ vastas Renate.

„Isegi tüdruku leidsite enesele imelikul viisil! Teie juures sünnib kõik kummalisel viisil,“ ütles Peeter Wiemann halvustavalt.

Renate naeratas, jättis emaga jumalaga ja tundis, et ta on leidnud temas enesele hea sõbratari.

3. peatükk

Reesi

Ühe teenijatüdruku lugu

Renate oli tol korral pisut hirmuga mõelnud Hamburgile: korterit otsida, mööblit osta ja kõik need tuhat piasiaja lahendada, mis sinna juurde kuulusid. Nende jaoks polnud ta loodud.

Euroopalikud suhted olid talle võõraks jäänud. Sumatral oli kõik palju lihtsam olnud; nüüd vähemalt pais-

tis talle nii. Ainult üks asi oli siin parem: siin olid kindlad hinnad ja polnud karta, et sind alatult petetakse.

Talle soovitati asuda elama pansioni, kuid selle mõttega ta ei suutnud leppida. Ta oli väga tänulik, kui direktor Skalden soovitas talle üks või paar kuud heas hotellis elada ja siis rahulikult korterit otsida. Hotelliarve tasuti ühingu poolt.

Nii elunes Renate algul „Esplanade“ hotellis. Seal oli vaikne ja ilusad ruumid olid ta hingele kosutuseks. Ta tuba oli suur ja avar vannituba valmistas talle igal hommikul uuesti suurt rõõmu.

Oma sissetulekust poleks ta sääraseid ruume saanud enesele üürida.

„Skalden on tore! Ma ei saa aru, miks siunavad alati inimesed oma direktoreid. Võib-olla on neil õigus ja mul on ainult säärane hea õnn!“ lõpetas ta oma mõtiskluse ja helistas toatüdrukule.

„Tabaksin kord leida ühe hotelli, kus on küllaldaselt varnu kapis!“ ütles ta naerdes toatüdrukule.

Hääletult lahkus tüdruk toast, et Renate soovi täita.

Renate tellis telefoni teel enesele hommikueine.

Kui ta pärast vanni pisut väsinult oma tuppa astus, oli tütarlaps tegevuses kleitide riputamisega kappi.

Renate vaatas tütarlast: kahvatu, ilusa kasvuga, raskete tumepruunide patsidega. Ei mingi poisipea; see oli esimene, mis Renatele tema juures silma torkas. Siis nägi ta tütarlapse silmi ja ehmus: ta oli nutnud, seda oli selgesti näha.

Mis võis tal viga olla?

Võib-olla ootab ta last?

Tema nutab, kuna Renate ootab sama asja suure rõõmuga. Kui imelik, kuidas üks ja kuidas teine minigisse olukorda suhtub.

Mida see tütarlaps näeb häbina — on tema, Renate, arvates ta õige kutse.

„Kummaline on elu ja veel kummalisem olevus selles on inimene!“ mõtles Renate. „Iga inimene võtab asju omamoodi.“

Oober tõi eine.

„Palun, ma ei taha apelsinimarmelaadi — tooge mulle selle asemel mett!“

Oober kummardus viisakalt ja lubas tuua soovitud mett. Tüki aja pärast tuli ta aga tagasi ja ütles, et mett ei ole ja seda tuleb alles muretseda.

Tütarlaps lahkus toast ja tuli purgi meega tagasi.

„Kui proua võtaks minu mett. Purk ei ole veel avatud, see saadeti mulle alles eile kodunt.“

Renate vaatas rõõmsalt üllatunult tütarlapsele ja ütles naeratades: „Muidugi ma võtan — aga siis peate minuga üheskoos einestama! Oodake üks silmapilk!“

Renate võttis telefonitoru ja tellis veel portsjoni kohvi, võid ja leiba. Seejärel ütles ta, et ta hojab tütarlast veel tükk aega enda juures, kuna ta kapp vajab korraldamist.

Kui oober oli toonud tellitud annuse, pöördus Renate tütarlapse poole ja ütles lahkesti: „Nüüd einestame alles korralikult! Võtke istet!“

Tütarlaps punastus.

„Te peate mulle seda heameelt tegema, muidu ei maitse mulle teie mesi!“ naeratas Renate. „Üksinda süüa rikub isu! Kuid öelge mulle oma nimi, et ma teaksin, kuidas pean teid hüüdma.“

„Reesi on mu nimi,“ vastas tütarlaps kartlikult. „Reesi Steghofer.“

„Siis pole te Hamburgist?“ arvas Renate.

„Ei, ma tulen Baierist.“

„Baieri on ilus. — Palju päikest, veini, toredad kunstipärased linnad!“ ütles Renate ja nägi sära Reesi silmis. „Siis ei meeldi teile vist küll mitte sugugi vihmane Hamburg? Kuid nüüd sööge ja jooge korralikult!“ ütles Renate ja täitis tassid kohviga.

Reesi tahtis seda ise teha, kuid Renate ei lasknud. „Te olete mu külaline, Reesi! Nüüd teenin mina teid!“

Tütarlapsele tulid pisarad silmi.

Soe, paitav tunne haaras tüdruku südant. Ükski inimene selles linnas ei olnud temaga nii lahkesti kõnelnud.

Aegamööda voolasid pisarad üle tütarlapse põskede. Renate kargas ehmunult üles, istus Reesi juurde sohvale, pani õelikult oma käe ümber ta ahta piha ja küsis tasa: „Ons teil nii raske, Reesi, vahest saan teid kuidagi aidata?“

Vaadake, vahel tundub mingi asi nii raskena, kõrge, ületamatu mäena, ja ollakse meeletu, sest arvatakse, et sellest mäest on võimatu üle saada. Ei nähta mingit teed — mingit pidet, kust kinni haarata, sest silmad on pimedad pisarast. Ja siis tuleb äkki üks inimene, kes mõtleb meiega hästi, võtab meil käest kinni ja ütleb: „Aga pole ju midagi nii hirmus rasket! Mägi on küll olemas, aga sa oled kahe silma vahele jätnud, et on siiski üks tee, mis viib üle sellest mäest. Ei tohi ainult meelt heita ja peab otsima seda teed. Te ei tarvitse mulle kõnelda, mis teid vaevab, väike Reesi. Kui te aga arvate, et võiksin teile võib-olla abiks olla, et seda teed leida, siis võite mulle oma usalduse kinkida!“

Suurte silmadega kuulas Reesi lohutavat häält ja tal oli tunne, et ta on kirikus — nii pühalik, rahustav tunne valdas teda.

Ta nuuksus veel tükk aega kibedas ahastuses, siis seletas ta Renatele oma väikese, kurva, igapäevase loo, mis oli täis häda ja viletsust.

Viieteistkümne-aastaselt oli ta olnud juba nõudepesijaks „Hõbedases Karikas“. Perenaine oli karm, aga tubli naine, kes hoidis oma teenijad ohjes. Ta ei võinud oma perenaise üle kaevata, sest see töötas ise ka tublisti.

Söök oli alati rikkalik ja maitsev, töö karm, kuid palk oli hea.

Reesil läks hästi „Hõbedases Karikas“. Oma vaikse loomuga võitis ta oma leivaema ja teiste teenijate poolehoidu.

Kui ettekandja Gigli abiellus, asus Reesi tema ametisse. Reesi puhas ja ilus välimus meeldis külalistele väga. Tihti sai ta rikkalikke jootrahasid ja ta kogus enesele ilusa summakese kaasavaraks.

Pühapäeviti tuli palju külalisi „Hõbedasse Karikasse“. Siis oli palju tööd ja mõnigi pealetükkiv külaline tuli eemale peletada. Reesi meeldis noortele härradele ja teda kutsuti sageli autosõitudele. Reesi aga keeldus alati, sest ta teadis, mis oli niisuguste autosõitude tagamõte.

Vahel juhtus küll, et mõni poiss, kellel vein oli pannud vere pulbitsema, vägisi Reesi oma käte vahele kiskus, et teda suudelda. Aga Reesi mõistis ennast kaitsta

ja aitas sellestki, kui Reesi pealetükkivale noormehele tõsiselt ja paluvalt oma puhaste pruunide silmadega otsa vaatas.

Perenaine ütles sageli naerdes oma tüdrukutele, kes öösiti kogemata aknad lahti jätsid, kui redel oli läheduses: „Võtke ometi eeskuju Reesist! Ta kingib oma tulevasele mehele peale oma puhtuse veel ilusa kaasavara. Ta on virk ja kokkuhoidlik ja ei raiska oma raha igasuguse rämpsuga ja ehete peale.“

Tüdrukud naersid siis piinlikult ja ütlesid punastudes: „Reesi on tõepoolest küll vooruslik, aga igapähele ei jätku sellest — liiga suur kokkuhoid ja voorus teeb palged kahvatuks! Me naudime elu! Ilma poiste ja armastuseta oleks hirmus igav!“

Ja sealjuures kõnelesid nad vabalt oma kogemustest.

Reesi kahvatutesse põskedesse tõusis siis hele puna. Ta tundus siis enesele rumala neitsina ja peaaegu kahetuses, et ta ei saanud kiidelda ka oma kallikesega.

Ühel päeval tuli üks külaline Münchenist — vanem rõõmus härra neljakümnetes aastates, kellele Reesi väga meeldis.

Ta kutsus Reesi veini jooma. Reesi tahtis ära öelda, aga perenaine ütles manitsevalt: „Liiga suur tagasihoidlikkus ei ole ka hea!“

Ja nii jõi Reesi rõõmsa külalisega ühe klaasikese teise järel ja kuulas mõnuga ta naljatlevat juttu.

Jalad olid aga pisut nõrgad, kui ta oma tuppa jõudis. Ta naeris isegi seeüles, kui voodi kõikus ta all nagu paat lainetel. Siis vajus ta kergesse unne.

Koputus uksele äratas ta, ja pooleldi veel unes, avas ta ukse.

Tugevad mehekäed haarasid ta oma embusse.

Reesi oli pööraselt ehmunud — ta tahtis karjuda, aga mees ütles veenvalt, et ta ei tee talle midagi. Ja ta las kis ennast kallistada, kuna ta oli liiga väsinud, et ennast kaitsta.

Reesi silmad täitusid pisaratega ja ta ütles arglikult: „Ma olin nii väsinud — nii väsinud, et ma ei suutnud vastu panna. Kord pidi see ometi sündima — nii või teisiti — ja ta oli väga armas minu vastu.“

Renate keha läbistas värin.

Väsimusest? Kuidas võis see olla? Mitte nõrkusest — mitte metsikust verehäälest?

Renate silmades peegeldus kaastunne, hirm ja ehmus ja nende tunnete kompleksist sündis tugev tahe aidata Reesit.

„Seleta edasi, Reesi. Tahan sind aidata, niipalju kui see seisab minu võimuses! Sa õpetasid mind praegu, et naine peab olema ettevaatlik — peab ära ootama ja mitte uisapäisa otsust langetama! Tahad sa mulle oma usalduse kinkida?“

Renate lõi käe ümber Reesi õla ja ei märganudki, et ta oli tütarlapsele öelnud õeliku „sina“.

Ta ainult tundis, et kõik naised olid üksteisega kuidagi sügavasti seotud — kõik!

Ja Reesi kõneles edasi.

Mõne nädala pärast oli ta tundnud, et see öö oli jätnud oma tagajärjed. Kahvatu, vaevatud näoga kandis ta oma koormat ja ei teadnud, mis peale hakata.

Enam tal ei olnud ja isa oli karm mees, kellele ta midagi ei võinud kõnelda.

Kui ta pärast kohviserveerimist võõrastetoast pidi lahkuma, kuna tal tuli südamepööritus kohvilõhnast, järgnes talle perenaine, saades aru ta olukorrast.

Siis oli karm proua Reesi oma käte vahele võtnud ja talle öelnud: „Ülakad tüdrukud ei saa nii ruttu last ja korralikkude inimeste jaoks leian ma alati nõu.“

Proua oli oma sõna pidanud. Reesi tohtis võõraste toas edasi teenida. Kui ta olukord aga nähtavaks muutus, leidis ta tema jaoks kergemat tööd.

Pärast sünnitamist võis ta aga oma vanasse ametisse jälle tagasi astuda. Oma poja andis Reesi oma õe hoole alla.

Ka isa oli sellest hirmsast häbist kuidagi üle saanud, sest poiss oli tore põngerjas ja „Hõbedase Karika“ karm perenaine oli vanamehele kinnitanud, et Reesi on tõepoolest virk ja aus tütarlaps, ning ta avaldas isegi soovi, et ta võetakse Reesi poisi ristiemaks.

Nii oli kõik hästi läinud. Reesi läks jälle õitsele ja oli õnnelik. Ta laulis päev läbi ja iga töö läks lennates ta käes.

Nii möödus kaks rahulikku aastat. Siis juhtus aga, et väike poiss valveta silmapilgul majast välja lippas ja kaevu juurde jooksis.

Kaev oli sügav. Sageli oli poiss oma kasuema süles kaevuveerel istunud ja oma peegelpilti vaadelnud.

Vastupandamatu võim oli veepeeglil, peaaegu maagilise jõuga kiskus ta poissi enese juurde ja saigi poisile hukatuseks.

Naerdes noppis laps murult paar lille, jooksis kaevu juurde ning ütles õrnalt: „Xaver kingib sulle lilli!“ Ta kummardus üle kaevuveere ja nägi seal lilleõite keskel omaenese magusat näokest. See valmistas talle rõõmu. Ikka lähemale painutas ta oma näo veele, ikka lähemale üle kaevuveere. Ja siis sündiski see kõige hirmsam! Ainult mõned suured ringid pimedal veel kõnelesid juhtunust... Üks laps oli vähem siin maailmas.

Pärast mitmetunnilist otsimist leiti lilleõied selgelt veepeeglit. Kohutav aimus sai tõeks, kui leiti lapse laip sügavast kaevupõhjast.

Kui Reesi sellest hirmsast teatest kuulis, kardeti, et ta võtab eneselt elu.

Ainult usk ja hirm, et ta enesetapmisega lõikab ära võimaluse oma last ka sealpoolses maailmas näha, hoidsid teda sellest sammust tagasi.

Kõik olid head ta vastu ja muretsesid ta eest. Reesi perenaine märkas, et Reesi südamehaav ei parane kunagi niisuguses kohas, kus on kaev hoovi peal. Nii kirjutas ta oma õele, kes juhtis ühes Hamburgi hotellis kohvikööri, et ta muretseks Reesile sinna koha. Nii saigi Reesi hotell „Esplanaadi“ toatüdrukuks.

Renate vaikis haaratult.

Äkki lõid ta silmad särama.

„Reesi, kuule, kas tahad minu juurde tulla? Minu majapidamist juhtima? Sul on minu juures kindlasti hea, seda luban sulle! Vaata! Ka mina saan varsti lapse! Kes võiks veel paremini minu lapse eest hoolitseda, kui mina tööl hakkam käima? Algul on sul kindlasti raske võõrast last hoida, kuid varsti unustad sa oma valu, nähes

väikest abitud olevust, kes vajab sinu hoolitsevat kätt!
Meie kolm elame kindlasti õnnelikult, Reesi!”

Nii tuli Reesi Renate juurde.

Ja Reesile muutus elu jälle väärtuslikuks, sest tal oli nüüd nii palju suuri kohustusi.

4. peatükki

Michael Nikolajevitš Smerdejukov

Renate tundis peaaegu tervet orkestrit, ainult dirigent Smerdejukovit polnud ta veel näinud.

Kui Renate oma esietendust pühitses, oli dirigent kopsupõletikus Eppendorfi haiglas, võttis siis puhkuse ja kolm päeva enne tema saabumist Hamburgi lahkus Renate kinost, et mõned kuud enne lapse sündi lahkuda suurlinnast.

Renate oli täna pisut hilinenud. Kultuurfilm jooksis juba, kui ta istus oreli ette.

Orkester ja publikuruum olid pilkases pimeduses.

Renate algas tasa ja selgelt preluudiumi. Nüüd pidi orkester viulite ja tšelloga sekka lööma.

Renate nägi pimedusest ainult kahvatut kätt, mis hoidis jõuliselt taktikeppi.

Ta silm peatus kepil: nii ebareaalselt liikus see käsi ruumis ja Renate arvas, et ta pole elu sees näinud nii ilusat mehekätt. Kitsas — õrn — äärmiselt peen ja siiski mitte naiselik.

Äkki lõi tuli põlema ja voogas üle orkestri.

Jälle algas Renate orelimänguga. Ja siis kohtasid Renate silmad kaht tumedat, põlevat silma.

Hetkeks peatus Renate pilk neis silmis — pisut ebakindlalt kõlas nüüd ta mäng ja leidis ainult vaevu oma endise rahuliku tooni.

„Siis see ongi Michael Nikolajevitš Smerdejukov, meie dirigent — jumal teab — kummaline inimene! Kui inimesel on nii ebaloomulikult ilusad käed ja nii põlevad silmad, siis peab ta olema eriline inimene!” mõtles ta.

Kuulnud oli ta temast juba palju, kuid ta polnud saa-

nud luua temast mingit õiget pilti, sest kõik oli otse risti vastukäiv, mis temast kõneldi.

Teda armastati, aga räägiti, et ta on tujukas. Talle andestati muidugi palju, kuna ta vaimuanded olid suured, ja lisaks sellele võeti ka seda arvesse, et ta elu oli olnud äärmiselt okkiline.

Ta oli rikka teadusmehe pojana Vene tsaari õukonnas üles kasvanud. Revolutsiooni puhkemisel oli ta koos vanematega vangistatud.

Ta ema, tark ja arenenud naine, oli oma mehe ja poja silmade all enamlaste poolt maha lastud.

See kohutav sündmus jättis nii rängad jäljed nooresse mehesse, et arvati, ta kaotab oma mõistuse.

Kuna isa kartis, et ta ka oma poja kaotab, viskus ta vangivalvuri jalge ette ja palus audientsi tšeka komissari juures.

Vangivalvur, toores inimene, kellele pakkus imalat naudingut äkki isand olla haritud inimeste üle, laskis vanamehel põlvitada, andes talle lootust, et siis õpetlasele, kui viimases oli tekkinud juba lootuseidu, — musta vett pähe valada.

See jälk alatus pani Nikolai Gregorovitš Smerdejukovi silmapilguks tarduma, kuid siis kargas ta üles ja lõi tõprale rusikaga vastu nägu, nii et veri purskus ninast ja mehe mõlemad silmad paistetusi kinni.

Keegi kõrge komissar oli seda kõike pealt vaadanud ja see oleks võinud vanale mehele elu maksa. Kuid imeplik, kuidas elu vahel mängib: see kõrgem ohvitser oli ühe pesunaise poeg, kes pesi proua Smerdejukovile alati-selt pesu.

Uhel päeval saatis pesunaine pesu oma pojaga Smerdejukovi juurde. Poiss sattus aga vale ukse taha ja astus professori töötuppa. Paelutult peatusid ta silmad paljudel raamatutel, mikroskoopidel ja teaduslikkudel instrumentidel, nii et ta polnud kuulnud õpetlase sisseastumist. Nikolai Smerdejukovit omakorda köitis jälle poisi tark ja huvitav nägu. Poiss vaatas kartlikkude, ahnete silmadega kõigile neile asjadele, mis varjasid eneses teadust, mis oli temale kättesaamatu.

Ettevaatlikult kõhatas õpetlane, et poissi mitte ehma-

tada. Kui Savka oma leivaisa nägi, tõstis ta ehmunult pesukorvi üles ja tahtis kähku toast lahkuda. Professor aga astus ta juurde ja küsis lahkesti, kas tal on ehk mõni soov.

„Oo-jaa!“ ütles poiss õhinal. „Tahaksin teada, mis on kirjutatud neis raamatuis!“ Ta silmad libisesid igatseval pilgul üle raamaturiulite ja ta ütles sügava kahetsusega hääles: „Kunagi ei saa ma õppida lugema ega kirjutama, sest ma pean oma ema aitama ja mul pole aega kooli minna!“

„Ja nii suur on sinu soov midagi õppida?“ küsis professor ja uuris poisi nägu. „Või arvad sa, et see on meeldiv ajaviide neid sulle tundmatuid asju selgeks õppida?“

„Ei! Ma tahaksin seda kogu südamest, sest kõigile küsimustele, millistele mulle keegi teine vastata ei suuda, vastavad need raamatud,“ ütles poiss kiiresti ja tasa.

Kui Nikolai Gregorovitš sai aru, et poisil on tõsine tahtmine, lubas ta teda aidata.

Pärast lühikest jutuajamist proua Braškiniga pani professor tema poja kooli.

Varsti avastati poisi vaimuanded, ja pärast seda kui tal oli algkool seljataga, astus ta reaalkooli ja hiljem ülikooli.

Ja kui siis puhkes revolutsioon, sattus Savka kohe kommunistide teenistusse. Tema kasuks kõneles see, et ta oli võrsunud lihtrahva perekonnast.

Juhuslik ringkäik vanglas laskis Savelji Braškinil, keda varem Savkaks nimetati, tunnistajaks olla selle juures, kui vana professor ägedas vihahoos lõi vangivalvurit. Ja seegi oli õnnelik juhus sel hirmsal ajal, et Savelji polnud unustanud, kellele ta tänu võlgneb oma hariduse eest.

Ta hakkas professori ja tema poja kaitsjaks ja aitas neid. Mõlemad vabastati vanglast. Professor Smerdejukov põgenes Saksamaale.

Michael Nikolajevitš, kes juba väikese poisikesena musitseeris, jätkas Berliini muusikakoolis oma õpinguid. Kooli lõpetamise järel teenis ta viiuldajana ooperi orkestris.

Vene emigrantide peol õppis ta tundma noort tütarlast, kes oli samuti põgenenud oma kodumaalt. Ilma pikemata nad abiellusid ja Michael sai aasta pärast poja isaks.

Kui talle pakuti dirigendikohta Hamburgi suures kino-teatris, võttis ta selle kohe vastu, sest seal ta võis teenida hästi ja dirigeerimise kõrval veel komponeerimisele anduda.

Ta abielu oli üsna tavaline, ta jumaldas oma isa, armastas oma poega ja juhtis orkestrit, mis oleks au teinud igale teatrile.

Seda kõike teadis Renate, kuid isiklikult ta onna dirigenti veel ei tundnud.

Kui orkestrandid pärast muusikalise osa lõppu orkestriruumist lahkusid, ootas Smerdejukov eesruumis, et uut orkestriliiget tervitada. Oma murtud saksa keeles sõnas ta: „Teie olete suur kunstnik, armuline proua, ja saate veel suuremaks, palju suuremaks!“

Renatel oli neist sõnadest heameel. Ta tundis mehe vastu kohest sümpaatiat ja oli pisut erutatud, kui ta oma käe ulatas jumalagajatuks.

„Ta on nagu põlev tungal — või saadan kahvatute käte ja fanaatiliste silmadega,“ mõtles Renate.

*

Uhel pühapäevahommikul külastas dirigent Renatet. Ta jäi üle poole tunni hiljemaks tavalisest visiidi ajast. Renate kuulis, kuis eestois keegi küsis ärritatult: „Kas siin eluneb proua Godehusen?“

Reesi vastust ta ei jäänud enam kuulama, sest juba koputati uksele ja Reesi teatas erutatud häälega: „Kapellmeister Smerdejukov.“

Pooljooksvate sammudega astus viimane tuppa ja terve sõnadelaviin mattis Renate enda alla. Smerdejukov hoidis käes lillekimpu — nii kõvasti, nagu oleks keegi tahtnud seda ta käest riisuda.

Renate osutas lilledele ja küsis naeratades: „Need on vist minule?“

Smerdejukov noogutas ja ütles: „Ilusad valged lilled! Peaegu oleks keegi paks madam nad saanud enesele.“

„Missugune paks madam?“ küsis Renate.

„Uh — üks päris paks — aga väga armas madam!“
Siin muutus Renate pisut kannatamatuks.

„Kas te ei kõneleks natuke selgemalt, härra Smerdejukov?“ küsis ta.

„Silmapilk, kallis proua, silmapilk! Ma pean pisut hinge tagasi tõmbama.“

„Kas soovite vahest juua — šerrit või vermutit?“

„Mõlemaid, kui soovite! Peaasi, minu kaunid lilled on päästetud.“

Renate kõlistas. Reesi ilmus jälle säravalt puhtana ja Renate mõtles: „Ma ei mõista, miks enamik perenaisi nuriseb oma teenijate üle!“

Reesi tõi joogid ja vaatas seejuures nii imestunud pilguga külalisele otsa, et Renate raputas pead: vahel peab neid tüdrukuid siiski noomima!

Ta vaatles Reesit etteheitvalt ja ütles: „Vaata, kas Peetrike magab veel.“

Reesi kadus punetava näoga.

„Teie terviseks, armuline proua!“ ütles Smerdejukov ja jõi klaasi põhjani. „Ja nüüd olgu siis mu seiklused ära seletatud. Teie kõnelesite mulle, et elunete esimesel korral pahemat kätt. Majja jõudes tahtsin tule põlema panna — katki, ei põle! Lähen trepist üles, pöördun pahemale ja kolistan ühe ukse taga. Keegi paks madam avab ukse ja küsib sõbralikult: „Kas olete too härra Blankenesest?“

Mina vastan niisama sõbralikult: „Jah, see ma olen.“

Võtan palitu seljast, madam vaatab mind ehmunult ja küsib: „Miks te ei kanna mundrit?“

Naljakas küsimus! mõtlen mina. Vastan viisakalt nagu ikka: „Ma ei kanna kunagi mundrit.“

Madam polnud selle peale sugugi kuri — ainult ilmselt imestunud. Ta juhatab mind ühte tuppa, seal istub hulk mehi — kõik mundris.

„Aa, teie olete Blankenesest?“ küsitakse.

„Jah, see ma olen!“ Kõik tervitavad mind sõbralikult.

Ainult üks küsib kahtlustavalt: „Miks mitte mundris, kallis sõber?“

Sakslased on mõnes tükis naljakad — miks tahavad nad alati mundrit?

Vastan rahulikult: „Ma ei kanna kunagi mundrit, ainult tänavülikonda ja õhtul frakki.“

„Õhtul frakk? Vaata mul salongilõvi!“ naeravad sõdurid.

Mul on pisut ebamugav ja mõtlen: „Kui ometi tuleks nüüd proua Godehusen!“

Jälle heliseb uksekell. Tuleb keegi paks mees ja ütleb: „Tere õhtust, mu härrad!“ Ja pisut hiljem ütleb ta minule: „Küll teie olete aga muutunud — lapsena te ei olnud nii brünett.“

„Olen alati olnud nii tõmmu — mul on ikka olnud mustad silmad ja mustad juuksed. Aga te ei tunne mind ju sugugi!“

„Tunnen teid!“ ütleb mees. „Me oleme ju koos lapsepõlves Lüneburgis lehma lüpsnud.“

Mul hakkab kuum — äkki löön enesele käega vastu otsaesist ja kõik vaatavad mind ehmunult. Mina aga ütlen, mõistes olukorda: „Siin ei elune vist proua Godehusen?“

Siis hakkab armas, paks proua naerma ja ütleb sõbralikult: „Ei, proua eluneb esimesel korral!“

Ma ei teadnud, kas anda temale lilled või mitte — ta oli ju nii sõbralik. Kuid mõtlesin siis: nad on ikkagi teile mõeldud, teie jaoks muretsetud. Haarasin lillekimbu ja ütlesin: „Palun andeks, ma eksisin uksega!“ ja kadusin.

Kõik naersid pööraselt. See oli ju ka tõesti hull lugu!“

„Armas härra kapellmeister!“ sõnas Renate naerdes. „Seepärast te nii hõikasitegi ukse taga minu nime. Nüüd aga toibuge onna seiklusest, mina vahepeal lähen vaatan, kas saan midagi juua oma kaunitele lilledele.“

Kui ta tagasi tuli, istus Smerdejukov klaveri taga ja mängis tasa üht vene rahvalaulu. Ta silmad särasid, huuled õhetasid kahvatus näos ja süsimustad juuksed katsid laupa nagu helkiv kiiver. Ta välimus oli tõesti saadanlik.

„Ilus on teil siin, armuline proua! Palju raamatuid, kaunid ruumid!“ Ja säravate silmadega lisandas ta: „Ka Tolstoi, Gogol ja Puškin on teil siin! Oo, Renate, tunnen end siin nii suurepäraselt! Kuid nüüd pean ma minema. Olga ootab mind ja mu poeg Aljoša. Tervitusi teile nende mõlema poolt! Kas külastate meid kunagi?“

„Muidugi, härra Smerdejukov!“

„Oo palun, ärge nimetage mind Smerdejukoviks, see

on nii inetu nimi! Oelge lihtsalt Michael, olete nõus? Ja mina kutsun teid Renateks, see on nii ilus nimi — uhke ja õrn.“

Ja ta silmad särasid, kui ta suudles jumalagajätku Renate kätt.

5. peatükk

Aljoša

Aegamööda ja märkamatu oli Renate libisenud harmoonilisse perekonnaellu. Tema oli kolmeliikmelise perekonna pea, sest mees, kes muidu perekonnas täidab seda osa — puudus.

Peetrike oli veel mähkmetes, ja kuna ta oli majas käsija ning ei mõistnud veel rääkida, siis avaldas ta oma soovid karjumise teel.

Poisil lasti karjuda, niipalju kui ta tahtis, sest seeläbi tugevdas ta oma kopse ja ei teinud kahju kellelegi.

Mõlemad naised hoidsid teda suure armastusega, sest poiss oli nende arvates päikesepaistelisim olevus Hamburgi tujuka taeva all.

Renate oli õnnelik oma lapsega. Kas võis elu veel suuremat õnne kinkida, kui on laps?

Kui Renate poissi vannitas, pani ta sageli oma pea ta roosilise keha vastu.

„Missugune lõhn hoovab küll väikesest lapsest!“ mõtles ta õnnelikuna. „Nagu õied ja hinnaline puuvili!“

Ta kuivatas väikest siplevat poissi, rõivastas ta ja surus ta oma rinna vastu. Ta oli õnnelik, et tal oli nii palju piima, et poiss võis juua niipalju, kui tahtis.

Reesi oli enesele toredasti sisse seadnud oma väikese majapidamise. Renate oli talle ostnud valge kitli ja tanukese, nii et noor tütarlaps nägi välja nagu ravitseja ja ta tööülikond oli tõepoolest silmale ilus.

Reesi oli õnnelik Renate läheduses, sest Renate ei naernud kunagi tema teadmatuse üle, vaid seletas talle lihtsalt kõik arusaamatud asjad või andis talle mõne raa-

matu kätte ja ütles: „Loe ja sa leiad siit parema vastuse, kui mina sulle saan anda!“

Ei olnud seal majas ühtki tüli. Reesi tegi heameelega oma töö ja Renate oli tänulik talle, et ta ei tarvitsenud hoolt ega muret tunda igapäevaste väikeste asjade pärast ning võis täiesti elada oma lapsele ja kunstile.

Ta ei tarvitsenud umbusklikkude kätega raamatu-riiulil ega toanurkades katsuda, kas tolm on ka korralikult ära pühitud. Ta võis oma hinnalise sõrmuse klaverile jätta, hirmu tundmata, et see sealt varastataks.

Renate mõistis seda hinnata ja Reesi sai ilusaid asjakesi kingituseks.

Reesi aga palvetas igal õhtul Renate ja väikese Peetri eest. Ainult üks mure rõhus teda. Ta ei suutnud mõista, et poiss polnud veel ristitud ja et Renate ei kuulunud katoliku kiriku alla.

Kord oli ta Renate tähelepanu sellele juhtinud, et Peetrike on pagan.

Seepeale vastas Renate tõsiselt: „Usud sa, et jumal võiks olla veel ülekohtussem kui üks tark inimene? Vaata, õiglane inimene ei paneks lapse arvele tema vanemate pattusid! Ja kas siis jumal ei võtaks oma taevariiki säärast last, kelle ema on jätnud ta ristimata? Nii karm pole küll jumal, eks ole, Reesi!“

Ja Reesi oli jälle üllatunud, kui kergesti Renate mõistis inimest veenda.

Algul oli Reesi väga kohkunud kolmest maskist Renate toas; see ruum tundus talle müstilisena ja ta ei tahtnud sinna videviku tulekul minna, kuna näod salapäraselt tuba elustasid.

Kui ta proua Godehusenile kord ettevaatlikult oma hirmust kõneles, ütles Renate: „Miks kardad sa neid kolme inimest, kes on juba ammugi lahkunud siit maailmast? Kui on olemas sealpoolne elu, siis on nad seal leidnud oma unistuste täidumise! Echnaton loob seal kindlasti riigi, mis maa peal tema alaväärtuslike hoovkondlaste tõttu purunes.“

„Ah, ons ta siis ikka tõepoolest elanud?“ küsis Reesi ja näitas kuninga maskile.

Ja Renate seletas kuulavale tütarlapsele päikeseku-

ningast Echnaton Amenophisest, kes 3500 aasta eest Egiptuse pealinnast lahkus, et Armanas uut linna asutada.

„Echnaton,“ seletas Renate, „oli ära tundnud, et kogu elu jõud, õitsemine ja viljakandmine päikesest ole- neb; seepärast lõpetas ta teiste jumalatega, et olla truu ainult ühele jumalale: päikesejumalale. Ta oli veendu- nud, et ta peab oma rahvale uusi reforme, uut kunsti ja uusi seadusi andma, ja rakendas kogu oma jõu tööle, et luua õnnelikule rahvale uut jõulist religiooni. Tema abi- kaasa Nofretete oli oma kuningale võrdne kaaslane, kes mõistis tema uut maailmavaadet ja andis talle vaimset toetust. Tema omapärane ja huvitav ilu, ta õilis vaim andsid kuningale lohutust, kui tema hoovkondlased ei mõistnud ta kõrgeid ideid. Echnaton oli idealist; ja nii julge, kui ta mõtete lend oligi, pidid need ometi puru- nema tema alamate nüriduse tõttu. Riik, mille ta tahtis luua, pidi hukkuma pärast tema surma ja meile jäid neist kahest inimesest ainult toredad rinnakujud.“

Reesi vaatas nüüd maskidele lahkete silmadega, ilu- sat Nofretetet kahetses ta ja kuningat vaatas ta suure au- kartusega. Ta tahtis Renatelt veel küsida, et kas kuninga- paaril ei olnud ühtki last, kuid helistamine ukse taga segas ta mõtteid ja Reesi pidi minema avama.

Proua Godehusenil käis palju külalisi: orkestriliik- med, kunstnik Borgner, üks ja teine kord tulid profes- sessor Wilmann ja tema abikaasa, vaikne tumedajuukse- line proua, keda Renate väga hindas.

Reesi valmistas siis kiiresti tassi head kohvi või teed ja küpsiseid leidus alati nende väikeses majapidamises. Iga külaline oli teretulnud, sest soovimatuid külalisi seal ei käinudki.

Reesi teatas: „Aleksi Smerdejukov.“

Kartlikult astus umbes neljateistkümne-aastane poisike tupp, tervitas Renatet ja andis talle noodid üle oma isa poolt.

„Sa oled kindlasti Aljoša?“ ütles Renate küsivalt ja vaatles sihvakat tumedajuukselist poissi huviga. „Sa tood mulle kindlasti Palestrina? Nüüd pead sa mulle aga pisut seltsiks olema, kas tahaksid? Tahad sa kohvi või teed —

võib-olla šokolaadi?“ küsis Renate perenaiselikult ja poiss oli rõõmus, et temalt küsiti soove kui täiskasvanult.

„Muidu pole kombeks täiskasvanud inimestel laste ees oma häid maneere näidata!“ mõtles Aljoša.

Renate aga esitas oma küsimuse poisi soovide järele nii endastmõistetavalt, et Aleksei tundis end kohe muga-
valt ja peaaegu meheliku väarikusega palus endale täis-
kasvanute jooki. Viisakalt lisas ta juurde: „Kui te enne
lõunat kohvi joote, armuline proua?“

Niisugune oligi siis proua Godehusen, kellest isa ütles,
et ta on haruldane naine ja suur kunstnik!

Poiss vaatas Renatet kritiseerivalt.

Kui blond ja sale ta oli! Oivalisena näis poisile naise
nägu selgete roheliste silmadega ja ilusa, kaares suuga!

Ja tuba: suur tiibklaver, maskid seinal, millest isa
talle oli juba kõnelnud.

„Nofretete, kas pole ta jumalik?“ küsis poiss kartli-
kult. „Nii, mõtlen ma, võivad välja näha vene naised!“

„Kas sulle saksa naised ei meeldi?“ küsis Renate
naeratades.

„Siiski!“ ütles poiss rõhuga ja ta silmis hüples see-
sama tuli, mida Renate oli sageli näinud ta isa silmis,
kui ta oli vaimustatud.

Aljoša oli ilusam kui ta isa. Ta kuju ja ta näojoon-
ed olid korrapärasemad ja peaaegu nagu kreeka pärit-
oluga: terve ta olemus paistis olevat täiesti harmooni-
line. Oivalised olid ta mandlikujulise lõikega silmad:
suurtena särasid nad pruunikspõlenud näost ja nende vär-
vus oli puhas kuldpruun. Neisse vaadates oli tunne,
nagu vaataksid põhjatusse kaevu.

Renate kostitas Aljošat kohvi ja küpsistega. Varsti
oli poisi kartlikkus täitsa kadunud ja ta kõneles õhinal
oma raamatutest ja muusikast.

Poiss oli tark — liiga tark ja liiga küps oma vanuse
kohta. Ta kõneles ilusat puhast saksa keelt, ainult pisike
võõras aktsent reetis vahetevahel, et ta kodus kõneles
vene keelt.

Renate läks oma plaatide-kapi juurde, võttis sealt
ühe plaadi ja pani grammofonile.

Kõlasid vene helid — balalaika — lesginka. . .

Nagu elektriseeritult kargas poiss üles, astus Renate juurde, haaras tal kätest ja ütles avali igatsevate silmadega: „Vene muusika — minu kadunud isamaa muusika!“

Ta keha hõljus nagu kõrs tuules muusikataktis.

„Ilus on Venemaa — ilus on ta rahvas, ilus on ta muusika!“ ütles ta väriseval suul. „Ilus on mu kodumaa, mida ma ei tunne!“

Renatet pani imestuma see kirglik igatsus oma kodumaa järele, mida poiss veel kunagi oma elus polnud näinud.

Kui muusika vaikis, sulges ta grammofoni ja võttis Aljoša käe oma pihku.

Ta viis poisi kušeti juurde, pani kamraadlikult oma käe ümber ta õla ja ütles lohutavalt: „Kui sa suureks kasvad, siis sõidad sa Venemaale, et õppida tundma oma maad ja rahvast!“

„Ma ei tunne oma kodumaad ja armastan teda ometi, kuigi mu vanemad ja vanavanemad seal laostusid ja minu vanaema seal oma kaasmaalaste poolt tapeti!“ ütles poiss tõsiselt. „Mu vanaisa ei tohi sinna tagasi minna, sest võib-olla tapetakse ka tema seal. Ja kõigest hoolimata — see on mu kodumaa; kuigi ta valmistab meile palju kannatusi, me peame teda armastama! Teie arust on Venemaa muidugi barbaarne?“ küsis ta äkki põlevail silmil. Üle ta kahvatu näo jooksid suured pisarad ja ta mõtete küpsus andis ta näole täiskasvanud inimese ilme.

Väga õrnalt võttis Renate tõsise poisipea oma käte vahele ja ütles tasa: „Meil läheb kõigil nii, Aljoša. Me armastame oma kodumaad ja kannatame tema pärast, sest mida me armastame, seda tahame näha ka täiuslikuna! Ja kus leidub täiuslikkust?“

Aljoša pani oma käed Renate ümber, suudles teda lapseliku tormilikkusega otse suule ja tormas uksest välja. Renate jäi istuma, mõtlik naeratus näol.

6. p e a t ü k k

Vene emigrandid

Aljoša astus Renate tuppa, tervitas teda tormiselt ja ulatas talle kirja oma isalt.

„Kas tohin Peetri juurde minna?“ palus ta. „Ma pe-

sen enne oma käed puhtaks!“ See oli tseremoniaalne toiming, mida pidi igaüks sooritama, enne kui ta võis lapse oma kätele võtta.

Renate noogutas hajameelselt — teda üllatas, mis Smerdejukov talle oli kirjutanud.

Kiri sisaldas kutse pühapäevaks õhtusöögile nende juurde. Smerdejukov pidi talle kell pool kaheksa autoga järele tulema.

Renate kirjutas paar tänusõna ja teatas nõusolekust. Ta läks lastetuppa.

Aljoša lamas Peetri mänguaia ees ja mängis temaga. Peeter jälgis tähelepanelikult Aljoša käsi, kes tegi nendega igasuguseid vigureid.

Roosa, blondide juustega poisu ja sihvakas tumeda-silmne poiss võlusid Renate silmi ja tal oli kahju, et ta ei saanud seda pilti jäädvustada.

Aljoša oli kõige sagedasem külaline Renate majas. Ta armastas väikest poissi, kuna see kuulus Renatele, ja vahel süttis temas isegi armukadeduse-säde Peetri pärast.

Renate oli omapärase, varaküpsenud ja õrnatundelise poisi mõiste järgi kõige õilsam, puhtam ja targem.

Kui ta ulatas oma vanemate kutse Renatele, mõtles ta: „Loodetavasti meeldib talle meie juures!“

*

Renate istus Smerdejukovi kõrval autos.

Mehe kitsad käed hoidsid kergelt autorooli ja jälle oli Renate vaimustatud neist imeilusatest kätest.

Väikese maja ees, mis oli ümbritsetud pärnapuudest, seisis Aljoša, kes auto seisma jäädes tõmbas kohe autoukse valla.

Ta nägu oli ebatavaliselt kahvatu, aga ta silmad särasid rõõmust, kui ta Renate viis üle oma vanemate maja läve.

Renate vaatas küsivalt erutatud poisi näkku ja küsis tasa: „Ons midagi, Aljoša?“

Poiss punastus, kuid enne kui ta sai vastata, avanes uks ja Olga Smerdejukov tervitas lahkelt külalist.

Mõlemad naised vaatasid teineteisele otsa ja Renate tajus pisikest eemaletõukavat tunnet, kui ta tundis väikest pakku naisekätt kuidagi pehmelt oma peos.

Üle Renate paisati äge kõnevalang, millest kuuldus närvlikku ärevust.

Perenaine viis ta elutuppa: halbade õlimaalidega ja kõlapitsist laudlinakestega oli katsutud korterisse mugavust luua.

Siin siis elasidki Smerdejukov ja Aljoša.

Renate silmad libisesid üle esemete, mis olid valimatult asetatud siia ja sinna. Ta silmad otsisid asjatult mööblieset, mis oleks oma ilu poolest silma torganud.

„Minu mees ja Aljoša on nii palju teist kõnelnud, et lõpuks tahtsin minagi teid tundma õppida!“ ütles proua Smerdejukov häälega, mis tahtis küll kõlada lahkelt, aga millest kostis siiski väike ärevus.

Renate vaatas proua Smerdejukovile oma selgete silmadega otsa ja ütles: „Ka minul on heameel, et õpin tundma Aljoša ema!“

„Millised maosarnased olevused me küll oleme! Ütleme teineteisele lahkeid sõnu, aga ...“ mõtles Renate häbenedes.

Koputus uksele katkestas vaevalise ja sunnitud jutujamamise.

Keegi vanahärra astus tuppa ja Renate süda hüppas rõõmust.

„Suurepärane — tore!“ mõtles ta, kui ta teda nägi.

Pruunikspõlenud näost vaatas paar suuri ja selgeid silmi Renatet arvustavalt.

Suurepärase kaarega mustad silmakulmud ja kõrge, tark laup, mida ümbritsesid tihedad, suurtes lainetes lumi-valged juuksed, andsid näole pisut karge ilme. Kitsas nina ja ilusa kaarega suu aga viitasid õilsale päritolule ja kõrgele vaimule.

Renatet otse rabas see imepärane mehepea ja ta mõtles: „Borgner peaks teda maalima! Sääraseid kujusid leidub ainult vanade meistrite juures!“

Jahe mehehäääl kiskus Renate ta mõtetest välja ja õrn käsi pigistas hetkeks tugevasti Renate kitsast kätt.

„Te olete kunstnik?“ küsis professor ja Renate tundis vaistlikult, et see mees seletamatul põhjusel ei suutu temasse hästi.

„Te tulete Sumatralt?“

Renate jaatas.

„Kas jääte kauaks Saksamaale?“

Renate vaatas imestunult vanale mehele, kes nähtavasti polnud sellega nõus, et ta oli Sumatralt lahkunud.

Naeratades vaatas ta mehe valitsemishimulistesse silmadesse ja ütles külmalt: „Jään alaliseks, jään niikauaks, kui mulle meeldib — ja Saksamaa mitte ainult ei meeldi mulle, vaid ma armastan teda! Ja mida ma armastan, seda ei jäta ma ilma tungiva põhjusest!“

„Teie mees on veel Sumatral?“ küsis õpetlane pilkavalt.

Renate silmad vaatasid vihaselt, ta hääl värises pisut, kui ta ütles: „Olen oma mehest lahutatud!“

Üle Olga näo libises ehmus. Renate tundis oma peene naiseliku vaistuga, milles asi seisnes, ja otsekohe ärkasid temas kõik head ja kamraadlikud tunded.

„Ma palun teid seeüle vaikida. Ma töotan ja elan meeste ringis! Mul on parem, kui nähakse minus mehe naist. Mul pole tahtmist uuesti abielluda ja siis on parem, kui arvatakse, et olen ühe mehega seotud,“ ütles ta tasa, aga kindlas toonis.

Hetkeks tekkis vanahärra silmadesse arusaamine ja kaastunne. Kõheldes küsis ta: „Kas Smerdejukov teab seda?“

Renate mõistis ta ärevust ja kaastundlikult ütles ta: „Ei, ma arvan, see pole ka tarvilik, et ta seda teaks!“

„Hullumeelsus! Need mõlemad inimesed teevad nii, nagu tahaksin neilt Smerdejukovit käest röövida!“ mõtles ta.

Smerdejukov oli äkki tuppa astunud ja vaatas imestunult kolmele inimesele, kes seisid võõralt üksteise vastas.

„Miks te ei istu? Kas polegi veel süüa?“ pöördus ta oma naise poole.

Olga lahkus segasena toast. Mõne minuti pärast teatati tüdruku poolt, et laud ootab.

Mindi elutoast söögituppa. Ka siin polnud mingit

ilu märgata ja Renate mõtles: „Kui vähe sobib see ümb-
rus Smerdejukovile ja Aljošale! Kas peaksid nad endid
siin hästi tundma?“

Mingi aurav isesugune supp seisis Renate ees: borš.
Hapukas kapsasupp ei maitsenud talle just eriti, aga oma
paljudel reisidel oli ta harjunud nii paljude rahvustoitudega.

Siis anti pirukaid — kalaraguu taignas küpsetatult.
Kõige paremini maitses talle kerge vein. Smerdejukov
jõi tema terviseks ja ütles sealjuures mõned armsad sõ-
nad, mis talle selles peaaegu vaenlikus ümbruses olid
väga lohutavad.

Kleepiva, magusa järeltoidu ajal, mis oli Olga spetsia-
liteet, astus Aljoša tupp, et Renatele head ööd öelda.

„Noh, Aljoša, ma mõtlesin, et sa oled rõõmus, kui
olen su vanemate juures külas — ja nüüd ei ole sa üldse
minu seltskonnas?“ küsis Renate lahkelt.

Poiss punastus, kuid enne kui ta sai midagi öelda,
kargas Olga üles, tõi laualaekast mingi joonise ja ulatas
selle Renatele.

„Aljošal on tubane arest, kuna ta valmistas selle
joonise.“

Pildil oli joonistatud alasti naine kaunikesti pikantse
kõrvalmaiguga.

Renatet valdas äkiline viha. Ta oleks võinud poisile
näkku lüüa, aga siis nägi ta poisi silmi: täis meelegeid
vaatasid nad Renatele. Väljendamatu mure oli poisi tõi-
ses näos ja Renate mõtles: „Kui mina teda ei aita, siis
juhtub õnnetus! Inimesed nagu Aljoša võivad solvatud
uhkusest või metsikust meelegeidest neile tehtud üle-
kohtu pärast kõigegega hakkama saada! Ta armastab
mind, ja kui ta nüüd tunneb, et ma teda põlgan, võib ta
kõige halvemat teha.“

Tasa pani Renate oma käe ta õlale, vaatas talle läbi-
tungivalt silma ja ütles: „Aljoša, mulle paistab, sa oled
minu raamatukapist karikatuure vaadanud. Pilt, mille sa
oled joonistanud, on hirmus ja alatu! Ma ei tarvitse
sulle seletada — miks, sest sa tead seda niisama hästi kui
mina. Mulle paistab, sa peaksid enesele paremaid ees-
kujusid joonistamiseks valima. Kuid kuidas ka ei oleks,

nii hirmus, kui see joonis ka on, ta kõneleb sinu andest! Kas sa ei tahaks paar ilusat skitsi teha, et ma näitaksin neid kunstnik Borgnerile?"

Aljoša võttis Renate käe, suudles seda ja tormas toast välja.

Renate pöördus Olga poole: „Mul on kahju, et Aljoša just minu juurest karikatuurid leidis, mis teda järeletegemisele ahvatlesid. Mulle paistab aga, et tal on suur anne joonistamiseks.“

Renate teadis, et ta sellele naisele oma väljamõeldud looga andis põhjuse enesest halvasti mõelda. Kuid ta mõtles Aljošale ja see oli tähtsam, et Aljošal oli nüüd kergem oma karistust kanda.

Ta evis head psühholoogilist vaatlemisannet. Borgner oli tuntuimaid maalikunstnikke. Oleks kindlasti suureks meelituseks proua Smerdejukovile, kui ka see kuulus mees leiaks, et ta poeg evib suuri andeid.

Milline ema poleks rõõmus, kui talle öeldakse, et ta lapsel on ebatavalised vaimuanded?

Renate oletus läks täide. Proua Smerdejukov muutus järjest lahkemaks.

Kohvi joodi muusikatoas ja selles leidis Renate lõpuks toa, mis oli mugav.

Smerdejukov võttis viuli välja ja avas klaverikaane. Ta silmad palusid ja Renate istus klaveri ette.

Tasa kõlasid Mozarti viisid läbi toa. Seda muusikat kuuldes taganesid Olga viha ja hirm — ja vana professor sulges oma kritiseerivad silmad ning kuulas muusikat.

7. peatükk

Marlene

Renate lonkis tujutult mööda tänavat.

See Hamburgi ilm, see peenike uduvihm, kõik hall ja vesine! See viis meeleheitele!

Siin linnas oli raske aastaaega kindlaks määrata. Renate igatses päikese, tuule, ülesküntud maa lõhna ja roheliste kohisevate puude järele, kuid sadas päevast päeva.

Renate lõi vihmamantli krae üles, tõmbas mütsi sügavale laubale ja laskis vihmal tulla.

Tal oli halb meeleolu. Proov oli täna läinud Smerdejukovi halva tuju tähe all. Vaene Fritz Schulze oli seda eriti tunda saanud.

Õieti olid tema kalossid olnud dirigendi halva tuju põhjuseks.

Renate oli kimbus olnud oma kalosside tõmbluku lahtisaamisega. Kuna tal see korda ei läinud, oli väike Schulze elegantse hüppega ta juurde karanud ja oma osavate viiuldajakätega tõrksa tõmbluku avanud.

Naeratades oli Renate teda tänanud ja öelnud kiitvalt: „On teil aga jõudu!“

Schulze punastus rõõmust, sest temale vaadati ikka kui nõrgale mehele. Ta õrn kogu, ta lendlevad heleblondid juuksed, ta lühinägelised silmad ja kõigepealt ta kartlik olemus olid põhjuseks, et ta kolleegid teda pilkasid.

Ei saanud salata, et see mees mõjus pisut naeruväärsest. Ta ise tundis ka, et ta polnud nagu võrdne teiste meestega, ja see tegi ta veel ebakindlamaks oma käitumises.

Pidev närvlik õlgade kehitamine tegi ta lõplikult ebakindlaks ja teiste meestega ei leidnud ta mingit kontakti.

Inimesed on halastamatud, kui nad leiavad mõne ohvri, kelle peale saavad oma pilget välja valada.

Schulze kannatas selle pilke all; kuid ta naeratas ainult pisut abitult ja keegi peale Renate ei aimanud, et need mitte tigidalt mõeldud pilked talle väga ligi läksid.

Renate oli seepärast eriti lahke tema vastu. Smerdejukov näis seda lahkust aga teisiti mõistvat.

Kui dirigent parajasti sel hetkel sisse astus, kui Schulze Renatet käest kinni hoidis, tekkis ta silmi tige läige, ja kui ta kuulis Renate naeruvat häält ja tänu, läks ta vihale, millest ta isegi aru ei saanud.

Halvatujulisena astus ta dirigendipulti.

Algas proov.

Õnnetu Schulze jäi oma poognatõmbega hiljaks.

Smerdejukov lõi taktikepiga vastu pulti, ümises omaette venekeelse vandesõna ja algas uuesti.

Schulze aga, heidutatud dirigendi halvast tujust, võttis nüüd cis'i asemel c ja rikkus ära terve mängu.

Vihast väriseval häälel karjus Smerdejukov viiuldajale: „Pange paremini tähele ja ärge rikkuge oma mänguga tervet meie proovi. Kui te veel kord eksite, võite kohe minna!“

Fritz Schulze muutus kahvatuks nagu kriit ja ta silmad läikisid reetvalt niiskelt.

„Et inimesed võivad nii jõhkrad olla!“

Jälle tõstis Smerdejukov taktikepi.

Viiuldaja käed aga värisid nii kõvasti, et tal oli võimatu poognaga tõmmata.

Smerdejukov naeratas saadanlikult — kohusetruult tõmbusid naerule kõikide orkestriliikmete suunurgad.

Vaikides võttis Schulze, kes tundis põletavat häbi, oma viiulikasti ja tahtis minna.

Enne kui ta seda sai teha, kargas Renate üles. Ta silmad põlesid ausas vihas ja ta ütles: „Härra Smerdejukov, kas teil ei ole häbi oma kaastöölise nõrkust sääraselt ära kasutada! Ja teie, mu härrad, lasete oma töökaaslasel lihtsalt minna, kuigi te teate, et härra Schulze on meie parim viiuldaja ja jääb ilma kohata? Kas ei leidu teie hulgas siis ühtki, kes tunnistaks, et Schulzele on tehtud ülekohut?“

Renate vaatas ühelt teisele ja nägi rõõmuga, et ta sõnadel oli mõju.

Kuigi nad vaikisid, oli näha kõhklevatest nägudest, et igauks oleks oma arvamise öelnud, kui poleks kardetud dirigendi viha alla sattuda.

Äkki viskas Smerdejukov taktikepi käest ja tuli puldilt alla.

Tekkis vaikus. Piinlik vaikus.

Renate punastus.

Smerdejukov muutis äkki oma tee suunda ja läks Renate juurde: „Tõ habistasite mind! Ma käitusin tõesti halvasti! Ma olin väga vihane!“ lisis ta juurde, et Renate mõistaks teda. Siis pöördus ta Schulze poole, ulatas talle käe ja ütles jaheda häälega: „Andestage mulle mu jäme käitumine!“

Schulze kogeles piinlikkusest, kuid ta silmad särasid ja ta võttis õnnelikuna dirigendi käe.

Smerdejukov pöördus muusikute poole. „Proovi lükkame edasi homseks — täna ei tule sellest midagi välja!“ Kõik tõusid üles oma kohtadelt ja lahkusid.

Renate oli esimene. Ta tahtis minema pääseda enne, kui Smerdejukov või Schulze tema juurde said tulla, ja mõtles: „Mehed on tooremad kui naised — aga sirgjoonelisemad. Nad löövad küll rusikaga lagipähe ja on primitiivsed oma vihas, kuid kui viha lahtub, võivad nad teineteisele käe ulatada ja sellega on tüli lõppenud.“

Kuidas ka ei olnud, see proov oli ta tuju rikkunud. Ja kurb ilm tegi meeoleolu veel halvemaks.

Tusasena lonkis ta kodu poole.

Läbi vihmamantli tundis ta niisket külmust ja ta värises.

Kui ta ümber nurga pöördus, pörkas ta kokku ühe inimesega, kes tuli joostes.

Koer haugatas. Renate jalge ümber mähkus mingi nõor ja ta pidi peaaegu kukkuma.

„Hoolitsege paremini oma karjakrantsi eest!“ ütles ta pahuralt.

Vihane hele tütarlapsehää! vastas: „Vabandage, et ma teile peale jooksin, aga koer pole selles süüdi. Ja ta pole mingi karjakrants, vaid iiri setter, puhas tõug.“

Renate lükkas oma mütsi silmadelt ja vaatles olevust, kes oma koera nii ägedalt kaitses.

Suurekasvuline tugev tütarlaps mustas õlimantlis seisis ta ees.

Helkiv-punased juuksed vahtisid kringlitena mütsi alt välja. Helepruunid silmad vaatasid Renatele etteheitvalt otsa.

Renate pidi naeratama — nii siiralt pahased ja etteheitvad olid need silmad.

Kuid nüüd muutus nende silmade ilme — pilk muutus imestuvaks, rõõmsaks.

„Proua Godehusen? Renate Godehusen, organist, kellest kõneleb kogu Hamburg?“ küsis noor tütarlaps. „Ah, palun andke mulle üks intervjuu! Palun jooge minuga tass kohvi. Tahaksin nii väga teilt intervjuud! Mu nimi on Marlene Jensen!“ ütles punajuukseline olend.

Renate raputas pead.

„Ma pean koju minema! Mu poiss ootab mind!“

Noore tütarlapse silmad vaatasid nii pettunult, et Renate heldus: „Mul on siiski veel pisut aega. Proov jäi ju ära, läheme pealegi!“

Marlene võttis koera kõvasti nõõri otsa ja viis Renate hoolikalt üle tänava, nagu oleks see kokkupõrkest viga saanud.

Kui nad olid endid vabastanud ülerõivastest, vaatasid nad teineteisele küsivalt otsa. Meeldivus esimesest pilgust, mõtlesid mõlemad endamisi.

Renate näis õrnana ja peaaegu haprana Marlene suure kogu kõrval, kuid mõlemad naised mõjusid hästi, kumbki omal viisil.

Kõik vaatasid neile järele.

Nad laskusid mugavatesse toolidesse.

„Koerailm, kohutav ilm!“ konstateeris Marlene pisut buršlikult.

„Kas olete ajakirjanik?“ küsis Renate.

Marlene kehtas õlgu: „Jah ja ei! Õpin keeli ja töötan doktori-väitekirja kallal. Et natuke raha teenida, olen vahetevahel kirjutanud mõned artiklid. Mulle pakub see lõbu. Kuid see polegi nii kerge, sest ilusaid ideid pole nii palju nagu ilusaid nägusid!“ lausus ta ohtes.

„Miks ei kirjuta te mõnd raamatut või filmikäsitkirja?“ küsis Renate.

Marlene naeris: „Isegi kui ma saaksin sellega hakkama — katsuge leida mõni kirjastaja, kes võtab algaja käest käsikirja. Kuid nüüd seletan kogu aeg enesest ja ometi tahtsin ju teist kirjutada!“

Renate vaatas kella.

„Ma pean nüüd hakkama minema! Aga kuidas oleks, kui te homme tuleksite lõunaks minu juurde? Siis kõneleksin teile, kuidas jõudsin orelini.“

Marlene säras. Ta kiharad tantsisklesid nagu tulekeeled ta puhta näo ümber.

„Tehtud. Mul pole kahjuks Peetrikest. Teid oodatakse kindlasti suure igatsusega,“ ütles ta väikese grimasiga. Ta surus Renatel südamlilikult kätt ja ütles: „Olen nii rõõmus, et võin homme teile tulla!“

8. peatükk

Intervjuu

Renate oli pärast ebamugavat õhtut Smerdejukovite pool seltskonnast hoopis tagasi tõmbunud.

Kõige tähtsam talle oli ta laps.

Kui ta hommikul ärkas, mõtles ta: „Peetrike!“ ja päev algas rõõmsalt.

Enne magamajäämist palus ta: „Kõik tigidus, kavalus ja alatus, mis meid, inimesi, tabab, saada minule, et ma võiksin selle oma poisi eest ära kannatada.“

Õösel tõusis ta tihti voodist üles ja vaatles väikest magavat last. Kui ta siis lapsevoodi juurde põlvitas, tundis ta sageli hirmu, et poisile võiks midagi juhtuda.

„Kõik, kõik tahan ma taluda. Tahan võidelda, aga mu laps peab mulle jääma!“

Seni polnud ükski haigus veel poissi tabanud. Kuid juba rõugetepanekul valmistas lapse nutt Renatele palju murelikke tunde.

Seejuures manas ta end: „Iga laps peab ju selle väikese valu ära kannatama. Iga ema peab sellest aru saama, et see on möödapääsmatus.“

Päev ja lapse naer hajutasid säärased kurvad mõtted ja Renate süda värises, kui laps talle esimest korda „ema“ ütles.

Lapse esimesed sammud panid tal pea õnnest pööritama, ja kui poiss oma käsivarred ta kaela ümber lõi ja teda suudles, oli ta enda arvates õnnelikem inimene maailmas.

Marlene, kes oli sageli ta külaline, ütles kord: „Kui ma teid mõlemaid näen, võiksin niisuguse hullu asjaga hakkama saada, et muretseksin enesele lapse.“

Renate hoiatas teda naeratades selle sammu eest.

Täna aga olid Renate punasejuukselisel sõbrataril teised mured. Renate märkas kohe, et sõbratari piinas miski.

Marlene oli nädalaid väikesi artikleid kirjutanud ja vaevaliselt endale ülalpidamist teeninud.

Säärane pidev ideede ja mõtete tagaajamine oli aga siiski hirmus närvepingutav.

Nüüd oli aga tulnud võimalus ühe ropsuga paar-sada marka teenida. Marlene pidi aga sellegi võimaluse mööda laskma, kuna ta arvas, et tal ei lähe see korda, sest kõigil ajakirjanikel oli see siiani ebaõnnestunud.

Kuulus itaalia klaverivirtuoos professor Vinci pidi filharmoonia-orkestris külalisena mängima.

Asjatult olid kõik tuntud ja tundmatud reporterid end vaevanud, et sellelt suuruselt intervjuud saada.

„Nii on igal omad mured! Uhel oma lapse pärast, teisel oma igapäevase leiva pärast! Intervjuud saada näib mulle igatahes pisikese murena,“ ütles Renate ja mõtles pingutatult selle üle järele, kuidas saada ühelt suurelt mehelt väikest intervjuud.

„Lihtsalt sinna minna ja talt paluda!“ ütles ta kõvasti. Marlene raputas pead. Ta silmad vaatasid otse pilkavalt Renatele.

„Sellele geniaalsele mõttele olen minagi juba tulnud!“ ütles ta etteheitvalt. „Peale muu ei kõnele mees mitte sõnagi saksa keelt. Mina ei mõista jälle itaalia keelt ja prantsuse keelt kõnelen ma nagu pulkadel!“

Renate hüppas äkki üles. Ta silmad põlesid.

„Marlene, ma katsun sinu eest. Prantsuse keelt kõnelen ma hästi ja trügida mõistan ma ka.“

Renate jooksis kirjutuslaua juurde ja otsis sealtsiitkaardi, kus seisis tema nime all: „Sumatra.“

Ta istus laua juurde ja kirjutas kaardile paar sõna. Siis jooksis ta magamistuppa ja rõivastus tumesinisesse sametkostüümi. Tumesinine kübar ja hallid kingad, samasugused kindad ja käekott täiendasid ta tualetti.

Sel silmapilgul, kui ta hakkas väljuma, helistati ja Borgner astus eestuppa.

„Kas ma segan?“ küsis blond kunstnik ja kummar-dus mõlema daami ees. „Proua Renate, selles kostüümis pean ma küll teid maalima!“ jätkas ta siis vaimustusega.

„Sinine ja blond — ja need sametpehmed varjud! Suurepärane!“

Ta tahtis veel pikalt sellest kõnelda, kuid Renate katkestas teda:

„Ma pean ära minema. Võite koos juua kohvi või teed. Reesi hoolitseb teie eest.“

„Täna!“ ütles Borgner nukralt. „Aga võib-olla võiksin teid viia oma autos sinna, kuhu tahate minna?“

„Borgner, te olete oivaline, te tulete just õigel ajal — niisiis läheme!“

Teel kõneles Renate kunstnikule, missugust tähtsust evib praegune sõit Marlene suhtes.

„Ma ootan teid ja viin jälle tagasi koju!“ ütles Borgner, kui Renate astus hotell „Atlantikasse“.

„Palun saatke see kaart professor Vincile. Ma ootan hallis.“

Väike blond paaž võttis väikese kaardikese ja kahe-margase raha ning kadus noogutades lifti.

Mõne minuti pärast tuli ta tagasi.

„Härra professor laseb paluda.“

Renate süda hakkas kõvasti peksma. „Milleks oli vaja ennast säärasesse seiklusse heita!“ mõtles ta.

Gorilla-taoline mees istus tugitoolis, vaatas teda teravate kullisilmadega ja ütles: „Ei kõnele saksa keelt.“

„Kahju! Kuid me saame siiski teineteisega kõnelda, sest ma valdan prantsuse keelt!“ vastas Renate lahkelt.

„Mida soovite minult? Mind ei külasta kunagi daamid.“

„Kahju! Kord peab aga algust tehtama.“

„Nii siis, mida soovite minult?“ küsis professor teiskordselt. Renatele tundus, et mees muutus veel süngemaks. Tal hakkas ebamugav.

„Intervjuud!“ vastas ta lihtsalt ja oli ehmunud sellest mõjust, mida avaldasid need süütud sõnad.

Tulivihaseks kargas kummaline mees üles, jooksis nagu panter toas edasi-tagasi ja karjus: „Säärane alatus! Tungib siia sisse ja tahab minult intervjuud — intervjuud! Kunagi elus pole ma veel säärast rumalust teinud! Kas mõistate?“

Ta haaras Renatel õlgadest kinni ja tahtis ta uksest välja lükata.

Nüüd aga kargas Renatel süda täis. Ta ajas sirgu oma saleda keha, ja seistes professori ees hõõgivate silmadega, sõnas ta karmilt: „Teie pärast ei saaks ma küll

mingisuguse alatusega hakkama, teie, muusikaline veidrik! Ja kuigi te väljendate suurepäraselt Beethovenit! Tae-vane jumal on suure vea teinud, pannes teile hälli sää-rase suure anni, sest te pole seda kuidagi ära teeninud! Kunst peaks inimest õilistama — ja mis on ta teist tei-nud? Kas võiksite mulle vastata sellele küsimusele?“

Renate häälnõudis vastust.

„Välja!“ karjus professor. „Välja! Minu põhimõte ei luba mul mingit intervjuud anda! Oelge seda oma kolleegile!“

„Ah teil on põhimõtted? Hea, aga siis peab seal ka alus olema, millele te neid üles ehitate. Aga kunagi ei tohi põhimõtted ja printsiibid üht inimest ümbritseda müürina, kust ta lõpuks ise ka enam üle ei suuda vaa-data!“

Professor vaatas Renatele otsa. Erutatud noor naine muutus peaaegu salapäraseks.

Renate tahtis lahkuda. Ta jooksis klaverist mööda ukse juurde — kuid siis näis ta ümber mõtlevat.

Äkilise pöördega istus ta klaveripingile, lõi käed klaverile ja hakkas improviseerima mitmel viisil: „Oh, sa, armas Augustin, kõik on otsas!“

Professor seisis ukse juures, hoides oma pikad ahvi-käed ukse ees laiali, ja ütles otse luksudes naerust: „Olete teie aga andekas, äärmiselt andekas!“

Paari sammuga oli ta Renate juures, lõi Renate kõrval pahemalt ja paremalt poolt klahvidele ja ülemeelikult kostsid helid: „Kõik on otsas!“

Renate raputas pead, hingas sügavasti ja ütles: „Siin võib ainult närviarst aidata!“

Äkki avanes uks. Professori teener astus sisse ja vaatas imestudes seda kummalist stseeni.

„Kas said raamatud?“ küsis professor.

„Ma ei saanud ‚Jean Christophe‘!“ vastas teener tusaselt.

„Hea küll!“ ütles professor. „Võid minna! Pea! Telli teed ja kooke! Või joote meelsamini kohvi?“ pöördus ta lahkelt Renate poole.

„Palderjanitee oleks kõige parem!“ Renate näitas

oma otsaesisele ja ütles paljuütleva grimassiga: „Kõvasti külge hakanud!“

„Nii siis, te saate teed ja . . . intervjuu!“

„Kui oleksin mängus ainult ise, siis ütleksin tänades ära!“ ütles Renate kõrgilt.

Üle professori näo libises mõnus muhelus. „Me võime selle ka jätta!“ ütles ta hooletult.

Renate hakkas ehmunult pihta: „Kunas olete sündinud?“

„7. mail 1872, Milanos.“

Renate märkis kiiresti üles.

„Mis ma pean nüüd edasi küsima?“ küsis ta kartlikult. „See on mu esimene intervjuu!“

„Kirjutage ainult edasi — minul samuti esimene! Küll saame tee juures kahe peale sellega hakkama!“ ütles professor.

Ja Renate kirjutas oma esimese ja viimse intervjuu. Kui nad kahe peale sellega valmis olid, küsis professor: „Kas sooviksite külastada minu kontserti? Üks või kaks pääsetähte?“

„Kaks — kui tohin paluda! Üks minu jaoks ja teine ajakirjanikule, kes ei julgenud siia tulla! Oleksin ma teadnud, mis mind siin ootab, ma oleksin oma julguse kaotanud!“ tunnistas Renate siiralt. „Kuid nüüd olen ma oma intervjuu saanud ja te peate saama oma ‚Jean Christophe‘! Saadan teile raamatud!“ lisas ta tänulikult juurde.

„Ei oska saksa keeles lugeda!“ ütles professor.

„Mul on raamatud, nagu Rolland ise nad kirjutas — niisiis prantsuse keeles!“ ütles Renate inglikannatusega, ulatas professorile jumalagajätkuks käe ja kadus naerdes.

Borgner tõi pisut kahvatu, aga kordaminekust üle-meelikuks muutunud Renate koju.

9. peatükk

Võitlus enesega

Üks hüve oli olnud siiski sel mitte väga harmoonilisel õhtul Smerdejukovite juures.

Renate arvamus, et Aljošal on annet joonistamiseks, leidis kinnitust Borgneri poolt.

Poiss oli andekas kaugelt üle keskpärase. Borgner hakkas talle andma õpetust joonistuses ja maalimises.

Renate oli rõõmus, et see nii läks.

Oma vabadel pealeõunatundidel saatis ta Aljošat sageli ja veetis ilusaid tunde Borgneri ateljees.

Ka teised inimesed olid head ta vastu, sellest hoolimata oli ta üks kui teine kord rahutu.

Ta oli enesele vahel otse pahane, sest kõik ta soovid olid täidunud. Tal oli laps, ta armastas oma elukutset ja inimesed, keda ta hindas, pidasid temast lugu.

Ja siiski! Vahel haaras teda mingi arusaadamatu rahutus. Mingi igatsustunne valdas teda sellisel määral, et tal oli võimatu oma jõuga selle vastu võidelda.

Ta kartis teatud hädaohtu, mis võiks teda vallutada ühel päeval. Võib-olla kartis ta iseennast!

Ta elu ankur oli ta laps. Ikka ja jälle leidis ta tema kaudu enesele julgust, jõudu ja seesmist rahu.

Peeter oli nüüd aastane, terve, terane poiss, kes vaatas naervate silmadega maailma.

Tema parim mänguseltsiline oli Aljoša.

See kummaliselt varaküps poiss muutus Peetri seltskonnas rõõmsalt naervaks lapseks, kel tuli pähe tuhat oivalist mõtet, et väikest poissi lõbustada.

Puuriv tõsidus kadus temast ja ta tumedaist slaavi silmist taandus raskepärane ilme, niipea kui Peeter hakkas temaga mässama.

Renate vaatles sageli mõtlikult mõlemaid poisse.

Ta armastas Aljošat peaaegu samasuguse õrnusega nagu oma poissigi.

Aljoša olemus meenutas talle ta oma lapsepõlve. Ta oli ise samuti vara küpsenud ja tal oli vahel pisut valus vaadata, et varaküpsus Aljoša lapsepõlve tun endas ja ei lasknud tal alati osa saada puhastest lapselikkudest rõõmudest.

„Peeter ei tohi selliseks saada,“ mõtles ta siis hirmuga. „Peetrist peab saama rõõmus, terve laps.“

Poisi silmad olid nii heledad ja kogu ta olemusest hoovas rahulolu ja elurõõm. Kas aga jääb püsima temasse see rõõmus ellusuhtumus?

Ka temal poinud õdesid-vendi.

Kas ei avalda see pikapeale mõju tema iseloomule, et ta on ainuke laps?

Kahtlus ja sügav hirm tärkasid Renates sellele mõeldes. Ja ta mõistis, et uued probleemid ähvardasid ikka alati ta südamerahu.

Palju mehi oli Renate ümber, kuid puudus — mees! Töö ja püsiv võitlus summutasid verehääle.

Veri suikus, kuid ta võis igal minutil ärgata ja kõik teised sihid ja püüded üle parda heita.

Renatel oli vahel hirm — suur hirm!

Kas ei olnud siis mingit põgenemisvõimalust? Kas polnud siis emadus riiv, mis lukutas igavesti kõik igatsused?

„Ka puu, mis on vilja kandnud, õitseb uuesti, et jälle vilja kanda. Ei ole pääsemist!“ mõtles Renate meeleheitel.

„Aga leidub ometi teissuguseid naisi! Võib-olla olen ainult mina nii komplitseeritud ja teen tühjadest asjadest probleemid?“

„Aga puu õitseb ja kannab vilja!“ mõtles ta taas hirmuga.

*

Peeter magas. Reesi oli teatris. Renate oli talle kin- kinud pileti „Thomas Paine’le“.

Kogu majas oli vaikne. Renate istus oma sinises toas ja luges.

Oli kuulda ainult lehtede pööramist, oivaline vaikus oli kõigis ruumides.

Kas ei helisenud uksekell?

Vastu tahtmist tõusis ta üles, et minna ukse juurde.

Oli nii ilus olnud. — Kes küll tuli teda segama?

„Kas Borgner või Marlene! Kasuta momenti!“ mõtles ta ja juba selgines ta nägu.

See oli Smerdejukov. Ta seisis ukse taga ja hoidis kaenla all mappi, mille ta ulatas Renatele.

„Kümme laulu Renotškale!“ ütles ta. „Ma pean teile nad ette mängima, sest täna komponeerin ma viimase — ja see meeldib teile kindlasti!“

Renatel oli heameel, ja ometi oli talle pisut võõrastav see hiline külaskäik.

Smerdejukov tuli nüüd sageli Renate juurde ja Renate ei suutnud talle seda keelata, sest ta teadis, et sellises õhkkonnas, nagu tal kodus valitses, oli võimatu komponeerida.

Kui ta otsis oma mõtetest ja fantaasiast aetuna rahu- paika, siis tuli ta Renate juurde. Mõnedki ta kompositsioonidest olid sündinud Renate kirjutuslaua ääres.

Renate polnud teadnud, et ta komponeeris, kuid ühel päeval leidis ta ajalehes häid arvustusi ta tööde kohta.

Siis palus ta Smerdejukovil oma asju mängida ja Renate oli sügavasti haaratud tema kompositsioonidest.

Ta loomingus oli kirge ja hingestatud meeleolu, kuid ikka oli see lõhestatud valusate, erevate dissonantsidega.

„Tulge, Mihhail Nikolajevitš!“ ütles Renate ja viis ta klaveri juurde.

Renate pidi vaatama üle klahvide libisevate Smerdejukovi sõrmede. „Jumala täiuslik kunstitöö!“ mõtles ta, kuid siis sulges ta silmad ning kuulas ta täiuslikku mängu.

Renate libises vene inimese unistuste-maailma.

Kui viimased toonid tasa haihtusid, jooksis Smerdejukov kui väike poiss Renate juurde ja küsis: „Kas meeldis teile?“

„Imeilus, imeilus!“

„Need kuuluvad sulle, Renate! Kuid sa pead mulle selle eest oma „sina“ kinkima. Tahad sa? Ainult kui me kahekesi oleme, siis nimetan sind su ilusa nimega!“ ütles ta tasa, laskus Renate ette maha vaibale ja pani oma pea ta sülle.

„Lase ma laman nii!“ palus ta ja ta tumedad silmad vaatasid paluvalt Renate poole.

Renate noogutas tasa ja silus tal sassis juuksed laubalt.

Smerdejukov kobas Renate käe järele, suudles seda ja pani selle oma laubale tagasi.

„Ema käed! Tütarlapse käed! Oivalised naisekäed!“ ütles ta õrnalt. „Renate, kas sa tead seda, et ma sind väga armastan?“

Renate ehmus. Kord pidid need sõnad muidugi tulema. Ta oli seda alati tundnud.

„Ma tean seda, Mihhail Nikolajevitš, kuid ma tean ka, et see on lootusetu armastus, sest see ei leia mingit vastukõla minu juures!“ vastas Renate tõsiselt.

„Ma pean talle tõtt ütlema, kuigi see on talle valus!“ mõtles Renate, kuid ta ehmus, kui ta tema silmi nägi. Surmahirm paistis mehe kahvatust näost.

„Mihhail Nikolajevitš — armas Mihhail, ole rahulik!“ palus ta ja äkki veeresid suured, rasked pisarad ta silmist.

„Oo, Mihhail, sa ei tohi mind armastada! Mõtles Olgale — mõtles Aljošale — ja mõtles minule!“ ütles ta tasa.

„Aljoša?“ küsis Mihhail ja ajas end sirgu. „Aljoša? Ta armastab sind rohkem kui oma ema ja ohverdaks sada korda oma elu sinu eest.“

„Rohkem kui oma ema?“ küsis Renate ja tõstis tõrjuvalt käed. „Rohkem kui oma ema? Seda ei saa ega tohi olla.“

„Renate, armastan sind — seda ka ei tohiks olla, ja ometi on see kõige püham tõde!“

Smerdejukov kargas üles ja hakkas toas edasi-tagasi kõndima. Jäi siis äkki Renate ette seisma, haaras ta käed ja ütles tukslevail huulil: „Renate — Renate — kõnele tõtt — kas sa ei saa mind kunagi armastada?“

Renate vaatas talle siiralt otsa.

„Ei,“ tahtis ta pilk öelda. Kuid kui ta nägi mehe kirglikke silmi enesel, tärkas ta silmis kõhklus ja Smerdejukov nägi seda.

„Kas armastad kedagi teist?“ kuulis Renate ta tasast häält.

Renate ärkas nagu sügavast unest ja ütles: „Ma armastasin Peetri isa ja ma armastan teda alati!“

Smerdejukov sulges silmad, kuid järsu haardega võttis ta Renate käed ja ütles kirgliku sosinaga: „Sa unustad ta ja hakkad mind armastama! Sa oled ju naine! Kuidas elad sa? Ja kui sa ei saa mind armastada, siis ihalda mind ja me oleme õnnelikud!“

Renate vajus otse kokku nende sõnade all. Ta ei tahtnud, ei tohtinud kuulda sääraseid sõnu.

„Vaiki!“ ütles ta paluvalt ja vallandas enese ta kätest.

Smerdejukov aga haaras uuesti ta käed ja ütles: „Ma ei saa elada ilma sinuta!“

Renatel oli tunne, et tal käib pea ringi.

„Ja sinu naine? Sinu abielu? Tahad sa neist vabaneeda nagu kantud rõivaist?“ küsis Renate ja ajas enda sirgu.

„Lasen end lahutada ja Aljoša tuleb meie juurde!“ ütles ta.

Viha välkus Renate silmis.

„Mitte kunagi, ei kunagi! Ja kui ma sind ka nii armastaksin nagu Peetri isa, kunagi ei salliks ma seda, et sa oma naise maha jätaksid! Sa ei saa enam elada ilma minuta? Ah, Mihhail Nikolajevitš, neid sõnu on juba nii palju kordi öeldud ja ometi on nad paljas uim! Sul on naine ja laps — vene naine, kes on oma kodumaa leidnud sinu juures! Tahad sa ta jätta ilma koduta? Ja siis, Mihhail, kõik see on vastuolus sellega, mis mulle on püha... Kui ma oleksingi nii südametunnistusega ja laseksin end juhtida sinu kirest: sa oled katoliiklane — teie kirik ei lahuta abielusid!“

Smerdejukov kehtas õlgu ja ütles siis äkki põlevail silmil: „Mis on see kõik sinu vastu? Mis on see kõik minu kunsti vastu, mis on minus õitsele löönud, tugevaks ja suureks muutunud, seitsaadik kui sa mu ellu astusid? Kuula ometi, Renate!“ Ja mees läks klaveri juurde ning algas vägevate akordidega.

„Kuula, Renate! Nüüd tuleb orel — nüüd lõi orkester sekka — kuuled sa?“

Renate oli päris vait. Teda valdas seletamatu tunne. Võib-olla istus seal päris suur kunstnik, üks vähestest, kes sünnivad aastasade järel ainult üks kord. Kas ei pea ta siin kõik oma mõtted ja soovid alla suruma, et sellele inimesele anda, mis ta tahab?

Kuid siis kargas Smerdejukov üles. Kirest moonutatud näoga karjus ta: „Keda armastad sa? Sa pole ometi mõni pilt või kuju! Su soontes voolab ometi veri ja sa ihaldad samuti, nagu minagi ihaldan! Me oleme ju hullud! Me näeme sinus madonnat, ilmsüütut inglit, kes on lennanud meie patusesse maailma, ja ei märka, et sa meid kõiki petad! Kus on see mees, kel on rohkem õnne kui minul? Sa kuulud mulle! Ja kui kirik mu abi-

elu ei lahuta, siis armastame teineteist ilma kiriku õnnistuse! Me sõidame ära — kaugele ära! Kuuled sa, Renate?”

Renate vaatas mehele tõsiselt otsa: „Kaugele ära? Ja meie lapsed, Mihhail? Kas jätame nad siia?”

Mihhail trummeldas närvlikult vastu klaverikaant ja ütles vihaselt: „Nüüd peaksid sa veel küsima, millega teenime me Sitsiilias raha, et elada!”

Renate naeratas: „Võib-olla hakkab ma leierkasti mängima ja sa saadad mind viiulil!”

Smerdejukov viskas pea kuklasse: „Ja kuigi? Kui oled sina mul, siis olen ma parema meelega tänavamoosikant Itaalias kui ilma sinuta dirigent Berliini ooperis! Renate, mõtle ometi, me sõidame Itaaliasse, Lõuna-Prantsusmaale või Sitsiiliasse — sinine taevast — naeravad inimesed — muusika — muusika — muusika! Olen hea su vastu, Renate! Vannun sulle: me oleme õnnelikud!”

Renate vaatas ta kahvatusse näkku, nägi ta põlevaid silmi ja süsimusti juukseid kõrge kahvatu lauba kohal, nägi ta käsi: täiuslikud jumala kingid! Ta mõtles: „Miks ei anna ma end tema kätte? Miks kaitsen end? Kust leian ma veel säärast tuld, säärast kirge, säärast ihkamist? Kui see põlev kirk kord vaibubki, siis viib meid muusika alati ühte. Ühine töö köidab veel enam, kui erootika seda suudab, sest töö on püsivam!”

Siis äratas Smerdejukovi hääl ta mõtetest: „Sa armastad teist meest? Mõnd sakslast? Oleksin pidanud seda teadma! Kuidas võibki säärane saksa naine armastada üht viletsat venelast!”

Ta hääl kõlas võltsilt ja teatraalselt.

Ta jooksis toas edasi-tagasi ja sosistas: „Sakslast! Mõnd vahvat blondi poissi, kes ei mängi viiulit! Võib-olla mõnd ametnikku? See ei tee sulle küll kunagi ettepanekut Sitsiilia sinise taeva all leierkasti mängida! See istub ilusasti kusagil ministriumis ja täidab korralikult akte! Ja kodus — ka seal käib kõik reeglipäraselt tunniplaani järgi, isegi armastus!”

Smerdejukov hakkas kõvasti naerma.

„Ma näen teda selgesti oma silme ees! Kas on teil sõrmused juba ostetud?”

Renate vaikis, kahvatuna toetus ta vastu raamatukappi. Goethe — Kleist — Morgenstern ja Rilke seisid seal sees. Smerdejukov jäi äkki vait.

„Kui sa nii seisad seal, nende oma rahva suuruste keskel — nagu sümbol! Renate, sina, kuidas ma sind küll armastan!“ Ja jälle löid lõkkele ta silmad ning ta ütles tasase häälega: „Ja sebjaa ubjuu! — Ja sebjaa ubjuu!“

Uhe hüppega oli ta kirjutuslaua juures — haaras põueoda, mida Renate tarvitas raamatute lahtilõikamiseks, ja enne kui Renate sai midagi mõelda, torkas ta selle kõige jõuga oma pahema käe tuiksoonde.

Renate oli otsekohe tema juures — võttis pistoda tal käest ja surus haava kõige jõuga kokku.

Jumal tänatud, tuiksoon oli jäänud puutumata.

Ta jooksis lastetuppa sidemete-kasti juurde ja tuli kiiresti Smerdejukovi juurde tagasi.

„Istu!“ käskis ta. Renate käed värisesid. „Ära nüüd karju, ma pesen haava piiritusega, et sa ei saaks veremürgitust!“

Smerdejukovi nägu kiskus viltu.

„Sulle on igast karistusest vähe! Stseenid nagu filmis! Kas sul pole häbi?“

Mees noogutas ja oli üsna vait.

„Ma ei tee sulle enam kunagi sääraseid stseene, kuid sa ei tohi mind välja visata, kuuled sa?“ palus ta. „Ma pean ometi kirjutama oma ‚Renata‘, oma suurima töö, mille algust sa praegu juba kuulsid! Teen sinu ja enese surematuks! Armastan sind, Renate! Kuid ma tahan oodata! Vannun sulle Neitsi Maarja ja oma poja Aljoša juures, et ma pean oma lubadust!“

Renate vaatas talle otsa, silmad täis väsimust.

Ta oli sisemiselt lõpmatuseni piinatud ja vaevatud, kuid ta tundis, et Smerdejukov peab oma lubadust.

„On hea, Michael Nikolajevitš — kõik on hästi! Vaatame, mis tulevik meile toob, ja katsume üle saada tänaõhtusest segiähmist. Kuid nüüd mine!“ ütles ta tasa, kustunud häälel.

Smerdejukov kummardus üle ta käe ja ütles tagasihoidud leina ja sügava austusega: „Sa oled suur naine — suur, suur naine!“

10. peatükk

Intermetso

See õhtu aga lasus raske surutisena Renate ja Smerdejukovi vahel.

Mõlemad inimesed katsusid teineteise vastu olla samuti nagu varem, kuid Renate ei suutnud unustada Smerdejukovi kirglikult sosistatud sõnu ja Michaeli enesevalitsus oli igapäev raskel proovil, kui ta viibis koos ihaldatud naisega.

Isekas mees kannatas suuresti Renate armastuse pärast; ja kuigi ta tahtis oma lubadust pidada, siis mõtles ta ometi päevad ja ööd sellele, kuidas võita Renate armastust enesele.

Sellest piinavast seisukorrast põgenemiseks oli ainult muusika!

Ta töötas päevad ja ööd suure andumusega „Renata“ partituuri kallal. Oma suures hingehädas oli talle muusika ainukeseks pääseteeks. Ta nägu muutus kitsaks, põsed vajusid sisse, käed näisid peaaegu läbipaistvatena ja silmad olid nagu põlevad söed kahvatus näos.

Olga hiilis rõhutatud meeleolus oma mehe ümber ja ei mõistnud mitte millegagi seletada mehe muutust.

Ta ei julgenud Michaeli ta töö juures segada. Kui ta juhtus ootamatult oma mehe tuppa astuma, võpatas Michael nagu ussist nõelatuna ja võis juhtuda, et ta üles kargas ja karjus, et jäetagu ta rahule.

Terve maja kannatas tema meeleolu all, kuid keegi ei julgenud talle seda näidata.

Aljoša näis olevat ainuke, kes mõistis oma isa depressiooni põhjust.

Tundlik poiss mõistis oma isa. Ta astus sageli ta juurde ja silitas ara liigutusega üle ta juuste või üle kuuevarruka ja Smerdejukov nägi niipalju kaastunnet oma poja silmis, et ta ei suutnud teda toast välja saata.

„Ta on meile mõlemale armas!“ ütles Aljoša ühel päeval tasa, ja pannes äkki käed isa kaela ümber, sosistas ta paluvalt: „Kas pean mina talle ütleva, et meie ei saa elada ilma temata?“

Smerdejukov naeratas valulise pilkega, raputas eitavalt pead ja ütles: „Oleme ilma selgroota venelased! Nii ütleks ta, sest ta vihkab distsiplineerimatust. Ärgem kõnelgem temast nii tihti!“ lõpetas ta järsku.

Sest ajast alates ei kõnelnud Aljoša mitte kunagi enam oma külaskäikudest Renate juurde.

Aga Renate märkas sageli poisi pilgus vaikset etteheidet, mida ta ei mõistnud millegagi seletada.

Renatele oli nende mõlema venelase olemus hoopis mõistetamatu. Nad olid kuidagi haprad, liiga komplitseeritud ja Smerdejukovi sageli paluv, igatsev pilk võis Renate vahel raevu ajada.

Ta vaevaga saavutatud rahu oli tugevasti häirinud Smerdejukovi kirglik armastusepurse. Ta oli kaotanud oma seesmise kindluse ja nägi nüüd asju ja olukordi, mis talle varem polnud silma torganud.

Ta töötas ainult meeste ringis ja seni oli talle rõõmu valmistanud koostöö nendega. Ta polnud kunagi mõelnud sellele, missugust mõju ta võib neile avaldada.

Muidugi oli ta märganud, et väike Schulze austas teda koolipoisile omase vaimustusega. Ta oli seda heameelega näinud, et tema meeskolleegid talle vaatasid ilma erandita kui inimesele ja kunstnikule.

Kuid nüüd tundis ta äkki, et ühel kui teisel kolleegil polnud see mitte ainult kamraadlik tunne.

Nüüd hakkas ta märkama, et ta oli palju tuska toonud sinna muusikameeste peresse.

Ta oli küll kuulnud meeste väikestest omavahelistest tülidest, aga varem ta polnud teadlik sellest, et tema ise oli just nende tülide põhjuseks.

Ta teadis, et suurem osa orkestriliikmetest olid abielus. Kuigi abielu ei ole veel mingi kindel kaitse, mis tagab kestva armastuse oma äravalitu vastu, siis on ta ikkagi tõke, mis paljugi takistab.

Mehed tundsid, et Renate oli lahke nende vastu, kuid hoidis teatud distantsi ja ta soovis ka teistelt samasugust suhtumist.

Võib-olla ärritas ja veetles just see ükskõiksus?

Oli kellelgi võimalus temaga kahekesi olla, siis viis

see jutuaine kohe abielule — salajases lootuses teada saada, kas Renatel oli mõttes kord abielluda.

Igaüks pidas ennast parajaks partneriks temale ja talle anti taktiliselt või päris otseselt mõista, et säärane laps nagu Peeter on armsaim laps maailmas.

Ühel päeval leidis Renate oma toolilt ühe vihiku, mis oli täis kirjutatud puhtaid ja sirgeid ridu. Tiitlilehel seisis ilusate tähtedega: „Poolehoiust Renatele.“

Vihik sisaldas muinasjutu, mis oli küll originaalne oma idee poolest, aga liiga konstrueeritud. „Looja hinguseks“ oli autor nimetanud oma töö.

Muinasjutu sisu mõjus Renate meeleolule halvasti. Pärast seda kui ta oli selle läbi lugenud, vaatas ta arvustavalt iga orkestriliiget, et avastada autorit. Ja tšellist, suur laiade õlgadega mees, punastus Renate uuriva pilgu all. Renate tundis, et ta peab olema valvel selle mehe pärast.

Renate mõistis end küll peaaegu igast raskest olukorrast läbi võidelda, tal olid soodsad omadused eluvõitluseks, kuid üks omadus puudus tal: see oli huumor!

Selle hinnalise omadusega oleks võinud niimõnestki olukorrast läbi põigata ja südamliku naeruga kergelt üle libiseda nii paljudest asjadest, mille all ta nüüd kannatas. Nüüd pidi ta aga nagu tigu oma karpi pugema ja sulgema ukse välismaailma eest.

11. p e a t ü k k

Olga surm

Olga oli haigestunud kopsupõletikku ja lamas haiglas. Renate oli teda külastanud ja rasket vaeva näinud, et seda väikest naist mõista.

Nad kõnelesid Smerdejukovist ja Renate taipas, kui väga Olga oma meest armastas, kuigi tegi talle loendamatuid stseene, milliseis ei puudunud hüsterika.

„Vahel on mul niisugune tunne, et Michael ei armasta mind!“ ütles ta Renatele vihasealt. „Alati mõtleb ta oma kunstile, ööd ja päevad oma partituurile, millest

ta on päris hullunud. Ta armastab ainult muusikat, oma isa ja Aljošat — mind ta peaaegu vihkab. Ja kui ma talle seda ütlen, hoiab ta kõrvad kinni ja karjub: „Ainult mitte stseen! Stseenid teevad mind hulluks!“ Aga sealjuures solvab ta mind tihtipeale! Kui mul on seljas punane kleit, ütleb ta, et see värvus teeb teda närvlikuks! Kui mul on seljas must kleit, ütleb ta, et ma näen välja, nagu lähaksin matusele. Viimasel ajal ei mõista ma üldse tema meele järgi olla!“ Ja Olga nuttis nuuksudes oma patja ning pihtis oma salajasi asju, mis olid Renatele üsna piinlikud kuulda.

Kõigest hoolimata tundis Renate kaasa õnnetule Olga. Ta ei saanud aga teda kuidagi aidata.

Olga kogeles läbi pisarate: „Mõnikord arvan ma juba, et Michael armastab teid!“ Ja äkki muutus ta nägu ning tige viha helkis ta silmist. „Aga enne kui ma Michaeli vabaks annan, tapan ma tema!“ ütles ta värisevail huulil. Ja Renate mõtles hirmuga: „Kui vähe enesevalitsust on ometi inimestel, kui nad armastavad.“

Ta tundis sügavat kaastunnet Olga vastu, kes kannatas nii rängalt oma mehe ükskõiksuse pärast.

Kuid siingi mõistis Renate leida lohutavaid sõnu. „Te ei kaota Michaeli! Te peate ainult katsuma hoiduda stseenidest ega tohi teda töö juures segada! Küll te näete, kui teie mees oma partituuriga valmis on, siis leidub tal jälle aega teie jaoks. Te peate teda nüüd aitamata, siis on ta teile hiljem kindlasti tänulik selle eest ja teil eneseltgi on hiljem tunne, et see kõik polnudki nii raske, nagu teile praegu tundub!“ lisas ta lohutava naeratusga juurde.

„Arvate?“ küsis Olga kaheldes, aga juba hakkas temas tärkama uus lootus ja ta otsustas teha Renate sõnade järgi.

Renatel oli häbi oma odava vale pärast ja ta küsis eneselt: „Ons siis vale, millega aidatakse inimest, halvem kui tõde, millega hävitatakse inimene?“

*

Olga ei saanud aga oma häid kavatsusi teostada.

Ta sai lisaks kopsupõletikule ajukelmepõletiku ja suri suurtes valudes äkki ja ootamatult.

Täiesti segasena tuli Michael selle teatega Renate juurde. Ta nuttis Olga surma pärast ja leiutas nüüd nii-palju häid ja väärtuslikke omadusi oma surnud naise juures, et see näis päris inglina.

Renate mõtles: „Ta on mõnikord selgrootu!“

Kuna aga mees kannatas nii raskesti, siis katsus Renate teda mõista. Ta oli hea Michaeli vastu ja ütles talle, et ta peab enesele lohutust ja jõudu otsima oma töös.

Renatel oli peaaegu häbi oma sõnade pärast, kuid Michael läks lohutatult koju, kirjutas oma partituuri ja oli nagu laps, kes valu unustab köitva mängu juures.

*

Smerdejukov kinkis Renatele oma lõpetatud töö.

Sageli istus Renate partituuri mängides ja oli õnnelik puhtast harmooniast.

Ta soovitas Michaelil oma töö saata Furtwängleri juurde, et see suur meister viiks selle töö täiele mõjule.

Kuid Smerdejukov ei tahtnud üldse oma tööd avalikkuse ette viia.

„Renata“ kuulub sulle ja mulle, keegi teine ei tohi sellest osa saada.“ Ja Renate ei saanud tema otsust kõigutada.

*

Uhel õhtuetendusel kinos valitses suur ärevus orkestris.

Äkki oli hakanud ringi liikuma jutt, et üks saksa suurimaid dirigente tuleb filmietendusele.

Muusikamehed olid närvlikud. Igaüks tahtis anda oma parima. Smerdejukovil näis olevat täitsa ükspuha, kes täna tema orkestrit pealt kuulas.

Kui Renate oreil puhtalt ja mõjukalt eelmängu sisse juhatas, sähvas tal üks mõte läbi pea.

Tasa lahkus ta oma kohalt, et oma plaani teostada. Ta sosistas Schulzele, et tunneb end halvasti ja läheb koju.

Kiiresti võttis ta mantli ja mütsi, hüppas autosse, sõitis koju, võttis sealt „Renata“ partituuri ning sõitis jälle tagasi kinno.

Ta süda peksis.

Ta silus peegli ees oma juukseid ja puuderdas end kergelt. Siis avas ta tasa looži ukse ja istus vaikselt dirigendi kõrvale. Dirigent vaatas kiiresti ja ebalahkelt naisele. Kuid Renate ei lasknud end sellest heidutada. Ta lükkas mehe poole täiskirjutatud kaardi ja mees luges seda teatud võõrastusega:

„Austatud meister, pean Teiega kindlasti kõnelema! Ma ei taha Teilt muud midagi kui ainult tutvustada Teile ühe mehe tööd! Aidake mul avastada üht uut suurt komponisti! Ma ei liialda!

Renate Godehusen.“

Dirigent vaatas imestunult ridadele, siis rändas ta pilk Renatele ja see jäi uurivalt peatuma ilusal naisekäel.

„Tulge!“ ütles ta natukese aja pärast tasa. Renate lahkus põksuva südamega loožist ja viis mehe ühe pingi juurde eesruumis.

„Niisiis jälle üks uus Beethoven!“ ütles mees skeptiliselt. „Tooge ta siia!“

Renate raputas pead.

„Siin ta on!“ ütles ta ja ulatas meistrile „Renata“ partituuri.

Kestis vaid mõned silmapilgud, kui mehele oli selge, et meistriteos oli pandud ta käte vahele.

Sügavasti haaratud muusikast, istus ta tundmatu loomingu ees ja imeilusad viisid kõlasid ta kõrvus.

„Oivaline — täiuslikult ilus!“ ütles ta ikka ja jälle ja üle Renate näo libises rõõmus naeratus.

„Kus on selle töö looja?“ küsis mees kiiresti.

Renate viis ta looži tagasi ja näitas talle Smerdejukovit, kes parajasti dirigeeris üht sentimentaalset serenaadi.

„Ma tahan teda tundma õppida!“ ütles dirigent ja Renate viis ta pärast muusikalist ettekannet kunstnikkude tuppa.

„Ma tahan teie tööd dirigeerida, kui te mulle selleks loa annate!“ ütles meister venelasele. Ja äkki haaras ta Smerdejukovil õlgadest, raputas teda ning hüüdis: „Te olete geenius! Kas teate seda ka ise?“

Michael noogutas ainult peaga, osutas Renatele ja ütles: „Tema teene. Tema inspireeris minu ‚Renatat!‘“

Naine punastus, kui meister teda tõsiselt ja uurivalt vaatles. Rõõm helendas hetkeks ta näol.

*

Smerdejukov oli pärast kohtumist suure komponistiga nagu ümber tehtud. Temas tekkis uuesti elu.

Olgale ta vaevalt veel mõtles. Renate näis olevat ainuke, kes mõtles veel kadunule. Olga oli olnud Michaeli naine ja ta oli teda ikkagi armastanud, kuigi omal viisil.

„Keegi ei saa rohkem anda, kui tal on!“ mõtles ta ja see puudutas teda kuidagi valusalt, et unustati see natukenegi, mis temalt kord vastu võeti.

Michael ja Aljoša külastasid Renatet sageli ja olid enamalt jaolt ikka rõõmsad. Ei olnud märgata, et surm oli neid külastanud.

Renatel oli sageli tarvidus neile Olgat meenutada.

Smerdejukov mõtles palju oma partituurile. Veebruaris pidi see ettekandele tulema ja kõik muu jäi tagaplaanile.

Kuid vahetevahel märkas Renate Smerdejukovi silmis kirglikku sädet ja see pani Renate jahmuma. Nüüd ei olnud ju enam mingit takistust ees.

Siis valdas teda suur hirm ja ta mõtles piinatult: „On nii raske õieti elada!“

Säärastel tundidel tuli tal lõpmatu igatsus panna oma pea kellegi õlale ja teada: „Siin olen ma kaitstud — siit leiab ma rahu ja abi!“

12. peatükk

Advent

Läbi suurlinna liikluse ja lärmi kostis Renate kõrvu sügav kirikukella-helin nagu peaaegu unustatud laul lapsepõlvest.

Kõik Hamburgi kirikukellad kutsusid advendile.

Renate istus unistades akna juures ja kuulatas.

Ta vaatas pargi härmatunud põõsastele ja puudele. Tänavalaternate paistel sädeles härmatis nagu kristall.

Liikumatult ja vaikselt lamas see tükike kaitstud loodust keset suurlinna kõrgeid maju.

Tähed sätendasid taeva tumedas sinas.

„Kui ilus on vaikus,“ mõtles Renate, „kirjeldamatult ilus. Kui saan vanaks, ehitan enesele kusagile maja, kuhu ei tungi suurlinna hääled ega müra. Vaikne peab seal olema! Võib-olla kirjutan seal raamatu! Panen oma tähtsusetu elu mälestused ja tähelepanekud sellesse raamatusse. Iga tähelepanek, olgu ta nii tilluke kui tahes, võib teisele inimesele midagi anda ja olla talle teenäitajaks. Võib-olla kirjutan siiski veel kord raamatu!“

Unistavail silmil vaatas ta õhtusse ja õnnis naeratus libises üle ta näo.

Renate oli nii uppunud oma mõtetesse, et ta ei märganud meest, kes vaatles teda üksisilmi. Uks oli valla ja mees oli selle nii tasa avanud, et unistaja ei märganudki seda.

Tasa läks ta tagasi eestuppa ja ütles tütarlapselle, et ta teatagu proua Godehusenile temast, ta ei julgevat ise prouat üllatada, kartes teda ehmatada.

Reesi noogutas lahkelt ja libises tuppa.

„Härra doktor Wiemann on tulnud!“ ütles ta.

Renate kargas üles ja küsis imestunult: „Doktor Wiemann? See pole ometi võimalik?!“

Seal seisis aga Peeter juba särades toas, raputas tal tugevasti kätt ja ütles naeratades: „Pea ometi kord nägema oma ristilast!“

Renate oli rõõmus otsesest südamest ja ütles: „Kui ilus, et te tulite! Tõepoolest suur üllatus mulle! Aga teie ristilaps magab, kas tahate näha teda?“

Ta võttis Wiemanni kae ja viis ta lastetuppa.

Väike lamas voodis. Säärane imearmas olevus! Blondid juuksed ja pikad tumedad ripsmed, need olid tal emalt. Aga veetlevalt vormitud nina ja väike, pisut trotslik suu pidi olema isalt.

„See on pilt maalimiseks!“ ütles suur Peeter. „Kellega ta õieti sarnaneb?“ küsis ta ja katsus oma häälele anda ükskõikset kõla.

Renate suu tuksatas. Oli see valust või kergest eh-
musest?

Siis ütles ta jaheda, valitsetud tooniga: „Oma isaga!“
Ja nende kahe sõna kõla keelas mehele igasuguse edas-
pidise küsimuse.

Doktor Wiemann vaatas naisele ja mõtles tahtmatult:
„Liiga uhke, peaaegu valitsushimuline, kummaline naine!“

Kuid äkki libises üle Renate näo kibe naeratus ja ta
ütles tasa: „Te olete mu lapse ristiisa, siis peate te küll
teadma, kes on teie hoolealuse isa! Astume minu tuppa.“

Ta viis doktori oma tuppa tagasi. Keset lage rippus
suur adventpärg. Renate tahtis süüdata küünlad, kuid
siis mõtles ta ümber ja pani elektritule põlema.

Doktor Wiemann vaatas kriitiliselt tuba. Ta pilk
peatus Inconnue maskil. Ta kergitas pisut ebamugavalt
õlgu ja sosistas tasa: „Liiga palju hinge — liiga palju
hinge!“

„Istuge, härra doktor!“ palus Renate. „Kas soovite
konjakit või viskit?“ küsis ta rõõmsalt, kuid siis punastus
ta äkki ja ütles: „Ma unustasin küsimast, kas olete õht-
ust söönud? Lasen kiiresti paar võileiba tuua! Ma pole
ise ka veel söönud!“

Ta helistas Reesile. Kiiresti kaeti laud ja lühikese
aja jooksul oli kõik õhtusöögiks valmis.

Peeter Wiemann pidi imestusega konstateerima tõika,
et Renate võis hoolitseda ka inimese ihuliste tarvete eest.
See rõõmustas teda, kuigi see pidi olema talle täiesti üks-
kõik.

Renate valas teed klaasidesse.

„Viina või rummi?“ küsis ta.

„Piima ja suhkrut, kui tohin paluda!“ ütles Peeter
Wiemann.

Renate naeris. „Nii leebeid asju! Ei sobi nagu
teile!“ ütles ta asjalikult.

„Mind võetakse sageli valesti!“ sõnas Peeter lühidalt.

Renate vaatas Wiemannile uurivalt otsa, kuid siis
märkas ta, et ta väljendus oli mõeldud pilkavalt.

Pärast sööki koristas Reesi laua.

„Laud tarvitatud nõudega ja söögijäänustega mõjub
mulle lausa masendavalt!“ ütles Renate.

Peeter kortsutas otsaesist ja vastas peaaegu etteheitvalt: „Te olete liiga tundlik! Ma imestun, et suudate elus nii tugev olla, nagu te tegelikult olete! Olete kummaline naine!“ lisas ta pead raputades juurde.

Äkki küsis ta ilma pikemata: „Kellega siis sarnaneb õieti teie Peeter?“

Ule Renate näo libises järsk puna. Talle tundus Wiemanni küsimus brutaalsena.

Peeter Wiemann polnud ju kuigi peenetundeline, kuid Renate sallis teda üsna meeeldi, kuna ta oli mehine. Ja lõpuks oli ta ju väikese poisi ristiisa ja teda võis usaldada. Ta pidi talle siiski oma lapse isast kõnelema.

See polnudki nii lihtne. Renate armastas enesest harva kõnelda ja ei teadnud, kust alata. Tal oli tunne, et peab väga kaugelt algama, et Peeter Wiemann teda mõistaks.

„Minu ema suri minu sündides. Juba oma elu algusega tegin ma palju halba!“ ütles Renate kibeda naeratusega. „Veetsin oma lapsepõlve maal. Mu isa laskis enesele ühes väikeses linnas ehitada suure maja, kuhu ta tõmbus täielisse üksindusse.

Naabermajas elas üks pastor oma naise ja viie lapsega. See oivaline, harmooniline perekonnaelu tundus mulle äärmiselt kadestamisväärsena ja ma olin tänulik selle eest, et võisin sellest osa võtta. Pastorilapsed olid minu mängukaaslased. Vanema poja Johannesega sidus meid suur sõprus, vaatamata meie seitsmeaastasele vanusevahele.

1914. a. läks Johannes vabatahtlikuna sõtta. Siis leidis ta tütarlapse, kellega ta abiellus ja kellega ta sõitis troopikasse.

Aastad möödusid. Kui sain üheksateist aastat vanaks, tuli üks Johannesese tuttav Sumatralt. Fred Berger oli suur, blond, sihvakas mees. Ta ratsutas sama hästi kui mina, tantsis veel paremini ja oli lihtsüdamik inimene. Me armusime teineteisesse ja abiellusime, hoolimata minu isa hoiatusest, kes arvas, et ma ei saa õnnelikuks tema kõrval. Mul oli ainult üks vastus: ma armastan teda! Inimesed nagu mina kargavad abiellu või ei abiellu üldse

mitte! Olin väga noor ja nõudsin võib-olla liiga palju teiselt abielupoolelt. Minu mees oli täiesti materiaalne inimene. Ta oli uhke minu üle. Olin talle ilus ehteasi, mis pidi äratama teistes kadedust. Ma ei suuda kirjeldada teile kõiki oma troopika-aastaid. Alati oli palju mehi mu ümber. Kõik tulid oma töödega ja oma plaanidega minu juurde ja ma pidin neist osa võtma. Kõige ilusam minu elus oli see: mul polnud inetuid elamusi! Aga ilusam kõigest oli sõprus Johannesega. Ikka oli ta mulle kamraadiks — kaotasin ta, kuid see sündis kõik hiljem. Ta läks lahku oma naisest. Ta naine jättis ta maha. Meie sõprus oli aga kestav.

Minu abielu purunes, kui ma oma mehelt lapsi tahtsin. Ta ei tahtnud lapsi, sest ta kartis, et need mured võivad muuta mu inetuks. Ma andestasin oma mehele mõndagi, mis sündis tema egoismist. Kuid et ta mu sügavaimat soovi ei täitnud, tegi ta mulle võõraks.

Kui ma haigestusin mürgitusse, tõi professor, kes mind ravis, minu juurde ühe oma kolleegi, kes ainult külalisena Sumatral viibis. Päevast päeva külastas ta mind. See tark, peenetundeline mees muutus lühikese aja jooksul nii usaldavaks, nagu oleksin tundnud teda juba aastaid. Vastastikune poolehoid valdas meid mõlemaid. Neli päeva nägime teineteist, siis sõitis Rainer Lindberg tagasi Saksamaale oma naise ja laste juurde.

Vaevalt olin paranenud, kui haigestusin uuesti, nimelt malaariasse. Kuna mu organism jäi nõrgaks selle haiguse tagajärjel, pidin sõitma Euroopasse. Johannes saatis mind. Saksamaal kohtasin ma Rainer Lindbergi uuesti. Rainer armastas mind ja mina teda. Kui ma sain teada Lindbergi saatuslikust tundest minu vastu, tõmbusin tagasi, sest ma ei tahtnud olla halastamatu ta naise vastu. Ka olid tal lapsed — ja lapsed kohustavad! Ma ei tahtnud segada Raineri elu. Sõitsin tagasi oma kodukohta, töötasin palju ja täiendasin oma orelimängu.

Kui olin pisut rahunenud, palusin oma mehelt lahutust. Ta täitis mu soovi. Ja see rahulik ning mõistlik viis, kuidas ta meie lahutuse lahendas, lepitask mind temaga. Võtsin oma neiupõlve-nime enesele tagasi.

Hiljem haigestusin uuesti malaariasse. Suures palavikus hüüdsin ma Rainerit. Johannes kutsus ta minu juurde. Ta tuli ja ometi teadsin ma, et mul pole seda hoolimatust, et võiksin ta naiseks saada. Teadsin oma teed. Tahtsin enesele last, kuid Rainer ei tohtinud kunagi teada oma lapse olemasolust, kui minu soov pidi täiduma. Seepärast pidi ta minema — pidi, kuna mina seda nõudsin.

Johannes, mu kamraad, ei suutnud mu sammu mõista. Ta oli minust lugu pidanud rohkem kui ühestki teisest naisest ja nüüd lõin mina igasugusele kodanlikule moraalile näkku. Kui pärast lapse sündi pastoriproua tõi mulle Johannese kirja ja lilled, olin ma väga õnnelik. Kõik muu on teile teada.“

Renate vaikis. Ta oli kahvatu, kuid ta silmad vaatasid selgelt ja uurivalt doktor Wiemannile.

Doktor Wiemann istus mõttesevajunult.

„Kummaline naine!“ mõtles ta. „Ta teeb enesele elu raskeks. Sealjuures on niipalju inimesi, kes tahaksid elu talle kergeks teha. Minu jaoks on see naine liiga komplitseeritud! Kahetsen seda meest, kes teda armastab. Liiga palju hinge ja liiga eluvõõras! Aga üllatavalt tore inimene.“

Akki helises telefon, Renate võttis kuuldetoru.

„Hästi!“ kuulis Peeter teda ütlevat. „Tulge aga kõik. Tooge Marlene kaasa!“

Ta pöördus ohates Wiemanni poole: „Nüüd tuleb terve hulk muusikamehi, et minu juures adventi pühitseta. Ma ei saanud neile ära öelda, sest nad on liiga head minu vastu. Te jääte ometi ja aitate mul booli teha?“

Peeter raputas pead. „Pean minema oma venna juurde! Suvel tulen kongressile Hamburgi. Seni elage hästi. Kui te minu abi vajate, siis teatage mulle!“

Renate vaatas talle otsa. Pisut kõrk naeratus libises üle ta huulte ja ta ütles: „Ma pean ja tahan elus oma muredega üksi toime tulla! Kuid kui midagi juhtub poisiga, siis kutsun teid!“ Ta hääled omandas kuidagi pehme ja emaliku kõla, kui ta oma lapsest kõneles.

Peeter Wiemann raputas pead: „Palun, just nii, nagu soovite! Ma ei taha sunniviisil teie elusse segada! Vahel tundub mulle, et te polegi nii osav elusepp. Te teete enesele asjatult palju asju liiga raskeks.“

„Täna, nõuannetega olen ma varustatud!“ vastas Renate ja ajas sirgu oma nõtkes keha. Ta oli seesmiselt sügavasti imestunud selle vaenliku meeleolu üle, mis oli kerkinud nende vahele.

Koridorist kostis kõva hääletekõmin.

Renate avas ise ukse. Röömsate hõisetega tormasid härrad ja daamid sisse.

Marlene embas Renatet ja ulatas talle pudeli sektit. Teistel oli samuti kaasas veini ja maiustisi. Michael Smerdejukov oli kaasa toonud roose ja orhideid.

Renate tänas ja mõtles: „Peeter Wiemann pole mulle veel kunagi lilli toonud. Ta on üldse väga tähelepanematu.“

Peeter Wiemann aga vaatles külalisi ja mõtles seejuures: „Seda naist hellitavad küll kõik. Ei ole ime, et ta muutub isekaks. Mehed on ta ümber nagu hüpiknukud.“

Renate esitles. Smerdejukov vaatas suurte tumedate silmadega Wiemannile ja põlev küsimus näis peituvat ta silmis. Wiemann püüdis selle pilgu kinni ja mõtles imestunud: „Mis võib sel kummalisel venelasel olla tegemist Renatega? Millist osa mängib ta Renate elus?“

„Tohoh!“ ütles naerev naisehää. „Te vaatate teineteisele otsa, nagu tahaksite teineteist ära süüa! Mu nimi on Marlene, kas te ei tahaks mulle kätt anda?“

Peeter naeris. See lõbus tütarlapsenägu röömsate silmadega ja punaste lokkidega meeldis talle. Ta raputas tugevasti Marlene kätt.

„Olete ka muusikamees?“ küsis Wiemann naerdes.

„Ei, ma õpin keeli ja kirjutan ajaleheartikleid,“ vastas Marlene. „Kuid kes olete teie? Kindlasti ka üks Renate austajaist! See on otse hull, kuidas need mehed on Renate ümber! Terve orkester on ta jalge ees maas. Mina tahaksin, et minuga oleks ka kord niiviisi!“

Renate heitis pilgu Marlenele. „Tahad sa mind laiutada?“ ütles ta naeratades, kuid ta sõnades oli tasane etteheide.

„Renate, kuidas saaksin sind laimata? Kõik mehed purustaksid mu kondid, aga need peavad veel väga kaua vastu pidama. — Nüüd aga pean end kinnitama! Tulge kaasa, härra doktor! Mul on suur janu; teil kui arstil peaks sellest arusaamist olema!“

Peeter naeris, kuid ta pidi Marlenele pettumuse valmistama. Ta võttis mantli ja kübara, jättis jumalaga ja lahkus.

Kui ta trepist alla läks, mõtles ta vihaselt: „Kui palju mehi tiirleb selle naise ümber! Roosid, orhideed ja liiga palju hellitusi!“ Ta kuulis veel praegugi Renate sõnu ja nägi mõttes ta uhket nägu ja ta huuli, kui ta ütles: „Ma pean ja tahan elus oma muredega üksi toime tulla!“

Ta raputas pead ja urises: „Kummaline naine! Jumal ise kaitsku seda inimest, kes teda armastab! Minu jaoks on ta liiga ebamugav!“

13. p e a t ü k k

Renate lubab Smerdejukoviga abielluda

Michael Smerdejukov oli sõitnud Berliini oma töö ettekandele. Ta oli palunud Renatet enesega kaasa sõita, kuid Renate ei tahtnud oma poissi üksinda jätta ja kõige enam kartis ta ühist reisi Smerdejukoviga.

Viimasel ajal oli ta Renatele nii paluvalt ja küsivalt otsa vaadanud, et Renate hoidus temast meelsaimini kõrvale.

Ja kontsertõhtu algas.

Renate istus oma toas raadio juures. Ta hoidis partituuri käes ja jälgis väriseva südamega võimsaid viise.

See oli kirjeldamatu elamus!

Rõkkav, lõppematu käteplagin tänas komponisti ja ikka jälle oli kuulda Smerdejukovi nime hüütavat. Renate nägi mõtteis enese ees Smerdejukovit, nägi, kuidas ta kahvatul näol ja säravail silmil kummardus juubeldava rahva ees.

Käteplagin muutus järjest võimsamaks. Hüüti vahetpidamatult autorit.

Kõlas rõkkav hüüd: „Da capo — da capo!“
Saade raadios katkestati, kuid Berliinis kõlas „Renata“
veel edasi.
Renate hingas kergendatult, menu oli suur!

*

Michael Smerdejukov oli nagu uimane. Säärast vaimustust polnud ta oodanud. Pisarsilmil raputas ta dirigendil ikka ja jälle kätt.

Nüüd pidi ta aga üksinda olema!

Ta ei võtnud osa üldisest peost, mis järgnes kontserdile. Ja teda mõisteti.

Michael hingas kergemalt, kui ta astus tänavale. Ta mõtted rändasid Renate juurde. Miks polnud ta praegu tema juures?

Kõige eest võlgnes ta tänu Renatele! Kunagi poleks ta saanud seda tööd valmis ilma Renateta. See naine oli äratanud temas kõik loovad jõud.

Kuidas ta küll armastas Renatet!

„Renate peab minuga siduma oma elutee, et ma suudaksin veel enam luua,“ mõtles ta.

Külg külje kõrval astuksid nad aste-astmelt kõrgemale.

Kirjeldamatu õndsustunne täitis ta südame ja ta ütles endale: „Renate peab minule kuuluma!“

Õnneuimas rändas ta mööda Berliini tänavaid, ta ei näinud ega kuulnud midagi oma ümbrusest.

„Renata, Renata, Renia,“ mõtles ta igatsevalt, ja täiesti mõtetesse kadunud, läks ta üle risttäna. Siis kostis äkki karjatus! Omnibus, mis pöördus ümber nurga, katsus oma sõitu pidurdada, kuid enne kui juht sai rasket masinat peatada, lamas Smerdejukov rataste all.

Haavatu pandi kiiresti Punase Risti autosse ja sõidutati haiglasse.

Telegramm äratas Renate varahommikul.

Ta avas telegrammi ja muutus kahvatuks.

„Michael Smerdejukov vigastatud ja tahab teid näha. Ootame teid. Aljošale mitte öelda. Nikolai Gregorovitš Smerdejukov.“

Renate pakkis kiiresti oma väikesed kohvrid, helistas reisibüroosse ja sai teada, et kella seitsme ajal läheb rong Berliini.

„Hoolitse poisi eest!“ ütles ta pisarsilmil Reesile. Ja tütarlaps lubas: „Mitte sekundikski ei jäta ma teda üksinda!“

*

Veel kordagi elus polnud Renate näinud nii kahvatut inimnägu. Surmavalt vigastatud mees lamas patjades haigevoodis ja vaatas põlevail silmil Renate poole.

„Renate, armas Renate!“ sosistas ta ja õnnelik naeratus libises üle ta piinatud näo.

Renate pani oma käe mehe laubale — hõõguvalt kuumana tundus see ta jahedate sõrmede all.

„Mind opereeritakse! Mult amputeeritakse parem jalg! Olen sant, Renate! Olen su igavesti kaotanud!“ ütles Michael kibedalt.

„Tuleb rahulik olla, muidu pean ma siit teie juurest lahkuma! Kõva käsk arsti poolt!“ ütles Renate armsalt. „Aga üht pean sulle ütleva: inimest nagu mind ei kaotata veel seepärast, kui ollakse...“

Renate peatus. Sõna „sant“ ei tulnud tal üle huulte. „... kui õnnetus juhtub. Vaata, Michael, mis tähendab sulle jalg, kui sul on su pea ja käed? Oma pahemat kätt saad sa varsti jälle liigutada. Arst ütles mulle, et see saab täiesti terveks. Muidugi on jalakaotus valus; kuid mis on see ikkagi selle vastu, mis sulle jääb: sinu muusika? Sinu käed võivad viiulit ja taktikeppi hoida.“

Renate pani kogu oma jõu ja oskuse nendesse sõnadesse, et aidata Michaeli.

„Renate, kuidas mõistad sa lohutada!“ ütles Michael tasa.

Naine raputas pead. „Ma ei taha lohutada, Michael! Tahan sulle ainult näidata, et sul pole õigust väiklane olla! Jumal on sind õnnistanud oma sädemega ja sul on täita missioon!“ ütles Renate tõsiselt.

„Missioon, Renate! Ma ei taha midagi peale sinu!“

Renate kahvatus. Tundmatu karm käsi oli sirutanud oma sõrmed tema saatusse.

Kuid kes oli õieti tema, Renate? Naine, kes tahtis oma teed üksinda käia, — ema — muidugi hea ema!

Aga mis oli see kõik selle inimese loova vaimu vastu, kes tõi ta rahvale uue muusika ja kes teda armastas ja temas nägi oma õnne täidumist? Tema kohus oli olla vaid vahendiks! See tunnetus tekkis temas järsku ning selgelt ja mattis ta oma soovid.

Ta vaatas Michael Smerdejukovile selgelt ja kindlalt ja ütles tasa: „Tahan sinuga minna ja oma elu sinu eluga siduda, kui sa seda tahad!“

„Renate!“ hõiskas Michael. „Sa tahad? Tahad tõesti?“

„Ma tahan, Michael Nikolajevitš. Olen rõõmus, kui saan sind aidata!“ ütles Renate värisedes.

Hele puna libises üle Renate kahvatu näo. Sügav hirm tuleviku ees pani ta vere tarduma.

„Suudle mind, Renate, palun, suudle mind!“ kogeles mees. Ja Renate kummardus üle Michaeli ja suudles teda.

*

Renate lahkus haigetoast. Ukse taga seisis vana Smerdejukov ja vaatas talle otsa.

„Ma kuulasin!“ ütles ta tasa. „Te olete oivaline inimene, Renate! Kõike, mis ma mõttes teile halba olen teinud, kahetsen ma ja palun teilt andestust!“

Ja vana valgepeane õpetlane kummardus üle noore naise käe ja suudles seda austavalt.

Üle Renate näo voolas kaks suurt pisarat ja ta suutis vaevalt nuukseid tagasi hoida. Ta teadis: nüüd pole enam mingit tagasiastumist.

*

Michael Smerdejukov opereeriti. Ta tegi operatsiooni hästi läbi ja ta jalga ei tulnudki amputeerida.

Ta oli kannatamatu haige. Õed kaebasid sageli Renatele oma häda Michaeliga.

Ühel päeval rebis ta sideme oma pahemalt käelt, et vaadata, kas ta saab kätt nii liigutada, nagu tarvis viiulimänguks. Õde ruttas kiiresti ta juurde ja takistas teda. Smerdejukov aga naeris.

Kuid ta mõtlematu tegu tõi enesega kaasa kohutavad tagajärjed. Haavasse oli sattunud mustus. Smerdejukov sai veremürgituse — ja teda ei suudetud enam päästa.

Renate oli nii löödud juhtunust, et ta ei leidnud enam lohutavaid sõnu Michaeli isale ega pojale. Ta jõud oli lõpul.

14. peatükk

Sisemine üksindus

Renate istus klaveri ees. Ta kitsad käed võtsid suuri akorde ja viisides, mis kõlasid igatsevalt, oli kurb magusus — nagu roosid, mida tabab varakult külm.

„Et ma üldse saan veel mängida! Pärast seda kui Smerdejukov on surnud!“ mõtles ta täis imestust.

Ja ta silmade ette kerkis Michaeli pilt: kahvatu nägu suurte põlevate silmadega, kõrge laup, süsimustad juukseted, peeneliikmeline keha ja toredad käed.

Ja oma sisimas kuulis ta unustamatut muusikat. Tasa kõlasid haaravad meloodiad „Renatast“ ja täitsid kogu ruumi.

„Ma ei armastanud teda — ja ometi tunnen puudust ta järele!“ mõtles Renate. „Ei ole enam teda — ta lilli, ta laulu, ta sõnu. Muidugi, ta oli tujukas — kuid ta oli inimene kõigi teiste hulgas, keda tuleb mõista.“

Kuus kuud oli möödunud Michaeli surmast, kuud täis kurbust ja sisemist üksindust

Vahetevahel kuulis Renate Johannesest. Nad olid teineteist viimati poisi ristimisel näinud, aga nad olid teineteisele võõraks jäänud — liiga palju oli nende vahele tulnud.

See, et Renate kinkis end ühele mehele — sünnitas lapse, ilma et oleks selle mehe naiseks saanud, pidi Johannesele olema arusaamatu. Ta oli korrektne inimene. Ja kõik, mis Renate oli teinud, käis hoopis isesuguseid teid pidi. Kuigi ta oli tähelepanuväärne naine, polnud tal ometigi õigust kodanlikule moraalile säärast hoopis lüüa.

Nii mõtles Johannes, kuid siis tuli kiri pastorilt, tema karmilt isalt, kes talle kirjutas: „Seda naist ei tohi mõõta tavalise mõõdupuuga. Ka meie uskusime kord, et Renate on meie pastoraati solvanud; aga kes tunnistab selgete silmadega: „Ma pidin nii toimima!“ ja kes nii ausate sõnadega oma teguviisi seletab, on puhas inimene. Selles pead mind uskuma, Johannes. Ja kui Renate kord

Sinu abi vajab, siis pead Sa olema temale abiks, nagu temagi on olnud alati Sulle hea!“

Nüüd hakkas Johannes Renatet pisut mõistma. Ta mõistis, et Renate polnud teinud seda trotsist seltskonna vastu, vaid hoopis sügavamast, mõistmatumast moraalist oli ta selle tee valinud. See polnud küll lihtne tee. Renate elu oli täis kibedaid raskusi, mida ta aga vapralt kandis, nii et keegi ei märganud tema koorma raskust.

Peetri ristimisel kohtusid noorpõlve-sõbrad pärast viimase aasta raskeid sündmusi ja Johannes ütles piinlikkusega hääles: „Renate, plaanid, mida me Sumatral tegime, on teostatud! Mul on nüüd mõis kodumaal ja minu töö annab mulle jõudu ja rõõmu. Kui sa tahaksid olla pojaga mulle külaliseks, oleksin ma väga rõõmus. Siis ratsutaksime koos — ja oleks nagu varem! Ainult kohvi asemel kasvab nisu ja kummipuude asemel on viljakandvad viljapuud!“

Renate kuulatles vaikselt Johannese juttu ja mõtles „Ka meie oleme muutunud, mu sõber!“

Tal oli siiski heameel Johannesest, kuigi ta tundis, et nende suhe ei saanud enam muutuda selliseks, nagu see oli olnud.

*

Renate oli muutunud üksikuks.

Gerd Borgner oli veel ainuke, kes suutis talle midagi pakkuda. Renate hindas ta vaikset loomust ja sisemist rahu.

Renate külastas teda sageli ja võttis Aljoša õppetundidest suure huviga osa. Renate ja kunstnik hoolitsesid vaese orvu eest ja Aljoša armastas mõlemaid kogu oma noore südame tulega.

Ka Marlenet võis sageli kohata kunstniku ateljees ja Renate märkas, et Borgneri ja Marlene vahel oli tekkinud vastastikune poolehoid. Renate oli rõõmus see üle, sest Marlene oli suurepärase inimene ja ta omas palju andeid, et meest õnnelikuks teha.

Ühel päeval tuli Marlene ebatavalisel ajal Renate juurde. Ilma pikema sissejuhatusega ütles ta Renatele: „Renate, ma armastan Gerdi! Me abiellume.“

„Nii?“ lausus Renate naeratades. „See on ju väga ilus ja pole ometi mingit põhjust nii tõsine olla!“

Marlene ohkas: „Ah, Renate, ma armastan sind, kuid ma kardan sind!“

„Sa kardad mind?“ küsis Renate ja suur imestus vaatas ta silmist. „Miks sa kardad mind?“

Marlene haaras impulsiivselt oma sõbratari käe ja ütles kogeldes: „Gerd hoiab mind — kuid sind ta armastab! Tema ateljees oled ainult sina ja su pildid! Kui me kõneleme teineteisega, kõneleb ta mulle sinust, kuidas ta sind kohtas, kuidas su orelimäng oli teda haaranud, teda puhastanud, nii et ta loomistahtes Hamburgi tagasi tulnud ja siin oma parimad tööd loonud. Kogu oma olemusega oled sa teda inspireerinud nagu Smerdejukovitki „Renata“ loomiseks. „Meie sajandil on üksikuid naisi, kes ainult palja oma olemusega õhutavad kunstnikke tööle! Renate kuulub nende valitud olevuste hulka!“ — need on Gerdi sõnad, mehe sõnad, keda ma armastan! Ma mõistan teda — mees peab sind armastama. Kuid kui ma abiellun Gerdiga, siis tahaksin omada teda südame-rahuga!“ ütles Marlene ja pisut trotsi oli ta hääles.

Renatel oli tunne, nagu vajuks ta sügavasse, põhjatusse vette — vaikselt lõid lained üle ta pea kokku. Kuid siis sai ta enesest võidu. Veri pani ta südame kõvasti peksma.

Ta naeratas valusalt, mõeldes, kui väikesed on inimesed, kui on tegemist omandusõigusega, kui haletsemisväärselt väikesed. Aga neil on õigus, tuhat korda õigus, Marlene soov on täiesti mõistetav, kuigi see paistab haletsemisväärsena! Ainult naised suudavad selliselt väljenduda, meeste vahel poleks see võimalik, kui nad on sõbrad!

„Me peame veel palju õppima!“ mõtles Renate, solvatud sügava südamepõhjani. „Nüüd kaotan ma Gerdi, selle ainukese mehe, kellega mul oli hingeline side, ilma et see mees mulle oleks armastusest kõnelnud.“

Nad olid teineteist hästi mõistnud. Vastastikune tähelepanu, kamraadlik poolehoid hoidis neid nähtamatute niitidega teineteise küljes. Need taheti nüüd puruks rebida, need päris peened, nähtamatud niidid taheti hävi-

tada — ainult seepärast, et üks naine armastas üht meest ja kartis, et ta võib ta kaotada nende peente, süütute niitude kaudu.

Midagi säärast ei võinud ometi sündida. Renatele tundus see äkki nii mõistmatuna, et ta pani äkki oma käe Marlene õlale, vaatas talle uurivalts otsa ja ütles: „Sa ei mõtle seda ometi tõsiselt, Marlene! See oleks ju võimatu.“

Marlene kehitas õlgu. Trots ja hirm kõnelesid ta pilgust ja uhke tütarlaps oli ainult väike hirmunud olevus.

Renate mõtles ehmunult: „Kui muutunud ta on! Armastus ei tee mitte alati inimest õilsaks!“

Siis aga tõusis Renates viha: ta kannatus oli lõppenud.

Kõik inimesed mõtlesid ainult enesele. Tema juurde tulid nad oma muredega, hädadega ja pihtimustega. Ta pidi alati kuulama neid ja temalt oodati abi, vähemalt mõistmist.

Ja kui neil kord hästi läks, kui õnn üle nende tee jooksis, nagu nüüd Marlenel, siis kartsid nad, et see õnn võidak neilt röövida, ja palusid teda parem teist teed minna.

„Kui väikesed on küll inimesed, kui viletsalt väikesed!“ mõtles Renate mõrult.

Ta pöördus uhke, külma naeratusega Marlene poole ja ütles: „Gerd ei maali minust mitte kunagi enam ühtki maali! Kuid nüüd mine, palun sind, ma tahaksin üksi olla.“

Tasa langes üks kinni Marlene järel, kes oli veel tunni aja eest olnud ta sõbratar, ja Renate oli üksi. Kuiv nuukse tõusis tal kurku, kui ta kindla käega avas klaveri ja, nagu alati säärases olukorras, muusikas leidis oma südamerahu ja lohutuse.

*

Renate kõndis vaikselt oma teed, tõmbudes veel enam tagasi inimestest.

Ta ei leidnud ka mingit rahuldust kunstis. Need kerged, leiged asjad, mis ta orelil pidi mängima, tüütasid teda.

Oöd muutusid talle lausa piinaks. Kuidas kartis! Renate neid piinarikkaid öid, kus üksindus inimest piirab nagu nõiaring! Minutid hüüsid nagu tunnid, üks öö oli nagu terve elu ja elu oli suur põrgu, kust polnud võimalik põgeneda, kuna laps sidus teda elu külge.

Vahel kargas ta öösiti üles, jooksis kapi juurde ja võttis tuubi veronaalitablettidega; neid oli seal liiga vähe selleks, et surra, aga küllalt, et paar tundi kõvasti magada.

Kui ta ühel hommikul säärasest kunstlikust unest ärkas, tundis ta, et tal on palavik.

Reesi, väike emalik tütarlaps, kutsus kohe professor Wiemanni, kes tuli otsekohe. Ta määras diagnoosi: gripp!

„Kui palavik on järele andnud, siis neli nädalat Põhjamerere õhku. Te vajate puhkust. Te pole nii tugev, et enesega mängida! Peetrike, Aljoša ja Reesi jäävad siia! Meie võtame Peetri heameelega enese juurde. Minu naine oleks selle üle väga rõõmus, meil pole ju kahjuks lapsi. Või sõidab Reesi lapsega Heidesse, kuigi ma rõõmutsuksin, kui ta tuleks meile. Te teate ju, milline lastenarr ma olen! Näete nüüd, igapähe on oma haige koht, mida ta hoolikalt varjab. Mina näiteks kadestan teid teie poja pärast ja vahetaksin teiega heameelega.“

Renate naeratas, vaatas professorile tõsiselt otsa ja ütles tasa: „Te olete hea arst! Näitate mulle oma haiget kohta, et näeksin siis, kui väike on minu häda!“

Nüüd naeratas arst. Talle meeldis Renate. See oli arusaaja, tark inimene, polnud tarvis talle kuigi palju öelda. Tema naeratusest võis näha, et ta mõistis ja aimas asju, mis polnud väljendatavad.

Temas olid peidus vulkaanid. Tema naisel polnud neid omadusi ja see oli hea abieluks, tööks ja kogu eluks.

Kuid vahetevahel ahvatles tundmatu! Ta tundis, et on veel midagi, mis võib inimese ta igapäevaseist rööpaist välja visata, on midagi, mis uimastava mürgina võis teda kusagil oodata.

Oma naisega ei saanud ta sellest kõnelda, ta teadis, et naine ei mõistaks seda deemonit tema hinges. Ta naine oli vaikne, õrn olevus, pärit heast perekonnast ja tal polnud arusaamist selleks, et tema mehes võiksid peituda

säärased ajed, mis takistamatult purustaksid kõik kultuuri ja tsivilisatsiooni poolt loodud piirid. Nad ei elanud ürgmetsas, vaid mugavas jõukas kodus. Seal oldi harjunud olema ükssteise vastu kombelised ja lahked.

Ainult vahetevahel tärkas temas äkiline igatsus, ärkas piinav soov mingi elamuse järele, mis purustaks kõik sidemed ja vabastaks uued aimamatud jõud.

Olid säärased silmapilgud möödas, naeris mees isegi enese üle, nimetas end lolliks ja võrdles ennast mõne poisikesega, kes on saanud kätte indiaanlaste jutud ja nüüd otse põleb, et neid romantilisi elamusi ise läbi elada.

Kusagil viisakal igaval teeõhtul Hamburgis — professor istus säärastel olengutel alati Renate kõrval — küsiti Renatelt, kas tõepoolest leiduvat Sumatral amokijooksjaid.

Renate jaatas. „Päris äkki valdab see pärismaalast,“ kõneles ta seltskonna pealeajamisel. „Teeb korralikult oma tööd, aga siis äkki haarab teda mingi tundmatu võim, ta on võimetult selle aje küüsis, ta tormab, tapab — kuni ta ise tapetakse!“

„Ah — oo!“ hüüatasid üllatunud daamid. „Et midagi säärast on olemas!“

Renate püüdis kinni professori pilgu, mõistis seda, naeratas ning ütles: „Peame katsuma jagu saada amokijooksjatest meis enestes, et need ühel päeval esile ei tuleks!“

Kummaline säde välgatas professori silmis ja kustus niisama kiiresti, nagu ta sinna tekkis. Ta naeratas pisut irooniliselt ja ütles: „„Oih-oih“ öeldakse siis teeõhtul. Ka teie?“

Renate kehtas õlgu ja mõtles: „Seegi vaikne, tark mees ei ole eneses kindel! Ka temas on midagi, mis ei ole rahul sellega, mis on, sellega, mis ta on loonud, saavutanud või enesele kätte võidelnud. Ka teda teevad soovid ja unistused rahutuks, kuid täpselt nagu mina lükab ta enese valmistatud salapärase ukse ette ja enesevalitsus, kasvatus või kohusetunne on tugevamad kui avatlevad võimalused.“

Ta mõistis vaistlikult selle mehe hinge. Sügav arusaamine tekkis äkki tõsise professori ja noore naise vahel, ilma et neil pikemat juttu oleks olnud.

Tol korral muidugi istus ta ainult kui arst Renate voodi veerel, katsus ta pulssi ja ütles manitsevalt: „Kosutust on vaja — uut jõudu — muidu tuleb suur närvide kokkuvarisemine! Ei tohi tervisega mängida! Olete nii palju läbi teinud, tuleb võtta aega unustamiseks! On ju nii, väike õeke?“

Renate kuulas imestudes mehe juttu.

„Väike õde!“ nii oli Johannes talle alati öelnud.

Ta vaatas professorile silma. Neis oli nii palju headust ja soojust.

„Ma sõidan! Te olete nii hea arst, et ma ei saa teile vastu rääkida!“ ütles ta ja ulatas professor Wiemannile kae jumalagajatuks.

15. peatükki

Ring sulgub

Kui Renate viivitades oma kohvleid pakkis, Dostojevski ja mõned filosoofid valmis seadis, et neid hiljem oma kosutusreisil lugeda, sattus professor Wiemann parajasti sinna tulema, ja heitnud põgusa pilgu raamatutele, võttis need ja asetas nad kappi tagasi.

„Need pole raamatud, mis teevad inimese rõõmsaks. Ma ise hoolitsen teie reisilektüüri eest!“ ütles ta kategooriliselt Renatele. Renate ei julgenud vastu rääkida, mõtles aga endamisi kurvastusega, et see lektüür pole vist küll tema jaoks, mis professor talle kavatses muretseda.

Järgmisel päeval tõi professor talle raamatud.

„Timmermanni ‚Pallieter‘ joob, sööb ja armastab enese elust läbi ja on toredasti lihtsakoeline!“ ütles ta ning andis Renatele raamatu.

„Kas ta tegi tööd ka?“ küsis Renate.

Professor naeris: „Mitte jälgegi — temal kasvasid redised iseenesest aias. Aga vahetevahel laseb ta tuulel oma veskit ümber ajada, et leiba saada! Neli nädalat peate katsuma ka nii elada!“

„Ainult süües, juues ja armastades läbi elu? Kas pole see pisut ebamoraalne, härra professor?“

Ernst Wiemanni suunurkades oli peen muhelus. Ta ei andnud mingit vastust, vaid pani veel mõningad omalt poolt valitud raamatud lauale.

*

Renate hingas suurte sõõmudega puhast, karget Põhjamere õhku. Kui ta puudutas keeleotsaga oma huuli, siis tundis ta soolast niiskust. Kõik näis siin olevat soolaga läbi imibunud.

Ta sirutas oma saledat keha vihisevas tuules. Jõuliselt mässas tuul, mässides kleidi tihkjalt vastu keha, nii et iga vorm oli nähtav.

Ilus oli Renate.

Valge kleit oli nagu nahk tütarlapseliku keha ümber.

Pruunikspõlenud käsivarred tulid nähtavale lühikestest varrukatest. Terve ta keha oli ainult lihased, kaetud pähkelpruuni nahaga. Ta silmad särasid, päike säras neis. Pruun ja sile oli ta nägu, päris ilma kortsudeta.

Peetrike oli terve. Iga päev tulid kaardid ja kirjad pastorimajast ja teatasid ainult head. Reesil ja pastori-proual oli igatsus Renate järele, aga Peetril ei olnud. Ta naeris, sõi, jõi, magas ja laskis ennast hellitada.

Renate oli õnnelik. Viimaste kuude kurbus oli temalt kui pühitud. Kolm nädalat kümblust päikeses ja meres, ujumine, ratsutamine, meri, rand olid imet teinud, olid ta energiaga laadinud, ta terveks teinud, kogu nukruse eemale peletanud.

Vahel tundis ta puudust orelist. Siis aga kuulatas ta ühetoonilist merekohinat. Vahel tuli tal tahtmine kirjutada väikesi lugusid, kirjutada luuletusi, ta rebis aga seal-samas katki ilusa sõnademängu ja heitis paberiribad tuulde.

Milleks luuletused, kui elu oli ise nii ilus!

Ta õppis jälle elu armastama — sügavalt ja igatsevalt.

Veri tuksus ta soontes, kuni sõrmeotsteni tundis ta seda.

Renate ei rahustanud oma verd broomiga. Ta viskas parem rõivad seljast ja kargas merre, ujus end väsinuks, lamas siis luidetel, libistas kuldkollast liiva läbi sõrmede ja oli soovidetult õnnelik.

Iga päev läks ta uurimisretkedele; iga õieke, iga linnuke oli suur üllatus ja avastus.

Ta ajas juttu talusulasega ja aitas tal kartuleid võtta. Ta ei pööranud sellele mingit tähelepanu, et ta ilusad käed läksid kõvaks ja karedaks. Algul pidi sulane teda hoolikalt juhatama, hiljem aga läks juba töö tema kättes niisama hästi nagu sulaselgi. Renatel oli põhjust enesele uhke olla. Ta tahtis pühitseda oma lõikuspidu ja kutsus Kristjani kõvale grokile külakõrtsi. Seal mängis lõõtspill. Renate kuulas kuni hilise ööni ja kostitas Kristjanit ning pillimeest grokiga. Hiljem külastas ta tihti külakõrtsi, et muusikat kuulata. Ta ei hoolinud sellest, mis külas temast kõneldi. Tal oli ikkagi muusika, kui mere ühe-toonilisest muusikast sai villand.

Tundide kaupa hulkus ta metsas, korjas seeni ja keetis neid. Kord leidis ta suure aasa täis võõrasemasid. Ta heitis sinna maha ja vaatles täis õnne tuhandeid ilusaid lillenägusid.

Nagu lennul möödusid nädalad, mis olid nii kosutavad. Varsti pidi ta aga kõigest lahkuma, Kristjanist, pillimehest, võõrasemadest, metsast, rannast; kuid raskeim oli tal lahkumine merest.

See mõte oli talle otse valus. Kuid nädal oli tal veel aega — seitse päeva — sada kuuskümmend kaheksa tundi.

*

„Täna tahan veel kord niivisi supelda nagu oma lapsepõlves! Tahaksin kuud näha ja merelainetes hõljuda. Põhjameres on veel päikeskiiri ja mul ei hakka külm!“ mõtles Renate ja ootas igatsevalt saabuvat õhtut.

Pärast õhtusööki läks ta oma tuppa, pani supeltrikoo selga, supelmantli sellele peale, võttis käteräti kaenlasse ja lahkus majast.

Kiirel sammul ruttas ta mere poole. Liiv krigises kingataldade all.

Kuu naeratas pilveribade vahel ja heitis pillavalt oma kahvatut valgust lainetele.

Renate heitis mantli liivamuulile ja jooksis merre, tundis jääkülma vett kuni kaelani tõusvat ja viskus siis

ägedusega lainetesse. Ta lõikas vett oma sihvakate käsi-
vartega nagu aerudega, sulges silmad ja nautis kuumust,
mis tungis kõditavalt kuni sõrmeotsteni, avas silmad, vaat-
tas kuud, hõbeharjalisi laineid ja oli päris vait. Ta tundis
end tibatillukese osakesena kõigest ja nägi maailma ilu,
mille jumal kord oli loonud, ja tas tõusis mingi sügav
tänutunne.

„Nüüd surra!“ mõtles ta, sulges silmad ja laskis en-
nast vajuda — sügavamale — ikka sügavamale. Varbad
puudutasid merepõhja — ta avas silmad ja ta ümber oli
ainult salapärane vesi. Siis tundis ta äkki ängistavat
hirmu — ta ei saanud hingata — ta lükkas end mere-
põhjast lahti ja hingas kergendatult, kui ta nägi kuu lah-
ket nägu. Siis mõtles ta: „Elu on ilus!“

„Renate!“ Sügav mehehääli hüüdis ta nime. Kas ta
nägi und? Ta lükkas supelmütsi kõrvadelt ja kuulatas —
jällegi kostis üle vee päris selgesti: „Renate!“

Uudishimulikult sirutas ta pea üle lainete — ja nägi
üht meest enese poole ujuvat.

„Kes võib veel peale minu nii pöörane olla ja öösel
ujuda?“

Igal juhul mees, kes teadis ta nime.

„Renate!“ kostis uuesti.

„Siin!“ hüüdis ta ja ujus lähenevale kogule vastu.

„Renate?!“

„Peeter Wiemann!“

Nad ulatasid teineteisele käed ja ujusid kiirete tõm-
metega ranna poole.

Renate jooksis muuli juurde, Peeter ta kannul.

„Kuidas sattusite siia?“ küsis Renate jooksust hingeldades.

Peeter naeris, võttis ta kätele, kandis ta muulide varju
ja pani ta seal maha. Kuid ikka veel Renatel ümbert
kinni hoides võttis ta ühe käega mütsi Renate peast ja
ütles: „Sina!?“

Renate seisis ta ees ja ei teadnud, mis teha. Ta oli
hoopis segane Peeter Wiemanni kummalisest käitumisest.
Vargsi vaatas ta meest — nägi ta tugevat keha ja sini-
seid, puhtaid, säravaid silmi, milledest peegeldus nüüd
tõsidus.

Renate vaatas talle otsa, ja nagu äkki taibates kummalist olukorda, tõrjus teda kätega eemale ja küsis tõrkjalt: „Mis te tahate minust?“

„Sind armastada!“ ütles mees rahulikult ja embas teda. Ta võttis ettevaatlikult Renate pea oma käte vahele ja suudles teda.

Renate vaarus, kuid Peeter Wiemann hoidis teda oma tugevate kätega, otsis ta silmi, leidis neis trotsi ja üllatust ning küsis: „Kas ma ei tohi?“

Ilma vastust ootamata tõmbas Peeter Wiemann ta enese vastu, sundis Renatet enesele otsa vaatama ja ütles: „Tahad sa ikka veel niiviisi edasi elada? See pole normaalne elu. Tahad sa omada ainult üht last? Peab sinu Peetrist saama unistav erak, nagu sinust enesestki pikapeale saab?“

Ta puudutas hoolimatu otsekohesusega haava, mis polnud veel paranenud. Terve inimese vaistuga oli Peeter Wiemann ära tundnud Renate suurima igatsuse. Mida olid teised mehed temalt tahtnud, kes teda armastasid? Tema oma mees, siis Michael Smerdejukov? Nad olid elanud oma lõbuks. Nad tahtsid temaga veeta vabu tunde, aga argipäevale oma nõuete ja muredega polnud nad palju mõelnud.

Tükk aega vaatas Peeter Wiemann teda vaikides. Ooõhk puudutas Renate märga ihu ja ta värises.

Peeter mässis ta mantlisse ja hakkas teda hõõruma.

Renatet valdas õnnis tunne, muretustunne. Peetri käed olid nii kindlad ja usaldatavad.

Ta pani Renate istuma käterätile, tõmbas talle kingad jalga ja ütles tõsiselt: „Meil on nii palju aega olnud, ega me tarvitse nüüdki rutata.“

Renate punastus ja üle ta näo libises kerge puna, mis tegi ta näo veel ilusamaks.

Peeter vaatas teda õrnalt, silitas tal üle juuste ja tahtis ta uuesti käte vahele võtta, kuid Renate ei lasknud. Ta ütles: „Pange supelmantel selga, muidu külmetate end veel ära.“

Peeter naeris: „Spordimees — karastatud! Kuid nii, nagu soovid!“

Ta jooksis randa, tõmbas supelmantli selga ja tuli suurte hüpetega Renate juurde tagasi.

Ta tõstis Renate üles, pani ta oma põlvedele, tõmbas ta päris enese lähedale ja ütles: „Nii, nüüd kõneleme teineteisega päris mõistlikult! Nii siis, Renate, me abiellume! Ära raputa oma tarka pead, sest tõelise elu jaoks polegi sa nii tark, vaid — noh, olgu!“ jättis ta pooleli.

„Nii siis, me abiellume,“ alustas ta uuesti. „Ära vaata nii imestunud! Siin pole midagi imelikku, see on kõige loomulik asi maailmas. Ma ei tulnud ka nii ruttu sellele mõttele, aga lõpuks ma siiski tulin ja see on peaasi. Ma muidugi tahan sind juba algusest peale väga! Sa olid nii tore, kui sünnitasid Peetri. Mul oli tol korral suur austus ja lugupidamine su vastu, sest sa olid õrn nagu udusulg ja vastupidav kui teras. Naist õpitakse tundma sellest, kuidas ta sünnitab ja kuidas ta armastab! Ära imestu midagi, võta asju nii, nagu nad on! Seda õpid sa veel minu käest. Mina õpin ka niimõndagi sinult, sest sa oled ju neetult tark naine!“ lisas ta juurde.

„Jumal olgu tänatud,“ ütles Renate koomilise tõsitudusega, „nüüd olen küll rahuldatud.“

Äga ta õrn iroonia ei häirinud Peeter Wiemanni põrmugi. Kiiresti kõneles ta edasi, kuna Renate kuulas teda suuril silmil.

„Nii siis, ma tahtsin sind juba tol korral, ei tahtnud aga enesele seda tunnistada. Lasksin sul tol korral Kölnist ära sõita — mis pidin ma siis tegema? Minus oli äga põletav rahutus. Minu ema mõistis mind enne kui ma ise ja ta saatis mu Hamburgi. See olevat minu kohus oma ristilast vaatama minna, ütles ta. Ma sõitsingi. Advent! Vaatasin sind paar silmapilku, ilma et sina seda oleksid teadnud, nägin imekaunist naist vaikselt akna juures istumas, nägin su silmi, mis vaatasid tähistaevasse, nägin neis igatsust ja mõistsin, et oled üksinda. Võibolla oleksin juba tol korral pidanud su oma käte vahele võtma, sest sellest hetkest alates armastan ma sind! Kuid su ümber oli veel niipalju mõistatusi, mis pidid lahenema. Tahtsin teada, kes on Peetri isa. Küsisin sinult, tahtsin sind aidata ja pörkasin kokku sinu uhkusega. Olin vihane ja õnnelik. Minu lugupidamine sinu vastu kasvas, kuid ühtlasi kasvas minus rahutus, sest ma taipasin, et pole lihtne sinuga kestvaalt ühes elada. Tahtsin ise end petta

ja ütlesin enesele: „Kahetsen seda meest, kes sind armastab!“ Ja kahetsesin ennast!“

Peeter vaatas naeratades Renatet oma käte vahel ja jätkas: „Ma ei tahtnud aga otsekohe su juurde tormata ja lasksin kuudel mööduda. Ütlesin ju, et tulen alles suvel tagasi. Siis tuli kongress — sa olid haige. Ernst ei tahtnud mind sinu juurde lasta, ütles aga mulle, kuhu sa sõidad, kui oled jälle terve. Nii — ja nüüd olen ma siin!“

Ta tõmbas Renate enesele päris lähedale ja ütles: „Armastan sind! Kaheksaks päevaks jääme veel siia, siis abiellume!“

„Ma pean Hamburgi tagasi minema — minu leping!“ ütles Renate segasena.

„Selle tühistasin juba. Ja kuna ma arvesse võtsin, et sa ei leia täit rahuldust minus ja meie majapidamises, siis pidasin ma läbirääkimisi ühe kontsert-ühinguga ja kiriku-võimudega. Kirikus võid sa orelit mängida ja kontsert-ühing võtab talveks oma repertuaari ‚Renata‘ ning sina mängid seal orelit. Muide, see oli minu ema mõte. Ta armastab sind ja ütles mulle, et sa oled minusuguse jämeda poisi tarvis liiga peen ja õrn!“ lõpetas Peeter oma jutu.

Renate istus segasena ja ehmununa ta põlvedel. Siis ütles ta peaaegu kartlikult: „Aga Peeter, sa ei saa ometi niiviisi igasuguseid korraldusi teha ilma minu nõusolekut küsimata! Sa ei teagi veel, kas ma sinuga üldse tahan abielluda.“

Peeter ohkas: „Kas sa ei tahaks kord õppida, et on veel teisi tahtmisi peale sinu?“

Renate naeris tasa omaette.

„Mõtlesin Goethe ‚Iphigeniele‘,“ ütles ta ikka veel naerdes.

„Iphigeniele‘? Mere tõttu?“ küsis Peeter kerge rahutusega.

„Ka seetõttu. Aga eriti sina tuletasid mulle seda meelde!“ Siis kummardus Renate ettepoole, vaatas kelmikalt Peetri rahutusesse silmadesse ja sosistas: „Kuulata ühe karmi mehe sõna on juba isegi kohustus ja lohutus.“

„Oo,“ imestus Peeter Wiemann, „olen mina siis karm?“

Ta libistas Renate oma põlvedelt maha, kargas üles, ja haarates Renate oma käte vahele, otsis ta suud.

Renate sulges silmad, vastas mehe suudlustele ja sai aru, kui mõttetult raskeks oli ta teinud enesele elu. Elu oli ju nii lihtne!

Ta pani oma käe Peetri südamele. See lõi korrapäraselt. Nii oli ta sageli väikese Peetri südant katsunud. Peetrike — Peetrike! Algas ja lõpp! Ring sulgus!

„Peeter — minu laps?“ küsis ta tasa.

Mees võttis ta pea oma käte vahele, suudles hoolikalt ta suletud silmi ja ütles: „Ta kannab juba minu nime! Mina tõin ta maailmale! Meie poiss rõõmustub, kui ta saab enesele vendi ja õdesid! Muidugi on temal samasugused õigused kui teistelgi! Või kahtled sa selles?“

Renate nuuksus üsna tasa, vaatas Peetrile, lõi oma käed kõvasti ta kaela ümber, naeratas ja ütles kergendatud ohkega: „Hea, et sa siin oled!“

L õ p p.